

الآن اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا هم یحزنون

عنوان اول

المسلمی بھلا

نفحات المحراب

حسب اجازت حضرت صاحب حضرت خواجہ محمد مظفر علی شاہ صاحب
سجادہ نشین جلالپور شریف

حسب الارشاد ہدایت نبیاد ولیعہد سجادہ جلالپور شریف صاحبزادہ
سید محمد فضل شاہ صاحب غریب فائز عمر دراز زاد اقبالہم و مولوی
محمد عبدالرحیم صاحب ساکن کڑی تحصیل ضلع بہلم آباد
صاحبزادہ صاحبان دربار جلالپور شریف
نفرائش خاکپائی حضرات حشمتہ خاکسار احمدی مقام
شہرت پڑی ضلع راولپنڈی

کارخانہ بلالی سلیم پریس ڈھوہ میں منشی عبدالرحیم کے مطبع میں

علاقہ محصول ڈاک

پر

مکتبہ فیلڈ

29/10

یہ ایک بصرہ درمیان
میں ۳۰ ہزار روپے
است از انجمن
و لا غفلت
عنہ

**Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.**

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

فہرست مجالس ملفوظات کتاب نفحات المحبوب فی

۱۳۰۹۸۰ احیائی القلوب با ترتیب

مضمون	نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ
در بیان توحید باری تعالیٰ		مجلس دوم در بیان اعتقاد و مرید	
در بیان نعمت سرور کائنات		مجلس سوم در بیان مراتب اعتقاد و مرید	
در بیان مناجات خواجہ شمس العارفین		در بیان مقالات سال یازدہم	
در بیان صفت حضرت محبوب سبحانی		صدی ۱۴	
مرشدی		مجلس چہارم در اعتقاد دارالپوریان	۳۷
شہوی مناجات در استمداد از مشایخ		مجلس پنجم در بیان معروضات و اوقات خود	۴۷
خصوصاً از شیخ خود		مجلس ششم در بیان اجازت	۳۸
در بیان احوال خود و بیعت بحضرت		تخسیر ملفوظات	
محبوب سبحانی		مجلس ہفتم در بیان صبر و قناعت	۳۸
در بیان بواعث تحریر ملفوظات		و لوکل تسلیم و رضا۔	
در بیان مقالات سال دوم از		مجلس ششم در فوائد زکوٰۃ کبریت احمر	۴۳
صدی چہار دہم		مجلس ہفتم در بیان اجازت و	۴۹
مجلس اول در بیان کرامات محبوبان		خلافت غلام شاہ صاحب	
حق و ملفوظ منقولہ از حافظ محمد عبد المجید		مجلس دہم در بیان فنا فی شیخ	۵۰
کرامی و آلہ		وفنا فی اللہ	
در بیان مقالات سال دہم از صدی ۱۴		مجلس یازدہم در بیان ادائیگی قرضہ نیکو شریف	۵۲

۷۳	مجلس ۲۲ در بیان سجدہ و مسکد و حدت و جو	۵۲	مجلس دوازدهم در بیان بے اتفاقی سلمان
۷۶	مجلس ۲۳ در بیان وسوسہ		
۷۸	مجلس ۲۴ در بیان عشق نجم الدین مرید حضرت توسوی	۵۶	مجلس سیزدهم در بیان مرزا غلام احمد قادیانی -
۸۰	مجلس ۲۵ در بیان درجہ مجذوب و درجہ سالک		
۸۳	مجلس ۲۶ در بیان اداب درویشی و فقر	۵۷	مقالات سال دوازدهم از صدی ۱۱ مجلس چهاردهم در بیان عز خواجہ توسوی رحمہ
۸۵	مجلس ۲۷ در بیان خدا بخش مجذوب غیرہ	۵۸	مجلس پانزدہم در بیان قدوسی و سجدہ
۸۷	مجلس ۲۸ در بیان کرامات قبلہ عالم ہاروی رحمہ		
۹۳	مجلس ۲۹ در بیان روضہ حافظ جمال ملتان و دیگر بزرگان	۶۰	مجلس شانزدهم در بیان توبہ و سماع او نیار
۹۴	مجلس ۳۰ در بیان عدل و انصاف سلطان روم	۶۲	مجلس ہفدهم در بیان سوالات سیان عمودین و جواب حضرت محبوبانی
۹۶	مجلس ۳۱ در بیان تصور شیخ دہرہ پو شہ مقالات سال سیزدهم از صدی ۱۲	۶۷	مجلس ہشدهم در بیان عمارت روضہ شاہ یوسف رحمہ
۹۷	مجلس ۳۲ در بیان اعتقاد مریدان و کرامات بابا فرید الدین گنج شکر	۶۸	مجلس نوزدهم در بیان عمارات توسہ شریف و دنیا و فقیر
۱۰۳	مجلس ۳۳ در بیان مجاہدہ و مسافرت خواجہ شمس العارفین رحمہ	۶۹	مجلس بیستم در بیان خواندن ظاہف بوجہ سبب سند
۱۰۶	مجلس ۳۴ در بیان آہ و رفتہ ہا جزاۃ محمد مین سالوی	۷۱	مجلس ۲۱ در بیان خلق نیکو و خوش کردن دلائل

۱۳۲	مجلس در بیان استغراق خواجہ شمس العارفین	۱۰۷	مقالات سال چہار دہم از صدی ۱۲
۱۳۳	مجلس در بیان دروازہ ہشتی بابا فرید الدین	۱۰۸	مجلس در بیان بیماری و معالجہ نواب شاہ
۱۳۴	مجلس در بیان مجاہدہ و توکل حضرت	۱۰۹	خواجہ نژاد و حضرت محبوب سجانی
	حفیظ ماہی مرحوم	۱۱۰	مجلس در بیان روضہ بوعلی قلندر رنہ
۱۳۵	مجلس در بیان تصور شیخ و فنا فی الشیخ	۱۱۱	در روضہ خواجہ معین الدین و دیگر بزرگان
	دبقا با کتب	۱۱۲	مجلس در بیان محمد شاہ صاحب دیہانوی
۱۳۶	مجلس در بیان قایم دین شاہ صاحب مرحوم	۱۱۳	خلیفہ حضرت محبوب سجانی
۱۳۷	مجلس در بیان فراق صاحبزادہ	۱۱۴	مجلس در بیان غیرت اسلام
	قایم دین شاہ مرحوم	۱۱۵	مجلس در بیان مجاہدہ نشین سیال شریف
۱۳۸	مجلس در بیان سکینی غلام شاہ صاحب	۱۱۶	مقالات سال پانزدہم از صدی ۱۳
	خلیفہ و شہادت دیگران بر سرے	۱۱۷	مجلس در بیان مجلس بن بابا فرید الدین
	مقالات سال ہفدہم از صدی ۱۲	۱۱۸	مجلس در بیان مجلس شیخ احمد توسوی
۱۳۹	مجلس در بیان تعصب مان و پیروی	۱۱۹	مجلس در بیان بیماری صاحبزادہ
	درویشان مقالات سال ہز دہم از صدی ۱۲		قایم دین شاہ مرحوم
۱۴۰	مجلس در بیان استقامت درویشان	۱۲۰	مجلس در بیان حلم و کرم خواجہ
۱۴۱	مجلس در بیان معنی انسان مراتب الرحمان		شمس العارفین رحمہ
۱۴۲	مجلس در بیان مقابلہ فقر اہل مذاہب	۱۲۱	مجلس در بیان استقامت خواجگان
	باطلہ	۱۲۲	چشت و بزرگی و کرامت ایشان
	مجلس در بیان راستی سوری	۱۲۳	مجلس در بیان علامات اولیاء
	صاحب کزالی و مرحوم دستہ اسم		وفنا و بقای ایشان
	مقلب القلوب	۱۲۴	مجلس در بیان رشک مادر ویشان
۱۴۳	مجلس در بیان اتباع و محبت صاحبزادہ		و عدم توجہ بسوسنے ایشان
	قایم دین شاہ مرحوم	۱۲۵	مقالات سال شانزدہم از صدی ۱۳

۱۸۴	مجلس در بیان حقیقت انسان کامل	۱۸۴	مثنوی در فراق حضرت سید
۱۸۸	مجلس در بیان کل مرمر چون باوقا نہا	۲۶۷	محمد غلام حیدر شاہ صاحب
	و کرامت اولیاء و معجزات انبیاء	۲۶۸	تاریخ وفات از قاضی سراج الدین حسینی
	مقالات سال سویم و بیست از صدی ۱۹	۲۶۹	تاریخ وفات از مولوی غلام حسین صاحب
۱۹۲	مجلس در بیان صد و اربع تعمیر مسجد بایان	۲۷۰	تاریخ کتاب مولوی محمد سلام اللہ رضا
۱۹۴	مجلس در بیان فرقیہ در بیان و دیش	۲۷۱	قطبہ تاریخ از مولوی غلام حسین صاحب
	و عامل باشد	۲۷۱	از پیر شاہ صاحب
۱۹۶	مجلس در بیان مقالات متفرق	۲۷۱	مولوی محمد حسین صاحب
	مقالات سال بیست و چار از صاحب	۲۷۲	از مولوی غلام حسین صاحب
۲۰۲	مجلس در بیان حج و اسنفتائے		
	مرید از شیخ		
	مقالات سال شش و بیستم از صدی ۱۳		
۲۰۵	مجلس در بیان سفر آخری بسال شریف		
۲۱۱	در بیان مقالاتیکہ پیش از استعالیٰ از رب		
	عالم بطور پیشگوئی فرمودہ بودند		
۲۱۵	در بیان وفات و تکفین و تجہیز و عزول		
	در فراق قبلہ عالم و ذکر قبلہ مبارک		
۲۲۹	شرح در دو مستنثات		
۲۳۵	نقشہ اعراس پیران چیست		
	غزلیات در فراق قبلہ عالم		
۲۶۳	مرثیہ تاریخ وفات حضرت مسید		
	محمد غلام حیدر شاہ صاحب		
۲۶۵	تاریخ وفات حضرت سید محمد غلام حیدر شاہ صاحب		

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنَّ هَدَانَا اللَّهُ

شائش رضا سرائے بھود مارا راہ برای این

لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ سَرَبَّنَا بِالْحَقِّ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدَ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرُونَ

و بر خدای است بیان راہ راست دہشت بعضی از آن راہ گج

لَوْ شَاءَ هَذَا يَكْمُ أَجْمَعِينَ إلهي بحق محمد بن المصطفیٰ علیه افضل الصلوة

و اگر خواستے ضایر آئینہ راہ نمودی ہمہ شمار خدا بکرم محمد مصطفیٰ

وَالسَّلَامُ أَعْطِنِي لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ وَالشَّوْقِ إِلَى لِقَائِكَ فِي كُلِّ لَحْظَةٍ

و سلام بخش مراد اللہ نظر بسوی روت خود و شوق برون دیدار خود در ہر ساعت

يَزِيدُ وَيُصْنَعُ بِمَحْضِ فَضْلِكَ وَإِحْسَانِكَ مَا عَلَى الْمُصْطَفَى

زیادہ بود و دو چند باشد محض بفضل تو احسان تو آنچه کردہ بر مصطفیٰ صلعم

منت مر خالقے را کہ ما را از عرصہ عدم ببحرانے وجود آورد و سپاس ایزدیراکہ

روئے دل بطلب نیل المقصود آورد و نظم

بخیل میوہ تحقیق بخش
بکار آری دل بکار و بار
خدا یا نام تو مشکلا کشتا بست
وجود مصطفیٰ اسل وسلم

نداء و نداد توفیق کبشا
برائی حاجت امیدوار
مراد شکل اندر متبلا
بنام حجت ایجاد عالم

دماغ در دمنده را دوا کن

دواش از خاکپای مصطفی کن

سلسله شریف بمشاهده وحدت وجود

ایکه در بر آن بدگرشان سرشار آمدی
کنز مخفی بود اندر کسب بحقیقت وجود
که با هم رحمة للعالمین گشتی مشیض
باب شهر حضرت علم الفتح گشته علی
در وجود صدر سنت سن اجبر می متصف
ای که مکنون از بلال اندر انفس آمده
که وجودت بنصیغ در شکل قطاع استرق
مستلزم بالحقتم کردی سبب اندر طلوع
مختفی بود نادیان و ظاهرا در وجود
چون نیاید سالم این امتاع دین از تلو
گاه نمشا و آمدی اندر تعین با عسلو
یعنی بواسطاتی و بواسطه شدی اندر عیان
طرف استلزامت ای مطلق تبدیل قیود
زیر تنهاها و نیرنگی شدی محبوب خلق
مقتضی حج اکبر گشته زان فوج حسین
باز یاد آمدستان زل با نیک بست
و آبل و دامن لبت با طویل آمده
مرکز پر کار ظل اندر بدلی قطب دشت
عاصیان را مدخل حنبت کشاده در زمین
درج گشته حسن محبوبان بحسن روی

هم بصور جمله اعیان خود با ظهاری
پس تبصیل شیونها سوی باز آمدی
که حکم فاقثلو هم سیف جبار آمدی
خلعت فقر ولایت را سزاوار آمدی
با صفات وسع و علم و حلم سیار آمدی
با کمال استجلا خود بیدار آمدی
که نفیض قدس خود بوفیض آثار آمدی
یعنی ابراهیم فاتح علم امر آمدی
پس سوید الدین نهاد نام نثار آمدی
خود امین الدین لظاہر بار بردار آمدی
که بجایه چشمتان خود را نمودار آمدی
پس بعرض بو محمد خود پدیدار آمدی
که بچندین حیل یوسف را خریدار آمدی
قطب عالم گشته خود مود و اختیار آمدی
در شای حاجی شریف ایقده بر آمدی
بر سبیل ستر عثمان چون با ظهاری
ای معنی دین خود را خودم کار آمدی
باشادات قطب دین هم نجات یار آمدی
بر در گنج شکر غفار فخر آمدی
چون محبوب الهی خود دست کار آمدی

در قیامات کلمات وجود نامدار مصطفی شاه جهاندار آمدی

اشتهال شمع ویت جانها کرده کباب
چون بستان نقص دیدی حال دین خود خراب
در شبستان دین سراج افروخته
پس بچنگ ناسوائی دین علم افراشته
هر زمان نام و گر کرده بشکل دیگر
تربیت دادی تو دین را در شیون رنگ
گاه در حسن محمد سیر کرده بالوجود
که بتعین محمد خود عیانست گه
ای محمد در مدینه بهراجیای بقلوب
که بسیر طلب نور حق بطور معرفت
ز انتظام دین شدی خود مستیع بالشهود
تاج فقر حاصل کرده فخر الدین شدی
اسے کہ از نور محمد کرده سیر قیود
ز انقلابات شیون واد واد رسید باکمال
بے سلیمان زیر تجلها عجب کردی عروج
اے شمع شمس تورفته بلبعان صبحی
این اصناف و نسب چون مرتفع شد عیبا
از فزوں مبنی جوا حول تو عالم را خلا

چون چراغ اندر ضمیر الدین با نثار آمدی
باشیوناست کمال الدین به نیجا ز آمدی
باتماشا گاه جذب الخلق نظار آمدی
نافی الادیان و حامی دین مختار آمدی
خود تو محمودا بچندین حسن اطوار آمدی
تا جمال الدین با حسن وجه اظهار آمدی
مہبت و مرجع متامی گنج اسرار آمدی
منظر اللہ الصمد بوده نمودار آمدی
نام بچی کرده قطب جملہ ادوار آمدی
با کلیم اللہ فانی محمود یار آمدی
چون نظام الدین بفرق دین اسوار آمدی
کسوت حب نبی پوشیده فخر آمدی
آخرین سیر ہمارا اندر پدیدار آمدی
چون سلیمان قطب ہفت پرکار آمدی
تا کہ شکل شمس حاوی جملہ انوار آمدی
چون بطالع حیدری خود را نمودار آمدی
مطلق از ہر قید اعیان ہم ز تکرار آمدی
چون مقدس مطلق از اسرار و اظهار آمدی

در مدح آنحضرت صلعم

مدودنا معدود برآں ذات با و بود کہ چنانکہ شکر و سپاس خالق موجودات از حیث
امکان و احاطان بیرون است مدح و ثنائے آن مید کائنات از مجال شرح و بیان افزوں
و ہر چه جز مرتبہ حدیث متعین است حقیقت محمدیہ آنرا معین است و آنچه بدون مرتبہ ذات احدیہم

صفات احمد آن مابین ہرچہ از انوار علوی و سفلی ظاہرست ہما از پرتو نورانی اجل مظاہرست
پس کدام ادراک کہ از کنہ ذات آن کامل مطلق بعجز و تقصیر زبان باللہ نمکند آنجا کہ آن میر مکتوم غیب
لاہوت و ظلم معلوم گنج جہروت مروج ارواح ملکوتیہ منزہ اشباح ناسوتیہ ترجمان حقیقت و حال
خودی شود۔ ابیات

قصیدہ در شاہد حقیقت محمدی صلیم

من آن گنج کہ اندر غیب دستور بودم	نور خود بخود در عین خود منظور بودم
بیست و مرکز پر کار لاہوتم شدم مدد	بقریف ہوتیت صد خطا دستور بودم
محیط موج زن بدہیت لاہوت و ناسوتم	جمال عین کوئی سیر پا نور بودم
ظہور موج من ہر یک آن شان دگر دارد	ولیکن در بطون خود بیک دستور بودم
وجودم بر رخ کبری محمد مجمل و ہم	ولایدک ولا یوصف ازین ہم دور بودم
وجود و علم را بودم شود و نور را نورم	باین ارکان اربع عامر و معمر بودم
کلمات ہوت را ز اسمائی و اوصافی	منم مدلول بالا جمال و من مشکور بودم
عقولات و نفوسات از شرابم جبرہ خوانند	بدورلم یزل من منتشی مخمور بودم
ملائکہ بر سلیم را ہم بوقت من بلاغت نیست	بوسی لن ترانی گو سیر کوہ طور بودم
منم اصل الاصول ہرچہ از اعیان اکواست	شود خویش را خود شاہد و سرور بودم
بہر جاتی کہ من باشد اصافت من ہو باشد	بذکر ماؤ من در ہر زبان مذکور بودم
چو انسان نور ہر عینم حیات جسم کو نیم	بدور دنیا خود آمو و مامور بودم

بقالم شکل ہشام دے معروض ہر شام

تمامی نسخ را جامع یکے منشور بودم

من صدائی ما عرفناک نسبت بآن مقصود ہر موجود بر ختم و بعجز و قصور لا استطیع صلوة
علیک یگویم و علی آلہ و اصحابہ اجمعین۔ المناجات بجنور خواجہ شمس العارفین برائے رفع ملائیت
شرح سوداں از جناب حضرت محبوب سبحانی دام برکاتہ

این موج طوفان بلا آورد موجی بر ملا
 آن بادی را در صفا شمس نجوم الالمه
 شمس زمین و آسمان شمس جهان شمس ما
 شمس نقاش شمس نقاش شمس زکات شمس وفا
 شمس طریقت معرفت شمس حقیقت الشریع
 شمس البین اولین شمس المتین آخرین
 شمس شهو و کبریا شمس شفاعت هر گنا
 شمس شراب کوثری شمس شباب جنتی
 یاشین شرح صدر دایا شمس شهر عقل کل
 میم مقام قرب حق میم مروءت های حق
 سین سرور هر دلی سین سلیمان توسوی
 آن لجم بحر عطا آن حامی روز جزا
 آن افسر تاج شہان دان دفتر ستراله
 آن حجت فضل و کرم و آن جسط نور قدم
 آن صاحب خلق عظیم آن مالک ملک قدیم
 آن دستگیر یکبیاں آن چاره بیچارگان
 آن رحمة للعالمین محبوب عالمین
 آن منظر مبرور و جود آن مصدر عین شہود
 آن منبع علم و حکم آن مخزن علم و کرم
 آن معنی فقرای حق آن منفضل فضلای حق
 آن دامادی مرض دلاں آن شربت تشبہا
 آن عروۃ الوثقا حق آن مجاود ماوی حق
 آن کاشف سر خفی آن واقف مزبئی

پیش شمس العلاء آورده ام بہت دعا
 بدر الدجی نور الہد یعنی شمس رضا
 شمس حقائق انس و جان شمس طریقت صفا
 شمس سوم ارتضا محور قوم ظلمہا
 شمس دلیل اصفا شمس لایت اولیا
 شمس یقین عارفین جو رشید اوج جہتہا
 شمس شرافت اولیا شمس شفا می ہر بلا
 شمس شہا قیاسی شمس شمس مصطفی
 یاشین شیخ جزو کل یاشین شمس الاولیا
 میم محبتہا سنے حق میم محمد مصطفی
 یاسین سر احمدی یاسین سده منتہا
 آن ماہ برج اصطفی صاحب لوا می راقا
 آن قطب قطاب زمان آن نیت ہل سند
 آن معدن فیض ہدی و آن ثمرہ باغ و نا
 آن والی قلب سلیم آن ہر بلا می شفا
 آن شاہباز اولیا و آن کالہبی فی الانبیا
 و آن مقصد نیا و دین آن خواجہ شہر و سرا
 و آن عرش اذات العود انما یہ نشو و نما
 آن جوہر عطف قدم و آن سایہ فضل خد
 آن منعم نعمای حق آن مجلس ہر مبتلا
 آن راحت روح و رواں ہم سفد شکشا
 آن مستقیم راہ حق دار الامان کبریا
 آن آصف محمد علی صد شریعت مصطفی

آن ساقی آب حیات آن مایه مخی المات
 آن تیغ نفی لاله آن شمس اثبات اله
 آن کیست کار و التجا یا بذر حسب المدعا
 مسکین غریب بنیوا آورد عرض مدعا
 ولد محمد مصطفی کاں ناز پرورده حیات
 آن قرۃ العین حسین حضرت زین العبا
 آن نونہال گلستان موسی کاظم تقی
 آن دودۃ سید جلال آنکوست مخدوم جہا
 از دست قوم یوسف قبول آن زخرد گشته جہا
 دستے نماہر خدا دست تو دست کبریا
 شہر حسوداں کن کفا از کہتے حص
 یا خواہ دعائی ہر او از حضرت پروردگار
 یارب بذات مصطفی یارب بصدق عدل
 یارب بحق وعدہ مادونک ہم ماقبل
 ولسوف یعطیک ای بنی خود کردہ چوں وعدہ
 خود کم بیک دینی گفتیش پس ناں اوی
 خود از حسوداں گفتہ اورا تو واللہ لعلیک
 پس چیست کال آن نبی دارد ملائکہ
 یارب دعائی از تو درآمد اجابت ہم ز تو
 برد و مندی دعا گوئی شرع عالم پناہ

آن قبلہ گاہ شش جہات آن قطب کار سما
 گویم رسولیں پناہ من بعد زیں گویم جہا
 از عرش تا تحت الثری جاری فیقش جہا
 ای معطی ہر التجا ہر خدا شکل کشا
 آبائی او شاہ علی ہم فاطمہ خیر النساء
 آن لخت جگر باقر و جعفر علی موسی اصنا
 آنغنیہ بلغ تقی و ہم علی اہل سنا
 اہل سید شاہ غلام حیدر صاحب صفا
 بسیار میباشد طول ایجان دل مشیت خدا
 از فعل اللہ مایشا حکم تو جاری ای فتا
 یا مشیت یگہ بر فشاں از مار میت از دما
 المستغانی میکنم یارب بذات کبریا
 یارب بحق و بضمی شہم و لیل از دما
 آخر بخیریت کنی ہر ابتدای کار ہب
 انعام سازم بحدت حتی کہ میباشی رضا
 خود از ضلالت گشتہ ہادی تو اور از دما
 خود بیش و کم رگشتہ حافظ کلام کبریا
 تو خود بوعده کن و فایا ذوالجلال اعطا
 انی قرینک یاد کن فلیستہ بچہ دینا
 سازی توجہ زود تر فرما ہر مشک کشا

در مدح حضرت محبوب بجانانی پیر مرشد

حضرت مدار الہام کہف الدنام سیدالکین سند الکاملین قطب بانی غوث صمدانی

محبوب سبحانی متخلق باخلاق البنی متحقق باوصاف مرتضوی کاشف رموز خفی و جلی سید
 غلام حیدر علی کہ دریں زمان مہمنت فرجام مثل سفینہ نوح متحمل اوزار ہر ذی روح شدہ ہزاران ہزار
 فجار با یک دیدار از در توبہ نصوح گذشتہ با فاضلہ تکمیل عشق نواختہ اند کہ ہر جانب مثل بلبلان
 بیدل در گلزار آن فصیح باری آیند و بدیں ترانہ می سرانید۔ غزل۔

تھاری ذات با برکات با وائی غریباں ہے تمھاری شان بے پایان در گاہ الہی میں حضور حضرت کو نین پائے جو تمہیں چاہے یہ بندہ بس پر اگندہ نہ ہو محروم شفقت سے خدا یا شجر رحمت کو بحفظ لایزال رکھ	مراد نامراداں اور نصیب بے نصیبیاں ہے مطیع صاحب لولاک در خیل حبیبیاں ہے نہ ذرہ فرق رہ جائے گر آشفۃ نصیبیاں ہے خدا جانے دل آشفۃ مثل عندلیبیاں ہے جو یہ سایہ کرم گستر گزرا گاہ غریباں ہے
--	--

اما من ذرہ بے بیچ و بقرار اندر زوال از شعلہ آں آفتاب جلال چہ استدلال
 دارم کہ چیزے را اندر دو جہاں در پلہ میزان سے نیارم۔

نظم قصیدہ عشقیہ

کجاست چشتی بعالم اندر کہ دید چون تو جمال وئی ورائی حسن بتاں بدیم جمال وئی تو ابرہ من جمال وئی تو تا بعالم نقاب از رخ گرفت ناگاہ نژاد ماد ز نسل آدم چنین بطلان سعید و لک نہ ماہ روئے چنین منور نہ مشک بوئی چنین معطر نہ کعبہ دار چنین حریمی نہ خلد دار چنین نفیسی نہ چشم آہو چنین سحرانہ مست نہ گیس بجلد ماہ نہ نشانہ کردہ بزلف سبیل نسیم سبزی باغ حبت نہ تازہ سبزہ بآب وئی نہ یاسینہ چوسکتہ زندان زلفت لکلی چنین بچال ہدین فاشع بقدر صحر	نگشت فارغ ز حسن خجباں نہ مصفا ز آرزوئے ز سبک گشتم بگرد عالم ہر چہ دیدم ز کوکب کوئے فتاد غوغا ہر زمین سپہر پرش زبا و ہوئے نہ آسمان بر آرد اختر چنین سما یوں نگاہ پوئے نہ شمع آویزیکہ سوخت نہ تاباں سستی نہ سو سوئے نہ تخت شاہی نہ بلوار دہر آنگاہ نہ بیکہ پوئے نہ سر چنینی سہی بقامت آرد چون تو بربک و پوئے چونکہ سیوی تو کہ صفتش اند صبا چو شانہ موم پوئے نیافت سوسن خوش زبان چنین بلبل کفایت پوئے نہ سبیلہ لبابا ز می رواں زبانہ سیال جوئے
--	---

نہ شاہ باز چہیں بالائے دست شاہ سیال فیتہ	نہمقریان گرفت سبقت نہ ہم کابل بود گوی
نیافریدہ چو توحی اندر وجود کثرت بسیرت خوش	عظیم گویم اگر ترا من ہی بشاید بخلق دوحی
نہ دل بست آنکہ شد نہ جبران جان جانیکہ شد سجا	بریں جمال بدیں گمانی نہ باخت خود بہتجوئے

نجاک کویت کہنہ عالم چو تاب بودن ندید ز آں رو
بگنج محنت شستہ محزون بدوخت چشمنی ز چارہ سوئے

مثنوی مناجات دستمداو از مشائخ خصوصاً از شیخ خود

شیئا اللہ آدم بہر سوال	الغیاث ای دشاہ ذوالجلال	شیئا اللہ چون گدایان سر
المدد خواہم ز شاہ مصطفیٰ	یا رسول اللہ بینی حال ما	یا حبیب اللہ بشوقال ما
شیئا اللہ من گدای بسینوا	المدد شیر خد مشکاکشا	شیئا اللہ من غریب ممتحن
المدد یا خواجہ بصری حسن	شیئا اللہ من فقیر پر زلزل	المدد نواہم ز شاہ بوفضل
شیئا اللہ چون گدایا نم طفیل	المدد یا خواجہ نامی فضیل	شیئا اللہ شدہ ادم تلخ
المدد یا شاہ سلطان تلخ	شیئا اللہ چون گدایان غشی	المدد شاہ حذقیہ عشق
شیئا اللہ چون گدای بے ثنوی	المدد خواہم ز ممشاد علوی	شیئا اللہ من غریب در فراق
المدد خواہم ز شاہ بوسحاق	شیئا اللہ برد تو آدم	المدد یا خواجہ بواحددم
شیئا اللہ مشککے درکار من	المدد یا بو محمد یار من	شیئا اللہ من اسیر پر ملال
المدد بو یوسف بدر کمال	شیئا اللہ میکنم با تو دق	المدد یا خواجہ مودود حق
شیئا اللہ آدم برد ضعیف	المدد ای خواجہ حاجی سر	شیئا اللہ کن فقیر ریغنی
المدد یا شیخ عثمان ہرونی	شیئا اللہ آدم چون سائل	یا ولی اللہ سلطان شہان
بحر الطاف تو بجزو عدد	یا معین الحق والدین المدد	شیئا اللہ چند زارم بقرار
المدد یا قطب دہلی بختیار	شیئا اللہ حیفین تلخی و غنج	المدد یا بادشاہ شکر گنج
شیئا اللہ باغش عالم را پناہ	یا نظام الحق محبوب الہ	شیئا اللہ کن مراد روشن دماغ
یا نصیر الدین محمود چراغ	شیئا اللہ آدم ناکامہ	یا کمال الدین مشہر علامہ

شیئا لله گراما نزار و شنی	یا سرخ الحق والدین و دنی	شیئا لله بر من حال تباه
المدد یا شیخ علم الدین پناه	شیئا لله دشمنانم در کین	المدد یا شیخ محمود امین
شیئا لله شیدین زاری من	المدد شاه جمال الدین جمن	شیئا لله بکس و ناکام را
المدد حسن محمد رهنما	شیئا لله بیکسانرا کس توئی	المدد شیخ محمد بس توئی
شیئا لله مرده ام اندر محن	المدد یحیی مدنی با وطن	شیئا لله جلوه از طور حق
یا کلیم الله فانی نور حق	شیئا لله او فتادم در بلا	یا نظام الدین ثانی اولیا
شیئا لله افتخار فقر من	المدد سوامی فخر الدین من	شیئا لله من دعا گوئی فقیر
المدد نور محمد دستگیر	شیئا لله شیئا لله شنوی	المدد شاه سلیمان قوسوی
شیئا لله می کنم بر در رسول	المدد یا شیخ شمس الدین یال	شیئا لله آدمم اندر حضور
المدد یا حضرت جلال پور	من ترا خواندم بچندین صطلاح	تا یکی خوانی توحی علی نضاح
مقصود عالم سجد گوئی تو	شیئا لله از جمال روئی تو	شاه بازی صید جانها کرده
گوئی محبوبی ز شایان برده	شد من رسم سلطانی ز تو	خوبی شایان شتای نیکو
آسمان آمد غلام در گشت	پاسبان هر مراد ناگشت	آفتاب و ماه تابان در حبیب
داغداران غلامیت مهین	زهره چون دیده بشماروت را	عل شد او چون دیده ماروت را
صد عطار دواز عطار و میشود	زاں عطای تو که جان جان شود	عاشقان بیدار تو در جان کنند
صد بهشت و دال قربان کنند	خواجہ ماشیخ شمس العارفین	داما اندر مقال عاشقین
جام عشق تو در بر بر بود	از هوای دیگران دل خیز بود	خواجہ رازیکه بود اندر دلش
کس نبود آگه ز راز و منزلت	تا تو کس را موردش نمی بود	زاں ترا بر همگان بگزید بود
شاه سید ارحم برات ساخته	آفتاب تو بر دوس تافته	از یک آئینه اش گرتا می
باقیان را در ظالمانداخته	آل بیان از نشان دیگر است	لیکس این گوهر ز کان دیگر است

آب باران در نشیب آید بین - گرچه باران بر آید برین

برخی از احوال و کتب مشرف بن بکتمربان حضرت محبوبانی و سبب لیلی بن مهنومات
و نام نهادن این کتاب به احیای لیلوب

اما بعد میگوید بنده مسکین ثبته الله علی الطريق لصدق و لبقین نور عالم پس پوری جمل
 که پیشتر از حصول سعادت قد مبوسی بجناب قطب ربانی محبوب سبحانی سید السالکین سند
 الکاملین قطب المدار حضرت سند آرای جلال پور شریف اعتقادی و محبتی نمیداشتم بباحث آنکه
 برادر کلاں من مسمی نور الله سلسله محبت و دست ارادت به بزرگان قادریه تنوالبه درست کرده
 بود و سموال قصبه البیت بسمت شمال از شهر جلم بقدر دفر سنگ به سبب محبت و ملاقات شان که
 بخانه مای آمدند از احوال حضرت محبوب سبحانی مرشدی خبرم نبود ناگاه بوجود خودیم مسمی غلام
 ولد میاں محمد اشرف مراب سعادت حصول بیعت بجناب خود رهبری کردند یعنی غلام سرور که
 بعد از مدت که از هندوستان آمده بود تقاضا کرد که من بخدمت حضرت محبوب سبحانی در جلال
 شریف میروم و گفت مرا که تو بهخواهی رفت و من در آن ایام کتاب سکندر نامه میخواندم و
 چونکه من از احوال حضرت محبوب سبحانی مرشدی بخیر بودم برای دریافت احوال ایشان
 از کتاب سکندر نامه فالی درخواستم هرگاه فاتحه بروح مصنف خوانده کتاب را بکثادم
 بر پیشانی در قه فال این بیت نوشته برآمد - بیت

که از تخم شاهان گردن کشاں همین یک سہی سرو مانده نشان

بحر و دیدن این بیت خطره آسمانی در دلم راه یافت و عزم برای حصول سعادت
 بیعت و قد مبوسی حضرت محبوب سبحانی مصمم کردم چنانچه همان وقت بعد نماز خفتن
 که تخمیناً دهم از رمضان بود در سنده دوازده صد و نود و چهار هجری از خانه خود به نیت آستانه
 بوسی حضرت مذکور روانه شدیم غلام سرور و برادرش محمد مظفر خود و این مسکین هر سه شب
 بنیتیم و لیست کرده مسافت بود بوقت چاشت بر درگاه عالی برسیدیم بیرون از دروازه
 حویلی دیوانخانه مردی وجیه ملاقی شد که او را قطب الدین لانگری میگفتند غلام سرور از وی
 پرسید که حضرت صاحب درین مکان هستند گفت بلی و طائف میخوانند و من دیشناک شده
 بودم پس پشت آن هر دو برادران غلام سرور و مظفر آهسته قدم می رفتیم ناگاه از دروازه آن مکان
 آفتابی درخشید بر من و آن دروازه کلاں داخل مکان شدیم و زمین فرش بوسیدیم
 دیدیم آنچه دیدیم -

نظم

۹۱
چون بختی آفتاب
بنا بخت بنیاد

جانی دیدم از گفتن برون بود نشسته شادی بر فرش پیروز صبا از طره اش بشکسته تازی دوسلک یاسمین در دج سوسن دو عارض را که رنگ ارغواں بود سیر برداشته روشن کلاهی کلاهی بود بر سر ترک چارش لبورین بدنش اندر لبس کافور ز حسنش زخم خورده چشم بینا ازین تعریفها عالم تو بس کن	پرس از ما تو کیفیت که چون بود چو بر فرش فلک ای دل افروز ز خط سرمه چشمش در رخسار درخشاں بود چون درمائی روشن دو دندانیش که فرقی درمیاں بود نمفتہ سایه شب زیر ماسه خط حمرائی و سرخ اندر کنارش چو شجر طور بد نور علی نور شعلہ الشمس بغشی الناظرینا بجیمہ نیلگون شورے میفلکن
--	--

نک بر زخم مجروحان نری
مقبوران صدای رستخیزی

دآں رقت حضرت محبوب جانی بخواندن وظائف مشغول بودند زمین بوسیدیم
و پس پشت مبارک بنشستیم بعد فراغت از وظائف توجه فرموده تبسم کردند و قدری حال سفر
پرسیدند و جمله حالات غلام سرور پرسیاں شدند زیرا که بعد از مدت حاضر خدمت آمده بودند
حضرت ایشان بنوافل شراق شغل خواستند و میان زمین بوسیدیم و بیرون آمده بسید
روزه بر تالاب مغربی بنشستیم و غسل کردیم و بعد از اقامت نماز شام داخل حلقه ختم شریف شدیم
در آن روز ختم شریف را قطب دین مذکور و میان عمر دین خوانده بودند بعد از آن ملک حضرت
محبوب جانی کردیم بعد از دعوات ختم شریف غلام سرور نسبت این غریب معروض داشت که
ایما باد بیست عم زاد من و برائے بیعت آمده است پس حضرت محبوب جانی مرا با اشاره
بسیار خود بخوانند و چون که حضرت او شان بر تخت پوش بودند و ما با آن بر بور یا بودیم از با

بر آمدن تحت پوش دہشتہ بدلم آمد فرمودند **الامر فوق الادب** آخر حکم بجازی حضرت محبوب
 سجانی بر تخت پوش ہشتم دوست راست من بگرفتند و دعائی خواندہ دم کردند و فرمودند کہ بر
 روی و سینہ خود این دست بال و نیز فرمودند قبول کردی گفتم قبول کردم بعد ازاں پرسیدند
 علم خواندہ گفتم آری پس وظیفہ در دستغات و سلسلہ شریف و غیرہ تسبیحات ارشاد فرمودند
 دیگر روز از خدمت حضور رخصت شدیم و لیکن خاطر من آویختہ ہم آنجا بود بعد ازاں رشتہ محبت
 و اعتقاد من و زہر روز افزوں می شد چندانکہ از دیدن بزرگان قادریہ دل من خوش میشد
 و غنیمت میداشت اکنون از ایشان ہر کہ بخانہ ما آمد سے طبع من گرانی میگرفت و لیکن ظاہر نمی
 کردم چنانچہ ہاشم شاہ نام سیدی کہ خلقت ویرا بہر جا تواضع و خدمت میکرد زیرا کہ جدا علی
 وی میران حیدر شاہ پیر بزرگان قادریہ ہموالیہ بس مکمل بودہ اند و در قصبہ ہلیانہ متصل جہلم
 مزارشان است پس سید مذکور بہ نسبت ما ہم داعیہ پیری داشتہ بود و بہ سبب محبت برادر من نور
 با من نیز محبت میداشت ہر گاہ برادر من خبر جمعیت من بحضرت **محبوب سجانی** بادی ظاہر کرد
 در خانہ مابیا مد پس چوں دیدم روی ویرا در آشفتنگی و غصہ دہشتم کہ راز من روی ظاہر شدہ است
 و گفتم کہ تو کیسے جاسلسہ درست کردہ گفتم آری در حضور حضرت محبوب سجانی در جلالپور شریف
 رفتہ ام و دامن شان گرفتہ ام گفتم تو جوئی فیض ما را بر خود بند کردی ایں ہمہ دوکاندار بہت
 ترا ازین دکان جز مشقت مسافت ہمچو نصیب نخواہد شد و برادر من گفتم کہ من ترا ازین راہ با
 خواہم داشت غرض آنکہ ہر دور پیے و در غلامیدن من شدند و ہر ششم دہشتہ بمن دادند کہ ترا
 چنین و چنان خواہیم کرد بہ سبب خردگی عمر جوانی نتوانستہ گفتم و لیکن باعث قوت یقین
 ہیچ خطرہ در دلم نیامد و یوان حافظ نزدیک برادر من بود بروی فانی خواستہ کہ یا حافظ فرماید
 کہ ایشا ترا چہ جواب بگویم سبحان اللہ چہ کرامت و لقا حضرت محبوب سجانی مرشدی مشاہد
 کردم کہ حافظ صاحب جوانی شانی و کافی بکایت این غریب بفرمودند یعنی بر پیشانی ورقہ
 فال این بیت برآمد **بیت**

اگاسم کہ منع مانہ خرابات میکنند گودر حضور پیر من این ماجرا بگو

پس کتاب پیش برادر خود نهادم و گفتم مقولہ حافظ بخیاں و اگر مرا ازین راہ فنا منع

میخواهی کرد پس در حضور مرشدی برو و از آنجا مرا باز بخوان و هر دو خاموش و ناامید شدند
 بعد از آن سید مذکور بخانه ما نیامد و گاهی از قریه ما که طرح داده میرفت پیش رفته سلام میکردم
 و سه روزی بجانب دیگر میکرد پس من نیز قطع کردم و در آن روز که این تکرار با من کرده
 بودند در آن شب بخواب دیدم که حضرت محبوب سبحانی بر سر بالین من آمدند و فرمودند
 که ما ششم شاه ترا خراب می کنند برخیز وقت نماز تنگ شده است ناگاه برخاستم و دیدم که
 آفتاب قریب طلوع رسیده است تعجیل کرده نماز ادا کردم و بیقراری که از تکرار نشان میداد
 بود بخوشی و سرور تبدیل شد و از مشاهده این کرامت قوت یقین بالائی گرفت بعد از آن این
 واقعه بوسیله غلام سرور بکنور عالی معروض داشتم فرمودند آں هر دو ترا ازین جائے
 و رغلانند باز فرمودند در راه خدا هرگز حسد نیست اما هر جا که طمع است حسد می باشد باز
 فرمودند که این پیروزان را عصا در دست باشد و بخانهائی مریدان میروند و دود و دکل
 غله بوجه شیرینی میگیرند و طمع میدارند که مرید ما به کسی جاسے دیگر نرود که رستم شیرینی منقطع
 گردد باز فرمودند که هر فقیر سے یا مهمانی بخانه آید بقدر وسعت خدمت او کرده باشد ازین
 امر منع نیست پس خیال میکردم که بعینه تعریف آن سید بیاں فرمودند و عجیب تر کرامت حضرت
 محبوب سبحانی آنکه بعد از عرصه شانزده سال چو آن غریب را ببلقین ذکر چهار رنگین نمود
 و فوائد آن از مواهب و توافقی و تکاشف و ترک و اعراض از مشغلات دنیا بشارت دهد که
 در آمد برادر من نیز با من همراه شود و اجازت ذکر تبار از حضرت محبوب سبحانی حاصل کرد و آن سید
 نیز حریص شد که از آنچه ترا حاصل شده است مرا هم نصیب ده گفتم نخوت دور کن و با من
 همراه شوید تا در حضور برویم این سخن مکرر بدشت و بر رفت بعد از آن باز غلام سرور
 معروض داشت بدست من که شوق خواندن علم بسیار دارد و میخواهد که زیادت را تحصیل
 علم میکند و والده اش ازین نصرت غمناک است فرمودند هر چه خوانده جان به دست بیاورد
 خود مقیم باش و طائف بخوان و والدین را خدمت کن و این سخن تمام نامی تکمیل علم از
 دلم نموشد و بخانه تقیم شدم و در مسکنی و خدمت والدین برگزیدم و شوق خواندن در روز
 مستغاث و سلسله شریف زنی گرفت و با وجود یک دوس کتاب بوستان و زیلجا و سکندرنا

سبقاً خوانده بودم هر کتابیکه از ملفوظات و تذکره اولیا در معارف و مواجید مطالعه کردم
برکت و کرامت حضرت محبوب سبحانی حل می شد باری همراه نجیب اللہ از خویشان سعادت
قد مبوسی شرف شدم و چند اشعار پیش نظر عالی گنجا شتم بخوانند و فرمودند که در بلده شما
بنای علم دیده میشود۔
ایات

ای فرغ روی عالم روی جان افزای تو آستان تو شده مخلوق اسبب الحقیق نام حاتم زد قدم اندر عدم از کرم تو گرچه بکنند ز خضر آن چشمه حیوان نبیا حاجت غرض است پشت یک حاجت عشق سیدی در خاندان چیست چست اندر طریقت نور مطلق آمده اندر حریم عنصری مشت خاکی عالمست بوی طیش خود تو مشرق و مغرب همه بحر زخم و شمشیر	آبروی خوبی کوفین را پسرای تو قائم دین خلائق را بیت بالای تو طی بساط ابر شد از دست کرم آرای تو قلزم فیض دو عالم هست اندر پای تو چونکه مخفی را ز را دانده و بنیای تو راه رواں راه طریقت راشدی بلای تو مطلع الانوار شد جلال پورا دای تو هم طیب و مندان و شفا بخشای تو اندامه یافتند از مرهم و دوائی تو
---	---

حال نور عالم تو دانی تیسر خورده مد جگر
گاه افق گاه خیراں آمده لبرائے تو

بعده بتاریخ مفید هم ربیع الثانی ۱۲۹۶ هجری حضرت غوث الاعظم سعادت قد مبوسی
مشترف شدم در آنوقت مولوی گل احمد مرحوم سکنه بده که استاد ابتدای من بودند و مسجد حضرت
محبوب سبحانی بدستور امامت مقیم بودند و تعلیم صاحبزاده صاحب مظفر شاه دام برکات میگرداند
در مجلس ایشان رفتم و تسلیم کردم مردمان بسیار را ایشان بودند سخن در اشعار شوقیه میرفت
یک سلسله چشتیه مصنفه خود پیش ایشان کردم جمله اشعار او بخوانند و غلام سردار نام مردی
از کدلتی اعتراض کرد که درین سلسله حاجات بند میخواهد یعنی مطلب بحیثیت خود باید طلبیه مولوی
منع نیست و مولوی صاحب و عبد اللہ خاں دارا پوری مرحوم مرا همراه گرفته باز بحضور حضرت
محبوب سبحانی بردند و عبد اللہ خاں معروفش داشت که این شخص سلسله تصنیف کرده است

تسم فرمودہ اشارت بخواندن فرمودند چون تمام کردم فرمودند کہ پیش ازین سلسلہ ہاتصنیف
 کردہ اندو لیکن این از ہمہ بہتر جمع شدہ است کہ الفاظ عربی و دعائائی بسیار درین آمدہ است
 و جمع کثیر بود فرمودند کہ برائے این درویش عا خیر بخوابید مردی زانو استادہ بود فرمودند کہ
 زانو را زیر کن کہ دعا قبول نشود و بحال این غریب بطف و مہربانی بسیار فرمودند و ذکر نفی اثبات
 بدم اجازت فرمودند پس بباعث ذوق پاس انفاس مطالعہ کتب از من متروک شد و سلسلہ
 شریف اینست۔ سلسلہ شریف

انجداوندان بذات ذوالعلا کیواسطے	فضل کر مجھ پر بجز کبریا کے واسطے
اہدنا یار بنارہ عباد الصالحین	رحمتہ للعالمین صل علی کیواسطے
ٹے مجھے قدرت خداداد یا کریم العظیم	حیدر گرار شاہ اسنیاء کے واسطے
نور سے معمور کرایعالم ذات ہدور	خواجہ بصری امام اولیا کیواسطے
فضل سے جاری زبان میری بام	کہر عبیدالواحد خیر الورا کیواسطے
فیض بدی بخش محکوم فیاض الفاضلین	خواجہ بو فیض فضل پور بہا کیواسطے
ناز کر بردا سلاما تاکہ ہو جاؤں سلیم	شاہ براہیمی امان ارض سما کیواسطے
عجز میرے پر رحم یا مغیث المستغیث	شاہ سید الدین رشید المشاہد کیواسطے
دست شیطان سے امان دی یا قوی و بحفیظا	شاہ امین الدین امین کبریا کیواسطے
مغفرت سے شاکر تو یا غفور الذین	خواجہ ارشاد ممشاد ہدی کیواسطے
جانکندن کی عقوبت سے الہی دے امان	خواجہ بو اسحاق قطب چشتیا کیواسطے
مہلکات خاطر مابل کر یا منجیات	حضرت بو احمد بدال خدا کیواسطے
شریت شد شہادت بخش وقت انتقال	ذوالکارم بو محمد با صفا کے واسطے
سے بچا عقبات اہدین سے محکوم	خواجہ بو یوسف یوسف نقا کیواسطے
سے مودت دین اسلام نبی ختم زل	خواجہ مودود قبلہ دوم کیواسطے
خلعت ساد سعادت بخش محکوم کریم	خواجہ مخدوم حاجی اشرفا کیواسطے
زندگی ایمان میر کی حیا و حلم سے	کہ طفیل شیخ عثمان مقتدا کیواسطے

لشکر شیطان با اسلحہ مجھ پر آگیا
 دے لباس صبر و اخلاق حمیدہ یا حمید
 کہیں لے فقر سے یکذرہ کر مجھ کو عطا
 کر عطا عشقِ حقیقی یا رحیم الرحمن
 نصرتِ عقیبات دے مجھ کو بخیر الناصر
 یا دیا مجھ کو ہدایت کریا و عفاف حمید
 ظلمتِ نفسِ لعین کو دور کر از نور خود
 کر منور دل مر کیو برکت علم الیقین
 حبیبِ انطلاقِ ذمیرہ یا الہی دو کر
 بخش مجھ کو عشقِ دیدار جمال و الجلال
 عیبِ سیرے کچ ترا ہی نام ستارِ عبوب
 قلبِ سالم رکھ میرا از ملکاتِ نفس و
 زندگی دے دل مر کیو برکت حی القیوم
 شرم آتا ہے الہی زیں کلام بے خشوع
 صبغۃ اللہ کی حقیقت الہی دے شعور
 فقر سے مجھ کو مغز یا لبیک مقتدر
 روشنائی دے مجھے یا نور ارض و سما
 خاندانِ چشت سے ہو یا نہیں محروم کو
 یا الہی عاجزی میری قبول ارشاد
 گرماں دین کو بس شمس دین پیدا ہوا
 شمسِ چارم آسمان ہی مدح گوئی شمس دین
 یا الہی نورِ چندین خاندانِ نورانی
 مشکلات ما ادا کر یا اعلیٰ مشکلات

سچا پندہ یارب معبود با پست کیوا
 شیخ قطب الدین اوشی ہیرا کیوا
 شکر گنج اولیا و اصفیا کیوا
 شاہ نظام الدین محبوب خدا کیوا
 شاہ نصیر الدین چراغِ صفا کیوا
 شاہ کمال الدین کمالِ اتقیا کیوا
 شاہ سراج الدین سراجِ پور ضیا کیوا
 شیخ علم الدین علامِ انصاف کیوا
 حضرت محمود الرحمن پور صفا کیوا
 شاہ جمال الدین جمالِ بے نسا کیوا
 دے امان حسن محمد اتقیا کیوا
 لائقِ خواجہ محمد مرجبا کے واسطے
 خواجہ بھی مدینی مقتدا کیوا
 شوق دے مجھ کو کلیمِ دوا بستا کیوا
 خواجہ ثانی نظام الاولیا کیوا
 شیخ فخر الحق دین مصطفیٰ کیوا
 حضرت نور محمد مد ضیا کیوا
 بخش مجھ کو آفتابِ چشتیا کیوا
 شاہ سلیمان یعنی نور مصفیٰ کیوا
 سایہ شمس الہی پر جہاں شیدا ہوا
 بخش مجھ کو شیخ شمس الاولیا کیوا
 وہ نصیبہ ما ازیں درگاہِ عرضی ہوئی
 شاہِ ماحیدر علی شگلشا کیوا

التجا کرتا ہے بچارہ یہ عالم سیدا خاتمہ بالخیر ہو کل اولیا کیواسطے

بعد ازیں فرمودند کہ دریں مصرعہ کہ یا الہی نور چندیں خاندان جمع آہوئے نوشتہ بجائی
لفظ جمع لفظ روشن بنویس پس تبدیل کردہ چنانکہ فرمودند نوشتہ انتہی باری مسمی غلام سرو پیش
من اظہار کرد کہ حضرت خواجہ شمس العارفین را بخواب دیدہ ام و تو نیز در آنجا ہمراہ من بودی
و مایا نرا اجازت پنچیا تلاوت قرآن شریف فرمودہ اند من شروع کردہ ام و تو نیز آغاز کن در خاطر
گذشت چہ خوش بودے کہ مرا ہم خود ام فرمودندے پس عنقریب در آن سال مرا ہم زیارت خواجہ
مذکور در خواب بکان سیال شریف در نصیب آمد و پنچیا تلاوت قرآن شریف ام فرمودند معروض
داشتم کہ زیادہ ازیں نخوانم پس بزبان مبارک فرمودند کہ بسا پنجوں عطا محمد را کہ نمک زیادہ خوش
شود و یرقان زیادہ گردد و این عطا محمد برادر کلان من بود کہ برض یرقان گرفتار بود پس موافق
امر تلاوت شروع کردم و نیز در مسئلہ بتاریخ ہفتم صفر بہ ہمراہی قدوان حضرت محبوب سبحانی بزیارت
و قد بیستے خواجہ شمس العارفین قدس سرہ مشرف شدم و بعدینہ صورتیکہ در خواب دیدہ بودم
بہ بیداری ہم مشاہدہ کردم بعد ازاں حضرت محبوب سبحانی اجازت تلاوت قرآن شریف بقصر
پنچیا و یک منزل و لائل الخیرات وغیرہ تلقین فرمودند و رستہ با جازت گرفتن ذکر جہا مادہ
شدم متوزع عرض نکرده بودم کہ در بیان چنین فرمودند کہ اگر عمرش از سی سال کم نہ باشد و اگر
جہ نمید نباشد بلکہ در قوتش نقصان پیدا شود زیرا کہ حرارت ذکر در مشاہدہ او اثر کند و سنی
اور قیق شدہ جاری شود و از دیگر وظائف ہم بماند پس بتاریخ ہفتم شعبان مسئلہ با جازت
ذکر ہر مشرف شدم بہ ترتیبی کہ در کشکول مرقوم است بعد ازاں فرمودند کہ حضرت توسوی رحمۃ
علیہ فرمودہ اند کہ دل انسان مثل کواہ است و ذکر جہ پیشانیہ بیل و ذکر نفی بمنزل کواہ و ذکر
کہ کواہ را بیل بکنند و او بر کند و بہ نسبت آنکہ بکار و بہرہ باشد باز فرمودند کہ جہ ہم اگر در کواہ
خاندہ بر دار و اگر مثل زنان کہ خوشہ ہا را نیز نیز با جوب میگویند نیز جہ خاندہ در کواہ است
فرمودند کہ ذکر جہ چنانکہ شخص صاحب میگردند و بیج کس نکرده باشد کہ ایشان را در ذکر حالت می شد
و کلمہ ہو ہو گفتہ است و ہر چند و بر زمین افتادند و خاک بر سر داشت کہ بعد ازاں این کواہ
فرمودند یکصد بار نفی اثبات و بیستم مرتبہ محمد رسول اللہ بگوید و دوسد بار اثبات ہفتم

یا نهم مرتبه محمد رسول اللہ گوید و سہ صد بار اسم ذات ولیکن بعضے را کہ غالب آید ہمہ شب
بس نکلند چنانکہ یک درویش در سیال شریف ہمہ شب در ذکر گذاشته آخر خون مانا شد و نش
روانشد و شہید شد بعد از آن بیست و یکم رمضان سنہ مذکور بشفق قدسوسی رسیدم بوسیله
میاں محمد اشرف و حافظ الہدین فوائد ذکر جہر و ضما شتم بتاویل آن اس بیت بر زبان آوردند
بیت مراد در منزل جاناں چه اسن و عیش چوں ہر دم جرس فریاد میدارد کہ بر بندید محلہا باز فرمودند
آواز جرس را ذکر اخذ تاویل کنند و آواز سنہ را ذکر وحدت میگویند حافظ الہدین گفت کہ اس
میخواہد کہ نسبت اذکار زیادہ گردد و فرمودند کہ ترتیب جہر را لازم گیر و معروضہ شتم کہ ہر چند تقلیل
طعام کردہ شود نسبت مذکورہ بالائی گیر و فرمودند کہ بزرگان جہلہا نوشہ اند کہ بتدریج طعام
متروک شود و قوت نکاہد زیرا کہ اگر قوت بکافہ فائدہ مترتب نشود ولیکن ترا باید کہ در پی
تقلیل طعام نشوی کہ اس کار مشکل است ولیکن چند مدت خواہ مخواہ از من اس کار بوقوع
آمد و مشغلات دنیاوی تمامی متروک شد و از شیخ صاحب کہ اشارت فرمودہ بودند چند حصہ از آل
کار مرا بالا بردند دریں اثنا در خواب دیدم کہ ہمراہ حضرت محبوب سبحانی بسفر سیال شریف
ہستم و یک دہے است کہ نامش موضع شاہ حسین است و در آنجا اتفاق نماز پیشین افتادہ
است بسیار یاران وضو کردہ بجماعت ملحق شدند و من در وضو کاملی میکنم و بسا کس از من
نیز پس ماندہ اند پس چون بجماعت گاہ آدم جماعت متفرق شدہ بسنت شاغل اند و
حضرت محبوب سبحانی در انتظار من استادہ اند و فرمودند کہ اکنون آمدی و نماز تہا خواندم
و قرآن خواندن مشغول شدم و حضرت محبوب سبحانی قرآن شریف از من بگرفتند و مرا بحلقہ ختم شریف
داخل کردند و فرمودند کہ اکنون ہم بجماعت ملحق نشوی اما حسرت ہر حال و نصیب خود
ہمیشہ بخورم کہ اتباع و احقاق بجماعت حضرت محبوب سبحانی نصیب من نشدہ است و غربی
نیز ازیں حال گفتہ ام کہ بیت مطلع اشل نیست بیت نماز من زیست فوت شد ز سستی
بخت در آن سفیکہ تلو بودی نصیب ما نشد است و خواندن ختم شریف بر تسبیح شروع کردم و
میاں محمد اشرف بہ نسبت من ظاہر کردند کہ ختم شریف بر تسبیح بخواند فرمودند چرا با جماعت نمیخواند
بیان چند باعث کہ بر تحریر ملفوظات افتاد باعث اول آنکہ چوں در فہم

من بیامد کہ سخنان حضرت محبوب سبحانی سہل پاکنجینہ اسرار و معانی مستند و مردہ دلائل دنیا را
از آن خبر نیست کہ این حقائق و معارف اندر زندگی قلوب صاحب دلائل چہ قدر تاثیر داری دارند کہ
آب حیات و آب کوثر ہم آنقدر تاثیر گذاشته باشند پس نگذاشتم کہ در پردہ بمانند و بنوشتن
شاغل شدم و نتوانستم کہ بنویسم و چند اوراق پیش ازین در ۱۳۰۲ از سخنان حضرت مذکور
ہم نوشتہ بودم و بسبب غفلت و مشغول امورات دنیا از ان محروم ماندہ بودم و اکنون بانابت
آن ہوستم و نیز بعضی جا کہ آیتہ یا حدیث بطور مجمل بر لفظ مبارک آوردند آنرا بقدر وسعت
و حوصلہ مطابق وقت آنچہ معانی و اسرار در آن بود بنوشتم و لفظ فائدہ بر آن نوشتہ عبارت
را بیفزودم باعث دویم آنکہ زندگی ہر چیز مثل سایہ میگذرد پس ہر گاہ جمال جہاں
آرامی حضرت محبوب سبحانی رخ بنقاب ابدی پوشد و عاشقان این جمال چوں سخنان آنحضرت
محبوب سبحانی زندہ ببینند و بخوانند و خوش وقت شوند و مراد عای خیر یاد فرمایند پس گویا
بسبب زندگی این ملفوظات من ہم زندہ باشم ایست بماند سالہا این نظم و ترتیب نہ
ز ماہر زورہ خاک افتادہ جائے نہ مگر صاحب دل روزی بر حمت نہ کند بر حال و ویشاں دعا
غرض نقشے است کز مایا و ماندہ کہ ہستی را نے بنیم بقائے باعث سوم آنکہ در ملفوظات
خواجہ فرید الدین رضی اللہ عنہ نوشتہ دیدم کہ ہر مردیکہ سخنان شیخ بنولید بعض ہر سخن ہزار
نیکوی در دفتر او بنویسند پس رفتی چند کہ سیوم ذی الحجہ ۱۳۰۳ نوشتہ بودم پیش نظر عالی
داشتم و تمامی اوراق مطالعہ فرمودہ بنوشتن اجازت فرمودند و این حدیث بر زبان آوردند
من أحب شئاً اکثر ذکرہ یعنی دل انکار کند کہ دوست دارد اورا باعث چہام
آنکہ اگر چہ دل من از ہر تعلق فراغت و تجرید بخوابد و بسبب غیبت و سکران ہر سخن کہ از یادم
رفتہ باشد بوقت تحریر خود بخود در یاد می آید و بنویسم باعث پنجم آنکہ در نفحات خواندم
کہ بزرگے سخنان سہل تسری نوشتہ بود روزے بر کنار آب طہارت کرد و نوشتہ او
در آب افتاد و تباہ شد رنجے سخت باور رسید ہماں شب سہل تسری را بخواب دیدہ گفت
رنجہ شدی کہ دفتر تو آب تباہ شد گفت آری اے ہستاد گفت چرا حق دوستی آن سخنان
و حق اللہ و حق دوستان اواز خود طلب کنی گفت لے استاد مرا طاقت ایر نیست

دریں سخن بودند کہ مصطفیٰ صلعم یا جماعت یاران و اصحاب صفہ بر آن موقعہ تشریف فرمودند
 آن بزرگ از شادی پیش آنحضرت صلعم بدوید و روئے مبارک سوئے آن بزرگ کردہ بچندیدند
 و فرمودند کہ چرا گوی ای صلیق را یعنی سہل تشریرا کہ دوستی این سخنان و دوستی این
 طائفہ عین حقیقت است یعنی بان میمانست کہ مصطفیٰ اصلعم آمدہ بودند تا با سہل باز آن
 بزرگ سخن گویند سہل گفت استغفر اللہ یا رسول اللہ پس مصطفیٰ اصلعم بچندیدند و آن بزرگ
 از شادی بیدار شد مراد آنکہ دوستی این کار این کار بہت نزدیک بہت کہ انکار این کار بود
 العباد باللہ من ذالک ہذا عبارتہ من کتاب لندکور اللہ ص ۱۸۲ فی حُبِّكَ وَحُبِّ مَنْ
 أَحَبَّكَ وَحُبِّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبِّ عَمَلٍ يُقَرِّبُنِي إِلَى حُبِّكَ وَاجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ الْأَشْيَاءِ
 إِلَيْنَا مِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ لِيُعْطَانِ بِإِذْنِ الْجَلَالِ وَآلَا كُرَامِ اللَّهِ هُمَا سَيِّدُنَا بِكَاسِ مُحَمَّدٍ
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْمِيَةً لَا أَظُنُّ بَعْدَ بَايَا أُحْرِمَ الْمَاءَ رَحِمَيْنِ پس این کتاب را
 ہر سہ عنوان منقسم ساختم عنوان اول در مقالات حضرت محبوب سبحانی و عنوان دوم در حالت
 و مقامات آن قطب ربانی و عنوان سوم اندر تصرفات و کرامات حضرت محبوب سبحانی و نام بہاد
 این کتاب را الفحات المحبوب فی احیائی القلوب و دریں کتاب ہر جا کہ بلبق محبوب سبحانی
 حضرت مرشدی را بنوشتہ کہ اتباع و اتصاف شیخ خود را کہ حقہ ایشان متحقق شدہ اند چنانچہ
 در عنوان ثانی این کتاب مکتوف خواہد شد و غریب تر کرامتے کہ مشاہدہ کردم اینست کہ اگر
 نوشتہ آن بزرگ در آب تباہ شد و رنجے سخت بدو رسید نوشتہ این غریب را چوب غبارہ
 بخورد با وجودیکہ زیر و زبر این اجزا ہر چہ از کاغذات و اجزایاے دیگر بود تمامی بخورد و این
 اجزا را یک حرف ہم نقصان نکرد و خورد و از میان خاکش بر آورد و افتابیندم و محفوظ
 داشتہم یقین بدانکہ حق تعالی کرامات و مناقبات حضرت محبوب سبحانی را تا قیامت منقطع نماند
 زیرا کہ رسول صلعم فرمودہ است الحدیث کُلُّ سَبَبٍ وَنَسَبٍ يُقَطَّعُ بَعْدَ الْمَوْتِ إِلَّا سَبَبُ
 وَنَسَبُ یعنی ہر ایک سبب و نسب قطع شود پس از مرگ مگر سبب من کہ قرآن و کرامت اولیا
 و نسب من کہ آل من است بعد از مرگ ہم قطع نشود و ہر یک اہل تقاد نقاد را آل مند دست
 بحکم حدیث کل تقی و تقی فہو الی فقط۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والعالیۃ المتقین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ واصحابہ
 اجمعین اما بعد نیازمند درویشان بکہ خاکپائے ایشان نور عالم مسکین و لایمیاں فتح الدین
 مرحوم میگوید کہ بروز دوشنبہ در ماہ ذیقعد ۱۳۰۲ ہجری ہمراہ مامون صاحب میاں
 محمد اشرف بسعادت قدموسی حضرت محبوب بجائی مشرف شدیم در آنوقت سخن در باب کرامات
 محبوبان خدا افتادہ بود بر لفظ مبارک فرمودند کہ حق تعالیٰ را محبوبان ہستند کہ ہرگز سوال
 شان را رد نکنند ہرچہ خواہند ہماں کند بعد از ان فرمودند کہ بابا صاحب فریدالدین گنجشکر
 قدس اللہ سرہ را چند گاہ اتفاق زندہ کردن مردگان واقع شدہ است چنانچہ مریدے از
 معتقدان ایشان مجلس درآمد آثار ملائیت و اندوہ بر چہرہ اش ظاہر بود فرمودند کہ
 پیش ازین بحالت کشادہ پیشانی مے آمدی و امروز روی تو ملوک از حیست عرض داشت
 کہ برادری عزیز دارم کہ اندر بیماری نشان مرگ بروے ظاہر دیدہ ام و بوقت نزع رسیدہ است
 طاقت دیدن حالت مرگ او نیافتم و بحضور عالی شتافتم بجز دشیدن این سخن فرمودند
 کہ برادر تو صحت یافتہ است آن شخص بجانہ رفت و دید کہ برادرش بحالت تندرستی بقوت
 و جسم سابق نشستہ است و نان ہم بخورد گویا کہ بیماری ہرگز ندیدہ است آل مرد حیران شد
 و مراجعت بخدمت بابا صاحب نمود و گفت کہ برادرم مردہ بود و امید حیاتش منقطع شد و اکنون
 بحالت توانائی سابق نشستہ و صحت یاب شدہ است گویا زندگی نو یافتہ است فرمودند کہ تو
 میدانی کہ فرید چند بار مردہ است و چند مرتبہ زندہ شدہ پس اگر یک مردہ را من نیز زندہ ساختم
 چہ عجب است بعد از ان فرمودند کہ بابا صاحب دغوث بہاد الحق را با ہم محبت بود و
 پیوند خطشی در میان خود نیز میداشتند اتفاقاً وقتے بابا صاحب تشریف در ملتان بردند و شہر
 صاحب را کینز کے بود کہ باوے محبت میداشتند و حسن بدرجہ کمال میداشت اما بشرف باطن
 بر لوح محفوظ دیدہ بودند کہ شقی از دست و داغ شقاوت بر پیشانی او ثبت گشت است و ہر چند
 حیلہ و ہمت استرعا بجناب الہی برائے دورے شقاوت آن کینز کردند ہرگز سودمند نشد
 پس آن کینزک را پیش بابا صاحب فرستادند کہ بیاورم فریدالدین اینجا آمدہ است و تو کوڑہ

ع
 محبوبان
 در کرامات
 محبوبان

آب برائے وضوئی ایشان برساں کنیزک گفت کہ من پیش نامحرم نروم و نیز گفت کہ بروے
 من مبتلا خواہند شد گفت کہ او شان فقیر ہستند بتو التفات نخواہند کرد پس کوزہ بیاورد و
 آب تمامی بردست مبارک ریخت و بابا صاحب را نظر بر رویے پو. و کنیزک بخصہ بازگشت
 و گفت کہ نگفتمہ بودم کہ گرفتار صورت من خواہند شد گفتند کوزہ دیگر برساں پس کوزہ دیگر ہم بردست
 ریخت و باز آمد و فرمودند کہ کوزہ میوم نیز برساں پس بابا صاحب را نظر بر چہرہ او بود کہ
 نصف آب صرف شد بعد از اں بنصف کوزہ وضو تمام کردند و داغ کنیزک صاف کردند پس
 کنیزک نزد غوث صاحب آمد و واقع بیان نمود و چوں دیدند کہ داغ شقاوت او از لوح محفوظ
 محو شدہ است بجناب الہی عرض کردند کہ مراد رجبہ غوثیہ عنایت کردی و آن شخص درجہ قطعی دارد
 و من تمامی ہمت صرف کردم و داغ شقاوت او زایل نشد و آن شخص با وجود آنکہ از من درجہ
 بے کمتر است شقاوت را بیک نظر از لوح محفوظ پاک و صاف کردہ است الہام شد کہ بیشک
 ترا درجہ غوثیہ عنایت کردیم اما باتو وعدہ نکردیم کہ ہرچہ خواہی آن کنیم و ما را باتو وعدہ ہست
 کہ ہرچہ خواہی آن کنیم و ہرچہ گوئی رد نکنیم ایضا بعد از اں در زہد بابا صاحب و ریاضت
 ایشان فرمودند کہ بابا صاحب را الہام شد کہ عشق من بلا نیست سخت آنرا حمل توانی کرد
 عرضداشتند کہ بار خدا یا اگر توفیق بہی خواہم برداشت پس بحکم خدا تعالی ہائے وزید چنان
 گرم کہ ہمہ گوشت و پوست ایشان گداز شد و بر زمین افتاد بعد از اں محض استخوان و ریشہ ہا
 ماند پس صرصرے دیگر وزید کہ دستہ دستہ سنگریزہ ہائے از روی زمین برداشته بر استخوان
 و ریشہ ہای ایشان می بارید اما ایشان بدان قیام کہ بودند قایم و ثابت ماندند پس الہام
 دیگر شد کہ آفرین آفرین بر تو ای فرید عشق ما را نیکو برداشتے پس حضرت محبوب سبحانی
 فرمودند کہ درینجا ہمہ جانباز ہیاست و ایں بیت بر زبان مبارک آوردند بیت
 عشق بازی طفل بازی نیست لے دل سرباز و نازانکہ گوئی عشق نتوان از بچوگان ہوس
 بعد از اں فرمودند کہ فقیر را چوں درجہ محبوبی و معشوقی حاصل شود ہرچہ از حق تعالی بخواہد آن
 کند بعد از اں فرمودند کہ بے صاحب یعنی غوث الاعظم رضی اللہ عنہ را نیز بسیار کرامتہا
 چنانکہ شخصی را دختران بود و بزرگوار بود ہر بار کہ زلزلہ امیدوار بودے و ختری متولد

شدے تاکہ بیست دختر موجود شدند پس آن شخص از زن بیزار شد و گفت برو ترا از من جواب
 است و گفت من این عیال را روزی از کجا آرم وزن بچاره بحضور پیر صاحب بیامد و عرض کرد
 که دعا کنید کہ حق تعالی این دختران را مرگ بفرستد کہ پدر ایشان مرا جواب داده است و من ایشان
 را بکجا برم من عاجزم چند بار کہ لفظ مرگ یاد کرد فرمودند کہ حق تعالی بر مرگ ایشان قادر است
 و بر آن قادر نیست کہ این ہمہ پسران باشند بجزو این لفظ ہمہ دختران پسران گفتند ایضا بعد
 بعد از آن فرمودند کہ شاہ منصور را چون در زندان بداشتند تا فردا بر دار کردہ شود شبی رحمتہ اللہ علیہ بیامد
 دید کہ زندان خالی مانده است و زنجیر ہائے آہنیں ہر جا افتادہ است و منصور تہاد ز زندان نشستہ گفت میں چه کردی
 گفت چون گفتم کہ من خدایم پس بیا ترا اذن دادم و خلاص کردم تا تاملی فرار گشتند شبی گفت پس خود چرا فرار نہ
 نشدی گفت پس ہمیں عقل مرا پندے میدادے کجا باشد کہ خدا از ترس بندگاں میگریزد
 درینجا حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ منصور نظرے کرد کہ دیوار ہائے قید خانہ شکستہ
 شد و زندانیان از سوراخ ہا بیرون رفتند و پنهان شدند کہ پیچکس ایشانرا نمیشناخت
 بعد از آن فرمودند کہ محبوبان خدا و معشوقان او بعضے پوشیدہ اند از نظر خواص عام چنانکہ
 خضر علیہ السلام و بیابا بنے گذشتند دیدند کہ مشغولہ نور از زمین تا عرش میرود حیران شدند
 و دنبال او رواں شدند پس دیدند کہ درویشے در قیام نماز است انتظار کردند کہ چون
 سلام و ہد باوے گفتگوئے کنم و درویش چون سلام دادی باز نماز شروع کردی خضر گفت
 ای درویش من برائے ملاقات تو استادہ ام و تو ہرگز بمن التفات نمیکنی من ترا در خلق
 شہرہ کنم کہ درویشے باین صفت است و در پی تو شوند و ترا از حق بخود مشغول دارند جواب
 داد کہ من نیز بگویم کہ این خضر است این سخن بگفت و از نظرش غائب شد و خضر در حیرت
 ماند کہ محبوب خدا یافتہ بودم و از دست بردادم پس بدستے در طلب بوند کہ باز بدست آید
 اتفاقا باز مشعلہ نور بصفحت نخستیں در نظر آمد کہ بسوئے آسمان صعود میکرد و باین نزدیک رفتند
 و دیدند کہ پیرہ نے خفتہ است و بسبب اندیش سابق ویرا بیدار نمیکردند کہ شاید بیزار شود
 و از من پروا خرا را وہ کردند کہ بیدار کنم ہماں وقت عتاب آمد کہ ادب بگزین یعنی خضر را
 حکم الہی تہدید کرد کہ محبوبان من در قباب غیرت من مستورند و بیدار کنی ایشانرا مرا غیرت

آید و حضرت محبوب سبحانی این مصرع بر زبان آوردند مصرع علم بلے سلطان معشوقان غیور است
پس حکم آمد کہ پوشیدہ ام محبوبان خود را از نظر اغیار با ایشان ادب نگہدار و سخن گو پس عرض
کردند کہ بار خدا یا ہیچ محبوبے از محبوبان تو ظاہر نیست جواب آمد بلے یک محبوب من سید عبدالقادر
گیلانی مشہور است پس خضر علیہ السلام را با پیر صاحب اتفاق ملاقات افتاد و حضرت پیر صاحب
قدس اللہ سرہ با فے مخاطب شدند کہ اے خضر در آں علمے کہ باموشی خطاب کردی انک لکن
تستطیع معی صبر یعنی بدستی کہ تو با من صبر توانی کرد و اندر آں علم بخوابی کہ با من گفتگوئے بکنی
پس خضر خاموش نشستند پس درینجا رسیدہ حضرت محبوب سبحانی بو ظائف مشغول شدند و مایاں
را رخصت دادند فائدہ و این دعا گو گوید کہ سخن در ادب و نگہداشت اتباع محبوباں میرفت و
ایضا از حضرت شیخ عبدالحق نقل ہے کہ در ترجمہ مشکوٰۃ است کہ چون خضر علیہ السلام در مجلس حضرت
غوث الاعظم حاضر میشد آن گاہ سے فرمودند کہ یا انسرایینے اجمعین علیہ السلام زیراکہ خضر علیہ السلام
از بنی اسرائیل بود و ایشان از اولاد رسول اللہ صلعم بودند پس وجہ گفتن کلمہ قد می پندہ علی رقبۃ
کل ولی اللہ یعنی قدم من برگردن تمامی اولیا است ہمیں ارشاد فرمود کہ در شب معراج روح مرا
پروردگار بصورت بساط نورانی فرستاد تا چہد بزرگو را خود را سوار کردہ تا حجاب کبریا رساند
آن حضرت صلعم سرور شدہ مراد علمے کردند کہ قدم من برگردن تو برگردن سائر اولیا
و در مناقب غوثیہ مسطور است کہ چون حضرت غوث الاعظم فرمید کہ قد سے بر زبان آوردند
ہر یک از شاہنخان حاضر و غائب نعم نعم گفتہ سرفرو بردند و از خواجہ قطب الدین منقول است کہ
من در حضور خواجہ معین الدین بودم ناگاہ خواجہ بزرگ سرفرو کردہ فرمودند بل علی حرقۃ عینی
و از خواجہ نصیر الدین منقول است کہ بریں لفظ خواجہ بزرگ بر زبان مبارک غوث الاعظم برآمد
کہ میشاید کہ این مرد عنقریب سلطان الہند میگردد و بعد از اں ہما نروز بوقت عصر ہمراہ میاں
محمد اشرف بسعادت مجلس برسیدیم سخن در اعتقاد مرید بشیخ افتاد بر لفظ مبارک فرمودند کہ حضرت
ما خواجہ تمسار فین فرمودند کہ شخصے از اہل علم بصورت شیخ رفت و تنگی معاش میداشت
شیخ اورا وظیفہ فرمود کہ یا حج یا نجوم بخوان وی رفت و اسم یا سخی یا قیوم بخواند در مدت
سہ ہود فائدہ مترتب نشد بلکہ چند حصہ مفلسی بر آں زیادہ شد باز آمد بحضرت شیخ کہ تنگی زیادہ

شدہ است شیخ پرسید چہ خواندی گفت یا محی یا قیوم گفت تو اہم را بجایاوردی و اندر تینر میجہ
 غلط مانده بروا کنوں بخوان آنچه من گفته بودم پس آن شخص رفت و بموجب فرمودہ شیخ عمل کرد و
 در چند ایام مطلب و ہم رسید بعد رحیل فرمودند کہ حضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ اند
 ہر چہ بہت پیر بہت پیر بہت و یک بیت فرمودہ او شان بر زبان آوردند بیت چوں تو ذات
 پیر را کردی قبول ہم خدا و ذالتش آمد ہم رسول بعد از اں فرمودند کہ بابا صاحب فرید الدین قدس
 سرہ بشہرے گذشتند و در آن شہر مریدے بود و پیرا خبر کردند کہ بیاید ملاقات کن چونکہ تنگ دست
 بود بدل گفت کہ تہیدست چگونہ روم زن دے را گفت کہ جان خود را در خدمت شیخ حاضر کن گفت
 اگر بجائے دیگر اتفاق افتادی ایں ہم میگردم اما چوں خدمت شیخ و شہر من آمدہ است ہرگز تہیت
 بخد مت نروم چونکہ چنبرے در خانہ داشت زن گفت کہ موہائے از سرم ستردہ رسیمانے بس
 و در شہر بفروش پس از قیمت آن غلہ جو بخرید کہ آخر جواز دیگر غلہ جات از اں باشد زن دے
 نصف را آرد و ساختہ دوسہ نان بہ بخت و نصف برائے راتب اسپ شیخ نگہداشت و باتہو
 را کیے از بقلیات است در دیگر جوشانید و نہک و نہ فلفل بود کہ در اں اندازند پس دیگر
 خورش مرد برداشت و ناہار امد راتب زن بگرفت و بخد مت بابا صاحب حاضر گشتند و لنگرا
 ہمیشہ لانگری تقسیم کردی و زان وقت بابا صاحب خود بدست مبارک کفش گرفتہ آنرا تقسیم کرد و
 سبحان اللہ و بحمدہ حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ برائے معاش دے بجناب الہی دعائے
 خواستند مسئلہ در کتاب است کہ از اولاد دے کے را تا قیامت تنگستی نباشد خوش نصیب است
 آنکہ کہ این سعادت حاصل کرد و ریخا حضرت محبوب سبحانی برائے نماز عصر برخاستند و میان زمین
 بوسیدہ باز آید بعد از اں پس از نماز خفتن در حضور شرف شمیم این دعا گورا در دل خیالی
 بود کہ اگر اجازت ذکر جہر فرمایند ہمیشہ در دے مشغول باشم پس ارادہ عرضداشت کہ دم کہ
 بر مفظ مبارک آوردند کہ ذکر جہر کہ را کہ عمرش از سی سال کمتر باشد نقصان دارد و نیز
 حرارت جوانی در وجودش بود و حرارت ذکر ہم شامل شود و سنی او رقیق شدہ اند را بول رواں
 شود و آنرا بکار گزیند اند کہ سیکہ عمرش از سی سال گذشتہ باشد اعضائے او سرد شوند آنرا حرارت
 فکر نقصان ندارد بلکہ فائدہ ظاہری ہم میدہد بعد رحیل میاں محمد اشرف معروف داشت

کہ شخصے کہ محمد شاہ نام فارو و مرید نقشبندیان است ویرا بخدمت حضرت ایشاں فرستادہ بود و ہما
 ویرا بیچ فائدہ نشدہ است یعنی یک سخن چناں کند کہ ہمہ خلق را پریشان کند حضرت محبوب سبحانی
 بر زبان مبارک فرمودند بیت زمین شور سنبل بر نیاد و در و تخم عمل ضایع گردد اں بعد ازاں
 فرمودند کہ ہمچنین فلان چو مدری ساکن فلان قریہ کہ حج کردہ بود و شخصے را از مریدان حضرت ما
 کہ بسیار شریف میرفت طعنہ و طنز میکرد کہ شمارا ازین سفر ہر سالی کہ بخدمت پیر میر ویدایچ فائدہ
 و فیض نرسیدہ است اں شخص چہ نیکو جواب داد گفت کہ فیض پیر پچو باران است اما نقص در
 است چنانکہ باران بر ہر زمین یکساں می بارد و خطہ زمین پر آب و خطہ تر و خطہ خشک مے باشد
 پس اگر بلندی و کبر و طبع بنوے شمارا از حج ہم فیضے برسیدے اما بسبب عجز و طبع ارخانہ خدا کہ
 کعبتہ و چرخہ پتھر از خانہ پیر است ہمچنان خالی باز آمدید بیت خرمیسی اگر بکہر و پیچوں بساید ہنوز
 خراب شد و حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ ایں جواب بہرکت حضرت صاحب از روے صاوا
 شد بعد ازاں فرمودند کہ شخصے سادہ لوح بخدمت حضرت خواجہ شمس العارفین میرفت و در
 موضع بلد در مسجد مولوی غلام نبی رسیدہ بگوشہ نشست و آنجا خلفا مریدان را حلقہ کردہ توجہ میکردند
 و خلیفہ آنرا گفت کجا خواہی رفت گفت در سیال شریف گفت بیت مولوی صاحب اختیار کن
 کہ ایشاں مانند سمند ہستند و دیگران مثل دریا گفت شنیدہ ام کہ آب سمند شور باشد قابل
 نوشیدن نباشد و تشنگی نشانند بلکہ نقصان کند و آب دریا شیریں بود کہ ہر کس از وہ فائدہ بگیرد
 ایں کرامت حضرت صاحب بود کہ جوابے لا جواب گفت بعد ازین چند مدت از تحریر ملفوظات
 غافل ماندم ورنہ ہزار نفحات فیض رساں در گوش میگذاشت نقل است از حافظ محمد عبدالمجید ..
 .. . میراد حقیقی مولوی محمد عبد الرحیم ساکن کڑی استاد صاحبزادگان
 در بار جدال پور شریف کہ روز سہر حضور حضرت محبوب سبحانی بوقت عصر برائے حصول شرف
 مجلس رفتہ قبلہ ام حضرت مولانا مولوی محمد عبد الرحیم صاحب وغیرہ یاران طریقت نیز حاضر
 بودند حضرت مولانا صاحب مذکور عرض داشتند کہ غریب نواز مفتی صاحب میگویند کہ بعد از سی
 سال مرید مستحق خلافت بلاشبہ میشود یعنی چوں مدت بیعت او بہ سی سال رسید پیرا باید کہ
 او را خرقہ خلافت بہ پوشانند حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ نظر اینہا بر علم ظاہر باشد آنچه در

کتاب تصوف نوشتہ ہے کہ التَّصَوُّفُ فَوْقَ التَّكَلُّفِ بَارِدٌ مُرْتَدٌّ وَفَقِیْتُ بِرَأْسِ سَالِکٍ کَ تَمَاسِی
 سال صابر و ثابت قدم رود فقط اور اتبرید حاصل شود یعنی آتش آن سرد گردد نہ آنکہ مفتی صاحب
 فرمودند بعد ازین حضرت مولانا صاحب را فرمودند کہ شمارا یاد باشد کہ شیخ سعدی علیہ الرحمۃ
 در کتاب گلستان نوشتہ اند جدال سعدی بامدعی کہ شیخ علیہ الرحمۃ فرمودند الفقر سواد
 الوجه فی الدارین و آں گفت (اے درویش مدعی) الفقر فخری و الفقر مینی باز فرمود ہر کہ
 دریں باب ارباب فراست را امتیاز باید کرد کہ مراد از فقر اول آن فقر است کہ مراد از اگر سنگی
 باشد مراد از فقر دوم ازین فقر است کہ در آن معرفت حق شناختہ شود چنانچہ شیخ صاحب
 خود در کتاب گلستان امتیاز ازین ہر دو حدیث شریف فرمودہ اند بعد ازین ذکر در صبر و محنت
 حضرت خواجہ شمس العارفین سیالوی برائے تمثیل بر قول مفتی صاحب مذکور فرمودند کہ خواجہ
 مادر ابتدا سے عمر خدمت حضرت مولانا صاحب مکہ ہدی تعلیم علم ظاہری حاصل کردند و
 خود برا طلبہ نان در شہر نے رفتندے چونکہ اکثر عادت درویشان (بفتح دال) ہر کمالی و حمد
 باشد آنچہ پارہ نان از شہر بیافزوندے حضرت خواجہ شمس العارفین نانے داؤد سے کہ این
 درویش بر دورہ خود میروند حضرت خواجہ را چون استہتا غالب شدے بر کنار دے دریا
 رفتندی و برگہائے شلغم وغیرہ کہ بعد از شستن سبزی فروشان مالیدہ می ماند می می خوردند
 و باکسے اظہار نمیکردند مگر چونکہ مثل مشہور است مشک آں باشد کہ خود بوی نہ کہ عطر نگویہ
 رفتہ رفتہ حضرت مولانا صاحب را کہ استاد بودند خبر شد کہ این درویش بسیار صابر اس
 و حقیقت تمام را در یافتند نقل ہے کہ حضرت مولوی صاحب امیر کبیر بودند عادت بختہ مقرر
 فرمودند تا وقتے کہ حضرت خواجہ ما حاضر نے شدے نان نے خوردند و طلب فرمودند
 چوں حضرت خواجہ ما حاضر آمدے بر یک چہار پائی نشمنہ نان بخوردند بچینیں در شہر تمام
 خبر شد و باشندگان را بر حضرت خواجہ ما اعتقادی کامل گشت چوں حضرت خواجہ ما بر دست
 حضرت خواجہ خواجگان عالی شان خواجہ محمد سلیمان تونسوی علیہ الرحمۃ الغفران بیعت فرمودند
 در میان تونسہ شریف بمسال شریف مسافت صد کردہ واقع است از خانہ خود رداں شدہ
 روز دوم در تونسہ شریف سادت قدوسی حاصل کردے یعنی یک شب در راہ گزاشتہ

روز دوم بحضور پہلے نورسور شدی تا چہل سال ہیں قاعدہ داشتند و بر راہی کہ رفتار
عام باشد میرفتند و در راہ از کسی نان طلب نہ کردند باعث سرعت میر و آمد و رفت
بسیار یک چہرہ شکر علیحدہ یعنی راہ نوید یار فرمودند بعد از چہل سال فرقہ خلافت پوشیدہ
ہزار ہا خلق خدا را مستفیض فرمودند بعد از این بر لفظ مبارک را نہ ہر اہل شے کہ با محنت آید
ویر پدید چنانچہ ذکر بہت شخصے در خدمت حضرت غوث زمان خواجہ محمد سلیمان عرض کرد
کہ اولیائے متقدمین از یک گاہ نور سا خفتند و شام بعد از پنج بسیار مستفیض کنند فرمودند
کہ مثال خاندان مامثل محنت کشی کسانان برائے حصول گندم است و مثال دیگر
خاندانان پچو محنت بوسیدن و زود حاصل کردن خرپوزہ باشد فقیر گوید کہ این ذکر خواجہ
نوسوی علیہ الرحمۃ سابق نوشتہ شدہ است لہذا ملول نگردم بعد از این حضرت محبوب
فرمودند کہ دریں ایام عزت فقر ارم شدہ است بحاوہ نشینان فقر را از اہل کردہ اند
ہر کسے را برائے حصول شہرت خود خلافت من بخشند تا کہ نام آہنا در ہر ملک رود خلیفہ
آن باشد کہ کار خلاف عادت کند چوں کہ را و خلاف عادات سابقہ یافتہ باشد مستحق خلافت
گرد نہ سی و نہ چہل بعد از این فرمودند کہ بھلا شاہ تختیں چوں برائے حصول بیعت بخت
بیر خود رفت از اہل باعث کہ پیر او سبزی فروش بود دید کہ پنیر و خبا کو از بیجا برکنندہ دیگر جا
سے ہوید بھلا شاہ را در ول و ہم افتاد کہ اینکس قائم شدہ را از جابر کند و مارا چہ حصہ ہر
بہ گذشتن این خیال باز شدند آن ولی مردے کمال مقبول بود بخور باطن دریافت و
باوا فرمودند کہ سہ بلیا بردا کی پانان - راندروں پٹناں او پھر لاناں - بانفرمودند
کہ در کلام او اشارتست کہ این طرف را بگذاشتہ آنسو شود و حق را در یاد بعد از این
وقت غروب شد عبد المجید گوید کہ مارا اجازت فرمودند زمین ادب بہ بوسیدیم و تیم
نقل است از حافظ عبد المجید عفا اللہ عنہ ساکن کٹر لہ کہ روزی در حضور حضرت محبوب
این غریب و راجہ محمد اکرم خاں صاحب ثب تحصیلدار منشی محمد بخش جالپوری و مصری خاں
ملاح وغیرہ یاران نشستہ بودیم محمد بخش منشی عرضداشت کہ غریب نو از راجہ محمد اکرم کہ
غلام حضور بہت تاہنوز نائب تحصیلدار بہت و دیگران تحصیلدار کھانا گشتہ اند چہ حکمت

ہمت شاید کہ حضور توجہ دلی فرمایند بر زبان مبارک رانند کہ شاید در دیر حرکت باشد اللہ تعالیٰ
فصل خواہد کرد بعدہ منشی مذکور ہمیں عرض کرد و حضرت محبوب سجانی ہمیں فرمودند ہندو مت
مصری خاں یک بیت علیحدہ کہ مناسب حال بود عرضداشتند دو مصرعہ اخیر را سراپا داشت کہ گفت
۵ تیرے باجہا میں مجھے چکدیاں نی پیاں پھرویاں نی او ہے شاہ را ہنجاہ
علیحدہ راہبر حکیر تیری او تے عاجزاں زور نہ لا را ہنجاہ
حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ اگر راہنجا لائق اس کار بودے چنداں تکلیف ہمارا برداشت نہ کرے
و از کوہ شپیلہ پرو گو شہما کے خود را نہ شکا فابندے مصری خواں خاموش شد و حضرت
محبوب سجانی دست بجناب باری برائے طلب عائے خیر برداشتند چوں دعا خیر ختم فرمودند کہ
بیامد عرض کرد کہ راجہ محمد اکرم خاں راجہ جہزادہ بیاد میفرمایند راجہ صاحب مذکور برنت دمایاں
نیز زمین خدمت بوسیدہ بخیریت حضرت مولانا مولوی محمد عبدالرحیم صاحب کڑیوالی کہ استاد خیر دکان
ہستند حاضر شدیم و شرف زیارت حاصل کر دیم نقل از محمد عبدالحمید خان غنی عنہ ممکنہ کڑی
نقل است از حافظ محمد عبدالحمید بن استاد اکمل فی اکمل مولانا مولوی محمد نور عالم مرحوم و معذور
کڑیوالی کہ استاد صاحبزادہ قائم دین شاہ بودند بیگوید فقیر عبدالحمید کہ بندہ در ماہ صبیحہ شش
یکماہ قبل از انتقال حضرت محبوب سجانی بحضور پر نور فیض دستور برائے حصول قہمبوسی حاضر
خدمت اولیں و حضور بر ختم رسیدند کہ خیر است عرض کردم کہ توجہ حضور عالی فضل اللہ شامل
حال است میاں غلام رسول انگوی و دیگر یاران نیز حاضر بودند سخن در کمال حضرت خواجہ عثمان
ہارونی رضی اللہ عنہ افتاد شخصے عرض کرد غریب نواز شہیدہ ایم کہ زنی بخدمت خواجہ عثمان
علیہ الرحمۃ و الغفران بیامد و عرض نمود کہ مرا فرزند نیست ایساں بجناب حق تعالیٰ طلب فرمودند
ہفت آواز داد کہ در قسمت اس زن اسچ فرزند بر یوم نہ نوشتہ است باز عرض نمود کہ
چنیس آواز آمد غرضیکہ تاہست بار عرض نمودند تا اثر منظوری یافت حضرت خواجہ نواز
محبوب آواز کردند و فرمودند کہ اگر مارا چہراں منظوری نیست کلیم فقر را چہ کہ ہم این کمشتند
دور و برت پرستیاں رفتند باز چوں رحمت حضرت رسول مقبول بیامد و غرضیکہ جس شاید
آواز پر بیرون آمدند دعا نیز مقبول شد حضرت محبوب سجانی قسم کردہ فرمودند کہ چنیس نیست

نقل است کہ بادشاہے بود کمال سخی اتفاقی در دل او خیال بگذشت کہ دنیا فانی است
و بعد از مرگ بدست دیگرے بیاید این دولت بادشاہی مرا بچہ کار است حکم کرد کہ مکان تیار
کنند کہ دروازہ آن چہار باشد چون تیار گشت در آن گنجہ زر و سیم دفن کرد و خود بر تخت نشستہ
حکم فرمود کہ این گنج بر مسکینان تقسیم کنند اتفاقاً صاحب دے بیاید بنور باطن دریافت و گفت کہ
بادشاہ سخی کمال است لکن ایمان ندارد و بادشاہ این سخن بشنید و عرض کرد کہ دعا کن تا کہ
ایمان من کامل شود آن درویش گفت کہ مرا چندین طاقت نیست تو بخدمت خواجہ عثمان ہرونی
بر و عرض حال خود کن بادشاہ باز گشت و بحضور خواجہ عثمان رہیاد و عرض تمام نمود -
حضرت ایشان بجناب ایردی عرض نمودند ہاتف آواز داد کہ در قسمت این ایمان نہ نوشتہ
است باز عرض نمودند کہ پروردگار را بندہ خواہد کہ این غریب نزد من آمدہ خالی زود آواز
آمد کہ اے محبوب من از روز ازل در قسمت این ایمان نہ نوشتہ شدہ است باز مکرر کرر
عرض نمودند اجابت نہ پذیرفت عرض کردند کہ یا اللہ ایمان من ہست یا نہ حق تعالی فرمود
یعنی از غیب ندا شنیدند کہ ہاں تو ولی کامل هستی ترا ایمان ہم کامل است عرض و شنیدند -
کہ ایمان من این سائل را بدہ من ترایا دمیگم خواہ در دہ پر خواہ در مسجد خمیس شد کہ ایمان
ایشان نقل کردہ سائل را دادہ شد و حضرت گلیم بردوش وی برکت نہادہ در تہانہ بر رفتند
بعد از یک شب حق تعالی فرشتہ را حکم فرمود کہ برو محبوب من رنج است بلکہ ترا خلعت اہل
از سر نو بہ پوشانیدیم مقبول و منظور خود ساختیم ہمدیگر بخل شخص عرض نمود کہ غیرت حق بر محبوبان خود ہم
بسیار حضرت محبوب سبحانی ویرا از این لفظ سخت منع کردند و فرمودند کہ غیرت لفظ حقیر و قبیح است
باز گوئی بلکہ از قسم تکی و سختی کہ بہ محبوبان حق برسد آنرا آزمائش گفتہ آید و غیرت حق بر باغیان و
بیایدا نہ در بخل شخص از در بیاد زمین اوب بوسید و دوزانو نشست حضرت غریب نواز -
چہ سببیکہ غیرت ہست عرض نمود کہ ترس خدا است فرمودند کہ ترس گموی تبارک و تعالی
از ترس پاک است بلکہ گفتہ آید کہ رحم خداست یا فضل او باز فرمودند کہ غیرت لفظ بسیار
قبیح است بر بندہ مقبول ہرگز نگفتہ باشد بعد از این فرمودند کہ در جنگ کفار چون سول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را حارہ غظیم پیش آمد و کفار از حد بگذشتند حق تعالی سول مقبول صلی اللہ

علیہ وسلم را فرمود کہ چون من بجباری و تقاری خوش بایم پیچ ندالم و اکنون من بجباری
 خوش آمده ام باید کہ تو در صف مقتولان دراز شوی تا ترا ہم مقتول شمرده آید آن غیرت نبود بیک
 آنانش بود غیرت ہرگز مگو باز فرمود کہ من گریہ رنجدہ باشد در دیوان خانہ بروید زمین ادب
 بوسیدیم دہراہ حافظ غلام حیدر با گریہ و ناله و مولوی نور عالم سکنا کو بیابان خلع بکرات والا بکھنور
 حضرت مولانا مولوی محمد عبدالرحیم صاحب کڑیوالی حاضر شدہ قد مبسوس کردہ سعادت دارین حاصل
 کردیم ۔۔ از محمد عبدالحمید عفی عنہ منقول است کہ میاں اسماعیل قوم جٹ سکنا در ہالہ مرے کمال صاحب
 و صاحب ہمت بود بہ نسبت حضرت مولانا مولوی نور عالم صاحب مرحوم و مغفور کڑیوالی و ہر
 کمال اعتقاد بود و ہر جمعہ بر مزار پرانور حضرت مولانا مولوی صاحب مرحوم بیاد دے بجز وضو
 داخل چہار دیوار روضہ مبارک نشدے و بکھنور حضرت محبوب سبحانی ہمیرنت یکبار این غریب
 و حافظ جی غلام حیدر با گریہ و ناله و میاں اسماعیل ند کو بکھنور حضرت محبوب سبحانی رخصت
 بعد از قد مبوسی و شخص حال میاں اسماعیل عرض کرد کہ حضرت غریب نواز مولوی صاحب
 مولوی محمد عبدالرحیم را رخصت قطعی عنایت فرمایند کہ سولے حضرت مولوی جی صاحب مد
 ملک ماویرانگی است خصوصاً بر مزار پرانور حضرت مولوی صاحب مرحوم و مغفور کہ ایشان مکان برا
 طالب علمان تعمیر کردہ اند بے رونق افتادہ است اگرچہ مولوی محمد آمین صاحب کمال ہوشیار
 ہستند لکن نشستن بر روضہ مبارک از ایشان نتواند آہائے خالقہ بغیر مولوی محمد عبدالرحیم
 نشود ایشان را رخصت عطا فرمایند حضرت محبوب سبحانی فرمودند اگر انکسے محبوب او طلبید شود
 او بدہد (سے ندہں) باز فرمودند کہ ما گوئیم تا وقت حیات ما مولوی صاحب در اینجا مقیم ہا مشند
 تاکہ بعد از مدت قلیل حضرت محبوب سبحانی انتقال فرمودند و حضرت مولوی صاحب رخصت
 شدہ بر مزار حضرت مولوی صاحب مرحوم و مغفور رونق افروز گشتند سبحان اللہ حضرت محبوب سبحانی
 بچہ وجہ اشارت فرمودند کہ تا وقت حیات مولوی صاحب را رخصت ندیم یعنی حیاتی باقی است
 و آن ہم راست شد کہ حضرت مولوی صاحب بیاعت فراق و پریشانی از انتقال حضرت
 محبوب سبحانی رخصت شدند چہ راست گفتہ اند

مدینہ منورہ نہیں لگتا میرا جی سوا محبوب ہی وارد کراں کی

جدون محبوب سی سب چین آہے میرادل وہ زمانہ پھر چاہیے

کیا دساں کیا ہے نام میرا کھڑیا دلبر نے لٹ آرام میرا
کیتا جدیار نے گوریں لگاناں نہیں جائز اساتوں شہر جاناں

نقل غلام از غلامان بارگاہ حیدری انا العاصی محمد عبد المجید عفا اللہ عنہ جہاں... ہار و کش
بارگاہ معلیٰ حضرت مولانا مولوی صاحب مرحوم و مغفور کرپو اسے نور اللہ تعالیٰ مرقدہ امین نقل
نقل از مولوی محمد عبد الرحیم صاحب کن گڑی علاقہ سنگھولی استاد صاحبزادگان دربار جہاں
شریف کہ از برادران طریقت کہ از پھوار می آمدند حضرت محبوب سجانی قاضی احمد بن صاحب
ساکن تخت پڑی را بسیار پسندی فرمودند کہ این شخص دلیر است و صاحب اعتقاد و عاشق
میر نام پیر خود پہچو امیر خسرو و صاحب مروت و کتاب گلزار حیدری کہ قاضی صاحب طبع کنانید
از نظر کیمیا اثر حضرت غریب النواز قدس اللہ سرہ العزیز گذشتہ بود از ہمت قاضی صاحب
و اعتقاد ایشان بسیار خوش شدند و بدعا خیر باد فرمودند

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بروز یکشنبہ سوم ذی الحجۃ ۱۳۸۱ ہجری بر عرس قبلہ عالم خواجہ نور محمد ہاروی

قدس سرہ بسعادت قدوسی مشرف شدم دو شنبہ ماہ مذکور بوقت چاشت سعادت مجلس
دست داد مولوی صاحب نیک عالم کوٹلی والہ و حافظ الہدین و غلام شاہ صاحب نا رگوالہ
و چند نفر دیگر حاضر ہوئے مولوی نیک عالم شاہ عرضداشت کہ میں بیت چہ معنی دارد
بیت ہندستان قسمت را چہ سود از رہبر کامل ۱۰ کہ خضر از آب حیوان تشنہ می آرد و سکندر را
حضرت محبوب سجانی زبانی خاموش ماند پس فرمودند کہ اصل دریں بیت مراد از اعتقاد
است زیرا کہ دلہا را جذب کردن کار خداست یعنی ہر گاہ حق تعالیٰ دل کس را پیش شیخ
جذب کند و اعتقاد او در حق آن رہبر راست و درست نشود ہمیں موجب ہتیدستے
اومی باشد اگر چہ رہبرے کامل موجود باشد و اگر کس را قسمت یاوری کرد و در پیش
شیخ آمد و معتقد گشت پس موافق اعتقاد سودمند شود و خالی نرود۔ بیت

نامراد و اثر ارسا ند با مراد اعتقاد و اعتقاد و اعتقاد

فائل کا بزرگان نوشتہ اند کہ آب و دانہ و زرد گانی دنیا بچہ د کو شش بیفزاید
 و نہ کم شود اما درجات عقبی بجاہدہ بیفزاید چنانچہ بر صاحب غوث الاعظم رض
 فرمودہ اند کہ اے شیخ من یسعد الشقی یعنی شیخ آن بود کہ نیک بخت سازد
 و بد بخت را و از ملحوظ سابق نیز ثابت شدہ است و در تفسیر
 آیت یحوٰ اللہ کا یشار و یثبت باید وید بعد ازاں فرمودند کہ مولوی فتح محمد
 سلمانیان والہ گفت کہ یکبارہ در مجلس پاک پٹن شریف قوالان این سخن گفتند مصوات
 اللہ کو لوں مینوں راجہن چنگا در دل گفتیم این سخن چہ معنی دارد فکر کردیم اما ہیچ معنی در فہم
 نیامد آخر حیران شدہ میخواستیم کہ از کسے معنی این سخن برہسیم کہ این سخن نزدیک کفایت
 ناگاہ مولوی دیدار بخش صاحب پاک پٹن والہ بر اہی میرفتند دوان دوان از عقب ملاقی
 شدیم و عرض کردیم کہ اینچہ سخن است کہ در معنی اش حیرانیم فرمودند راست و درست است
 کہ اسم اللہ کہ ہمہ اسمائے صفات از خارج مے شوند و ملاحظہ صفات موجب تفرق است
 دل عاشق را و اسم باخجن کہ در اصطلاح صوفیہ مراد از پیر است اسم ذاتیست کہ از وسیع
 صفت خارج نگر و دیس ذات ہمیشہ از صفات بہتر باشد کہ موجب جمعیت است عاشق را و
 این غریب گوید کہ دریں سخن حضرت محبوب سبحانی تفاوت و فرق اعتقاد و فہمید بیان فرمودند
 کہ یکی را اعتقاد لیست کہ را بر سہ کامل بجز قسمت نمی تواند کہ سود و ہد و میرے گوید کہ پیر را
 را از حق بہتر است پس ازین فرق در فہمید است ہر وہی گوہرینک گور و مٹھ نہیں ہنور
 بھیکا وہ نر کو رہیں جو گور کو جانیں اور نہ ہمدار نخل فرمودند کہ حضرت ما خواجہ شمس الدین
 قدس سرہ فرمودند کہ در تونہ شریف بودیم و زنان در کوچہ بر شادی کسے ازین سخن میگفتند
 مصصہ عورتی لون و نگاں چڑادی یار و عالمی بود در مجلس ما ازین سخن بر آشفت و گفت
 امیں زنان را ازین ہیوڑہ گوی چہ سودا شہم ہیوڑہ گویند بلکہ درو میخوانند گفت درو جلوہ خوانند لہذا گوری
 مراد از پیر فہم است زیرا کہ در حقیقت گوری آن باشد کہ خود ہم سفید سرخ رنگ باشد و دیگر اہم برنگ خود
 ساندو آنکہ دیگر بر سفید روشن نمکند در حقیقت گوری بنود عرض آنکہ اسم گوری مجازی نیست و مکان
 مراد از پیر لیست کہ ہندی آنرا چوڑہ میگویند چنانچہ این نکتہ مشہور است کہ فلاں را

بہی زری بہرین از حق تعالی و در خاصین بچہ است

شکہ زیرا کہ حق تعالی بجز کریم و اعمال نیکان تو نباشدہ است

بسیار چو رہی سر است یعنی نیت و دلتے بدست آمدہ ہست و اینجا چو رہی مرد و مرد
 شریف ہست کہ بوی محبت است و یار مراد از حق تعالی است یعنی ای خداوند رحمت
 رسان پیغمبر علم را بسیار پس آن عالم گفت کہ ما بیفائدہ علم خواندیم و عمر کریم بعد از
 حضرت محبوب سبحانی ہر لے قیلوہ دراز شدند و ماہین خدمت بوسیدیم حصت شدیم نقل
 از مولوی محمد عبدالرحیم ساکن کڑی استاد صاحب لوگان کہ خلق محمدی یکہ در کتب سیر و تواریخ
 خواندیم در وجود باوجود حضرت قبلہ عالم جلا پوی بعینہ مشاہدہ یکچہ مدت اقامت من در
 جلا پور شریف در حیات حضرت غریب نو از ہشت سال و چند ماہ و ستر سال یکبار و پنج سال
 چند ماہ یکبار مکرر دین مرہا گاہے نہ شنیدیم کہے را دشتام دادہ شد یا سخط گفتہ یکبار بریکہ
 از خادمان در گاہ عالم پناہ روز وفات میرا احمد شاہ صاحب مرحوم سخت ناراض شدہ مگر زیادہ
 ازیں کلمہ در حق دے نفرمودند کہ نیک بختا چہ میکنی این نقل مطابق روایت حضرت انس است
 کہ در بارہ خلق محمدی نقل کردہ۔

مجلس سوم در بیان مراتب اعتقاد مرید

پہنجم ذی الحج ۱۳۱۰ ہجری قمریہ چاشت بسدات مجلس مشرف شدم حافظ الہدی و نواب
 شاہ خواہر زادہ حضور و چند یاران دیگر حاضر و ند سخن در مراتب پیر و مرید میرفت بر لفظ مبارک
 فرمودند کہ در میان ہر مرید چہار درجہ ہست درجہ اول مریدان باشد کہ مثل میت باشد و این
 مرید را پیر مانند غاسل باشد ہر گز میت را بیچ اختیار نمی و حرکتی نبود غاسل ویرا بموجب استصواب
 خود آنچه بہتر و کافی بود پیشوای پس ہر جانب کہ بردار دیا آب بر بدنش میریزد او را اختیار
 یا گراہتے نبود پس ظہار تشبہ غاسل بود درجہ دوم مریدان بود کہ مرید مثل طفل باشد و پیر
 اینجا چوں مادر بہر بان بود طفل را ہمہ تکبیر و امید برادر بود و از دیگرے خبر ندارد اما بر عکس
 میت ہر روز نجاست و بول بر بدن مادر میکنند و شست و شوئی آن نیز بر ذمہ مادر باشد و عکس
 میت گریہ داری او شستن میدار دوازہ ہر دیکہ میگردد و اسے یا گولی و غیرہ نیز موقوف
 بر علم مادر باشد کہ ہر چہ در حق طفل نافع و مفید بود بدہد کہ اگر تمامی حکما از جہان جمع شوند
 چند آنکہ مادرش از ابتدا واقف حال او باشد ایشانرا از مرضش خبر نباشد و دیگر

یگر اگر طفل در غیب بود و بگریه مادرش را از جو شنیدن شیر خبر میرسد پس زود ویرا
 شیر میدهد درجه سوم مرید چون مریش باشد و پیر مانند حکیم پس حکیم را همیشه در حق مریش
 پتیز بود یک پیر نیز از مشیای مخالف دیگر دار و بموجب علم خود آنچه نافع در حق بیمار باشد
 میکند بیمار را باید که همه حال خود را در تسلیم امر حکیم بدارد و اگر هیچ فریغ نکند حکیم بگفته و سه عمل
 نکند در اینجا غریب معروض داشت که اگر دو چیز مریش را مفید باشند یک افضل است و یک ناقص
 مثلا لعاب جو و سکنجبین هر دو دافع صفرا و قوت بخشند و حکیم لعاب جو میدهد و سکنجبین از
 لعاب افضل است از حکیم طلب کند یا نه فرمودند که سکنجبین را خاصیت است که ریزش بیفزاید و
 آن در حق مریش مفید نیست ۱۲ درجه چهارم مرید باشد که مثل میز بود و اینجا پیر مانند خادم بود
 از هر جا که گوید بشو می شود و بر سر اندامیکه بگوید آب بریزی ریزد زیاده از گفتن او کلماتی نکند
 فائده زیرا که این مرید صاحب اختیار بود پس پیر نیز کار ویرا بر ذمه خود نگیرد و چند آنکه گویند
 بکند در نه پس و حضرت محبوب سبحانی در اینجا فرمودند که مریدی مشکل است همه در محفل فرمود
 که بازار گانے بود در ایام حضرت پیر دستگیر غوث اعظم شهره بزرگی ایشان شنیده در خدمت
 بیامد که حضرت ایشانرا هزاران هزار مرید هستند مرا هم مرید خود سازند فرمودند که این همه مخلوق
 خداست ما را اندیشان هیچکس مرید نیست مگر شخصی مرید ماست اگر تو هم مثل وے باشی مرید شو
 در نه چون دیگران بباش این سخن گفته همراهش گرفتند و از شهر بیرون رفتند چونکه پیاده در
 وادی میرفتند ناگاه شیرے غران در پیش آمد آن شخص بلزید و گفت که حضرت صاحب را
 نیاز دارد و مرا هرگز نگذار پس چون نزدیک آمد فرمودند که شیر خدا ما را سفرے و پیشانی بد
 اگر بر خود سواری بدی اجزائی شیر گفت من حکم خدا محض برائے شما آمده ام پس هر جانب
 که مرضی حضرت بود ایشانرا بر خود سوار کرده روان شد و آن مرد نیز همراه بود بوقت شب
 در شهرے اقامت فرمودند و خلقت شهر تمامی در خدمت حاضر شدند زیرا که مریدان بودند
 و درخواست دعوت کردند فرمودند که هر کس که شیر ما را طعمه دهد دعوت وے قبول کنیم هر یک
 عرض داشتند که هر قدر که فرمایند بگو سفندان حاضر کنیم فرمودند که شیر ما گو سفند نے خود
 مگر بر کرا پسے باشد بدید همه خاموش شدند پس بوقت صبح روان شدند و شب در شهر

آمدند و مثل شب گذشتہ دریں شهر ہم معاملہ پیش آمد کہ مریدان شهر شیر را گو سفند دادند و قبول نکردند و پسرے بہیت سالہ خواستند و مریداں ازان سکوت کردند و مگر شخصے را پسرے بہیت سالہ بود و عرض داشت کہ دعوت غیر خدا مرا قبول است و گفت اگر حضرت پسر را از مادرینہ بخوابند عین رضائے من خواہ شد پس مادرش نیز حاضر خدمت کرد و و بروی تمامی خلق پسر را حوالہ شیر کردند و شیر اعضائے ازہم جدا کرد و تمامی خورد مگر استخوانش بگذاشت لرزہ و فغان در ہمہ خلق افتادہ بود پس پیر صاحب سسرہ فرمودند کہ تو حق مریدی خود و حق دعوت ما ادا کردی اکنون نوبت ماست ما ہم حق پیری خود ادا کنیم و فرمودند کہ برو و استخوانائے پسر جمع ساختہ بیاہر گاہ استخوانش بیش ایشان بیاورد چادرے برے گسترانیدہ دعائے خوانندہ فی الحال زندہ شد و برخاست ہمہ خلق ایں واقعہ دیدہ آفریں آفریں بر پیر و مرید ہر دو کردہ و خواہ کردند و یقین ہر کس محکم گشت بعد از آن حضرت پیر صاحب آن مرد را فرمودند اگر تو ہم برو داشت امر ما بدینو چہ توانی کرد مرید شود نہ چون دیگران براختیار خود باش پس آنزد بدل گفت کہ ہر گاہ پیر چنین بود خطرہ در ہیچ امتحان نیست و مرید شد بعد از اں حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ دو مرد مسافر در خدمت شیخ رفتند یکے از راہ مسواکے بدست آورد چون خدمت شیخ حاضر شد صدر پینذر کرد و دیگرے مسواک پیش آورد بعدہ بوقت نگر ہر دو را ناں متفاوت دادند یعنی آنکس را کہ صدر و پیہ نذر کرد از دیگرے بہتر دادند و دیگرے در دل گفت من ہم مرید ہستم مرا ناں خشک دادند و آنرا افضل آن شیخ بنور فراست خطرہ ویرا دریافت و گفت نفادت و رشما است نہ در ما تو مسواکے از راہ بدست آوردہ نذر کردی و اں مرد پیشہ بخاری وارد بعد عرصہ دو سال آمدہ است و ہر روز از فردوری روزانہ خود دوسہ پیہ بر آں علیحدہ میداشت اکنون صدر و پیہ جمع کرد و نذر ما ساخت و چندین عرصہ در ہر کسے و حالے کہ برد ما را یاد میداشت اکنون بنوبت خود ما بغرض آن ایتقدہ ہم یادگیری لے نگیریم ہر آن قدر کہ تو یاد کردی ترا ہم یاد کردیم سبحان اللہ حضرت محبوب سبحانی چہ تفاوت درجات اعتقاد مریداں بیاں کردند کہ ہر یک را معلوم شدہ بود کہ تقصیر و اعتقاد فریڈاست نہ در عطای پیر و ہمارے محمل حکایت مرید بابا صاحب گنج شکر مہربان فرمودند

کہ موئے زن شترود فروخت کرد و دعوت بابا صاحب کردہ بود کہ بیانش سابق گذشتہ است
بعد ازین برائے وضو نوافل اشراق بر خاستند و مایان زین بوسیدہ بجائے خود آدمیم

مجلس پنجم در بیان معروفات و اوقات خود

مقدم ہج الثانی سند مذکور بر عرس غوث الاعظم قدس سرہ ہمراہ میاں محمد شہرت
بسعادت قدمبوسی و دست بوسے مشرف شدم روز دوم تنہا از احوال و واقعاتیکہ از
الوار لطافت و معانی اسرار شاہدہ میگردم معروفہ ضد شتم بلفظ مبارک فرمودند کہ انجینیں
احوال کسے مرید پیش حضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ عرض کردہ بود در جوابش فرمودند کہ من
لطیف رامیدانم لطیفہا را نمیدانم بعد از اں بر لفظ مبارک فرمودند کہ درویش را بابا
کہ دیری نکند بر آنکہ فرشتگان ہا من کلام ہا میکنند زیرا کہ طاہرہ را اگرچہ بر خاس زور است اما
خاس را ہم مقام در دل بہت و وسوسہ او بسیار باشد چنانچہ پیر مستگیر غوث اعظم عمر بزرگ
اولیا بودند و شاہ را نوری بر آسمان دویم یا چہارم مشہود گشت در دل اندیشیدند کہ
ایچائے وسوسہ نیست این نور را سجدہ باید کہ این نور حق است پس حکم علم کتابے را ملاحظہ
کردند و لا حول بخواندن مجروح خواندن لا حول آن نور نختے شد بعد از اں فرمودند کہ درویش
را باید کہ کتابہا را مطالعہ کند و نیز فرمودند کہ ترا درین وقت کتابہا میباید یعنی کشکول و غیرہ
معروفہ شتم کہ کتابان نزد من موجود اند و فرمودند کہ وقتیکہ تصور شیخ گم شود لا حول باید
خواند و درویش را باید کہ کوشش در دو چیز کند اسم ذات و تصور پیرو دیگر واقعات
را در لحاظ نیارد و الوار ہا را کہ مشغول شوند بر گز نہ بیند کہ ازین التفات بالوار
در مکاشفات افتد و این کشف در حق او نافع نیست۔

مقالات یازدہم از صدی ۱۲

مجلس چہارم در اعتقاد دارالپوریان

ہفتم صفر ۱۳۱۰ ہجری بر عرس حضرت خواجہ غوث الزماں توسوی رحمۃ اللہ علیہ
بسعادت قدمبوسی مشرف شدم دیگر روز بوقت عصر در مجلس حاضر شدم میان مجاہدین
و حافظانہدین و چند نفردیگر حاضر بودند انکسے ہر سخن و اعتقاد دارالپوریان رفتہ بود۔

میان محمد اشرف گفت کہ اگرچہ بہ نسبت حضرت ایشان گستاخیا میکنند تا ہم از دیگر مردمان
 بہتر اند کہ مخلوق را از ایشان فائدہ میرسد حضرت محبوب سبحانی بر لفظ مبارک فرمودند کہ
 حکایت اعتقاد مخلوق با فقیر مثال آن ہست کہ ہر آوندیکہ ہارسن چاہی بستہ بود اگر بیکے
 از ایشان زخمی رسد یا سوراخی یا بالکل شکستہ گردد آب از آن میریزد و خالی سے شو اما
 چاہ را چہ نقصانست اگر یک لوٹہ یا چند شکستہ شد کنو بجائے آن دیگر سے می بندد این
 دعا گو عرض داشت کہ اعتقاد خود کسے را در اختیار خود نیست فرمودند کہ این در نصیب
 ہست سادس **رحب اللہ** بر عروس خواجہ بزرگ معین الدین اجمیری قدس اللہ سرہ
 بسعادت قدسوسی مشرف شدم ہشتم ماہ مذکور عرض داشتیم غریب نواز ہمہ یاران خواہش پیدا اند
 کہ ملفوظات حضرت ایشان جمع کردہ شوند و مرا آقا ضامن کنند ورقے چند نوشتہ ام لیکن
 باز بر اسے اجازت توقف کردہ ام و ہمہ یاران پسند کردہ اند فرمودند این کار پسندی ل
 خود است و رتی چند کہ از سوم ذی الحج **۱۳۸۵** تا اینجا نوشتہ بودم پیش نظر مبارک دہشتم
 ہمہ را مطالعہ فرمودند و یک دو لفظ تبدیل کردند یکے در حکایت پیر صاحب وقت زندہ
 کردن طفل شیر خورہ لفظ کلامی خواندند نوشتہ فرمودند دعای خواندند بنویس دیگر در
 معنی مصرعہ ہندی گویوں و لگان چرا دی یار نوشتہ بودم خداوند این غمہ صلعم را رحمت
 کن بسیار فرمودند رحمت رسا بنویس بعد از اں فرمودند کہ کلمہ غیر مروج بناید نوشت
 تا کہ گشت نہ ہند باید کہ کسے پیر بہائی صاحب علم و واقف کار ہمراہ گرفتہ ملفوظات را
 مشابہ باید کرد و ہر کلمہ کہ زیادہ باشند تخفیف کردہ شود و مختصر نوشتہ آید زیرا کہ ملفوظات بہ
 حضرت صاحب ہا و حصہ خارج کردہ اند سوم حصہ باقی است بعد از اں فرمودند
 اینکار محبت است و حدیث بزرگان مبارک آوردند من أحب شیعنا اکثر ذکرہ۔
 زیرا کہ دل آنکار کند کہ اورا در آن ذوق باشد روز دیگر ہمراہ حافظ الہدین مشرف
 در مجلس عالی شدم و مراد بخشش پراچہ بعضے حالات چو بدری فتح دین سکند رام
 پیش حضور بیان میکرد و فرمودند کہ ببینید کار خدا را کہ اعتقاد آن شخص چگونہ محکم کہ
 کہ در ایشان از اینجا بخزیدن نرگا و بد اینجا رفتند گاؤ را کم قیمت بود و مالک یکس

محکم دلائل
 بر بیان
 حقاہت
 و کبریا

شہین
 در بیان
 و کبریا

بجاہ روپیہ قیمت خواست و درویشان از خریدن باز آمدند و آنرا غیرت آمد کہ حیف است
کہ درویشان حضرت خالی رفتند مبلغ مذکور از بقاعے گرفته گاؤ خریدہ بدینجا فرستاد و لکھا
بیت فرمودند بیت این سعادت بزور باز و نیست تا نہ بخشہ خدا می بخشہ بعد از ازال
سخن در قناعت و صبر افتاد بر زبان مبارک فرمودند کہ قناعت در کم خوردن و کم پوشیدن
نیست بلکہ این کا بخل است در حق نفس اما قناعت آن است کہ پیروی کند امر حق را
در وقت امر و پرہیز کند از نہی مے و بگفتہ نفس و ہوا نرود و فرمودند غرض من قناعت و قناعت
من طمع ہمیں است یعنی عزت یافت آنکہ قناعت گرفت و خواری برداشت ہر کہ
طمع کرد و فرمودند کہ بندہ چوں محکم شود صبر و قناعت او پس منظور شود در درگاہ الہی
و ملائکہ را حکم شود تا در ہفت آسمان منادی کنند کہ ای بندہ ما مقبول شد در درگاہ
باز حکم شود تا در زمین آیند و ندا کنند در ولہائے بندگان تا از ہر جانب زیارت آن بندہ
رواں باشند و بعضے را کہ نئے شوند ندائے غیبی محروم مانند از زیارت او این ترجمہ حدیث
شریف فرمودند بعد از ازال این بیت بر زبان آور دند بیت

شیر ز بوسہ بلہا پائے مرد قانعے مادہ سگ خاید دندان پائے مرد ہرستے
بعد از ازال فرمودند کہ درویشان را باید کہ خائف باشند از جلالیت الہی و امیدوار بود
بر فضل او کہ *الْإِيمَانُ بَيْنَ الْخَوْفِ وَالرَّجَا* کہ حق جل و علا بی نیاز است گاؤ منجوا بدین
بیگانہ را دوست میگرد و این بیت بخوانند بیت کہ آری خلیفے ز بتخانے کئے آشنائی بیگنا
و گاؤ باشد کہ یگانہ را بیگانہ سازد چنانچہ کہ گفتہ است ہند کی جیسے حرفت یگانہ سے کوہ
بیگانہ ہو جائے اندیشے نقطے مجرم تہند اہ مجرم سود رہیا ندانہ مجرم تہ مجرم دی کہ مجرم تہ
مراں اس ہائے ست او نہ نکتہ مجرم والہ مجرم دی سر آئے بعد از ازال فرمودند کہ
ہم است کہ ہر کالی را اندیش زوالی و ہرزوالی را امید کمالی باز فرمودند کہ *لَيْسَ إِنْ مَعَ الْقُسْرِ يُسْرٌ* یعنی بعد ہر عسرۃ امید ہر یسرۃ است و بعد ہر یسرۃ خوف ہر یسرۃ
است و این واقعات از قضا یا کئے الہی است بر ہر کسے وارد شود چنانچہ کہ بیخبر حاکم ہند
این واقعہ در جنگ ات آمدہ بود کہ دند مبارک شہید شد و تفرقہ در اصحاب افتاد و ہر ایک

علیہ السلام آنحضرت را صلعم بر زمین بخوابانید بعد دیرے باز سوار گردیدند کہ اے جبرائیل
 مدینہ حکمت بود گفت یا رسول اللہ صلعم اگر در آتوقت قایم ہماندی ہ دشت قضائی الہی بر تو نیز
 وارد شدی اما چون در مردگان بکھفتے آتوقت درگذشت زیرا کہ مجزوا نکسار موجب عصمت
 و رحمت است بعد از ان فرمودند کہ بندہ از ہر چہ متقاضی آن باختیار و تدبیر خود باشد
 از وسوسہ ہست و این بیت بر زبان مبارک آوردند بیت **يُفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ** چوں
 خوانند پس چہ اور وسوسہ در اندازد زیرا کہ بندہ را خبر نیست کہ این امر و حق من سعید است
 یا مضر باز فرمودند کہ از حضرت توفسوی رحمۃ اللہ علیہ چوں کہ طلب دعا میکرد این دعا
 میفرمودند **تَنِيْكُوْ مَنِيْكُوْ اللّٰهُ اَبِيْ وَالْوَن كِرِيْ** ہمدہ تخیل سخن و رفنا افتاد فرمودند بندہ چوں
 نقش جہاب ہست از آنجا کہ پیدا شدہ است باز بد انجار و وزیرا کہ جہاب اگر چہ عرصہ
 قلیل علیحدہ شدہ سر کشد و دم انہستہ خود بزند ؛ لیکن باز در آب گم شود ہمچنین گل تا بر
 شاخ قایم بود آن شاخ ہستہ اوست و چوں از آن شاخ گسیختہ شود این قنای اوست
 چنانچہ نیاز احمد گفتہ است بیت **خَدَمْتُ رَشْدِيْنَ رَوَّهَ جَوْنَ بَرَكْ كَلِّ بَرَادَقْنَدَ بِفَيْضِ صَحْبَتِ**
 کب اٹھے جب تک نہ ملے لوٹ لوٹ بعد از ان در معنی این بیت فرمودند کہ گل اول از شاخ
 ہستہ گسیختہ شود باز برگہا و اواز ہم جہا کنند بعد از ان برگہا در وقت گسیختہ در زیر دست بمانند باز چہل فرد در سایہ آفتاب
 بداند کہ آن چہ او باشد بعد از ان ہیچ پس ویرا از قند جدا نتواند کرد یعنی دو گانگے
 بر خیزد اسکم و صفت ہر یکے بدیگرے ملحق شود و رابطہ یگانگے پیدا شود بعد از ان
 فرمودند کہ فنانی الشیخ فنانی الرسول ہمین است کہ بندہ چوں ہستی خود را کہ عادات
 و اوصاف بشریت و لیرت تبدیل کند و از عادتش چیزے باقی نماند پس این بیت
 بر زبان آوردند بیت **مَبْدُوعِيْ اَوْ حَقِّيْ پَرَسْتِيْ كِيْچَہ نَہُوْیِ نِیَازِ كِيْچَہ نَوْنِیْکَے سَوَا اَوْ حَقِّيْ پَرَسْتِيْ كِيْچَہ نَہُوْیِ**
 باز فرمودند کہ دریا اگر چہ بے بہا ہست ممکن نباشد کہ از طریق خود برگردد اما این بس مشکل است
 کہ انسان از خودی و عادات خود مبدل شود و این حدیث خوانند **اَلْعَادَاتُ لَا یُرْدُّ اِلَّا بِالْمَوْتِ**
 موت او ہمیں است کہ از عادات خود برگردد بعد از ان فرمودند کہ در آتوقت اگر چہ در نظر دیگران اشکل وستی
 میناید ولیکن از حال غریب و مہر می بین یاب ہن ہن مینون کون بچاند بعد از ان فرمودند کہ ہمچنین آہن کہ چوں

ویرادر آتش جوش دهند از سختی عادت خود ویرا تبدیل کنند بار ویرا بگویند هر چه خواهند بسیار زند و اگر سرد را بگویند هیچ قبولیت فیض نپذیرد فاضل که این غریب گوید که حضرت محبوب بجانی اول میان صبر و قناعت فرمودند و صابر و قانع را یادداشت خوف و رجاسودمند بود که هیچ نفع و ضرر متقاضی تدبیر و اختیار نبود پس چون فنا آمد هر یک صبر و قناعت و خوف و رجاسودمند و خطر و تیر فتنه شدید هیچ باقی نماند چه از عادات و چه از بینا پس در اینجا جز حق نماند و بعد از آن توکل تسلیم و رضا آمد پس بیان فرمودند که بنده را باید که جمله کارهای خود حق سپارد که حق تعالی خود کارهای او بوجه نیکو سرانجام کند و آیت بر زبان آوردند و **مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ** یعنی هر که توکل بر الله کند پس وی تعالی کافی است او را باز فرمودند که امن و آرام نیز در سبب است و این بیت خوانند بدیت

سپردم بتو مایه خویش را تو دانی حساب کم و بیش را

بعد از آن فرمودند سوداگرے رازنی حامله بود و خود آماده بسفر تجارت شد و گفت بار خدایا امانتی که در شکم این زن است تو سپردم و تو حافظ باشی قصداً زن بوقتی تولد از سختی دروزه بُرد و بعد از مدت آن تا جرح خانه آمد دید که زارش مرده و خانه تباہ شده پس بوقت خفتن بسقف خانه برآمد دید که چراغی در گوشه‌ای روشن است مردمان را پرسید گفتند زان روز که زن نزد فن کرده ایم چراغی افروخته بوقت شب بر قبرش بنیم و لیکن چون نزدیک رویم پوشیده شود پس بوقت پوشیده بر قبر زن رفت دید که طفلی در روشنی چراغ بازی مشغول است و از غیبش ندا آمد که امانتی که با سپردی سلامت تو دادیم اگر زن نیز حواله ما کرده بودی آن هم سلامت تو سپرده بودیم همدریس محل انبیرش ملتان کتابی اسرار التصوف نام که نزدیک حضرت محبوب بجانی موجود بود برائے مطالعه درخواست کرد فرمودند هر کس را که درین ایام علم ظاهر حاصل شده است از هر قسم زبان پنجابی کتب تصنیف کرده اند و در مسائل مباح هستند که اولین بیان کرده اند این غریب معروض داشت که این کتابها را چون یکبار دیده شود باز خواهم مطالعه کند و سخنان متقدمین هر بار که دیده شوند اثر دیگر حاصل آید فرمودند سخنان ایشان از این باشد بلکه از شنید باشد و مثال شنید نیست که روزه دار اگر غسل کند یا آب در روغن ریخته یا پارچه تر کرده بر آن کشند شکلی وی بالکل رفع نشود هنوز می جست آب و آنند خود محتاج بود بدیگری چگونه بے محتاج کند آری شنید باعث میشود بر دید و این بیت بفرمودند

نه تنبہ عشق از دیدار نیزد بسا کین دولت از گفتار نیزد

و فرمودند که آنرا که آب صفائی وصال نوشیده است تشنگی او فرو نشسته و حاجت نماندش بر مطالعه کتابها و نه بجزی دیگر همدریس محل حکایت بیان فرمودند که جوانی بکج میرفت و در سفر حج پیش پادشاه سلطانی رحمه الله علیه بگذشت پس بداند از کجای آنی گفت از فلال شهر گفت فلال ولی را در آل شهبه میدانی گفت آن پدر من بود پس گفت کجا میروی گفت حج گفت تیرا گفت بیت

ربی است تا زیارت وی میکنم گفت بیت ربی دل تست که بنا کرده حق است زیارت وی کن
 و نگران باش تا غیر را در خانه خدا راه ندی و این کعبه خانه است که بنا کرده خلیل بن آذر است
 مشغولی - دل گذر گاهی جلیل کبر است کعبه بنگاه خلیل آذر است
 اورا چه زیارت کنی که گذرگاه تمامی مخلوق است باز گرد و خانه دل را نگران باش تا غیر را در آن
 دخل ندی پس جواں باز گشت و اطمینان او شد یعنی تشنگی فرو نشست و بی محتاج شد مشغولی
 یک زمانی صحبت با اولیا بهتر از صد سال طاعت است یعنی کسی را که از صد سال طاعت و صد
 حج جمعیت حاصل نشد و در ساعیت که از صحبت اولیا این معنی حاصل شد لا جرم این ساعت
 از آن طاعت بهتر شد و جمعیت بجز صحبت بزرگان میسر نباشد ورنه همه ضایق صرف مال کرده
 حج کنند و پوچ باز آیند همچنان در هوا و هوس نفسانی گرفتار باشند و بندگان خدا که در گنجینه
 دل بکوشند اگر موی در میان ایشان واقع شود موی را نیز نگه دارند و نگسلند و این بیت
 بخوانند بیت دو صاحب دل نگه دارند موی - همی دوش بر کش و آرم جوی - و گر بر پردو
 جانب جا بمانند - اگر زنجیر باشد بگسلانند بعد از آن فرمودند که در ویش در مجلس بابا صاحب
 فرمودند این رفته آمدند که ما را تکرار نیست از مسئله در میان خود آنرا فیصله کنید بابا صاحب سلطان
 المشایخ را و یکدیگر را فرستاد تا فیصله ایشان کنند پس آن مرد در ویش با هم با ادب و نرمی
 گفتگوی کردند که هرگز اثر جوش و تعصب ظاهر نمیشد یک گفت من در خدمت ایشان چنین
 عرض کردم و دیگر بچنین گفت که ایشان این جواب فرمودند پس بعد از دو سخن فیصله
 ایشان با هم از خود گشت و روان شدند این مرد در ویش باز آمدند در حضور بابا صاحب
 روضه معروض داشتند که ایشان فرشتگان بودند یا ایشان فرمودند که این صوفیانند که برای
 تعلیم ادب نزد شما آمدند حضرت محبوب سبحانی فرمودند که صوفی آنرا گویند که اثر جوش و تعصب از چهره او
 ظاهر نشود و در گلویش آسایه نشود یعنی در هر گفتگو نفس و خیم را زیر دست دارد این دعا گو معروض داشت
 که فقیر گرام را گویند فرمودند فقیر بود و گوناگون است فقر نیست که از پیغمبر صلعم آمده است احدیث الفقر فخری
 و الفقر منی یعنی فقر فخر و عزت نیست و فقر طریق نیست و آل دریا هر سنت و طریق پیغمبر است صلعم
 و در باطن صبر و شکر با فقر نیست که بجز فاقه و گرسنگی هیچ نبود چنانچه شیخ گفته است الفقر کمبیا اسود الوجه
 فی الدارین که از هر قسم بے صبری و سوال باشد اما فقر یکبار است باشد ایشان کمتر اند چنانچه
 حق فرموده است و قلب من عبادی الشکور یعنی کمتر اند از بندگان من که شاکر باشند و
 قلیل آن باشند که اندک و خاص بود و گاهی باشد که خاصان نیز در گرسنگی و بے
 صبری گرفتار شوند بحد رین محل فرمودند که دو فقیر بر لنگر سلطان المشایخ رفته حاضر شدند -
 خادم طعامی بیاورد از خوردن انکار کردند طعامی دیگر آورد گفتند فلان چیز منجوریم خادم اینوا قعه

پیش حضرت مذکور عرض کرد فرمودند که فقیر را باید که هر چه یا بد قبول کند و بشکر پردازد
 باز انکار کردند حضرت سلطان المشائخ راقدس سره جوش آمد و فرمودند که در بیابانے از گرسنگی مردار
 نیز خورد و اینجا از ناشکری طعام نمی خورد باز فرمودند که این طعام از آن مردار ناقص است یا از
 خوردن این طعام در فقر شما نقص واقع شود و از مردار سلامت مانده بود پس فرمودند آن کار هم این
 بود و این هم از بهوس پس هر دو گناه در پای حضرت مذکور افگندند و اعتراف کردند پس حضرت
 محبوب سبحانی فرمودند هر که این نعمت یعنی فقر در یافت اگر او را بصبر و شکر نگه داشت نعمت
 افزونی گرفت و اعتقاد قوی شد و هر که نعمت خود را که در دست بر باد کرد و برود دیگران رفت هرگز
 کسی او را چیزی ندهد بهریت عزیزیکه از ورگهش سربتافت و پیرور که شد هیچ عزت نیافت - زیرا که
 پسر حصه از وراثت پدر خودی یا بدنه هر جا که مال بسیار ببیند و بتواند گرفت بعد از آن فرمودند
 که شیطان را کار نیست که ببلع دنیاوی می فرید و راه صواب نموده انسان را در لغزش اندازد
 نه دین مانده دنیا حاصل آید و اگر نعمت دین زایل شد دنیا کج کار آید - بهریت

ملک دنیا را بقای نیست اتم غفلون جهد کن تا تو غمانی در صف لا یعلمون

بعد از آن فرمودند که بپایان آنکه راه شیاطین بر خود بند نکردند خراب و ویران شدند و
 تمامی عزت شان بزدل آمد چنانچه خاندان شاه صاحب رتبه چتر و آل که پس عالیشان بود
 و مکانات پخته فرسنگها بود و عمارات بشمار و سترخانهای پس محکم و بلند برادران حقیقی بخانه یکدیگر
 نمی رفتند و روضه شریف سنگ مرمری و از هر قسم عزت و بزرگی را حدی نبود پس برگاه بشوره
 مردمان کار بستند و برادر حقیقی با هم از جائیداد دنیاوی در تعصب آمدند و دعوی مای بر یکدیگر
 کردند پس شیخ و کیلان و غیره بجای رسید که آن مکانات گرو شدند قرض فرادال شد هر وقت از وام
 خواهاں پوشیدگی طلبند عرض آنکه بهر حال اندیشه زوال نعمت لاحق باشد بعد از آن فرمودند
 که عجیب عباد الله خاں دار اپوری که بر قدر که خدمت حضرت صاحب مادی کرده بود کمتر کسی
 کرده باشد یعنی بنگار بادریا شریف عمارت کرد و باغی عجیب آباد نمود و هر سال ده دوازده
 مانی غله و رنگر شریف فرستادی و نیز عمارت سرای شروع کنانیده برای طرح در اینجا آمد بقالی ویرا
 قرض نداد و سر سیمه و در و در سجده افتاده بود آخر زیورات عورت گرو کرد و سبغی گرفته عمارت سال
 تمام نمود بعد از وصال حضرت خواجه شمس العارفین ویرا پوخی با سجاده نشین حال شد و صاحبزاده خرد
 را طنی در دل افتاد که لاجرم باعث فتنه در میان این شخص شده است پس بزار شدند هر چند
 الحاح کرد و سه بدر و پیه نذران هم بداد ولیکن گمان او شان زائل نشد تا که صاحبزاده خرد
 چون بسوی دی خواهر فرستادی که پیشی بر سلور نوشته میکشیدند و روانه میدادند گویا نشان
 رنجش ظاهر میکردند آن بیوت آن شخص بجای شد که در سفر مرد و چارانه اسقاط و قبر و ویرانه که هرگز
 معلوم کسی نیست که کجاست تا فاخته بروی خوانده شود بهتم شعبان ۱۱۳۱ هجری بر عرس صاحبزاده

جلسه ششم
 خوانده زکوة کبر

برقع الزمان شاہ مرحوم بسعدت قدوسی مشرف شدم میاں محمد اشرف و محمد زماں و حافظ محمد لکھوالی و
 قاضی دین محمد سکندر پڑوسہ وغیرہ حاضر بودند و حضرت محبوب سبحانی مولوی عبداللہ میلوئی را غریب زکاة
 کبریت احمد بیان فرمودند یعنی مکان و زمان واحد باشد و غسل با طہارت کامل با سواک و احتیاط از چشم مردم
 تا در غسل خواندن کسی نہ بیند و یک چادر کہ بر تن می بدن کفایت کند و جانماز نہ گزود ستار پنج گز پس
 قاضی مذکور گفت کہ این در غسل حرام است فرمودند کہ این حرام را حرام حاجیان فوقیت دارد زیرا کہ سر خوانند
 کہ اندرین حرام حاصل شود اندر آن بدست نیاید باز فرمودند لذت لسی را بود کہ غسل در وضویش نباشد مارا
 حضرت صاحب چون پرسیدند کہ زکوة کبریت احمد اگر دیدم عرض داشتیم کہ ادا کروم اما بہ سبب خلل وضو
 ایستج لذت نیامد بہتر است کہ دیگر بار بخوانم فرمودند خیر ہمین کافی است ما ہم یکبار ادا کردیم حافظ محمد لکھوالی
 سلسلہ شریف برای سند پیش کرد و بروی دستخط کردند محمد اشرف عرض داشت کہ من دست خط حضرت توسوی نے
 دیدہ ام حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ وظائف حافظ دین محمد در مالوی نزد ما موجود اند و دستخط حضرت
 صاحب توسوی بروی بدیں عبارت نوشته است الہی بلربیت و عزبت خاک را در و مندان
 سلیمان عاقبت دین محمد بخیر گرواں - بعد ازاں اوصاف حافظ مذکور بیان فرمودند
 کہ وی گفتی کہ مدت ہشت سال بخدمت حضرت صاحب حاضر بودہ ام کہ اندرین مدت وجود
 مبارک را می افشردم و مالش میگردم و در آنجا ہر یک درویش ہر کاری مقرر بود چنانچہ
 یکی محض بر پا کردن تہ بند مقرر بود و حضرت مذکور بہ سبب خلل بول ہر نماز بانو شستہ تہ بند
 ادا می کردند و اندرین ہشت سال عرض من ہمیں بود کہ یک قطرہ عشق عنایت کنید وقتی
 خوش بودند پس عرض کردم فرمودند نزدیک شو چون قریب شدم گوش من گرقتہ کشیدند
 و این کلمہ ہر زبان آوردند کہ تہی یوسی یعنی عاشق خواہی شد بعد ازاں کہ حافظ مذکور
 چوں مار اخفتہ یافتی پرسیدی کہ خیر است و بکالیدن وجودش اغل شدی و گفتی کہ این ہر دو
 دست خود را بوجہ مبارک حضرت سائیدہ ام این قدر برکت نیز نباشد کہ این کسالت
 را دفع کند فی الحال جاش وی آسودہ می شدیم و عادتش بود کہ بہ بہانہ تجارت ہر جا بجا
 می نشست و ما بہ سبب ذکر حضرت صاحب کہ از وی می شنیدیم می گفتیم کہ نزد ما مقیم باش
 و گفتی کہ طبع من بیک جا قرار نگیرد باری از بیجا تباری سفر کرد و منع کردیم موثر نشد
 دیگر روز خود آمد و گفت اکنون بسفر نمی روم و گفت کہ حضرت صاحب و والد من در خواب
 در بیجا بریں سنگہا نشستہ اند وی فرماید کہ تو در بیجا کے آمدی عرض کردم کہ در بیجا می باشم
 فرمودند آری دریں جا آرمیدہ باش بعد ازاں من نیز پرسیدم کہ حضرت ای بیجا بکدام سبب
 آمدہ اند و جواب فرمودند کہ این جایی ہم جایی ماست حضرت محبوب سبحانی فرمودند

که ما برای ادب آن مرد و سنگ اندیزی بای سجد پوشیدیم تا دیگر بر آن نه نشیند و حافظه
 مذکور بعد از چند مدت بسفر حج آماده شد گفتیم بے اجازت حضرت صاحب رفقن کج نمی شنای پس
 بتوسعه شریف رفت و اراد حج از دلش برخاست چون از توسعه شریف مراجعت کرده بخوشناب
 رسید بیمار شد و بر دینیک مرد بود و عاشق حضرت صاحب قدس سره بعد از آن فرمودند که مولوی احمد
 توسوی بچپس کو بروی حضرت صاحب مذکور نشسته بود فرمودند مولوی بخوای که ترا وصل با خدا
 گردانم عرضداشت این غریب دیگر چه می باید فرمودند زن را طلاق بده و مولوی طلاقنامه پیش
 نظر داشت اما در آن وقت مولوی صاحب را چند کتب از تحصیل علم باقی بود فرمودند این کتابها
 را تمام کن بعد از مدتی باز در یامی رحمت بخش آمد و فرمودند مولوی باز عرض نکردی پس عرضداشتند
 که اختیار این غریب اطاعت امر بود آینده مرضی حضرت ایشان است پس بنظر توجه سلوک مولوی
 صاحب تمام کردند و در اندک مدت بدان درجه عروج یافت که از هر جانب مخلوق پیش ایشان
 آمدن گرفت و لشکر جاری شد یک وقت گوشت و دیگر وقت برنج و حاجات بندگان از ایشان
 حاصل می شد پس حدودان بشکایت برخاستند که یا حضرت لشکر مولوی صاحب از لشکر حضرت
 ایشان عالی شده است که برنج و گوشت میدهند و حاجت هر کس از ایشان نیز برودی حاصل
 اکنون گوشت و چادر ترک کرده بسوی طعام فقیرانه شما که دال و نان است کسی میل نکند
 و حضرت صاحب این شکایات را شنیده فرمودند خیر اگر لایق بود ببلندی عزت و خوشنودی
 پدری باشد باعث اندوه نبود اگر گویند که فلانی را پسر بسیار لایق است و حضرت محبوبانی
 فرمودند که مولوی صاحب را استغراق کمال بود و سماع نیز می شنیدند و حدانیت بدرجی مشهور
 بود که اگر ادنی عورتی پیش آمدی برای تعظیمش برخاستندی وقتی بر مکان مولوی صاحب طفلان
 غریبات میگفتند و یک نواب از مردانش نیز در مجلس حاضر بود پس حدود بشکایت پرداخت فرمودند
 چیست گفت بر مکان مولوی صاحب بی حرمتی شریعت میشود که طفلان امر و معر رباب غریبات
 گویند پس حضرت صاحب در غیرت آمدند و این کلمه از زبان مبارک سر زد شد که مولوی اندک
 نمی گیا و نواب گه را نمی گیا یعنی مولوی کور شده است و نواب دیوانه گشته است بگردان
 که مولوی صاحب نابینا و نواب دیوانه شدند و لباس پاره کرده اما از دیگر نقصان محفوظ ماندند

در جومات مخلوق باغستانی کمتر شد و لنگر موقوف شد تا بعد از فوتیگی ایشان مردمان باغستانی
 هر سال تا اکنون در توسر شریف آمده عرس میکنند بعد از آن از طلاق نامه مولوی صاحب بیابان
 فرمودند که در ولایت را باید که مجرد بود و حضرت ما خواجه شمس العارفین میفرمودند که سپاهی و در ولایت
 هر دو باید که کمر بسته بچسبند و سپاهی چون سلاح از تن جدا کرده بچسبند غلیم بروی فرصت باید و ولایت
 کند و همچنین در ولایت اگر کمر بکشد و برهنه با میباشند مشغول شود دشمن بروی قوت گیرد بسیار
 همت کند تا بحالت اصلی آید بعد از آن فرمودند که حضرت صاحب بیابان ولایت نکاح پسندیدند
 و در ولایت که در آنجا مقیم بودند تمامی مجرد بودند و در ولایتی بود مهدی نام چندان ریاضت و مجاهدت
 کرد که دوازده سال طعام نخورد و در بیابان برگ درختان خوردی و در یک غار شش ماه و در دیگر
 چندین مدت چله میکرد اتفاقاً دختر رئیس شهر و بروی عاشق شد و دنبالش نیکداشت وی امتحان
 بدو گفت که موی سر تراش و روی خود سیاه کن و با من همراه شو زن همچنین کرد پس گفت من طعام
 نخورم تو اگر تقاضا کنی از کجا آرم و دختر طعام نیز ترک کرد تا عرصه شش ماه هیچ نخورد و در ولایت را اطمینان
 شد که اکنون هر دو هر جا که رویم بی طعام آسوده باشیم و با وی نکاح کرد و چون حضرت صاحب و خبر رسید
 فرمودند سوهرای یعنی سفله که همه عمر روزه داشته بوقت عصر شکست بعد از آن فرمودند که حضرت
 خواجه شمس العارفین خود هم نکاح نه کرده اند مگر در وقتیکه ولایت مبارک سفید شد و والده ایشان
 از حضرت خواجه توسوی اجازت طلبیدند که فرزندمی یگانه دارم و شادی اختیار ندارد و من بیرون
 شده ام بدون عورت خانه ما ویرانست که خدمت همانان بخزن کرده نشو پس حکم حضرت صاحب
 توسوی شادی اختیار فرمودند باز چون والده بایان از خانه حضرت صاحب فوت شدند هر کس که
 تقاضا نکاح ثانی کردی میفرمودند که شادی سابق نیز با اجازت و حکم حضرت صاحب کرده بودم
 و خواست خود بود و اکنون نیز خواست خود ندارم همدین محل قاضی دین محمد عرض داشت
 که برادر من سید میر بدو دندان گرفتار است و شنیدم که هر کس دو رکعت نفل خواند و ثواب آن
 باروح خواجه اولیس فرنی بخشند او را در دنیا شد میان محمد اشرف گفت که من همه عمر خوانده ام
 و دندان من از دهن بیرون آمده اند و لیکن گاهی در دنیا سیده است و حضرت محبوب سبحانی
 نقل فرمودند که هرگاه پیغمبر صلعم عمر و علی را رضوان الله علیهم جبه مبارک خود بدادند و فرمودند که

اولیس نام مردی در قرنت اورا به بلید و جبه من بدو دہید و از من بعد از سلام بگوئید کہ این جبه پوشیدہ برای امرزش امت من از حق تعالی دعائی بخواد و چون ہر دو یاران بعد از حضرت صلعم در ولایت بین رفتند و از ساکنان قرن نام و نشان اولیس پرسیدند گفتند کہ یک دیوانہ است بدین نام کہ شتران امر او را در وادی میچرانند و لیکن قابل گفتگوی کسی نیست پس ہر دو اصحابان حضرت صلعم در آنوادی رفتند دیدند کہ مردی بکنارہ آب در نماز مشغول است و شتران بجوالی وی میچرند پیش وی رفتند و چون از نماز فارغ شد سلام بدو رسانیدند و جواب سلام بداد و باز بنماز مشغول شد بعد از دیر گفتند ای مرد خدا ما یاران آنحضرت صلعم ہستیم و از بہر ملاقات تو آمدیم گفت من در ہمہ عمر رسول را صلعم ندیدم باری در مدینہ رفتم و آنحضرت را صلعم نیافتم و مادر من اجازت دیری ندادہ بود پس باز آدم و دندان خود نمود تمامی کندیدہ کہ چون خرم نبود کہ کدام دند مبارک شہید شدہ است ہمہ را بیرون کردم و شمارا دعوی باری آنحضرت است صلعم و چرا پیروی این سنت نیست و گفت نشانی دیگر بنماید پس ہر دو یاران جبه مبارک پیش او نہادند و تبلیغ پیغام دعائی امرزش امت نمودند پس جبه مبارک پوشید و سر بسجده دعائی طلبید پس گفتند کہ برای ما ہم دعائی بخواد گفت در دعائی نماز شما نیز داخل ہستید و جبه مبارک از بدن بیرون کرد و حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ ازین جاست کہ ہر کہ ثواب دو گانہ بار و اح شان برساند از درد دندان محفوظ بماند بعد از ان فرمودند کہ نقلست کہ چون اولیس رفت و باز آمد آن حضرت صلعم از صحابہ پرسید کسی از شما مردی بدین شکل دیدہ است گفتند سنے و فرمودند کہ ہر کہ دیدہ است ویرا از شما بخشیدہ خواہد شد و آتش دوزخ بروی حرام خواہد شد فاعلک و این غریب گوید کہ طیبہ اولیس در حدیث ان ساجلا یا تیکم من الیمن یقال لہ اولیس قدا کان بہ بیا ض قد عا اللہ فادھب الاموضع الدینا را والد رھو من بقیہ منکم فلیستغفر لکم و عنہا ت فارسی چنین دیدہ مخدم ولایت اولیس نام لپست میانہ بالا شعرانی و بیہلوی است وی بقدر یکدم سفید لست ۱۲ و حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ پس مقبول خدا و عاشق رسول خدا بودند قاضی دین محمد گفت کہ زیارت گاہ ایشان در عدن است و در آن جایشان مالبا و صاف کنند حضرت محبوب سبحانی در جواب فرمودند کہ اوصاف ایشان خدا و رسول

میکنند دیگران را چه جایست فائده یعنی آنچه گفت آن حضرت صلعم از حال او پس
 الحدیث اذ لا یجد نفس المؤمن من قبل الیمن ترجمه بدستیکه من می یابم بوی چمن از
 طرف من و دیگر آنکه فرمود آنحضرت صلعم که مردیست در قرن او پس نام که ویرا در قیامت بعد
 موی گو سفندان بیه و مضر شفاعت خواهد بود در امت من و روی مبارک بعرو علی فرمود
 و گفتند هر که به بید ویرا از شما بخشیده خواهد شد این همه اوصاف او پس از حق تعالی است
 که خبر این وصف بحضرت صلعم رسید و ظاهر کردند اگر آگاه نفرمودی آنحضرت صلعم مرصیای
 را از حال وی هیچکس از جهانیان بر قرب وی مطلع نشدی و نام و نشانش در هیچ دیوانی نیامد
 بعد از آن فرمودند که شیخ سعدی رحمه الله علیه نیز پس مقبول خدا و عاشق مرد بوده اند و شعر
 ایشان همچنین پس مقبول بوده است و فرمودند که این رباعی شان بسیار منظوم است شعر
 بلغ العلی بکماله کشف الدجاء بحاله حسنات جمیع خصاله صلوا علیه و آله
 که هرگاه بخوانند بار بار حکم از آنحضرت صلعم می آید که نیکوگفتی باز بگو بعد از آن فرمودند که ایشان
 صورت پرست بوده اند هر جا که طفلی خوب صورت بنظر آمدی بروی عاشق می شدند اما روی خود
 در برقع می داشتند و قتی بملاقات غوث میبای و الحق در ملتان آمدند و غوث صاحب باعث
 قدوم پرسید گفت بنیره شما نیکو صورت شنیده ام و بدیدارش آمده ام پس غوث صاحب
 بنیره را فهمید که روی خود ازین درویش پوشا اگر گوید نبا گوی که اوّل تو نبای پس شیخ گفت
 تا جای خالی کرد و برقع از رخ برکشید دیدند که گوشت رخساره گداز شده و دو ناله آب از
 چشمان آن صورتی و هشتاک از استخوان بود و غوث صاحب را از مشاهده صورت شان حالتی
 بیامد برخاستند و ندانند که من روی عاشق خدا دیده ام هر که دوازده روز روی من ببیند
 آتش بروی حرام گردد بعد از آن فرمودند که مولانا جامی رحمه الله علیه نیز با عاشق آن
 حضرت صلعم بوده اند بنید که شعر ایشان چه خوش است بیت
 نسبت لبکت کردم و بس منفعلم زاناکه نسبت لبگ کویتو بس لب است
 گویند که چون بر روضه رسول صلعم رفته سلام میرسانیدند جواب باوازی می آمد که هرگز نشنیده
 و چون در وقت رخصت بر روضه مظهر میرفتند این بیت می گفتند بیت

بیت سید امجدی و مولائی: بسفر میروم چہ فرمائی: جواب نیز ہمیں طور از روضہ شریف
 بیامدی بیت بسفر رفتت مبارک باد، سلامت روی و باز آئی: و در وقت رخصت
 آخری ایں مصرعہ آخری در جواب نیامد بعد ازان فرمودند کہ ایشان بطیفیل زیارت بیت
 زیارت آنحضرت صلعم نمیکرد بلکه بخانہ آمدہ باز بسفر مدینہ مراجعت میکردند زیرا کہ زیارت محترم
 بطیفیل دیگران اخلاص نباشد بعد ازان فرمودند کہ سید جلال بخاری چوں در مدینہ
 رفتند ساکنان حرم گفتند کہ ام ہستے گفت سید ہم گفتا کہ رنگ سید سفید سرخ باشند سیاہ
 بعد تکرار گفتند کہ من ندانم ولیکن مردم مرا سید گویند و خادماں روضہ شریف و امگیر ایشان
 بودند کہ تا گواہی دعویٰ تو از روضہ شریف نشنوم ترا رمانکنیم پس ایشان بر روضہ آنحضرت
 صلعم حاضر شدند کہ اگر من راست گویم تا مرا از گرفتاری برمانند و اگر دروغ گویم تا نیز
 خبر دہید کہ باز خود را بسید نسبت نہ ہم پس از اندرون روضہ شریف نہ آمد کہ ایں مرد از آل
 منست و سید است و ہر گرا آواز نہادر گوش آمد از ذوق آں بہوش گشت پس تمامی
 مطیع و مرید ایشان شدند و سید جلال از آنجا مرخص شدند بعد از مدتے باز بجدینہ شریف
 آمدند و خادماں حرم نیز بطریق از ایشان طلبکار نہادند کہ ذوق بسیار از آن یافتہ بودند
 ایشان ابا کردند کہ شاید از من گناہ صادر شدہ باشد و باز آن خطاب مشرف نشوم و
 اہل تختیں ہم ضایع کنم اما حسب استدعای خادماں التجا کردند و بخطاب سابق سرور شدند
 و ریخا حضرت محبوب سبحانی برائے نماز ظہر ہر عا ستند زمین ادب بوسیدیم و رخصت گرفتہ
 باز آمدیم روز دیگر یازدہم شعبان ۱۳۱۰ بوقت چاشت مشرف در مجلس شہم حافظ الہدین
 و غلام شاہ صاحب و فضل درویش حاضر بودند و حضرت محبوب سبحانی از غلام شاہ
 صاحب استفسار فرمودند کہ نزدیک برادر شما حیات شاہ مردماں را آمد و رفت میباش
 باز فرمودند کہ در موضع نارگ میماند یا بجائے دیگر کسے گفت بجائے دیگر اقامت گزین
 است بعد ازان فرمودند کہ نزدیک شما ہم کسے حاجتمندے آید یا نہ حافظ الہدین
 عرضداشت کہ نزدیک ایشان ہم بسیار مردماں سے آئند پس فرمودند کہ شما نیز فیض شانی مخلوق
 کردہ باشید زیرا کہ فقیر را لازم است کہ بہر کسے نفع میرساند اگر کسے تعویذے یا دعائے بخوابد یا

شدن اراده کنند نیز کرده باشند بعد از این حضرت محبوب سجانی بوظائف مشغول شدند و
 میان زمین ادب بوسیده رخصت شدیم دویم ذی الحجۃ ۱۳۸۲ هجری بوقت خفتن بساوا
 قدمبوسی مشرف شدم چونکه حضرت ایشان بر چارباپی دراز بودند برخاستند نشستند و فرمودند
 که نور عالم هستی باز قدم بوس شدم فرمودند دیگر کدام است عرض کردم که میاں محمد اشرف
 و دیگر چند نفر پس تمامی حاضر شدند پس اشاره بخوردن نان لنگر فرمودند پنجم ماه مذکور در
 مجلس شریف مشرف شدم بسیار یاران حاضر بودند سخن در معنی فنا فی الشیخ و فنا فی اللہ میرفت
 فرمودند که هر که مدعی فنا فی اللہ باشد و قدم او بر طریق شیخ ثابت نیست بی اصل است زیرا که
 هر کس که بالا رود اول قدمش بر پایه زیرین بود فاضله و این غیب گوید که در حدیث آمده
 است مَنْ ضَلَّ رَجُلًا دَلَّيْتُكُمْ تَصِلُ رَبُّ الْأَعْلَى هر که ضایع کند آداب رب خود یعنی تن
 نرسد بر بزرگ بعد از آن فرمودند که این هم گاهی بوده است که اول ببالا رود و باز
 بسوی پستی آید و عاگو عرض داشت که تعریف مقام فنا فی الشیخ و فنا فی الحق واحد است
 یا علیحدہ علیحدہ است فرمودند که شیخ بمثل حباب است بر آب پس اگر بپرسند که حباب از
 چیست گویند از آب است کسی نگوید که حباب دیگر است و آب دیگر یعنی حقیقت یکے است
 اما فرق در میان اینست که حباب نقشی است که از آب پیدا شده است و باز در آب گم شود
 چنانچه صفت از موصوف خارج آید و باز در موصوف جمع شود پس فنا فی الشیخ اینست که اگر
 شیخ بر جاده شریعت میرود مرید هم بر سیرت و طریق پیر قایم باشد و اگر شیخ را بعضی افعال مطابق
 شرع نباشند مرید هم در آن علت گرفتار بود و در نه از روی حقیقت آہم فقر باشد بعد از آن
 فتا نام در ویش از لکھوال معروض داشت که سید شیعہ مذہب نسبت ذات عالی
 حضرت ایشان شکایت میکرد و منع کردم باز نیامد آخر چوبے برگردنش بزدم حضرت
 محبوب سجانی فرمودند هیچ نگفته باشند که هر کس دیگر بر آید گوید خود و بچناناں بود الحدیث اللہ
 مِرَاتُ الرِّجْلِ یعنی انسان آئینہ خدا تعالی است و آئینہ را خالصتے است کہ ہر صورت را چنانکہ
 باشد بنماید اگر سگ را آئینہ در پیش نہند شکل خود در آئینہ بیند و آواز می کند نہ آنکہ سگ را
 صورت آدمی از آئینہ در نظر آید غرض آنکہ ہر کہ در آئینہ بیند صورت خود بیند باز فرمودند کہ فقیہ

مجلس دوم
 در بیان مقام
 فنا فی الشیخ و
 فنا فی اللہ

اگر بریدی و ملامت خبر کند در حق بی خبر باشد از آنکه او را معراج گویند زیرا که نفس از بصر مغرور
 و از ملامت اندوه گین و حزن می شود و چاره بجز صبر نیست که خداوند تعالی و پیغمبران او این
 ملامت هم نرسته اند بعد از آن این شعر علی کرم الله وجهه بخوانند *شعر: یا نجی الله و آلک رسول معاً*
من لسان الوری فکیف اناء قیل ان الاله ذو ولده قیل ان الوری قد کنا
 از زبان مردم چگونه ما گفته شد حقیق خدا صاحب پسران است و گفته شد تحقیق پیغمبر صاحب است
 نه آنکه ایشان بدین وصف بودند بلکه حکمت این بود که درجه ایشان در آخرت کم نگردد بعد از این شعر
 دیگر بخوانند بیت بزرگ و توبه از عذاب بتوان است ولی از زبان مردم نتوان رست بعد از آن
 فرمودند که روزی ابو جہل به نسبت آنحضرت صلعم باوصاف ناشائسته یاد میکرد فرمودند راست
 گفتی و صدیق اکبر رضی الله عنه حاضر بود و درخواست و آنحضرت صلعم را تعریف کرد که این آفتاب است
 که هر ذره موجودات از عرش تا تحت اثرش از نور او فیض یاب و بهره مند است پس فرمودند
 نیز که راست گفتی پس عرضداستند که کلام هر دو با هم مختلف است و حضرت ایشان هر دو را
 راست فرموده اند پس آنحضرت صلعم فرمود که من آئینه ام و عورت هر کس چنانکه هست بنمایم
 ابو جہل شکل خود معاننه کرد و وصف خود گفت و صدیق صورت خود مشاهد کرد و تعریف کرد پس
 هر دو راست گفته اند بعد از آن بر لفظ مبارک فرمودند که این بد گوئی و ملامت از ابتدائی
 آید چنانچه بزرگان گفته اند هر جا که گل است خار است و هر جا که گنج است مار است بیت بلائ
 خار است در عیش مل - سلحدار خار است بر شاه گل - و هر فقیری که از ملامت رسته است
 و در فقر او هنوز نقصان است بعد از آن فرمودند که غایب بقصد بیعت بخدمت درویش
 میرفت و در راه از هر کس تعریف و درویش میشد پس متعجب بود که ملامت نیز لازم حال فقیر
 است و احدی درویش را بد گوئی نکند پس قریب رفت و بجز حمد و ثنا گوش نکرد پس مراجعت
 کرد شخص از او پرسید بخارفته بودی گفت نزدیک فلان درویش و گفت آن درویش پرسید
 بد گوئی کرد پس عالم مذکور باز گردید و بیعت کرد بعد از آن فرمودند که نه صاحب توسوی
 در ملفوظات فرموده اند رباعی هر که مار را رنج دارد در احتش بسیار باد هر که پایا نبود بیزد او را یزد
 هر که او را خار است نه بد با دشمنی - هر گلی که باغ عمرش بشکفتد باد بهار بهار بمحل
 فرمودند که مرثی به نسبت حضرت توسوی همیشه شکایت میکرد و مرثی هم بود و مان می نیر در

نگر شریف مقرر بود و ہر گاہ خبر بد گوئی و شکایت دے بحضور حضرت صاحب رسا میزند و لا نگریرا
 پرسیدند کہ فلانرا چند نان میدہی گفت یکنان فرمودند یکٹ یگر بیفزایس دونان مقرر شد
 و آن مرد از عادت خود ترک نکرد و زن ویرا عتاب کرد و گفت نمک حرام مثل تو دگیرے بنا شد
 کہ شرم نیداری و حالانکہ فارغ از غم قوت گشتہ و از غیبت ترک نمے کنی پس بگفتہ زن متنبہ شد
 و ثنا آغاز کرد پس در ویشاں در خدمت حضرت اظهار کردند کہ اکنون آن شخص بہتر شدہ است
 و بجائے غیبت تعریف میگوید پس فرمودند تا لا نگری بیامد و پرسیدند کہ فلانرا چند نان میدہی
 گفت دونان مقررہ فرمودند یک موقوف کن و یکنان بدہ در ویشاں ازیں ماجرا عرض کردند
 فرمودند آن مرد کار خود را ترک کرد و مانان ترک کردیم این نان دویم محض فردوسے آنکار
 بود و عرض آنکہ بد گوئی و غیبت در حق فقیر بہتر باشد یکے علاج نفس باشد و دیگر عمل را خالص گردانہ
 ہمدردی محل بنوافل اشراق آمادہ شدند و زمین خدمت بوسیدہ رخصت شدیم روز دیگر در مجلس
 حاضر بودم و حضرت محبوب سبحانی بوظائف مشغول بودند کہ عباس در ویش و مرا ذخش پراچہ
 حاضر شدند و عرضداشتند کہ ہر یک رقم بقالان ادا کردیم مگر در حساب فلانے مغالطہ است
 و این قرضہ عرس قبلہ عالم ہماروسے بود و فرمودند ہوش باید داشت کہ درینوقت ہر کہ دست
 یابد فرق ندارد و باز فرمودند مقدور بندہ حفاظت ظاہر میباشند اما دل را از کرد ورت کہ ام
 صاف کنند ازیں سبب شریعت را مقدم داشتہ اند کہ معاملات ظاہر اگر درست نباشد صفائی
 باطن ہیچ قدر ندارد و روز دیگر جمعہ چند نفر حاضر مجلس بودم قدم نام نمبردار قصبہ جلالپور شریف
 سلامی شد و بعضے کلمات خوشامد آغاز کرد اما شاید کہ اندر ویش درست و صاف نبود
 و حضرت محبوب سبحانی تبسم نمودہ مثالات باب مواعظ و نصایح بروے کثودند یعنی سبب ہزیمت
 مسلمانان اینست کہ با یکدیگر مخالفت دارند و ہنود و غیرہ اقوام بر ہر امر متفق باشند و اتفاق
 چیز نیست کہ بر ہر امر کہ باشد طرف ثانی را ہزیمت دہد و فرمودند انجما عتہ بزکثہ در معاملات
 نحو ہزیمت فتح و نصرت از اتفاق حاصل آید باز فرمودند کہ خونریز بہا سبب اتفاق قوم نیز
 پوشیدہ گردند و بوسے از سراغ مقدمہ بیرون ندہند بیت دودل یک شود و شکند کویہ را
 پراگندگی تار وانبوہ را دعا گو عرضداشت کہ چہ باعث است کہ ہنود و دیگر اقوام بر امر اتفاق

مجلس ازیم
 در بیان
 ادا بیگی
 قرضہ

مجلس دوازم
 در بیان
 بی اتفاق
 مسلمانان

دارند و مسلمانان ندارند فرمودند خطره پاکیزگی را باشد یعنی ہر چیز کہ پاکست و در خطره نقصان بہت
 و نگہداشت او مشکل بود یعنی چون اسلام چیزی پاکست از ہر جانب و در خطره نقصان بہت و
 فرمودند پلیدی را از پلیدی چہ خطر است و تبسم نمود این بیت بر زبان آوردند بیت
 گر آب چاہ نظرانی نہ پاکست۔ جہوئے مردہ می شویم چہ پاکست پنجابی دل پاک ہوئی تاں
 پاک ملی بن پاکی پاک نہ ملدا۔ تری من دہی تہو تیاں کچہ ہنوں اتہو کی قطرہ دلدار۔ ہرگز حاصل کچہ
 ہنوسیا موندہ چٹیاں سیکنے سبدا اسپان نال گہر ہر پو فاضل زیب کیا کہگل و البعد از اں
 فرمودند کہ تمامی خطره با و نقصان ہا از صحبت بد اں سے خیر و بہت ای بسا ایلیس آدم روی بہت
 پس ہر دستے نباید داد و دست دہہ کس کہ بد بدی راہ نمود آنہم شیطان ست اگر چہ بصورت
 انسانست باز فرمودند کہ اہل دنیا شیاطین یکد گیر اند بیت اہل دنیا چوں سگ دیوانہ اند
 دور شنو زیشان کہ بس بیگانہ اند: اہل دنیا چہ کہیں و چہ کہیں: لعنتہ اللہ علیہم اجمعین
 بعد از اں فرمودند کہ شیطان را ہم قوت است کہ بصورت انسان گرد و درہنی کند و ہر کس
 کہ بصحبت بزرگان میل کند از شر او این باشد بعد از اں فرمودند کہ در زمان حضرت سلطان
 المشایخ عالمی بود از مریدان ایشان روزی سردی سبز پوشاک و وجہیہ عصارہ دست در اثنا
 راہ ویرا ملائی شد و گفت کجا میروی گفت در خدمت شیخ گفت مرا حاجتہ است تو یعنی مسئلہ
 چند دارم کہ از کسے حل شدہ است گفت بگو پس سوائے چند از مسائل اوق بیان کرد و
 عالم مذکور بیاری حق ہر یک را جوابے کافی گفت پس آں مرد گفت کہ چندیں علم و فضل داری
 کہ حق آنست کہ تمامی عالمان روی زمین پیش تو بیایند و فائدہ علم بردارند و تو با جود این
 علم سبکسار شدی و پیش مردی میروی کہ چندیں علم ندارد و آن عالم در دل اندیشید کہ مباد ایں
 دوسو سہ شیطان باشد پس لا حول بخواند و آلمرد سبز پوش از نزد او دور شد بر لا حول خواند
 چندان و شد سویم مرتبہ خواند و مغرور گشت پس عالم مذکور واقعہ پیش حضرت سلطان المشایخ عرض کرد فرمودند ترا
 یاد می کرد و بسبب اثر صحبت ما از دست وے اماں یافتے و انرا دفع کردی در نہ از علم
 ظاہر کسے نتواند کہ آنرا دفع کند بعد از اں فرمودند بیت کیزمانے صحبت با او لیا بہتر از
 صد سال طاعت بیر یا باز فرمودند پیر صاحب را نوری با آسمان چہارم مشہور و گشت

دانستند که این نور حق است پیش من سجده کنم باز اندیشه در علم ظاهر کردند که شاید وسوسه
 شیطانی نباشد و لا حول بخوانند پس نور پوشیده شد و آذر سے برآمد که نصیب تو عالی بود
 که محفوظ ماندی ورنه چهار صد و لی مکمل را دریں مقام کافر نمودم و حضرت محبوب سبحانی
 فرمودند هر کرا خدایتعالی هدایت کند میرکت بنده گان محفوظ ماند پس آن قدم نمبر دار ترجیح علم
 کرد و گفت که بے علم ازین خطر گاهها نجات نتوان یافت زیرا که عالم مثل شبان باشد که گاه
 از جانب زراعت یا جائے خطرناک دور دارد و حضرت محبوب سبحانی تر دید خیال من میفرمودند
 که ممکن است که شبان خفته ماند و گاه را اگر بگرداند یا شبان گدرا بتلخ آب اندازد و از آب
 شیریں و مفید و در سازد و سبب هلاکت گوسفندان نداند باز فرمودند این شبانه بر عالم منحصر
 نیست بلکه هر یک قوم و فرقه را شبان سے باشد و الحیث کلکم مراع و کلکم مسئول
 عن کما عیتہ چنانچه والدین به نسبت اولاد نیز شبان می باشند اما اگر اولاد را بصلاحیت
 بخوانند یا بکاریک در حقوق الهی نقصان پیدا شود یا نماز و روزه از انقادشان تلف شود
 پس کجا جائز بود که بگفته ایشان عمل کنند اگر چه رنجیده خاطر شوند باز فرمودند که والدین و
 فرزندان را اگر چه با هم صحبت بسیار بود اما امداد بیکدیگر نتوانند رسانند تا آنکه در دسروم
 دفع نتوانند کرد و اگر در بین عالم قدس مدد بیکدیگر رسانند و آنگاه نجات
 بعد از آن فرمودند که حضرت ما خواجہ شمس العارفین فرموده اند که عشق و محبت چیز نیست
 کہ بے ذات حق و پیر خود بردگی را ست نیاید اگر چه مادر و پدر باشند بلکه عشق بغیر الله و
 پیر خود و بال باشد و برادر و پدر نیز درست نیاید چنانچه الله یہ ولا تتخذوا ائاماً کفر و
 اخوانکم اولیاء ان استحبوا الکفر علی الایمان و من يتولکهم فاولیک
 هم الظالمون ترجمه امی آنکه گرویده اید بخدا و رسول او مگیرید پدران و برادران خود را
 دوست اگر دوست دارند شمارا و آن حالیکه کفر و زید و انرا یا بجد و رسول منحرف شوید
 اگر ایشان را دوست گیرد کس از شما پس آنست از زبان کاران بعد از آن فرمودند که خدا
 و پیر و برادر و جهاں یار باشند که بجز خیر نخواهی مرید هیچ نخواهند و والدین را اگر چه حق
 بزرگ است اما لایق نیست که عاشق شود برایشان و حقوق ایشان بیشک بزرگست

ازیں سبب دو رکعت نفل ترتیب کرده اند کہ ہر کہ ایں دو رکعت حق الوالدین بخوانند
 از حقوق ایشان بری گردد و ہمدیگر بخیل محمد مظفر ولد محمد اشرف از قرأت و وقت نفل مذکور پر سید
 فرمودند آیت الکرسی و اخلاص سہ مرتبہ در ہر دو رکعت بعد فاتحہ بخوانند و ایں دکانہ در نوافل
 اشراق است و وقت افضل است کہ قریب طلوع آفتاب خوانندہ شوند اما در ویشے را کہ وظایف
 خوانندے باشند بعد وظایف بخوانند بعد از اں قدم مذکور باز سوال کرد کہ اگر علم نباشد ہدایت
 بچہ یا بد فرمودند ہر صورت ہدایت بہتر است علم باشد یا نباشد و اگر ہدایت نباشد علم بیہج
 کار نیاید بلکہ موجب وبال میگردد زیرا کہ اکثر است کہ از علم بسیار بجائے ہدایت خطرات و
 خیالات فاسدہ بسیار پیچزد و ہر کہ سادہ بود از ین محفوظ باشند و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
 اند اهل الجنة بلہم یعنی اہل جنت سادہ باشند بعد از اں فرمودند کہ عالمی را در دل و سوسہ
 افتاد کہ حق تعالی ہر چہ خواہد کند و ہدایت کند ہر کر خواہد فاعمل اللہ ما یشاء و یکم من
 من یؤدی پس احکام فرائض را سبے فائدہ و کتب پیغمبر را زائدہ دانست و ترک
 کرد و از بحث علما مغلوب نشد و علاج نپذیرفت پیش بزرگے ماجرا بیان کردند
 گفت مجلس از علما و امرامہیا کنید و مرا بخوانید پس امیر مجلس بزرگے را بخواندے از قدم
 در مجلس تا خیرے کرد و عالم مذکور بر آشفت کہ اطاعت الوالمر را چرامتقا نشدی گفت
 معذورم و قدرتہای حق مشاہدہ میگردم کہ در صومعہ من در بای عظیم جاری بود و بر کنارش
 درختے پیدا شد و در ساعتے بس بلند و عظیم شد ناگاہ از اں صورت گشتے پیدا آمد و بے علاج
 بہر جانب در دریا خود بخود روان شدہ بود اں عالم زیادہ ترغہہ کرد و گفت حینہ من در شغل
 بہر چہ گفتمے گفت خدا تعالی بریں قادر نیست گفت قادر است اما سبب اسباب است کہ
 انما لما کہ تو گفتمے با سباب ظاہر کند بزرگ مذکور گفت کہ اگر حق تعالی را سبب اسباب
 پس تو چہ از اسباب افعال منے کہ شریعت پیغمبر و نماز و روزه و دیگر احکام است کہ
 و منکر شدی زیرا کہ ایں ہمہ چوں گشتے اند کہ از دریا سے صلاست بہر عالم
 پس گفت ہمہ درست اند و لا جواب شد و در ویشے بشمنیر کہ دسترس
 بند کہ مبادا باز گراہ شود و کا فریہ و بعد از اں حضرت محبوب سبحانی فرمودند

کہ ہدایت بر علم مختص نیست چنانچہ آیت **لَفَعَلُ اللَّهِ مَا يُشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يُرِيدُ** ہمدردیں محل
سخن در بیان مرزا غلام احمد قادیانی آغاز شد فرمودند کہ یہ بینید کہ آن شخص نیز عالم ہست
وچہ دعوائے نالائقی بسبب فخر علم میکند کہ خود را مثل عیسیٰ تصور کردہ است مہر و مرا گمراہ میسازد
باز فرمودند کہ نفس کیسے چوں قوت گیرد دعوائے خدائی کند نفس ہم گمراہ فرعون نیست ہیک اور
عون و مارا عون نیست باز فرمودند کہ نیاز احمد صاحب فرمودہ اند۔ بدیت

جبتک کہ خودی پندارتیر سے سروں سے۔ سز نش کی سوزگری سے سر کو اپنے کوٹ کوٹ دے خودی
مراد از خودی و تکبر ہست ورنہ مہر و دم بندہ بود لیکن چوں نفس و قوت گرفت دعویٰ خدائی
کرد و غریب معروض داشت کہ بسبب ایس مرض حق تعالیٰ معالجتہ سر کوئی ویرا تعلیم کردہ بود ہمدردیں
محل قدم نہ کو گرفت کہ درینوقت مرزا غلام کو را بسازد و شور حاصل ہست فرمودند آری ہر امریکہ
باطل بود اندر ابتداء و اجتناب بلندی گیرد و در روز و سورا باشد اما در آخر تباہ و ویراں شود
و ہر جائیکہ حق است در اول ضعیف و در آخر قوی غالب تو ی گرد بعد از اں فرمودند کہ
در ویش را باید کہ نفس و راہ وقت ملامت و سز نش کردہ باشد تا کہ ذلیل و خوار بماند بدیت

ملامت صیقل نازک عشتیست ملامت شخہ از ان عشتیست بعد از اں فرمودند کہ ملامت چیز نیست کہ کسی
مردے صبر نہ تواند کرد آری شاہ صاحب تہذیب و تہذیب و تہذیب کہ چہ اں صاحب حجتہ و کمال و دند کہ اگر کسی
گفتہ کہ فلاں در حق شما شکایت میکند مہر و دم نہ کہ من تسلیم نمیکم کہ وی مرا بہ بدی یاد کردہ باشد و تعزین
مے از حد بیرون کرے و سخن گویندہ را بخلط فہمی محذ و فرمودے ہر گاہ شاکی را این خبر بر سید غنڈیش آوردے

و مرید شدے و بدیں طور مخلوق را بسوی خود کشیدند و مطیع ساختند بعد از اں فرمودند فقیری در چار چیز است
قلۃ الطعام و قلۃ المنام و قلۃ الکلام و قلۃ الصیبتہ مع الانام و در اسبابا ہیائے ظاہر فقر انسانا فیستند
چنانچہ بعضے از انبیا و اولیاء پروردہ اند کہ مال اسبابا نہ احساب و چنانچہ نقل ہست کہ غوث الاعظم قدس الشہ
را یک پیرا نے کہنے بقیمت سہ صد روپیہ فروخت شدہ بود و پس رینا حضرت مجدد سبحانی بنوافل شراق شہ

شدند و مازین خدمت بوسیدہ بجای خود آیدیم مجلس سیر و ہم در بیان مرزائی قادیانی
روز دیگر میاں محمد اشرف و محمد مظفر و دعا گو بسجادت مجلس شریف شہید و حیرتی محمد شرف بوقت ہنگام شب
عزین عالم کسے دزدیدہ بود از روی خوش طبعی عرض کرد کہ بعضے فقر از برد کشف و کرامت

دزد خاتم پرده را واپس آورده بودند من ہم منتظر ہستم کہ شاید بزور ایشان چتری من نیز باز
 بیارد حضرت محبوب سبحانی بجنید بندہ کہ او شان صاحب کشف بودند و دزد را از راہ واپس
 آوردند شمار نیز اگر کشف بودی دزد واپس آمدی باز میان مذکور خندید و گفت کہ من اگر کشف
 ندارم چوں در اینجا بودم حضرت ایشان را صاحب قوت میدانستم باز فرمودند کہ من حیرانم
 ازین فقیران کہ خبرهای پوشیدہ ظاہر کنند شاید ایشانرا احوالہا معلوم شود و عا کو عرض داشت کہ سبب حیات
 کہ بعضی را احوالہا معلوم شود و بعضی را ہیچ معلوم نباشد فرمودند اندرین حکمت است باز میان محمد اشرف عرض کرد کہ اول اگر
 معلوم کردد اما برانہا رآن احترام واقع شود ازین سبب بر مرزای قادیانی احترام است
 فرمودند خیر برویج احترام نیست زیرا کہ احترام نیز بر آنست کہ اصلی دارد و آنرا کہ اصل یعنی
 شیخ نیست بروی چه احترام است من لیس لہ الشیخ فستیخ الشیطان مصرعہ کے بود
 بے شیر مسکہ کے بود بے پیر پیر و میان مذکور مقولہ وارث شاہ نیز گفت مصرعہ منہدی -
 بنان مرشد ال راہ نہ ہتھ آوے دودہ باجہ نہ پکدی کھیریلے بعد از اں فرمودند کہ ایشان
 یعنی وارث شاہ عاشق بودہ اند مگر سخن ایشان بر ظاہر است و متقدمیناں را سخنان ہزار
 کہ درشتہ آید مطابق آید ہمہ دریں محل سخن در باب شعر واقع شد فرمودند کہ شعر گفتن نیز
 از امداد فیسی است کہ گاہی باشد کہ رواں گردوہ گاہی مدتی بر مصرعہ بگذرد باز فرمودند کہ مصنف
 شاہنامہ فردوسی کہ شعروے مشکل است مدتی بریں مصراع بند بود مصرعہ بفرمودہ شہ اسپ را
 زین کشد و مصراع دیگرش بر زبان نمی آمد دخترش تکرار این مصرعہ شنیدہ مصرعہ دیگر گفت مصرعہ
 دم اندر دم نامی ز زین زنند بعد ازین دعا خیر طلبیدیم و زمین خدمت بوسیدہ رخصت شدیم
 ششم ماہ صفر ۱۳۱۰ ہجری بر عرس حضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ بوقت خفتن ہمہ
 میاں محمد اشرف و دو نفر دیگر سعادت قدمبوسی مشرف شدم فرمودم بطعام شہنا
 و بعد از نماز فجر مجلس عرس می باشد سبکسازد و ایشان را از وجہ و قص وقت خوش
 بود و مہلغات تذر بر قوالان مثل بارش می بارید چنانچہ سہ حفیت قوال بودند اول یا
 ہفتا و دو پیہ دویم راسی و شش سویم راشش و ابیت وصول گشت پس بوقت
 خفتن مجلس دیگر نیز ہمیں طور ختم شد دیگر روز بوقت ظہر زمین ادب بوسیدہ رخصت شدم

دوازدهم ربيع الاول ساله بود وقت عصر سجدات قدسوس مشرف شدم چونکه تنها
 بودم بجز دیدن من از زبان مبارک حضرت محبوب سبحانی این لفظ برآمد بیای بزرگوار
 از حالات میان محمد اشرف صاحب پرسیدند و سلام و نیاز از ایشان ادا کردم و فرمودند که
 میباید صاحب لبانیک نصیب خدمت گذار و بار سیال شریف است که اکنون هم پنجاه
 و پنج روپیه نذر گذرانید باز فرمودند که میباید صاحب زانروز که بوده است بفرغت و غایت
 بوده است زیرا که چهل روپیه تنخواه تا دم مرگ مقرر است و نیز اولاد دی فرمانبردارند که سرگز
 از گفته دی ملالت و انکار نمیکند باز فرمودند که چون از سیال شریف واپس آمدیم بر مکان
 موضع برین پور فرزند خود شان محمد غلب که در آنجا ملازم است چاه تیار کرده نشسته بود و دیگر
 روز بوقت چاشت سجدات مجلس مشرف شدم و سه نفر دیگر یکی از بهیره و یکی محمد خاں رسیا
 سنگوی و سوم مدرس جلالپور شریف نیز قدسوس شدند آن مرد بهیره و اله عوض داشت که علما
 این وقت بر ما طعن کنند که این مردان پیر خود را سجده کنند و کافر می شوند حضرت محبوب
 سبحانی فرمودند که عالمی ورتوسه شریف لباس گدایان بودی روزی آستانه روضه شریف
 رسید و هر دو رخساره نیز بالید عالمی دیگر این حال دیده گفت که غیر خدا را سجده کردن کفر است
 و توازیں کا منع شو پس آن دیوانه در جوابش این آیت خواند **وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا
 لِآدَمَ فَسَجَدُوا** و سجده کرد و اشاره سبابه سوی آن عالم کرد و **إِلَّا ابْلِيسَ** بخواند و همچنین
 چند مرتبه فسی و گفتی و سجده کردی و برخاستی و اشاره **إِلَّا ابْلِيسَ** بجانب آن کردی حضرت
 محبوب سبحانی برین اذکار بختیدینده فرمودند که سجده دو گونه باشد یکی سجده عبادت که مومن
 برای حق تعالی است و دیگر سجده تحیت است که برای پنج کس درست باشد بادشاه اسلا
 و مادر و پدر و استاد و پیر و این سجده زمین بوسیدن در رخساره مایه ن است و فی الحقیقت
 این را سجده گویند که سجده در اصل بینی و پیشانی بر زمین چسباندن باشد و این را خاکبوسی
 و زمین بوسی گویند سجده زیرا که اصحابان آنحضرت صلعم هرگاه از سفری باز آمدند سجده تحیت میکردند
 نشان روز این آداب مرقع است فقط پس بوقت شام برای خواندن نتم شریف خواجگان
 حاضر خدمت شدیم محمد خاں مذکور بیعت شده بود و در دو مستغاث و سلسله شریف خواندن

سجدات
 سجدات
 سجدات

ارشاد فرمودند و نیز چون فرصت یابی زکوة درود شریف مذکور را دگنی فرمودند اعتقاد
 چیز است که از ثبات آن اگر دنیا خواهد بیاید و اگر دین خواهد حاصل آید بحشم خود دیده ام که
 سلطان محمود لوانی هیچ حیثیت نداشت ز آن روز که در حضور حضرت صاحب با حاضر شد که او
 بالای گرفت باز فرمودند که او را بجای شوق چنان افتاد که هر وقت کوافنی نام حضرت صاحب
 در عدالت گاه میگفت و چنگی میرد و بے رخصت حاکمان در میان شریف میرفت و کسی عالم
 او را منع نمی کرد و هر حاکم را خبر بود که در هر ماه بجهت پیر خود میرود باز فرمودند که سپرد
 خدا بخش روزی در خدمت حضرت صاحب بود و او را فرمودند که او خدا بخشا چه چیز را
 پدر تو از بسیار آمدن در اینجا مقدم همه دنیا داران شد و تو از آمدن در اینجا تا خیر میکنی شاید
 که میخواهی تا از همه باز پس مانی پس خدا بخش در قدم مبارک بیفتاد و اکنون بدان علور سید
 است که از همه رئیسان لحاظ او بیشتر است بعد از آن بخت شریف شروع فرمودند و بعد
 از اختتام ختم شریف همراه حافظ الله دین رخصت طلب شدم و در آن وقت بر چارپای
 دراز بودند و مریدی را که از هزاره آمده بود ترتیب زکوة درود مستغاث تلقین فرمودند که
 باید که در ایام زکوة روزه بود و زمان و مکان واحد بود و دال عدس و گوشت برای حرارت
 خورد و سیر و پیاز را برای بوی ناخوش ترک دارد و در سه تغاث اول روز یک بار خواند
 تا یازدهم یک یک بفرماید باز سومی کمی آید و بیست نیم روز ختم کند و درین اثنا امیر بخش
 ملانی عرض داشت که من این درود شریف را لفظ سیدنا سیدنا یاد کن یعنی اللهم عمل علی
 سیدنا محمد و علی آل سیدنا محمد و بارک و سلم فرمودند ضرورت نیست که سید این درود
 شریف همین است که خفض خوانده شود و آنچه سید باشد کمی بیشی در وی نمی کند و این
 درود را حضری گویند بعد از آن فرمودند باید که بوقت خواندن این درود دست راست را بر
 مسلم با حاضر و ناظر بجانب و نش راست بدارد اگر چه بنظر نتواند دید زیرا که خدا تعالی را نیز
 بنظر نتوان دید اما هر جا بهر حال و هر وقت حاضر و ناظر باشد بعد از این نیز بوسید رخصت
 شدیم بیست و ششم جمادی الاول ۱۲۸۳ هجری بعبادت قدم بوسی و مرید خود
 محمد رف و غلام یوسف بنیره محمد اشرف شریف شدم فرمودند میان صاحب سید و ناظر

و عرض کردم که سلام نیاز معروض داشته بودند فرمودند که بخیریت هستند بعد فرمودند
که مظفر شاه صاحب فتوح جام را برای آوردن او شان فرستاده بود و فتونذ کور درینجا برا
طلب رخصت آمد و پیرایه کرده بودیم اکنون بسبب آمدن شما از مسافت چندین نجات
یافت و میلان صاحب را در قوسه شریف همراه خود خواهیم برپس امر فرمودند که نماز ظهر بخواند
مجلس سائز و هم در بیان توبه و سماع اولیا

دیگر روز بوقت چاشت معروض داشتیم که توبه مرید کدام وقت درست شود فرمودند چون
توبه نصوح کند الحدیث التائب من الذنب کما کان ذنبا له که هر گناهی که ترک
کرد باز خواهش آن در دلش نخیزد باز فرمودند که در ملفوظات چنین دیده ایم که علامت
قبولیت توبه آن است که چون مشیت خاک از زمین بردارد و در کفش زر شود و پهل
میان عمر وین عرض کرد که در کتابی دیده ام که روزی دف زنان و ابیات خوانا
از نزد حجره آنحضرت صلعم گذشتند و آنحضرت را صلعم و جد شد جبرائیل بیامد و گفت
زنهار یا رسول الله صلعم از جای خود بجنبی که آسمان هم بر زمین خواهد افتاد حضرت
محبوب سبحانی فرمودند که باد شله دارا چون جنگ کشته شد و سر ویرا اسکندر بریان
خود نهاده بود و در وقت نزع میگفت مصرعه مجنباں مرا تا بجنبند زمین پس سلطان
دنیا را چون اینقدر زعم و حوصله و دلیری باشد و آنکه سلطان کونین باشد چگونه این چنین
باشد بعد از آن فرمودند که وقتی که خواجه معین الدین برای ملاقات حضرت غوث الاعظم
رفته بودند طعام پیش ایشان آوردند و گفتند نمک کجاست بی نمک یعنی سر و طعام نمی
خورم مردی چنگ کهنه آورد و نواخت خواجه صاحب را حالتی بیامد که وجود مبارک
گداز شد و مانند چشمه آب زیر چادر می نمود و حضرت پیر صاحب غوث الاعظم رضی
هر دو دست بجانب آسمان بالا کرده بودند پس خواجه صاحب چون بحالت اصلی
آمدند و صاحبان حقیقت بالا کردن دستان از حضرت غوث الاعظم پرسیدند فرمود
که ولی کامل چون در و جد آید آسمان نیز میلزد و اکنون درین اندیشه بودم که شاید
بر ما بیفتد باز فرمودند که خواجه قطب الدین بختیار نیز بحالت سماع جان بحق نشد

که قوالان چون این مصرعه بخوانند مصرعه کشندگان خنجر تسلیم را - جان از جسم بیرون میشود
 باز چون مصرع دیگر بر زبان آوردندی مصرعه هر زمان از غیب جان دیگرست پس زنده
 می شدند آخر بتقدیر الهی مصرعه ثانی از یاد قوالان برفت و خواجه قطب صاحب شهید شدند
 بعد از آن فرمودند که قدرت الهی ارواح ایشان در باطن بشری پیدا کرد اما خبر نیست که نزد
 خدا تعالی چه چیز میباشد سالک اباید که فقر را در هر لباس که بپوشد اعتراض نکند زیرا که خبر نیست
 اندرون چه باشد بعد از آن فرمودند که میان محمد امین و راهوری که بیان کلان معروف اند همیشه
 در ویشان پیش شان ملتی بودند که گاهی زیارت می نمودند و گاهی در روزی قلندری دو سنگ
 در بغل و چوبی بنگ سائی در دست درون مسجد درآمد و گشت میان کلان کجاست ایشان
 آواز وی شنیده بیرون آمدند گفت بومی بیارید یعنی بنگ میان صاحب بزودی بنگ سائی
 پیش کرد و بنوشید و برفت و ویشان پرسیدند که این کدام بود گفتند که این قلندری گوید که من اولیا
 خدا هستم گفتند معاذ الله اولیا اینچنین باشند دیگر روز مردی از نزدیک مسجد جنگ مینواخت و میگفت
 من قبول نمی کنم من قبول نمیکنم میان صاحب میگفت اگر خصم میخواهد چرا قبول نمی کنی در ویشان
 پرسید که کدام است گفت ای هم می گوید که من اولیا حقم گفتند هر مرد که در نامشروع است باشد
 اولیا بود - باز روزی مردی بصورت متقیان در مسجد آمد و گشت که دو ویش همراه من کنید که
 میستی را تکفین و تجهیز ساخته جنازه خوانند و خود پیش پیش روان شد تا که در دلهیزی درآمد و گفت
 شما اینجا توقف کنید و من اندرون روم بعد از میری ایشان نیز درون رفتند و دیدند که بر تخته
 دراز شده و مرده است و همه اسباب میت کفن و خوشبوئی و صابون و پارپائی و محتاجات
 بر تخته نهاده است و ویشان را چنین در دل آمد که این مرد از اولیای حق بود و تمامی تجهیز او کرده
 و جنازه خوانده دفن کردند و واقعه او پیش میان صاحب اظهار کردند گفتند ای مرد کهان قلندری
 که بنگ نوشیده دیگر روز جنگی نواخته می گذشت هم درین محل میان عمر دین و قلندری
 بر مکان پیر صاحب قدس الله سره حالا هم نشکرست فرمودند که دو لشکر جاری هستند یکی
 آنکه می نیست که برای فقر خریدار بودند و از غدا آمدنی آن خیر فقر باشد و دیگر سلطان رومی
 نیز در آنجا لشکر جاری داشته است میان مذکور باز گفت که اسباب کرامتها از ایشان شنیده

که کشتی غرق شده بعد از دوازده سال مع مردم بیرون آورده و نیز درین وقت شیران مهار
 جموں گوسفندان را که نذر پیر صاحب شده بودند نخورده اند و بوییده بگذشتند حضرت محبوب
 سبحانی فرمودند که اولاً آن مجوزه در بغداد مقیم اند و غنی و مالدار هستند بعد از آن در کرامات
 سجاده نشین توسوی بیان فرمودند که بس شیر مرد هستند که هر جا عمارات پنجه در سفرهای خود بنا
 کرده اند چنانچه در راه مهار شریف و پاکپنشن به مکانات خود مستقر باشند و شرابهای اسباب لنگر
 و غیره با خود دارند و مریدان ایشان نیز هر جا که هستند هر یک مالک خود بر ایشان فدا سازند
 و مفتون شده اند و انبارهای بهیرم سوختنی و شرابهای غله و آرد پیشتر از رسیدن ایشان
 در مهار شریف برای دعوت جمع می نمایند چنانچه امسال خویشان مهدی خان مرحوم که
 گوسفندان کشتنی و گادان شیردار و انبارهای بهیرم و آرد و دیگر اسباب ضروری پیشتر از این
 ایشان در پاکپنشن شریف ارسال داشته اند و همیشه این دعوت نخستین از ایشان مقرر است
 و مهدی خان تا بوده من روغن زرد هر سال در توسه شریف نذر میکرد و حالاً نیز مقرر است
 و فقیران لنگر هر ملک برای خریداری روغن و دیگر اسباب مقرر شده اند و هر یک را تنخواه مقرر
 است بعضی پاسبان مولشی و بعضی بر خریداری کدام لنگر و بعضی هر کارهای متفرق نامور
 زیرا که کارخانه آنجا از حد بیرون است تا این که مؤذن را نیز تنخواه میدهند و امام و عماران
 و غیره مزدوران تخمیناً پانصد روپیهر روزانه خرج توشه شریف شمار کرده اند و عمارات را خفتا
 نیست و هر روز بنای جدید آغاز میشود و باعث آنکه در آنجا مریدان دور و نزدیک از ملک
 خود مبعه عیال و اطفال هجرت کرده در توسه شریف مدتی دراز مقیم باشند همه اسبابهای
 خود در حویلیهای مقرر جا گیرند و مکانات عجایب و بسینظیر اند اگر کسی در مکانی داخل شود
 از آنجا بدر و دیگر بدگیرد و در راه گم کند و دیراموش و خبر نماند که از کدام دروازه داخل شد
 و از کدام بیرون آمد و در یک روز سیر تمامی مکانات نتوان کرد و بعد ازین محل میان
 عمر دین باز قدری ذکر پیر صاحب قدس سره آغاز کرده بود و حضرت محبوب سبحانی
 فرمودند که مردی خاص از اولاد غوث الاعظم از بغداد درین ملک آمده بوده عالم بهر علم
 و کامل بهر فن بود چه فقه و حدیث و تفسیر و شاستر و غیره علوم یاد میداشت و در بحث

بهر علم بر سر طائفه غالب شده بود و بر بهمنان و پندتان که استاد شاستر بودند همه پیش او
 سرنگون و خد متکذار بودند چنانکه حقا بدست خود تیار کرده ویرامیدادند و عالمان اهل اسلام
 نیز تسلیم نموده بودند چنانچه شنیدن آواز سارنگی و طنبور و مساجد جائز داشت بود اگر
 کسی بحث کردی او را گفتی که نماز صوری در مسجد جائز است و نماز معنوی چگونه جائز نیست
 پس علمای را عاجز کرده بود و صفائی باطن این قدر میداشت که بهر شهرکیه نزدیک آمدی
 تمامی مخلوق شهرچه خرد و کلان بی خواسته برای استدقبالش بیرون می آمدند یعنی دلهای
 مخلوق بصفا باطن جذب میکرد و می کشید و صفائی وجود بجایده ظاهر بدین مرتبه داشت
 که در میان دو لایب چاه بر تخته دراز شده آب لوطه با سینه یار دهن می کشید و از راه زیرین بیرون
 میرفت یعنی آب مثل ناودان از درونش جاری میگشت و بعد از گذشتن در توبه شریف افتاد
 و نسبت حضرت صاحب لفظی گفت که این مرد وجودی است و حضرت صاحب را خبر کردند
 که شخصی این لفظ گفت و رفت بعد از آن امیری علمای را بر مبدل حشّه آن جمع کرد و در انشائی
 بحث داشتند که بهر هیچ علم مغلوب نمی شود عالمی از قوم افغانان طلبا پنجه بر رویش زد و سر
 گفت من تنها مسافریم اما همگی براندن و زدن مشغول شدند بعد از این هر جا که رفت گوشمالی
 خود و تعظیمش بر باد رفت پس از آن در وقتی بسیار شریف آمد و ملاقات حضرت صاحب
 کرد و ویرامکانی غلیظه دادند و آن مکان رفته بقوت و بهمت باطنی بجزب حضرت صاحب
 مصروف شد هرگز نشان و خبرش بدست نیامد گویند که در آن وقت که او توجه و صرف
 بهمت بر وجود حضرت صاحب کرده بود و بایک دوش مبارک حضرت صاحب سرگشته کرد و بعد
 از آن در قدیمین میقتاد و سجده بجا آورد و محاسن نیز سترده بود و نذر خواهی مانود که من
 بدین بهمت بهر بنی نفع انسانی را بلاکشش و جذب در ملکی نگذاشتم و لیکن در سبب بقوت
 صرف کرده ام هرگز خبری نیافتم که مقام ایشان کدام جاست و حضرت محبوب سبحانی
 فرمودند که درین وقت مولوی فضل دین چاچراواله برای بیعت دارادت حاضر شده بود
 چون آن مرد سجده پیش حضرت صاحب کرد مولوی گفت که ای مرد کافر میشوی سجده
 میکنی و دوی خاموش بود و در مکان خود برفت باز مولوی گفت که حضرت شما هم

منع نمی کنید که این کار نامشروعست حضرت خواجہ شمس العارفین فرمودند من چه کنم پیش
 ازین من گفته ام که محاسن خود را ستوده است آن کار خود کرد و این ہم خود می کند با مولوی
 مذکور گفت که من بارادہ بیعت آمده بودم اما اکنون عقیدہ من درست نمانده است -
 حضرت صاحب فرمودند مرضی شماست بیعت کنید یا نہ مگر بروی آن مرد نروید کہ شما
 اہل علم ہستید و آن مرد اہل صفاست و بیباک مبادا کہ شما را ذلیل کند زیرا کہ حکم تکفیر
 وی کردہ آید وی خاموش رفت خبر فی الجاہل ما سخنی نگفت یا بہ سببی دیگر و اکنون از
 وی پوشیدہ باشید حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ قضا را مولوی دران وقت
 بسوی مکانش بگذشت و دیرا غصہ بود گفتگو با مولوی آغاز کرد و تقریرات و حدیثات
 یاد دین مسئلہ مثل دریا روان کرد و مولوی صاحب را ہوش برفت و طاقت جواب
 مسلوب شد آخر سر تسلیم پیش وی نگوں کردند تا بحدیکہ ہر جا کہ وی میگذشت مولوی
 صاحب نیز دنبال وی بودی و کلمہ انت الحق شاید ہی گفتی و وی گفتی کہ مولوی ہوش کن
 کافر میشوی غرض آنکہ مولوی صاحب اہوش نبود کہ دنبالش را کردی و آن مرد بغداد
 گفت کہ من در ہمہ ملک رفتہ ام و ہر انسانی را مطیع و مغلوب ساختمہ ام یک لفظ بکتابت
 نسبت حضرت تو سوی گفتم و ہمہ تعظیم بر باد دادم و خواری و رسوائی بے نہایت برداشتم
 پس درین جا آمدہ سرف ہمت کردم و شرمندہ شدم و محاسن نیز بستر دم کہ شرم بیشتر
 ہمیں بود و تو دنبالہ من رہا کن و از آن حضرت عذری بخواہ کہ گستاخی کردہ پس مولوی
 صاحب بخدمت حضرت صاحب آمد و بیعت کرد اما تا بود بہوش نیامد و بجز نماز ہیچ
 وظیفہ نتوانست خواند بعد ازاں حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ آن مرد بغدادی خاص از
 اولاد حضرت غوث الاعظم بود و انگریزان او را بہ بہانہ و چالپوسی ازین ملک روانہ کردند
 دیگر روز در مجلس حضرت محبوب سبحانی حاضر بودیم و میان عمر دین صاحب بیامدند و جا
 جوش بودند و از حضرت محبوب سبحانی سوالات سستوارانہ کردند گفت خدا تعالی نیز عبادت
 میکنند فرمودند چہ گوئی گفت خدا نماز میخواند فرمودند کہ او مقدس و بے نیاز است
 و لیکن عبادت بندہ ہم از دوست زیرا کہ صفات کاملہ الہی از کلیت و اطلاق خود

مجلس حضرت مولانا صاحب
 در روز پنجشنبہ ۱۰/۱۰/۱۰۲۰

در ضمن جمیع صفات انسان سر بیان میدارد بمشابه که صفات او در ضمن صفات انسان عین صفات انسان شده اند مثلاً حیات و علم و ارادت و قدرت و سمع و بصر و کلام و با بجملة همه صفات اوست که از راجح کلیت و اطلاق تنزل فرمود و در حقیقت جزئیت و تقید تجلی نمود و در نه به بیند که بعضی را گوش باشد و شنوائی نباشد و بعضی را چشم موجود و بصارت نه و زبان باشد و کلام نبود زیرا که این همه اسباب است و حق تعالی سمیع است بلا گوش و بصیر است بے چشم و متکلم بلا زبان پس نسبت قدرت و فعل به بنده از جهت ظهور حق است بصورت حسی نه از جهت نفس و نه از جهت قبل از نیوقت فرموده بودند که بجائے ایاک نعبد و ایاک نستعین انا بک نعبد و انا بک نستعین نیز جایز دارند باز میاں عمر دین گفت که خدا هر جا موجود است چپ و راست بالا و زیر پس چپ و راست و عا بجهت آسمان بردارند از اینجا معلوم شود که خدا بر آسمان حضرت محبوب سبحانی فرمودند که خدا تعالی منزه است از جمیع تعینات جهات و اشارات که میکنی که او را هیچ جائے اضافت نتوان کرد اگر هیچ جائے از تصرف او غایب نیست آری دست دعا که بسوی آسمان بردارند از بهر علم است که نزول رحمت از آسمان بوده و کتب انبیا و قرآن شریف نیز از بالا نزول کرده است و دیگر عیش و کرسی و لوح محفوظ و بهشت و ارواح و ملائکه نیز بر آسمان باشند صرف زمین زیر است و معراج آنحضرت صلعم نیند بر آسمان شده است باز میاں عمر دین گفت که آنحضرت صلعم در معراج بریں وجود فرمودند یا دیگر حضرت محبوب سبحانی فرمودند که وجود آنحضرت صلعم نه پنچوں وجود ما بود و این مصراع بر زبان آوردند مصراع همه دیده گشته چو ز گس تمش و فرمودند که وجود مبارک آنحضرت صلعم مشا چشم بود که همه تن جمال حق را مشاهد میکرد بلکه دریں جہاں پس پیش یکساں میدیدند باز میاں مذکور گفت که در جہ قاب تو میں چیست و جواب این سوال این غریب را یاد نماید فقط باز میاں مذکور گفت که کتب پیغمبران کلام حق است پس چرا آن کتابها منسوخ شدند و قرآن شریف را حکم بانی است حضرت محبوب سبحانی فرمودند که حکم بادشاه را باشد وقتاً فوقتاً آنچه مناسب مصالح خلق میند جاری کنند موجب بقای قرآن شریف اینست که ذات مبارک آنحضرت صلعم خاتم پیغمبران گردید و قرآن او نیز ناسخ کتابهاست ما سبق آمد چوں نبوت ختم

شد اجرائے حکم کتاب شان نیز منسوخ شد بکے قرآن شریف در حد ذات خود نیز نسخ و منسوخ
 و بر ہمہ آیات و حکم جاری نیست ہمد زبھل این عالم کو بخواند ما منسوخ ہر آیت و منسوخ ہا
 بخیر منہا او مثلاً ترجمہ ہر چہ منسوخ میگردد انیم از آیت قرآن یا فراموش میگردد انیم و از دلہا
 سے بریم بیاریم بہترے از آں آیت منسوخ یا بیاریم مانند آن پس میانی صاحب مذکور
 بجوش سوئے من نظر کرد و گفت کہ تو خدا را دیدہ کہ کجاست و حضرت محبوب سبحانی
 از طرف این غریب جواب فرمودند کہ سجد و شصت اعضا وجود انسانست و جائے روح
 معین نیست کہ کجاست ہر گاہ روح را جائے معین نیست کہ در کدام اعضا است و ہر عضو از
 تھرش نیز خالی نیست اگر عضو نے زخمی شود ہمہ تن بے آرام گردد و کسے ندیدہ است کہ روح
 کجاست بلکہ محیط است ہمہ وجود کہ مقدار و تعیین را بدورہ نیست قل الروح من امر ربی
 باز میاں صاحب گفت کہ نوشتہ و مذہام کہ بعضے اولیا خدا را در خواب دیدہ اند این
 چیست حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ بزرگاں نوشتہ اند لیکن این کار پیش کل
 است زیرا کہ روح مبارک کہ بر صاحب قدس الشہرہ نور سے مشاہدہ کرد و دانست کہ نور خدا
 سجدہ باید کرد آخر حکم ظاہر شریعت لا حول بخواند آں نور گم شد و آواز سے شنید کہ ترا عصمت
 یاوری کرد و نہ چہار صد و لی مکمل را ازین مقام در کفر انداختہ ام بعد از آں فرمودند کہ
 در زمان عیسی علیہ السلام عابد سے بود کہ ہمہ عمر و صومعہ خود بعبادت مشغول بودے و یک فاسق
 بود کہ تمامی عمر در فسق و فجور صرف کردہ بود روزے عیسی علیہ السلام بر آں عابد بگذشت و شصت
 و آن فاسق چوں دید کہ عابد در صحبت پیغمبر شستہ است در دل توبہ کرد و آمرزش خواست
 کہ من سبب معاصی از قرب نیکاں فجور و گفتم خدا یا مرا ہم ہمراہ نیکاں در بہشت رساں دریں وقت
 نظر عابد بر آں فاسق افتاد و شیطان ویرا در عجب انداخت کہ این فاسق نزدیک ما چہرست
 و گفت عیسی را علیہ السلام کہ دعا کنیہ کہ این بد بخت در عاقبت در قرب ما باشد پیغمبر را
 وحی آمد کہ مراد عابد سے ہر دو قبول است آن فاسق توبہ کرد و مغفرت طلب کرد جایش و ہمشت
 کردم و این عابد از سے دوری خواست این را بدو رخ برم غرض آنکہ و سوسہ عجب
 کلاماں را نیز ممکن است و دیدار حق در خواب امر سے یقینے نیست بعد از آں میاں

جو کہ روح
 از او دور
 نیست

عمر دین گفت کہ کرامات پیر صاحب قفس لکھنؤ از ہما ولیا برتر و بیشتر اند و حالانیز ظاہر میشوند و حضرت
 محبوب سجانی بسوی مرد الغلی شاہ اشارہ فرمودند کہ قصہ شیراں و رشتہ جموں چگونہ بودہ است کہ
 گوشت گوسفندان بخورده بودند مردان علی شاہ معروض داشت کہ شنیدہ ام کہ پیادگان ہمارا ہر روز
 گوشت گوسفندان از گا اٹھیشانان بیات بزور گرفتہ برای طعمہ شیراں می آوردند روزے گوسفندی فریاد از گاہ گرفتند
 و شیراں فریاد کرد کہ ای گوسفندند پیر صاحب کردہ ام ای گوسفند را بگیرد اما او نشان بزور و تعدی گرفتند
 و آل گوسفند را داخل در پتھر شیر گردن پس شیر ویرا بوشید و خورد و ہمارا جہ از آن روز حمایت مسلمانان بسیار
 میکنند و ایشان لبر شدہ اند پس حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ بدیں سبب ہمارا جہ تا وقتیکہ زندہ بود در
 اقبالش زوال نیابد و اکنون بحر خرابی پہنچ نیست ہمدریں محل فرمودند کہ ہمارا جہ با میران مسلمانان
 کہ در مجلس سے بودند استہزا میگرد و میگفت کہ گوشت جنہریر لبا خوب شد کہ بسیاری از امرایش را
 دفع میکنند پس زانجا کہ غیرت اسلام راست روزے نور دین حکیم ہیروی برخواست و گفت کہ بسا مکت
 است کہ بیماری حضور از معالجہ مابہ نشود و اگر بے ادبی مہمان دارند تا میگویم کہ مرض ایشانرا گوشت
 گو سالہ پس سفید است کہ بیماری را دفع میکنند پس بجز ادب سخن از مجلس برخاست و کچہری موقوف کرد
 ہمدریں محل سے دعا خیر طلبید کہ امروز تاریخ مقدمہ منست پس عا خیر کردند و رفت کسے از مجلساں
 پرسید کہ این مروجہ مقدمہ دارد حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ این زمان با ہم شرک نہاد و دل قائم میدانند
 تا کہ از مقدمات وقتے خالی نگزد یعنی بالطبع راعبہ مقدمات میباشند و کسے از مجلساں گفت کہ
 اگر میزان نیز کا ذباعتاب نمیکند تا این مقدمات در میان خلق کہ میشوند پس حضرت محبوب سجانی فرمودند
 کہ بادشاہان را سزاوار نبود کہ عالمان شان زرا و مخلوق بگیرند و مقدمات را زیر و زبر میکنند و
 کمی بیشی در مقدمات واقع شود پس بسبب کثرت این مقدمات زمین ہر یک مسلمان در قبضہ
 ہنود گرد شدہ است و ہر وقت مخلوق در مقدمات خراب میشود باز فرمودند کہ بے شنیدہ
 کہ در زمان سکھان زمین کسے زمیندار گرد بودہ باشد آری این قدر ظلم میکردند کہ کہ
 مسلمانان یا ہندوئے میدیدند بزور و تعدی دیت برے سے بنادند۔

مجلس ہمز دہم در بیان روضہ شاد و یوسف

بروز چہار شنبہ پنجم رجب سال ۱۲۸۵ ہجری قمری مشرف شدم و در آنوقت مجمع کثیر حاضر بود مرد

سادہ لوح از دیات ملک بار بحضور آمد و نشست و گفت کہ من نیز برائے دست گرفتن امروہ ام
حضرت محبوب بجان تلبسم فرمودند کہ من دست خود پیش ازین آدہ ام اہل مجلس ویرا ہمانند کہ برائے
دست دادن آدہ ام بگو پس گفت برائے دست دادن آدہ ام فرمودند کہ وضو کر دہ بیا ہم محل
فرمودند کہ یک مہتر نے تختہ دست شاہ یوسف ابن جنین گفتہ بود کہ من نیز برائے مرشد گشتن
آدہ ام شاہ یوسف صاحب فرمود کہ برائے مرید شدن آدہ ام مرشد شدن گفت کر از ہر دو بہتر
گرام است گفت مرشد شدن بہتر است گفت من آل خواہم کہ بہتر است پس شاہ یوسف رحمۃ اللہ علیہ
بحال شے توجہ کردند و کارش تمام شد چنانچہ ولی مکمل شد و نیور و ضہی عالیشان است و حضرت
محبوب بجان فرمودند کہ روضہ شاہ یوسف در میان شاہ پور و سیال شریف از دور بنظر می آید و ایشان
چنان صاحب کمال بودند کہ دزدے بگرفتہ اسب دہ ایشان آدہ بود تمامی شب بکشدن رسن
اسب شاغل بود اگر از پیش کشادے از پس بستہ شدی و اگر از پس رسن دور کرے از پیش بستہ
دیدے آخر بوقت صبح بر سرش آمدند و بنظر توجہ و پراہد رجہ قطب سائید چنانچہ پیر صاحب قفس ہرہ
دزد را بدرجہ قطب ساختہ بودند بعد از اس فرمودند کہ شاہ یوسف صاحب روضہ خود در حیات خود
محمور کنائیدہ بودند نقلست کہ مہاریرا شدت کردند کہ روضہ من مثل روضہ شریف پیر صاحب
قدس سرہ بنا کن گفت من ویرا ندیدہ ام گفت چشم خود فراہم کن و بین گفت اگر خطائے
واقعہ شود تاجہ کنم گفت ہر بار کہ ترا حاجت بود چشم جوش و روضہ پیر صاحب ہیں پس فرمود
کہ در متے کہ عمارت روضہ ایشان میکرد روضہ پیر صاحب قفس سرہ زیارت میکرد۔

مجلس نوزدہم در میان عمارات تونسہ شریف و دنیا و فقیر
ششم رجب بخشنہ سنہ مذکور بروز عرس خواجہ بزرگ معین الدین روضہ در مجلس شریف مجمع کثیر بود
لختے ذکر عمارات و مکانات تونسہ شریف افتاد فرمودند خیر مکانات او شان برائے نفع عوام الناس
ہستند باز فرمودند کہ یقین نیست کہ عمارات آنجا در حیات یک شخص اختتام پذیرند
ہمدرین محل مرثیے بر آستانہ شریف استادہ بود فرمودند بنشین یا اندروں
بیا گفت بسیار ملک گردیدہ ام اکنون بجا آدہ ام تا مرا نیز بیعت کنیہ فرمودند پیش ازین کہ
کسے جابریعت نشدہ گفت ہنوز بیعت نشدہ ام فرمودند بعد از نماز پیشین بیا دریں اثنا

میں بصورت علما کا امامت میکرد اور قریہ خود قدسوسی کردہ عرضی شد کہ مردماں وہ پسر مرا
 بسیار زکوب کرده اند و مرا نیز دشنام میگویند فرمودند ہر کہ خوشامد و چاہلو سے اہل دنیا
 کند بائے ہمیں معاملہ رود باز فرمودند کہ حضرت خواجہ شمس العارفین فرمودہ اند کہ دنیا مال
 سایہ بہت اگر کسی بجانب سایہ روی کند سایہ نیز پیش رود و اگر بجانب سایہ پشتے دارد
 سایہ بجانب سے روئے آورد و غرض آنکہ اگر دنیا را ترک کنی و نہال تو آید و اگر رویے او
 دوی از تو مفور شود ہمداریں محل فرمودند کہ مرید سے در خدمت شیخ بود و سہ کبوتر و نظر
 شان بگذشتند پس و پیش در ہوا و شیخ مرید سے را پرسید کہ میدانی کہ این کبوتران کیستند
 گفت نے گفت این کبوتر پیشین فقیہست کہ میرود و کبوتر در میان دنیا است کہ دنیا مال و بے
 گرفتہ است و کبوتر پس اہل دنیا کے ساتھ ہیں و دنیا رو و پس فقیر از دنیا بگریزد و دنیا از اہل خود
 بگریزد شب شنبہ بیست و شومیم ماہ مذکور بدولت خاکبوسے مشرف شدم منشی غلام
 نام از مشہر سیا لکوٹ بیعت شدہ بود و بر ادنیٰ تلحقین فرمودند کہ بعد از نماز خفتن این عا
 ہفتاد مرتبہ بخوان یا سنیق یا رفیق ^{یا رفیق} بخوانی ^{یا رفیق} و در دستغاث و سلسلہ قلمی نوشتہ
 را بخوانے زیرا کہ در دستغاث مطبوعہ از سند زیادہ نوشتہ است و دریں اثنا حافظ
 الہدین و مولوی سراج الدین نیز بیامدند و فرمودند کہ سند اینست کہ سینہ بسینہ از آنحضرت
 صلعم رفاں می آید چنانچہ سند تجد اینست کہ در شفع اول آیت الکرسی بعد فاتحہ و بعد نعت اول
 و آمن الرسول در رکعت دوم بخواند و بعد ازیں در ہر رکعت تادہ رکعت اخلاص یک مرتبہ بیفزاید
 تا پنج بار گرد باز فرمودند کہ ہر وظیفہ کہ کم یا بیش از سند خواندہ شود بجائے فائدہ
 نقصان پیدا شود چنانچہ نماز شام کہ سندش سہ رکعت است اگر دو یا چہار خواند گنہگار شود
 و سباعت کہ وظیفہ در گشت و ہر خواندان خواندہ شود سندش اینست کہ بعضی آیات و دعوات
 بالتسمیہ و بعضی بلا تسمیہ بخواند و مردے بود کہ ہمہ را بلا تسمیہ بخواند و روزے در میان دزدان
 اپنے قتلش آمدند ناگاہ آواز سم ستوران در گوشش آمد و دزدان مفور شدند و آن مردان
 رفت پس بہت سوار پیدا شدند و لیکن ہر ہفت و جوہاں بے سہو بودند گفت شما کد ام ہستیہ
 گفتند کہ ما سباعت تو آستیم و سر بالتسمیہ بود کہ بخواندی و ما را بے سر گذاشتے ہمداریں محل

مجلس شنبہ ۱۲۸۵
 و خانقہ کبوتران

مجلس شنبہ ۱۲۸۵
 و خانقہ کبوتران

ملفوظیکه در باره اسم یاجی یا قیوم از زبان شیخ یا حج فحوم خواندن حکم شده بود و فائده بهم رسانید
یا فرموده بودند که سابق نوشته شد غرض آنکه هر چه شیخ فرماید سند باشد و فیض بر او نیست
مرتب شود نه آنکه هر کس از کتابها وظیفه اختیار کند و بخواند و بقصد رسد چنانچه اکنون مرقع
و کشکول و غیره کتابها طبع گردیده اند و هر کس بلا اجازت شیخ اگر چه از آن تعویذ نوشتن جاری
کند فائده نیابد بعد از آن فرمودند که مرید سے همراه بابا صاحب فرید الدین قدس سره میرفت
ناگاه دریائے عظیم پیش آمد ویرا فرمودند که فرید فرید بگو و دنبال من بیا و بابا صاحب
اسم اللہ اللہ گفته میرفتند مرید چون اسم اللہ از لسان شنید سے نیز اللہ گفت بمجرد
گفتن اللہ در آب غرق شد چون پس خود دیدند که غرق میشود فرمودند ای کمبخت فرید بگو
تا خلاصی یابی تو اللہ رائے دانی و دے بفریاد ناواقف امداد کند من اللہ را دانسته ام و
بسبب شناخت من مراد امداد میکند مراد آنکه هر کاریکه بارادت کرده شود فائده نیرسد بلکه
نقصان پیدا شود ازین سبب در میان کار ارادت و کار اجازت فرق بسیار است که اجازت
سند است و بے سند کار مفید نشود بعد از آن فرمودند که اگر چه نوشته اند که العلم فی
الکتب لا فی الصدور یعنی علم در کتابهاست نه در سینه اما اینجا العلم فی الصدور لانی
الکتب یعنی علم در سینه است نه اندر کتابها باید فهمید بعد از آن در مراتب مرید فرمودند
مرتبہ اول مرید باشد پیش پیر که مثل میت بود و در دست غاسل چونکه میت را هیچ حرکت
حرکت نبود همه شرائط طهارت و غسل سے بر ذمہ غاسل بود ازین سبب در نوشتن سے اعتیاط
کنند که مبادا اثر نجاست بر سے باقی ماند اگر مرید زنده و مختار بود پیر مثل خادم بگفته سے عمل
کنند از خود هیچ نکنند بلکه خادم اگر بلامرضی سے کاسے کند موجب بخش سے گردد و این مرتبہ باز
پسین است مرتبہ دوم مرید سے باشد که مانند طفل بیخبر باشد پس حفاظتش بذر مادر بود تا
در همه حال خبردار بود بوقت گرسنگی شیر دهد بوقت دردی یا مرض دوائی مفید میدهد که حکما ان سے
بیخبر باشند و چون بول و نجاست بر بدنش کند پاک می شود و بخش نکند اما چون بجدی رسد که
خود بر کار مختار باشد مادر و پیر بگذارند و هیچ کار سے بذر خود ندانند بلکه در بعضی اوقات ان سے
نفرت میدارد مرتبہ سوم مرید سے بود که بچوں مریض در دست حکیم بود و مریض اگر بگفته حکیم

از مخالفت پرہیز و شفا یابد و اگر با اختیار خود چیز سے مخالفت بخورد حکیم نیز دیر الگذاارد و نفرت کند
از دے عرض آنکہ تا شفا نیابد پرہیز برے لازم بود و چوں شفا یافت اورا خود خبر بود کہ اکنون
من صحت یافته ام پس ہرچہ خورد و اگر اربا بود و عاگو عرضداشت کہ ہنوز ہم اگر از حکیم اجازت شود
بہتر است پس ردی مبارک بایں غریب کردہ فرمودند کہ خبر او میداند بحال خود ہمدیں محل
فرمودند کہ حکما نوشتہ اند کہ کس صحت یا بنشیند ہرگز یکے بے توفیق دوم بے یقین سوم برہیز
مراد از بے توفیق در اینجا بفرمانست ورنہ حکیم با علم هست کہ بقدر توفیق ہر کس داند پس علام قادر
نومید معروضداشت کہ اگر مرید از دنیا پرہیز نکند نگار از دلش صاف نگرند و فرمودند خیر این کار
تجدید اہل تعلقات را میسر نباشد چنانچہ گفتہ اند بیت نمیکویم کہ از عالم جدا باشی ۱ ولی ہر جا کہ
باشی خدا باش ۲ زیرا کہ انبیاء و اولیاء نیز معاملات میداشتند و چنین پرہیز کسے راست و درست
کہ بالکل از تعلقات مجر و باشد باز علام قادر مذکور گفت کہ قاضی صاحب عنوان و از حکم
دو مردمان خود را ترا طلاق دوانیدہ اند و دیگران از گرد ایشان متنفر شدہ اند حضرت محبوبی
فرمودند کہ اینکار بسبب گسنگی میباشد زیرا کہ پیر تا وقتیکہ خود میرنشہ است یعنی از بیماری چہلم نشود
دیگران چگونہ رخصت دید کہ ہرچہ خواہد بخورد و ہر مثل این فرمودند کہ صدف در تندرست و قشنگ گرستہ بود
دہن کشادہ دارد و بر سویر آب گردان باشد درین مقصود کہ بطلبش نیرود آسے ہوں نظر بالائی
درے بفتند و مقصود بیاید سیر شود و در قعر آب رام گیرد و خلق در پے طلب دے غوطہ در
آب بخورند گاہے میبایند و گاہے جان ہم در بازند و ایں بیت فرمودند یا برای شفاست کہ ہم
نہ از پے کشف و کرامت آدمیم سبحان اللہ نازل شناسان حقیقت کہتے ہمدیخل فرمودند کہ چوں
نخواست کہ در پے بعضے صلحا بسا ابوہ خلق میرود و شہہ ایشان بسیار شدہ باشد پس فرمودند کہ فقیر و قلیل
توجہ اش بخلق باشد خلق در عقب بسیار مید و ہر گاہ سیر شود یعنی کمال مد مستغنی شود پس چہلم
بود و حاجت بخلق ندارد بسیار آیند یا کثر بعد ازاں فرمودند کہ قاضی صاحب عنوان والہ در بجا آمدہ بودند
ضمیم کہ طعام ہمراہ دیگرے نے خوردہ بلکہ بدو کے ہم بخورند و اگر بخورند قے کردہ بیرون نہ زند پس وقت
طعام گفتیم کہ ایں سوسہ است ایں را کہید و در میان دہان ہم دیگری بخور پس بخورد و ہرگز نشہ خلسہ
در بیان خلق نیک و خوش کردن اماں بوقت چاشت پروردگار کو سبب اوت بطلبش طعام

غلام قادر مذکور حاضر ہو دوا میر بخش ملتانی در آن وقت حاضر شد و دے برائے گرفتار دوائی صاحبزادہ
 قایم دین شاہ دام ظلہم از ڈاکٹر ام ترسہ رفته بود و گفت کہ حضرت ایشان را انگریز مذکور بلفظ پیر صاحب
 میگفت و نام گرفتار بے ادبی میدانست و من قیمت دوا میدادم و میگفت کہ مارا مہربانی پیر صاحب
 کا قیمت حضرت محبوب جانی تبسم فرمودہ بیان کروند کہ درینجا ہندوی بود و میگفت کہ بر جہاں
 کرامات نماندہ است ولی ملاقات باقی است یعنی کرامات گاہے باشد و ملاقات ہر دم با د فرمودند
 کہ ہر کرا خلیق نیکو است و ہر ملاقات است و ہمیں شان پیغمبر است صلعم و خلق نیکو خوش کردن دلائل
 بیشنیدہ ام کہ حضرت محبوب جانی بگفتہ قایم دین شاہ مرحوم کیا سب و گلہ دہنیاں دادہ دل انگریز
 خوش کردہ بود پس ایں بیت بر زبان آوردند بیت دل بدست آورد کہ حج اکبر است + از ہزاراں
 کعبہ کیدل بہتر است۔ دل گذر گاہ جلیل اکبر است۔ کعبہ بنگاہ خلیل آفر است۔ چنانچہ در حدیث
 آمدہ است قلوب المؤمنین عرش اللہ تعالیٰ یعنی دہائے مومنان عرش خدا تعالیٰ باشد و
 ہر کہ خوش کند ویرادر حدیث دیگر آمدہ است خلق اللہ تعالیٰ ملک سبعون الف جناح
 فی کل جناح سبعون الف راس و فی کل راس سبعون الف و جبہ فیکل و جبہ سبعون الف فم فیکل فم
 سبعون الف لسان کل لسان يستغفرون للہ تعالیٰ سبعین الف لغات الی یوم القیۃ و
 یکتب اللہ لہ ثواب ذلک کلمہ و حضرت محبوب جانی ترجمہ محض ایں حدیث فرمودہ بودند کہ از
 خوش کردن دل و من حقیقی فرشتہ پیدا کنند کہ ویرا ہفتاد ہزار باز و بود در ہر باز و ہفتاد ہزار سرد
 بود و در ہر سر ہفتاد ہزار روئے بود و در ہر روئے ہفتاد ہزار دہن بود و در ہر دہن ہفتاد ہزار زبان
 بود و ہر کینے بان طلب آمرزش میکند از حق تعالیٰ با ہفتاد ہزار اصطلاح تار و ز قیامت و
 بگوید حق تعالیٰ بر اسے آں بندہ ثواب ایں مستغفار تمامی یعنی دل خوش کنندہ
 ما ایزد ثواب بود ہر یک محل امیر بخش ملتانی عرض داشت کہ در اخبار
 دیدہ ام کہ ثواب را پیور کہ مسلمانست کس مرزا شریف اجیر شریف
 ہزار خالص تیار کنندہ آوردہ است و کس سابقہ زری کہ شاہجاں
 الیتاودہ بود آنرا در خزانہ اجیر شریف داخل نمودہ اند و کس نو آوردہ ثواب الیتاودہ
 اند حضرت محبوب جانی فرمودند کہ والی ہند و سنان خواجہ معین الدین رحمہمستند

و هر کرا حق تعالی توانائی کار نیک داده است می نماید چنانچه کسی مرد از نواب حیدر آباد ذکر کرده است که مجلس خانه سنگ مرمر در اجیر شریف به خراج کثیر عمارت گمانیده است دیگر آنکه تذکر کرده است که بجای دروازه چمن دروازه زرین ایستاده کنم و دروازه چمن که اکبر بادشاه ایستاده بود در خزانده داشته شود باز فرمودند که این همه شوق و عشق است اما مرتبه عالی حضرت خواجه صاحب اجیر رحمه الله علیه عجب شان میدارد که در وقت نماز بر پیشانی مبارک خواجه صاحب بقدر آئین این الفاظ نوشته شد هَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ مَا تَنِي حُبِّ اللَّهِ یعنی این مرد دوست خدا تعالی بود و دوستی حق مرده است پس بکرامت و بزرگی خواجه صاحب هر بشر را اعتقاد می کمال شد ازین امر پند و ان یعنی بهر جا و غیره بنود بسیار اعتقاد می دارند چنانچه ملک زمان همدی دارا پوری که در آنجا رفته بود گفت که از طلوع آفتاب تا غروب هر روز چند مردمان جمع شوند عموماً مهند که انسان را مجال گذشتن از دروازه میر نشود و از هر جانب بر تو شستهای پیرا شیهی بنظر می آید و در کشیده سعادت مجلس مشرف شد من سخن در ذکر توبه شریف افتاد فرمودند که در آنجا قانون برنویس است که مردمان آینده اول طواف روضه شریف کنند بعد از آن دیگر زیارت میکنند و در روضه شریف طواف گاه مثل برآمده کشاده است بعد از آن ذکر آن عالم فرمودند که عامی بود لیده را از آستان بوسی منع کرد که سجده کردن بغیر حق کفر است و می آیت اِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا فَكَفَرْنَا الْكَفَرُ وَ سَجَدَ كَرْدِي وَ بَارَزَ بَرْدِ شَهَةِ اَشَارَةِ اِلَا اِبْلِيسَ سَبُوْنِي اَنْ عَالَمِ كَرْدِي و این ذکر سابق نوشته شده است بعد از آن تجنیدند و فرمودند که شرعاً سجده بسنی و پیشانی بر زمین چسپانیدن است نه رخصاره مالیدن و این را خاکبوسی گویند بعد از آن فرمودند فاضلی که او را شمس الدین میگویند در آنجا بود و گفت که در باب این خاکبوسی اگر کسی با من گفتگو می کند جواب بگویم و بیا که در آنجا بود و غیره ثابت است که صحابه خاکبوسی و رخصاره مالیدن در قدم آنحضرت تسلیم و عمل آوردی بعد از آن فرمودند که در مناقب المجوبین با سند بسیار سجده برای ائمه و اولاد و پادشاه اسلام و پیر نیز جائز دانسته است و لیکن طریقه شریعت را ملحوظ داشتند

در وقت نماز
بر پیشانی مبارک
خواجه صاحب
بقدر آئین این الفاظ
نوشته شد

نیکوست و صاحب مناقب می آرد که چون پیش از آن حضرت صلعم سجده از برای احدی
مباح شده اکنون هم از اباحت خالی نیست ہمدرین محل قدم لبردار گفت که حرمت
سجده برای بتان آمده است نه از بهر آدم حضرت محبوب سبحانی فرمودند بلی آدم سترحق
است و فرق در میان بت و آدم بسیار است بیت اگر نبودی سترحق اندر وجود
آب و گل را که کند ملکی سجود باز فرمودند که مسئله وحدت وجود چنین است که در مطلع آمد
است بیت چون مدبر مرا گشت یار نیست مرا حاجت آمرزگار باز فرمودند که
از حضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ سوال کرده بودند که لفظ آخری بیت آموزگار است یا
آمرزگار فرمودند آموزگار است عرض کردند که معنی این چگونه است فرمودند که ثابت
کنید چیزی را که کشش کند انسانی را بسوی انسان دیگر که آن صیت عرض داشتند که این کار
حق است پس فرمودند که چون کار حق که کشش است از وجود پیر ظاهر شد دیگر حاجت آموزگار
چه ماند ہمیں حاجت و ہمیں مقصود بود که جذب گردیده را بسوی خود که از وجود پیر ظاهر شد
بعد از آن فرمودند که اعتقاد را حدی نیست ولی اعتقادی را نیز نهایت نیست هر دو
کار بے نهایت اند باز فرمودند که بینید مردمان دیوانی را که بوقت عرس بابا صاحب یدالدین
اگر چه کیتن یاد و تن بجان باشند بے تامل هر جا که باشند بسوی پاکپن روانه شوند و مال و
مولیشی را بی خصم بگذارند نیندیشند که مولیشی را کدام کس خبر گیر باشد و اگر کسی را پیش حاکم
ضرورت رفتن افتد هزار اندیشه کند مردانکد این کشش غیبی از حق باشد که خواه مخواه
بی تامل کشیده شوند و این دعا گورا درین وقت یک بیت امیر خسرو رحمۃ اللہ علیہ می آید
بیت کششی که عشق دارد و نگاروت بدنیسان - بجزا زه گرنیائی بزار خواهی آمد - و باقی دو
بیت این نیز نوشته شد -

خبرم رسیده ام شب بریای خواهی آمد سر من فدائی را همیکه سوار خواهی آمد
بر لب سید جانم تو بیا که زنده مانم پس زانکه من نمانم بچه کار خواهی آمد
همدرین محل ذکر جامی رحمۃ اللہ علیہ بیان فرمودند که ایشانرا جذبہ عشق رسول اللہ صلعم
جدی رسید که بسفر مدینه شریف به پلوط غلطیده روان شدند زیرا که فرقیکه در میان عاشق

و دیگر است بدین روش ظاهر شود آخر از پیش ریگ بیابان و خار مغیلان سوخته و مخرج
شدند و این بیت بر زبان آوردند بیت -

مار بجفا گشته پشیمان شده باشی غن دل مار بجفا حیران شده باشی
همان وقت بحکم آن حضرت صلعم علی کرم اللہ وجہہ در جواب این بیت بگفتند بیت -
در کشش خار مغیلان ره دوست از آمدن کعبه پشیمان شده باشی

و مرز درین آنست که ایشان از کعبه زیارت مدینہ شریف منی رفتند کہ زیارت محبوب بطریق
دیگران کار محبت نیست از کعبه شریف بخانه می آمدند و از خانه زیارت مدینہ شریف می رفتند
و تدریس محل این دعا گو عرض داشت کہ در کتابی کہ از جامی رحمۃ اللہ علیہ هست این مسئلہ
نوشته دیدہ ام کہ بدایت الولاۃ نہایت النبوت است و ہما بخا دیدہ ام کہ بدایت
النبوت نہایت الولاۃ است و تاویل قول اول چیست و حضرت محبوب
سبحانی پرسیدند کہ در آنجا چه نوشته است معروض داشتم کہ نوشته است کہ نبوت
را نہایت آن وقت است کہ حق تعالی فرمود **الْیَوْمَ اكْمَلْتُ لَكَ دِينَكَ** یعنی تا وقتیکہ
جملہ احکام قرآن شریف را تا اول تا آخر پیر و نیا شد بدایت الولاۃ را شروع نشود و فرمود
مرا و انیس دیگر است کہ الشیخ فی قومہ کا البنی فی التہذیب الشیخ در قوم خود ہی وقت است
و ابلہ کلی باین نبی یعنی شیخ بدایت سلوک است و قول دیگر نیز منسوب بدین معنی است
و عرض داشتم کہ تاویل این قول چنین نوشته است کہ معراج آنحضرت صلعم بوجہ ظاہر
از زمین تا عرش آمدہ و بحشم ظاہر ہمہ مشاہدات نمودہ اند و ولی چون بدرجہ کمال رسید
بوجود باطن و بحشم ستر این مشاہدات دیر الضیاب شود ہمدرین محل قدم نہر و آب
کرد کہ الشیخ فی قومہ کا البنی فی امیۃ حدیث است یا قول فرمودند حدیث است نہایت
و اامت یکی معنی دارد و کار نبی رہبری مخلوق است و کار شیخ نیز رہبر است بلکہ این کار
بدنسبت انبیا از اولیا بیشتر بطور یافتہ است چنانچہ حضرت صاحب توسوی رخا کہ
ہزاران ہزار مخلوق از ایشان فیض یاب شدہ اند بلکہ دشارنی آیند دعا گو عرض داشت
ہمدگان خدا ہر چند بزرگی یا بند در نیاز افزایند و نہایت را بدایت تصور کنند حضرت

محبوب سجانی فرمودند که شیخ شبلی محاسن خود بخوار نمین کرده بود و در راه گلگویی
 بایشان رسید و گفت ای شیخ رنگ لویه تو بهتر است یا رنگ سرین خرمن دوی نیز
 خراخرا کرده بود پس شیخ گفت که چون وقت آید جواب بگویم هرگاه جنازه شیخ برداشته
 گلگویی ام که وعده جواب من و خاکن پس از کفن روی بیرون کرده جواب دادند که اکنون
 رنگ لویه من بهتر شده است که پیش حق منظور شدم تهنیدین وقت عورتی با طفل
 بر آستانه مبارک استاده بود که یک عجزه کم نظر ژولیده حال دیگری بر درآمد و حضرت
 محبوب سجانی اشاء باین غریب فرمودند که این رانان بده آن عجزه کم نظر چون نان
 بقدر نیم آثار بیافت ناگاه از زبانش برآمد هی تیرا بجلای و می حضرت محبوب سجانی
 سوئی این غریب نظر کردند و تبسم کرده فرمودند که این شکر هم بده و خود برخاسته
 چند کما از زیر مصلا عورت دیگر و آن طفل را عطا کردند سبحان الله هر وقت هم روزی نیم
 که یک و نان خواه بردار استاده باشد و یک و نان یافته میروند اگر چه هر کدام شغل
 باشند اما نظر تفقد سوئی فقیران آستانه میدارند همین روز یکشنبه در مجلس شریف
 حاضر بودم و شخصی ملازم فوجی قدم بهوس شد و عرض کرد که دماکنید که عقیده دمن درست
 شود که در اسباب دنیا شغل افزونست و درین راه کمتر حضرت محبوب سجانی فرمودند که
 ایمان مسلمان همین اعتقاد است چون در اعتقاد کسی دسوسه افتاد اول در حق کلمات
 فقر انکار کند باز معجزه پیمبر را همچون پنجریان باز بجدی رسد که گوید خدا هم نیست و گوید
 که این جهان و گردش دوران عادی است که میرود و در خیال می آید حضرت محبوب سجانی
 درین چار سیده فرمودند که آری این عادت را پدر تو بنا کرده است که گویی خدای هیچ نیست
 باز فرمودند که حق تعالی فرموده است *الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَهُمْ لَا يُشَكُّونَ* یعنی آن خناس
 که دسوسه اندازد در سینه بای بندگان و این دسوسه چنان مرضی سخت باشد که علاج
 نپذیرد مثلاً آب اگر کمتر بود بسته شود و چون بقدر دریا گردد بسته نشود مثال دیگر آنکه اول
 خون بنده غلیظ گردد و یا زرم شود بعد از آن گهیر بود و لحم را خوردن گیرد باز استخوان بهم خورد
 شوند و هر چند عقل کسی افزونست در دسوسه بسیار افتد چنانچه حضرت صاحب خواجه

شمس العارفین قدس سره را پرسیدند که انگریزان ما چرا عقل زیاده باشد فرمودند که در وجود
 هر مسلمان دو چیز است یکی ایمان و یکی عقل پس هر کس عقل زیاده است در ایمان نقصان است
 و هر کس ایمان کامل است در عقل کمتر است الحدیث اهل الجنۃ بلذۃ یعنی اهل ایمان سادہ
 باشند و خواجہ صاحب فرمودند کہ انگریزان را بجائی ایمان نیز عقل داده اند کہ ہر چہ کنند بر تہ
 کنند و حضرت محبوب سبحانی فرمودند ہر مسلمان را کہ عقل و تدبیر زیادہ بود بیچ امر بخدا تعالیٰ
 تفویض کنند بکمال عقل محض و سوسہ است بیت - بفضل اللہ مالش چون خواندہ - پس حسیہ
 در سوسہ مانده بعد از ان فرمودند کہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ اہلہ و عترتہ صلعم پرسید کہ شما
 خدا تعالیٰ را چگونہ شناختید یعنی چون شما را داعی و استاد نبود پس آنحضرت فرمودند کہ خدا
 بدان شستہ ختم کہ ہر چہ کند موافق مرضی خود میکند و بر علامات مرضی من کند ہدایت من محل
 سخن در افواج کشتی انگریزان بسوی خیبریان چیران افتاد فرمودند چہ حاصل است انگریزان
 را بجز آنکہ کلبہ بامی آن بجایگان بسوزند باز فرمودند کہ و نشان چنان است الا اعتقاد باشد
 کہ از جان دادن فریغ کنند و چونکہ حضرت محبوب سبحانی مدین وقت نصیحت آن ملازم
 فوجی مطلوب بود کہ گفتہ بود عقیدہ من درست شود پس فرمودند کہ این مسلمانان کہ از طرف
 انگریز بر امید طمع جنگ با خیبریان کنند بجز بی برہ بودن از ہر دہان هیچ نیست یکی آنکہ
 بر امید طمع جان باختن و دیگر با اہل اسلام جنگ کردن ہر دو کار نابون است و این صبر
 فرمودند مصری عمر طمع را نہ حرف است ہر سستی - باز فرمودند طمع بد چیز است است کہ
 در نہاد انسانست بکہ مرغال را از ہوا و ماہیان را از آب ہر دو افکند اگر این انسان
 خدا را رزاق مطلق دانستی بر بحر میں و تدبیر ہوائی نفسانی ترستی و لیکن حق تعالیٰ در
 قرآن شریف فرمودہ است اِنَّ الْاِنْسَانَ خَلَقَ هَلُوْحًا یعنی بدستیکہ چہ کہ در دنیا
 حلیص بر جمع مال و ہون نام جانور است کہ وجودش این قدر است کہ ہر روز از
 از کمال زمین غائی کند و آب نیز بقدر یکنال زمین نبوشت ہر گزہ این قدر روزی از
 حق تعالیٰ ہر روز می یابد در حال فرہ شود باز متفکر و اندیشہ نگاہ کرد کہ این قدر روزی
 فروانہ گجا یا ہم دورین فکر مانند دوک شود چنانکہ ہمہ عمر وی درین افکرنی گذرد و ہر محل

آن ملازم فوجی عرضداشت که وظیفہ تلقین فرمایند مگر اندک که بسیار وظائف از من نیاید
بر لفظا مبارک فرمودند که مقصد موقوف بر اعتقاد است وظائف بسیار خواندن بیچ
نیت البتہ این قدر است کہ روشنائی میباشند و لیکن ہر کار راہ گم شدن گیرند آنکہ در
شب گمراہ شود بلکہ در روز نیز راہ گم کند و در شبہ روز دیگر حافظ الہ دین و عبد اللہ
در ویش و این دعا گو در مجلس مشرف بودیم یک در ویش فتح دین نام کہ بعیتش بسبال
شریف بود در خدمت حاضر شد حافظ الہ دین معروض کرد کہ این فقیر صاحب می گویند دعا
کنید کہ من بہوش شوم فرمودند چون کار دنیا گذاشتی و بچہ پرداختی مقصد بہوشی
اہمین است گفت کہ غیب نواز چون بچہ روم لذت کم شود فرمودند باز روانہ شدہ
باش عاشقان را ہمیں کار است و تبسم کردہ فرمودند کہ نجم الدین نام در ویشی از میردا
حضرت فواجہ توسوی در دہلی بیجی در س میخواند و قریب آن مسجد مکان امیری بود و
جایکہ آن در ویش نشستی در محاذ آن روزی بود و آن مکان بلند روزی دختر آن امیر
از آن روز در ویش را دیدہ ہر دو بیکدیگر دیدہ گرفتار شدند و دختر جانی نشست در روز
کردی و بیکدیگر میدیدند روزی دختر کتیر کے را فرستاد کہ فلاں فقیر را بگو کہ سر من درد
کند و عائی بکن بچہ شنیدن این خبر در ویش بسوی توسہ شریف آمد و بحضور حضرت صاحب
عرض کرد کہ معشوق من بیمار است دعا کنید و باز مراجعت بدہلی کرد و ہمیشہ کارشن ہمیں
بود کہ دعائی خواستی و در توسہ شریف شب اقامت نکردی باری وقت عصر بود و از
توسہ شریف بیرون میرفت و حضرت سجادہ نشین ملاقی شدند و فرمودند دین وقت کجا
میردی گفت عرض من دعا خیر بود اکنون رخصت شدم ہر چند فرمودند لیکن برفت
بعد از آن امیر پدر دختر اطلاع یافت و در ویش را شہید کنانید و پوشیدہ دفن ساختند
و باز ہمیشہ دختر نیز فوت شد و صندوق دختر بجای دیگر بردند کہ رسم شان این بود کہ مردہ خود را
بجائی مقرر دفن کردی اتفاقاً بر موقع قبر صندوق بکشدند و در ویش نیز با دختر معاقلہ کردہ
بود پس حیلہ جدائی کردند اما نتوانستند جدا کردن آخر صندوق دفن کردن در موقوف
میردی از دہلی بخدمت حضرت صاحب مشرف شد فرمودند نجم الدین مارا چہ حالست

حضرت صاحب
نجم الدین مارا
چہ حالست

ان مريد ماجراے شهادت و دفن تمامي معروض كرد و حضرت صاحب ساعتی خاموش بود
 فرمودند كه از دہلي كه ام آمده است نجم الدين مارا حال باز بگو تا كه ساعتی خاموش بود و
 بازي فرمودند كه بگو آخر فرمودند نجم الدين ما اين چنين بود سہدريں محل مولوي سراج الدین
 امام مسجد ہمارا عالمی دیگر حاضر خدمت آمد و سخن در خرید زمین افتاد برفظ مبارك فرمودند
 كه اين حويلی كه اس والہ بقیمت فی مرلہ دو نیم روپیہ خریدن مقرر كرديم و ہنودان با بیعان
 را ترغیب دادند كه قیمت زیادہ كنید مراد آنكه تا ما خریدن نتوانیم داد نشان قیمت زیادہ می
 دادہ بخزند و ملك نزد ما آمدند كه ہنوداين چنين گویند اما از وعدہ تجاوز كنیم گفتیم كه نہ
 كنید نسبت ما كه فی مرلہ دو از دو روپیہ مقرر كرده اند اگر کسی را خواہش هست بگیرد آخر بجز
 خاموشی چاره ندیدند باز بوقت ایستادن دروازہ دہلیز شمالی غوغا و شور كردند و آمادہ
 جنگ شدند پس گفتیم كه دروازہ بدینجا نب ایستادن مرغی با اگر نبود تا ہم اکنون خواہ مخواہ
 ایستادہ كنیم پس احدی مقابل نشد بجز آنكه بقالی سفید ریش بجای دروازہ آمدہ و از شد
 زیرا كه آن زمین در ملك وی بود گفتیم اگر بروی بیامدند تا بدندى كه چہ میشود
 ایں سفید ریش را چہ گوئیم پس دو نیم مرلہ زمین بقیمت پهل روپیہ از دہلي بگیرفیم و راضی شد
 و دعا كرد و برفت بعد از ان فرمودند كه ایں ہنود را زكثير است و زمین و چاہا سگے
 مسلمانان از راه قرض در ملك خود آورده اند و مسلمانان با ہم در ہر وقت مخالفت و
 اتفاق باشند و ہنودان قوت گرفته اند آری اگر ایں مسلمانان را ماملہ با ما افتد تا ما
 بر شرارت متفق شوند بعد از ان فرمودند كه دہلي ہنودان بر قدم لبردارد و ہولی دروغ
 كندند كه بر شادی كا و ذبح كرده است و چند مسلمان گواہ مقرر شدند و در بارہ
 و پیش ما آمدند كه شما فقیر ہستید بفرماری کسی جانب نہ كنید گفتیم كه ایں ہنودان
 علیحدہ نتوانیم شد و درین تہا نہ رسالدارى مسلمان آمده بود آدمی ہنودان را
 كه اگر انگریز ہر موقعہ تحقیقات بیاید سفارتش مسلمانان بكنی چونكه ہنودان ہنودان ہنودان
 خوراندہ در غلامتیدہ بودند گفت حضرت صاحب فقیر ہستند و فقیر را باید كه بہر كس
 بودہ آدمی فرستادہ ما مراجعت كرد حضرت محبوب سبحانی فرمودند چونکہ حق تعالی

اسلام را بعد وقت فتح و نصرت دہد فصل وی چنان ظهور یافت کہ رسالدار مسلمان بود و وظیفہ
 مایحتاج و از اعانت مسلمانان ابا کرد و فرستادہ نامہ پدید شدہ از تھانہ بیرون آمد و تھانیدار الکو
 ہند و بود از وی پرسید کجا آمدہ بود وی آن مرد ماجرا بیان کرد گفت رسالدار را درین امر هیچ
 تعلق نیست ہرچہ بہت تعلق نیست دمن ہرچہ حضرت ایشان فرمائید خواہم کرد تا کہ پیشتر بگرنہ
 رفت و گفت مسلمان بگناہ ہستند و این ہنودان محض برای غلبہ و قوت شرارت کردہ آ
 انگریز را یقین آمد کہ از زبان ہنودان شہادت ممکن نہ باشد مراجعت کرد و دارا پور رفت راجہ
 زمان مہدی را خبر شد و بروئی انگریز ہنودان را دشنام داد و گفت ممانعت کشتن گاؤں
 کجا آمدہ است انگریز گفت بیچ ممانعت نیست ہر کس کہ خواہد بکشد باز گفتند کہ مسلمانان
 موہمی گاؤں در چاہان مانداختہ از چند ملازم بر طہارت چاہان معین شدند و پرسیدند کہ
 چاہان بچگونہ پاک خواہند شد گفتیم کہ بگوئید کہ گل و خلا از چاہ خارج نشود پاک نشوند پس
 مزدوری و خرج دیگر ذمہ ہنودان آمد و پاکی چاہان ذمہ مسلمانان انگریز از راجہ مذکور پرسید
 کہ چند چاہ برای استعمال ہنود کافی است گفت چار چاہ کہ متصل قصبہ اند و باقی در استعمال
 مسلمانان باشند انگریز لفظ چار چاہ را گفت ہر جا میرفت کہ تا وقت فیصلہ فراموش نشود و
 راجہ مذکور را ہنودان گفتند کہ داری ما ہرگز نہ کنی گفت چہ داد خواہید کہ مسلمان آب
 نہ کشند یعنی بہر چاہ ابوہ شہا مسلمانان بالا چار کند حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ راجہ
 مذکور مہدی بس جوان مرد بود کہ انگریز از وی و از ان سیکہ کہ با وی در عدالت شریک بود
 را فیصلہ پرسید پس مخالف آن سیکہ نامی نوشت و حالانکہ سیکہ مذکور در ہر امر با وی
 متفق شدی و لما فاکردی سیکہ مذکور گفت خانہ من نکلی گفت لحاظ تو در معاملات دنیاوی
 است و ایل امر اسلام است درین لحاظ نہ کنم انگریز گفت کشتن گاہ گاہان مقرر با یقیم
 قضیت و کان تسلیم نکنید کہ مکلف شویہ بکہ عام دانید ہر جانب ہر کہ خواہد بکشد حضرت
 محبوب سجانی فرمودند کہ از ان روز قدری شور ہنودان منتفی شدہ است و رنہ ہر وقت
 شرارت میدارند بر روزہ چار شنبہ سعادت مجلس شرف شدم عبداللہ در ویش و
 تمام محمد پلاک والہ وغیرہ یاران حاضر بودند حضرت محبوب سجانی از غلام محمد استفادہ فرمود

مجلس
 بیان
 ہرچہ
 در
 سلسلہ

کہ عبدالقادر در دلش در میر پو میباشد گفت بلہ باز پرسیدند نماز میخواند عرضداشت کہ نمیخواند
 فرمودند کہ او کجھتا باز غلام محرم و صغیر و صغیر داشت کہ روزی مولوی صاحب عبداللہ گفت کہ اے
 عبدالقادر ایسکے پیغمبر صلعم و اولیائی متقدمین رفتہ اند ہمیں نماز است و آن راہ کہ بغیر نماز بعضہ
 فقیراں میروند چیست گفت نماز راہ عامان است راہ خاصان دیگر است حضرت محبوب
 سبحانی این بیت بر زبان آوردند بیت خلاف پیمبر کسے راہ گزیدہ کہ ہرگز بمنزل نخواہد رسید
 باز فرمودند کہ درجہ مجذوب بہ نسبت درجہ سلک ہیچ نیست زیرا کہ حضرت صاحب ماحو اجہ
 شمس المعارفین فرمودہ اند کہ مثال مجذوب اینست کہ اگر کسے لاسور رفتن خواہد و چشم پوشد
 و خود را در آنجا بیند و مثال سالک آنست کہ سلاح بگیہ دو تہامی راہ بقدم رود و تہمتہا ہائے
 و مشقتہا ہائے راہ بیازماید و راہ قطع کند مہر عہ کہ سالک نیمہ بنود راہ و رسم منزلیہا مثال دیگر
 آنکہ سالک در راہ ہمراہ قافلہ است یعنی اعانت مشایخ را ملحق بود و مجذوب در بے راہی تنہا
 باشد و ہر کہ تنہاست در خطر است فرمودند کہ عبدالقادر نفس کش آدمی بود کہ ہمیشہ روزہ داشتہ
 و برہنہ سر آکشتے مسجد کرتے بعد ازاں فرمودند کہ درویش از مریدان حضرت توسوئی بود از آنجا
 کہ در توسو شریف آمدے فترے در راہ سے بود کہ ہمیشہ باوے نقصان رسانیدے یعنی چو
 برابر سے بگذشتے بے لذت شدی آخر آنرا ترک کرد و از دور گذشتے و از فقر نیز جانے
 خود گذاشتہ در آہش نشست روزے حضرت صاحب فرمودند ہمیں بے کن فقرے
 باتو غمراہت کند و ظاہر نے کنی عرضداشت کہ حضرت ایشا زاعیانست بیا نرا چہ حاجت است
 فرمودند اکنوں ہرگز طرح ندے بلکہ بر آن راہ برو کہ بے نشستہ است و دلش مذکور چوں
 بر سرش بگذشت دید کہ روئی آنفقیر مبدل شدہ و در خرابی حال خود گریہ و زاری میکند
 پس فریاد کرد کہ اے درویش برائے خدا و رسول پیر خود را عرض کن کہ عفو کند زیرا کہ
 فقیر من بلکہ ایمان من نیز از خدا تعالی زایل گردانیدہ است و درویش رحم بر حالش کرد
 و بگوید حضرت صاحب حاضر شد فرمودند کہ ہمیں بے کن بے اسے سفارش آدمی برو
 و باز گرد آمد و دلش التجا آورد فرمودند باز نے آئی تمینہ ابھی وہ حال گردن یعنی
 حال تو نیز آنچنان گنم فرمودند کہ چند بار باتو شرارت نمودہ است و من منتظر بودم کہ شاید باز آید

آخر شرم نیز بگذاشت برود بر خیز بحدریں محل دعا گو عرضداشت که بعضی مجذوب شوند و ظواهر اعمال را ترک کنند
و بعضی مجذوب در ظواهر نیز ترقی کنند فرمودند اگر چه خدا تعالی فرموده است **لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ**
یعنی که نماز مکرورید و حالانکه شما مست بامشید و لیکن اگر پاسداری شریعت نکرده اید ظواهر اینتر
کمال پذیرند بعد از آن فرمودند که حضرت ما خواجه شمس العارفین رحمۃ اللہ علیہ را در وقت اواخر
چند سال استغراق بودی که نماز و ذاکات ادا میکردند اما خبر داری وقت هرگز نبود که کدام است
بلکه یاد و مابین رکعتهاے نماز را خادمی مقرر بود و ضعف این قدر بود که خادمی زیر سینه
مبارک دست داد و از سجود برداشت و هرگز هیچ وظیفه و نماز قضائے شد تا آن گاه که بوقت
وصال سه بار پرسیدند که صبح طلوع یافته است یا نه هر گاه معروض داشتند که صبح و سیه است
فرمودند و فرض میخواہیم که تا خیر زیاد نیست پس دو رکعت فرض تیمم ادا کردند و سه مرتبہ اللہ
گفتند و جان بحق تسلیم کردند بحدریں محل سخن در نذر معین افتاد مثلاً چورمه پیر صاحب و نوش
شیخ عبدالحق رودلوی حضرت محبوب بجان فرمودند که نذر کنند اگر بقدر یکدانه از نذر حیات
کنند و بخور و نذر و انشود چنانچه بعضی مردم خود تم میخورند و خیال را نیز بدینند و میگویند که حصه خود
علاوہ از نذر معین و روے درج کرده ایم آری ایشانرا باز در آوران شرکت چگونه است
و چیست بعد از آن فرمودند که همچنین ماده گاؤ که نذر قبلہ عالم ہمارے کرده شود قیمت دے
شش روپیہ مقرر است کہ بجز اولادشان دیگر سیرا نشود و دُنہ یعنی گوسفند حضرت خواجہ
توسوکی نیز بدینوجہ ادا کند دعا گو عرضداشت کہ طعام بیمار یا طعام میت چه حکم دارد خورده
شود یا نہ فرمودند منع نیست و لیکن رو بروے قبر میت نخورد کہ انقام عبرت باشد و از خانہ اہل
میت سرور طعام نخورد کہ منع است و چهارم روز کہ اہل میت طعام بخورند مراد همین است
دریں محل مرے عرضداشت کہ بعضی مردم نذر معین کنند و در تقسیم کمی و بیشی کنند فرمودند
کہ یکساں ہا۔ ادا کہ ادا نخواہد شد زیرا کہ نذر مذکور در ملک دے نباشد کہ بجا طبعے تصرف
کم و بیش در دے میکند باز اگر گفت کہ بعضی برائے اظهار نام چنین کنند فرمودند انما
الاعمال بالنیۃ یعنی وجود عمل بریت موقوف است فرمودند کہ مثال عمل ریاکار
این چنین کہ کسی دھب یعنی نر کہ در آب میرود مثل فیشک باشد و لیکن از شیبہ بیج فائدہ

بہت زیادہ دانتیں کھرہ چھوڑا ہند قند و شکر و مصری بدست آرنہ باز فرمودند کہ ثمرہ عمل بر نیت
 موتوں است و مثال نیست چون زمینے است کہ کبھی تھکتے نہ رہے پیداشود و ثمرہ و بدلہ ازاں
 فرمودند کہ در توح کثیر نہیں ہے است کہ درے زعفران پیدا شود و محافظان برے سے نشینند نہ آنکہ
 از سر زمینے زعفران میروید بلکہ بعضے زمین است کہ بجز خسار ایشے ہیچ نہیں و بد چنانچہ آیت
 وَالَّذِي خَبُثَتْ لَا يُخْرُجُ إِلَّا مَكْلاً أَمْ رَجَبٌ - و آن زمین کہ ناپاک و شور باشد بیرون
 نیاید گیاه او مگر اندکے کیر پیچ نفع در آں نباشد بعد ازاں فرمودند کہ اَلْأَرْضُ كَالْقَرِيْبِ یعنی
 دور مانند نزدیک است چنانکہ پس استاد گال در صفوں نماز جماعت برابر پیشینیاں باشند
 اندر اقتدا مراد آنکہ خلوص نیت تقصیر عمل را در پوشند - فائدہ ایں غریبے یہ کہ حضرت غوث الاعظم
 محی الدین گیلانی رضی اللہ عنہ در فتوح الغیب میفرمایند کہ زمین ل بر انسان کیساں نیست بلکہ متفادات
 است چنانچہ بعضے زمین چنایاں بود کہ اگر شور یعنی چل درے بیند از درخت زرع اندرے خراب شود
 و کمال نرسد زیرا کہ حیثیت و قوت ذاتی کمال دارد پس آں را از شور یا آبائی آرنہ و بعضے زمینست کہ اگر
 شور آب درے نیفکند درخت زرع درے پر در وہ نشود زیرا کہ قوت ذاتی ناقص و ارجح نہیں حق تعالی بعضے
 دیوارہاں قوت توکل داده است از متاع دنیا خالی میرارد تا درخت ایمان اندرے آندہ نشود بعضے دیوارہاں
 ازیشان متاع و اسباب نیاتازہ و ترمیدارد تا درخت ایمان در اں خشک نشود و پر در وہ شود انتہی
 ہمہ رخ کنیزان را پیر افتاد و حافظ الدین عرضداشت کہ میرا اگر چه بہر کہ ام درجہ ستیدست باشند کہ
 دلش خستیم بود ہر چہ خواہد بہ نیت پیرو برائیسر آید حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ دل گذر گاہ حق است
 زاد کوہ را نیز راستی است دل شکستہ بود بجا ہوں بایں حسرت و اشتگاہاں باہے ہمراہ شوند و حافظ اندکے چنانچہ
 داشت کہ معنی ہر معنی چگونہ است سد دل بہت آدر کہ حج اکبر است مراد از دل خود است یا دل غیر فرمودند
 کہ نزد اہل شریعت مراد از دل غیر است و نزد اہل طریقت مراد از دل خود و مراد از بہتست آوردن دل
 حصول مشاہدہ حق است در دل داین بہت بزرگان آوردند سہ خبا آقا توبہ پیران
 آقا توبہ پیر کہ ہاں بعد ازاں فرمودند کہ میان میر و ولایت ہم بس عاشق بود گذشتہ ہاں
 ہر گاہ حضور حضرت صاحب دہم پیچ و پیوند بگزارد و حال آنکہ ہمسور رہاں سے میر جنت الہی و در
 موجود بود و سہ و پیہر میسر نشد چوں بعبادت خود بر تیر بزرگ خویش برانے داشتہ رفتہ

و سنگمائے چار دیواری گنہ افتاده بود برائے درستی دیوار برداشتم سه رویه از زیره سنگ دریافتم
 که هر یک بسین مختلف بودند پس محض سنگهای بسیار برداشتم اما هیچ نیافتم و حضرت محبوب سبحانی
 فرمودند که سیم آن هر سه رویه بشهادت زرگراں بے مثل بود بعد از آن فنانام درویش
 عرضداشت که شش سال به تنهایی گذاشته ام اگر اجازت فرمایند تا کج دیگر بکنم ورنه نکسم
 حضرت محبوب سبحانی خاموش بوده فرمودند در اصل گمراه کننده مردمان مثل زنان چنیرے
 نیست که زیرین بعد از خوردن اثر کنند و این زناں چناں زهری قاتل باشند که بیک نظر مبتدیه
 مقتول سازند و این بیت فرمودند بیت در راه خدا که ره زناتند + آن راه زناں ہمیں زناتند

مجلس ۲۶ در بیان آداب درویشی و فقر

بروز شنبه یکم شعبان ۱۳۱۲ هجری بسعادت مجلس شرف شدم حافظ اله دین و امیر بخش ملتانی حاضر بودند
 سخن در اظهار کردن فقر و آداب شیخ افتاده بود فرمودند بعض وقت فقر خود بخود اظهار میگردد که
 فرشتگان میکنند چنانچه بوی مشک بر پرده باغزاری میکنند و آنکه بنفس خود اظهار میکنند مذموم است
 امیر بخش گفت که این مردمان که پابرهنه در حضوری آیند این هم اظهار است حضرت محبوب خانی فرمودند
 این ادب است کسی نخواهد که چندین پنج برائے اظهار فقر بکشد باز فرمودند که موقوف بریت است عاگو
 عرضداشت که ادب غلبت و حضور کیاست فرمودند ادب جلدی نیست هرگاه حقتعالی میخواهد بر
 خود بخود تعلیم کند که عجب تو تو طرح افحال دانه از فضاور میشود بعد از آن فرمودند که بابا صاحب
 فریدالدین در راه و قریب مزار داتا گنج بخش علی هجویری قدس لہ سره بر چاه گاه خواجه معین الدین
 دلی ایستاد چون میرفتند کف دست و سر را نوسیدند زیرا که جد مرشدیم نیز بیچاره فتنه دهن هم در اینجا پادشاه
 بعد از آن فرمودند که این ادب را حدی نیست چنانچه فضل درویش جنڈوال چندین کرده
 مسافت از اینجا بسوئے پشت رفته بود و غریب گوید که خانه وے بست و چهار
 کرده است از جلال پور شریف فرمودند اول که اینجا آمده بود گاه در دهن و پادشاه در گلو و پشته
 سرگین بر سر نهاده بود بعد از آن فرمودند که بعضی نو نو بهیت بے ادبانه اظهار کنند تا که مردمان
 دانند که این مرد صاحب درجه است چنانچه اظهار برابری کرده با پیرزادگان خود بر چهار پائی
 و غیره خسیند و این غریب گوید که شاید این رمز برائے امیر بخش فرموده باشند بهمدین محل

فرمودند کہ بزرگے سپر خود را نصیحت کرد کہ چون بچ بریست ہر چیز را کہ در آنجا باشد یعنی در عرب شریف
 ہر چیز را ادب کنی و نیکو دانی چون سپر را جعت کرد سپید کہ چگونہ یافتہ آمشیای عرب را گفت
 ہر چیز را عنہذا نستم و ادب کردم و لیکن سگان را بس درشت دیدم گفت پیچ فائدہ ازیں حج ہو
 نہ سیدہ است بعد از اں ایں بیت فرمودند بیت نہبت بسکت کردم و بس منفعلم نہانکہ نسبت
 بسکت کوئی تو بس بے ادبیت ہمدین محل فرمودند کہ دریشے را سپرے گفت کہ مرا نیز
 بسا و کہ راہ فقر ہایت فرمازند پس سپر اور چلہ نشانید بعد از اں در مجلس علما کہ بحث مسائل بود
 بفرستاد پس سے نیز مثل علما تقریرات کرد گفت اربعین دیگر بنشین باز مجلس گفت و در تقریرے
 کی افتاد باز اربعین سوم گفت تاکہ در مجلس علما و یہ تقریری نبود و جز خاموشی ہیچ نتوانست کرد
 آن بزرگ معلوم کرد کہ انہوں تاثیر ادب و فقر درست شدہ است مراد آنکہ ادب آنوقت حاصل گردد
 کہ حرکتی از وجود سے بر نیاید و ایں بیت بزرگان فرمودند بیت قرآن کتاباں سہو پھڑیوں اک
 نہ پھڑیوں کی مارن :: جنہاں کھو بارن پھڑیاں پھڑیاں سے کل لون تارن شب ووشنبہ
 بحلقہ ختم شریف داخل بودم معہ حافظ الہدین و مولوی سراج الدین و فقیر محمد درویش و دیگر
 چند نفر کہ مجذوبے خدا بخش بر سر حلقہ برائے گدا بیام و حضرت محبوب سجانی با اشارہ انگشت
 فرمودند کہ بنشین پس بیروں آمد و نشست و ذکر سے کہ سبحان اللہ ہمہ وقت گفتے شروع
 کرد و ایں مجذوب زولیدہ ہوئے و دیوانہ ہست کہ بسوئے مغرب از قصبہ جلالپور شریف در
 غارے بنشیند کہ سے از حلقہ بگفت کہ چندیں ناہنا کہ میگید و بخور و یا نہ فقیر محمد گفت دیروز
 حلوائے توشہ در دہانش انداختم ہرگز بخور دہ بود و ایں لفظا گفت کہ اگر سے دہی یعنی گدا تا بروم
 و برفت حضرت محبوب سجانی ایں بیت فرمودند بیت گر خوری یک لقمہ از نان نورینہ خاک
 ریزی بر سر نان تنورینہ باز فقیر محمد گفت کہ سوراخ گوش و بینی بگل اندوہ است پس ایں بیت
 فرمودند بیت چشم بندوب ب بند و گوش بندہ گزیانی سر حق بر من سمند و حضرت محبوب کی
 بریں مجذوب بسا لطف نمودہ گفتگو سے میکردند چنانچہ سے بوقت بنشین بر در بیام فرمودند بیایا خدا
 بخشا و گشت و چاول طلب کرد فرمودند و بریں وقت نان بگیری و بوقت شرب نوشنت نیز دہیم و ایں بیت
 نان بے سیداد و سے نیکرفت باز تہا سہا فرمودند و بدادم باز غلہ کای طیب و انہم بگرفت باز

مجلس
 دہرین
 خطاب
 بفرستاد
 دیگر

نانے گئی گرفت ہم خواست و از دروازہ روانہ شد و دریں میان بسا گفتگوئی کرد بعد ازاں
 سخن در زہد و ریاضت جوگی بنیالی افتاد کہ بتوجہ حضرت محبوب سبحانی مسلمان شدہ بود فرمودند کہ
 چند مدت برہنہ و بیوسم سر با بر کوہ ٹلہ بودہ است و دیگر ہمہ ملکھا را سیر کردہ و درینجا آمد و بسا تکرار
 و بحث شروع کرد آخر گفتیم کہ بحروی رہا کن و راست شو و کلمہ یگو و مسلمان باش باز فرمودند کہ
 اکنون از قسم نقدی و غیرہ حاجت خواہاں پیش وے می آرند ولیکن طمع ہرگز ندارد ہر کس کہ
 اول طعام بیارد بخورد و باقیانرا واپس کند اگر دوسر روز طعام نیابد از کسے نخواہد باز فرمودند
 کہ حضور حضرت توسی رحمۃ اللہ علیہ فقیرے برہنہ بدن بر دراز گوش بیامد کہ تر گاہے ہم برہنہ
 بود و عادت شریف حضرت صاحب چنین بود کہ ہر وقت سر و مراقبہ نگوں میبودند فقیر چوں در
 حضور آمد گفت نیز چہ بچوئی من اینک ایستادہ ام یعنی خود را اضافت بحق تعالیٰ کرد حضرت
 صاحب سر مبارک برداشتند و بسوسے وے دیدند باز نظر زیر کردند و آن فقیر از دراز
 گوش زیر آمد و از کسے چادرے خواست و ستر پوشید و سلام کرد و نشست و حضرت
 صاحب نظرے دیگر بدیدند و فرمودند کہ اکنون برو پس خر گرفت و پیادہ روانہ شد و رویش
 عرضی شدند کہ این مردم کدام بود فرمودند کہ پس فقیر در منزل منصور رحمۃ اللہ علیہ مستغرق
 است و اکنون از آن مقام در گذشت و بصری آمد و حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ حضرت
 صاحب فرمودند کہ منصور علاج را علماں بردار کردند و از آن منزل بیرون نتوانستند کرد
 اگر منصور دریں زمان من بودی ہرگز ویرا بردار گرون نمیدادیم یعنی از آن مقام بحالت
 صحو آوردے بعد ازاں بیان ریاضت و نجادہ دو فقیہ فرمودند کہ در زمان ابتدا
 فقیرے برہنہ بدن در سرائے زمستان شش ماہ پس مسجد ما گذاشتہ بود و دیگرے
 را ذکر فرمودند کہ بر روضہ ہینیمبر در غار الانبیا چلہ گذاشتہ بود و روزہ بعد از چہارم روز
 افطار کردن مہمود وے بود و در فلان زمین ویرا روزی میسر بنود پس حکم الہام
 گوشت مار شش ماہ بخورد زیرا کہ در آن زمین مار بسیار بودند و حضرت محبوب سبحانی
 فرمودند کہ گوشت مار در لوطے جوشانید پس درینجا آمد و وظیفہ راستے خواند
 پیر رسید و رفت آخر در شہر سیالکوٹ در یک چلہ فوت شد بروز سہ شنبہ

مجلد ۲۸
در بیان
کرامت
قبلہ عالم
مبارک

بدولت مجلس مشرف شدم حافظ الہدین و عبداللہ در ویش حاضر بودند و حضرت محبوب
سبحانی کتاب لطائف سیریہ مطالعہ میفرمودند و این کتاب از ملفوظات و حالات
حضرت حکیم دین سیرانی بود و حضرت محکم دین ہم سبق قبلہ عالم خواجہ نور محمد مہاروشی بودند
و رابطہ او در شرب اولیہ کمال بودہ اند و حضرت محبوب سبحانی نقلے از آل کتاب
بیان فرمودند کہ مرید سے از مریدان قبلہ عالم بسوسے حج رفت و بر شتر سوار بود چوں بموقع
عرفات حاضر شد و آنجا تلاش قبلہ عالم میکرد و زیر اکہ سے شنیدہ بود کہ او شان بہر حج در
عرفات حاضر می آیند ناگاہ نظر کشن بر قبلہ عالم افتاد و دید کہ بزرگے برقع پوش پیش میروند
و ایشان بر قدم سے ہمراہی میروند آں مرید از شتر زیر آمد و قدمبوسی کرد و عرضداشت
کہ این برقع پوش کدام بزرگے است فرمودند کہ ای شا جناب سرور کائنات صلی اللہ علیہ وسلم
ہستند باز عرضداشت کہ التماس نماید کہ مرا ہم زیارت خود مشرف فرمائید پس گفت کہ
بموجب استدعای قبلہ عالم برقع مبارک بر کشیدند و دیدم کہ پیشانی مبارک مثل آفتاب و خشا
و موسے مبارک ابرو مثل یاقوت لعلمان و دندان مبارک سفید و دیگر آثار کہ از حد بیرونست
بعده قبلہ عالم مرا فرمودند کہ بزودی بمقام خود برو کہ این مقام خوفست پس قدمبوسیدم
و بسوسے شتر آدم و تارنج ماہ و روز و وقت بنوشتم و بجا کہ خود آدم چوں در موقع کعبہ
منصل بہا و ایور رسیدم از مردمان آنجا شنیدم کہ قبلہ عالم در آنوقت و در آنروز حین بکلمے
خاص خفتہ بودند فافلہ و این غریب گوید کہ اگر قبلہ عالم مرید خود را زیارت آں حضرت
صلعم در موقع عرفات مشرف گردانیدند و با سستہ عاسے ایشان برقع مبارک از رو
مبارک کہ مثل آفتاب بود کشیدہ شد این حضرت ما محبوب سبحانی در خانہ خود مریدان
خود را زیارت آں حضرت صلعم ممتاز و سرفراز گردانید چنانچہ مریدی از مریدان ایشان
بہم شبہ بر این مولود در وجود و رقص مثل پرکار دور میکرد مولود ایکہ آمد و انصافی شرح
تہات روسے توبہ نکتہ و التلیل و صف زلف عنبر لوی توبہ سین دندان تو از یا سین نشانی
میدید سورہ حاکم دار حلقہ لیسوی توبہ اید و شمت سر متاک از کل ما ذاع البصر
غائب تو سین است برتر گوشہ ابرو سے توبہ و رقص این مرید بر صراع آخری بیحد بود

پس اندرین وجد و ذوق بخت و دید که آن بر تن پوش صلعم روی مبارک و بر دسفید پوشید
 بر چادر پانی خفته اند و وجود این در ویش گرد چادر پانی بچنان در وجد طواف میکرد و نیز میگفت
 و این بیت میگفت بیت یا رسول الله بر افکن برقع از رخسار خویش تا شود روشن
 ز رویت آفتاب خاوری و هر دوریکه برابر دئے مبارک می آید در رقص قدس برقع
 مبارک کشیده شود تا که بعد از چندین دور تمام روی مبارک کشاده شد و دید آنچه نوشته شد
 انتہی حضرت محبوب جهانی فرمودند که مری از مریدان قبلہ عالم فرک و اصل اللہ بود کج رفت
 و بعد از آن بدین شریف رفت و وقت شب چون مردم را از حرم شریف بیرون کرده قفل دروازه
 حرم شریف بزدند این مرید حضرت قبلہ عالم درین خیل که در آنجا است پوشیده بود و بعد از نصف
 شب دروازه روضہ شریف کشاده شد و دو بخت پوش در حرم فرامیده قریب آن خیل بیامدند یکی
 گفت که بوسے مردم می آید و باز گردید و دیگرے نزدیک آمد و این مرید قبلہ عالم بخت و در قدم مبارک
 بیفتاد و ایشان حضرت رسول کریم صلعم بودند و فرمودند که ای شخص پیر تو خوش بود یعنی قبلہ عالم
 مہارے و باز فرمودند که چون باز گردی سلام من بد و رسانی و برقع پوشی که دور شده بود حضرت
 فاطمہ الزہرا رضی اللہ عنہا بود بعد از آن نقلے دیگر این کتاب بیان کردند و فرمودند کہ ہر کس تعریف
 کند کہ فلاںے را لنگریست جاری پیچند کہ حضرت محکم دین سیرانی رحمۃ اللہ علیہ معنی
 لنگر چو نہ فرمودہ اند کہ مردے از لنگریستان طعام خورد و سیر شد و باواز بلند و عا
 گفت کہ خدا تعالی ہمیشہ این لنگر حضرت را رواں دجاری دارد کہ مثل من گدایاں
 سیر شوند آواز بگوش آنحضرت رسید و بگوش آمدند و فرمودند کہ اینچہ دعاست کہ بلفظ
 لنگر یاد کردی لنگر نام چیزے است کہ کشتے روان را در آب ستادہ کند غرض آنکہ
 بندش و امساک درین راہ زبون است بعد از آن فرمودند کہ در فوائد الفواد از سلطان
 المشایخ رضی می آرد کہ بزرگے میگفت کہ در ادوا و افکار و نوافل مصالح باشند و ازین اسباب
 شور باد درست نشود تا در دیک گوشت نباشد و این را شور بے زور میگویند و چون گوشت بود شور با
 راست و اصل شود و گوشت مراد از ترک نیست و ترک دنیا این بود کہ جامہ پوشد و طعام نخورد بکہ پوشد
 و بخورد اما ہر چہ پیش آید جمع کند و مثل آب روان دارد و دل را متعلق بچیزی از اسباب ابد و این بیت خوانند بیت

لَنْ تَكُلُوا الْبَرِّ حَتَّى تُنْفِقُوا

هر چه داری صرف کن در راه بود

زیرا که در ویش را علو مقام آنگاه حاصل بود که هر چه پیش آید صرف کند و دل را فارغ کند
بها دل بخش قصاب که یکی از مردان خواجه شمس العارفین است آن کرد که از چکوال روان شد و در
راه خیالی در دل خطور کرد که خواجه شمس العارفین پرواه دنیا هرگز نگذشته است که هر روز
پنج روپیہ روزانه می یابم اما از نعمت دین خبری ندانم چون بحضور حضرت محبوب سبحانی مشرف شدم
فرمودم بها دل بخشا هر چه خدا تعالی بدهد بر آن شاکر باید بود و نگه باید داشت اگر کسی یک پیسہ
نکمه داد اعتبارش بپذیراید حق تعالی این دو پیسہ بدهد اگر دو نیکو دارد سیاید یعنی فضول صرف نکند و هر که در دنیا
بخت کار نباشد از دین بوی نیاید پس عرض داشتم که روزی خواجه شمس العارفین یک سکه از کتبی بین فرمودند که
این پیسہ که بصورت گرد ساخته شده است برای روان کردن بوده است برای مساک جمع کردن نشده است
باز فرمودند که شخصی طالب لعل بود شش سال در بیابان با لعل رای سبب و میسر نشد بعد از
شش سال در دیار رفت وی جست و در آنجا نیز لعل نیافت آخر ششست یکا شد چون
غور کرد و در خود دید آن لعل که طلب می میکرد آن خود بود پس حضرت محبوب سبحانی فرمودند
که بها دل بخشا چون این نعمت حاصل شود این را حفاظت باید داشت شل دیک خام خوش
کرده بیرون نباید انداخت عرض داشتم که دیک بیچاره غریب و عاجز است چه کند و این
دارد و پوشیده نتواند کرد و اختیار طبع کنند است بهر وجه که میده باشد هر بانی کند تا شود
بخته شود فرمودند که آری این راست است بعد ازین لعل حافظ الله دین مرا غن شد
که معنی این مصرع عشق عطار چیست مقرر شد ذکر خالص النیاس اندر سر بود حضرت
محبوب سبحانی فرمودند که مبتدیان بر نگارد عبس نفس میکنند و تمامی نیزجهای نفس
سوارخ بینی و گوش و دهن به بندند آخر نفس سبونی دماغ عروج کنند دماغ آواز می
شوند مثل آواز جرس و نعل و غیره بیت

لب به بند و چشم بند و گوش بند گریبان به تن به تن به خند
دعا گو عرض داشت که نفس با کل نه نمی شور بکند ز راه سلامت خرو می کند نزد بند
خیر مثال آنست که چون در مای خانه را بسته دارد و در راه اخراج بند شود اگر چه

از راه های باریک اندک اندک بیرون آید اما قلیل را حکم کامل معدوم است و حالانکه
آتش هم پی در پی در آن خانه افروخته باشد باز فرمودند که سه صد و شصت رگ که اندر وجود
انسانست و گوشت و استخوان و پوست تمامی بکس این نفس با و از های جدا گانه ذاکر
شوند و این مصرعه بر زبان آوردند مصرعه هر رگ من تارگشته حاجت زنار نیست و
و خصوصیت این ذکر بر ذکر زبان و غیره دست و پا بدینوجه است که همه وقت متصل و
جاری باشد صاحب این ذکر نتواند که بند کند و ذکر زبان را وقفه و انفصال پیدا آید دیگر
آنکه صاحب ذکر زبان بر ذکر نفس اعلم نباشد و نمی داند که نفس من که همه وقت قید خروج
و دخول آن در اختیار من نیست چه کاری کند و حالانکه وی خود بخود ذاکر است در علم صاحب
ذکر سترهدرین محل بهادر خان چک جانیواله قدمبوس شد حضرت محبوب سبحانی متوجه
باو شدند و بعضی بیان درینوقت فرمودند که فلان زمین اگر بداند دی دروئی درختهای
منخیل و غیره از بهر سوختنی لشکر آباد کنانیده شدی و زمین مذکور در ملک میران شاه دهری
واله بود و او فوت شده و زمین غیر آباد افتاده است و مالک آن وی بحد و بخل بود
برج نمیدادند باز فرمودند که بادشاه وقت بحضرت سلطان المشلیح لباحیل با ساخت
که این لشکر منقطع شود آخر عاجز شد و گفت که این لشکر خداست بحیل من بند نمی شود
شب چهارشنبه چند نفر برای خواندن ختم شریف حاضر شدیم و آن وقت نائب
تحصیل از اینپژدادن خاں مع لواحقان خود حاضر خدمت بود و می پرسید که در خدمت
فقرائی دیگر رفتن چه فرمایند حضرت محبوب سبحانی فرمودند که خیر اندرین باب گفته اند بیت
شیر ز بوسد بلبها پای مرد قانعی ماده سگ خاید بدندان پامرد هر دو
باز فرمودند و قلیل من حیدادی الشکور یعنی شکر گویان بر هر چه از یک جا میسر آید کمتر
باشند که آرام کرده بنشینند و یقین کنند که خدا تعالی قادر است اگر میخواهد ازین جا
بدد و اگر نه بهر در گرفتن مقصود حاصل نشود بجهت تحصیل دار گفت که من علیحده یک عرضی
دارم پس همه یاران از آنجا بیرون رفتند خبر نیست که چه سخن گفت بروز خیمه مع چند
نفر سعادوت حضور مشرف شدم ذکر هر شاه صاحب خلیفه خواجہ شمس العارفین در افتاد

شخصی از بهری پور هزاره در خدمت حاضر بود معروض داشت که ملک ما شهر ایشال
 عام است دعا گو عرض داشت که میر شاه صاحب شاید بوقت ایام اخیر در خدمت خواج
 شمس العارفین حاضر بوده اند حضرت محبوب سبحانی فرمودند که چنین نیست و لیکن
 چون وصال حضرت از سیال شریف واپس آمده بودیم ایشان با ملاقاتی نشده بودند
 باز فرمودند که صد ما خلفائی حضرت صاحب که در حیات حضرت پوشیده بودند بعد از
 ایشان ظاهر مخلوق گشته اند آری منتاب اگر چه بسیار صاحب روشنی بود اما بمقابله آفتاب بی نور
 باشد زیرا که نور حضرت مابیشک بمنزله نور آفتاب بود که در زمان خود بسینظر بوده اند
 ملازم این حکایتی فرمودند که کرم داد نام شخصی از مردیان حضرت ایشان بود یعنی از
 پیر بھائیان ما بود بر خلاف دستور حضرت صاحب مزامیری نواختی و کسی جارفت
 مخلوق را بیعت کردن آغاز کرد خبر دی حضور حضرت رسانیدند بعد از مدتی چون اند
 سیال شریف آمد و قد موسی حضرت کرد کسی در ویش عرض داشت که غریب نواز
 اینک کرم داد آمده است که مردمان را بیعت می کرد بر زبان مبارک فرمودند که اسے
 فلاں شمعها را در بروئی آفتاب بفریزی که هرگز منور نخواهند شد بعد از آن حضرت
 محبوب سبحانی فرمودند که حضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ ہر کلام ذکر عشق را داشتگان
 و عام میکردند و حضرت ما چنان صاحب حوصلہ و علم بودند کہ ہرگز هیچ مذکور را اظہار نمی
 فرمودند مردمان گرداگرد حضرت غوغا و آشوب میکردند و حضرت ایشان خاموشیہ نشسته
 می بودند چنانچہ سماع سرود را ہرگز نشنیده اند و اکنون نیز همچین معمولست کہ بوقت مجلس
 عرس حضرت ایشان ہرگز مزامیر حاضر نکرده شود حالانکہ معمول توسو شریف بدینوجہ است
 کہ ہر روز بوقت صبح قوالان بمعہ مزامیر چوکی می کنند و در روز عرس حضرت خواجہ توسوی
 ہمہ جفتہائی قوالان کہ ملازم برسم ما ہواری بستند سرود وغیرہ اسباب مزامیری نوازند
 بعد از آن فرمودند کہ حضرت صاحب توسوی رحمۃ اللہ علیہ صاحب کمال و مبالغہ
 بوده اند چنانکہ جناب رسالت پناہ صلعم خاتم الانبیا بوده اند ایشان بچنان ختم الاولیا بوده
 اند دعا گو عرض داشت کہ در مناقب محبوبین نوشتہ دیدہ ام کہ ہر گاہ وصال حضرت

توسوی رحمۃ اللہ علیہ ہم پیوستہ در روز جنازہ ایشان کہ فقیر حاضر کرد کہ امروز ارواح جمیع اولیاء اللہ کے زمین ہر جنازہ
ایشان حاضر آمدہ اند و حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی و حضرت سلطان المشائخ محبوب آلہی دست بیکدیگر گرفتہ می روند
و با ہم غمخواری میکنند حضرت محبوب آلہی می فرماید کہ امروز خاتم سلسلہ چشتیاں بدار البقار حلت کرد و غوث
اعظم چہیں میفرماید کہ خاتم چشتیانی بلکہ خاتم تہ سلسلہ چارگانہ بود حضرت محبوب سبحانی
فرمودند وریں چہ شک است زیرا کہ حضرت مذکور در سلسلہ چارگانہ مخلوق را بیعت
میکردند باز عرض داشتہ ام کہ این ہمداران کتاب دیدہ ام کہ بوقت تدفین لاش مبارک حضرت
مذکور را روح ہتر آدم علیہ السلام بر سر مبارک دست و شستہ بود و بر سینہ شان روح آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم دست خود داشت و پای شان را روح علی کرم اللہ وجہہ تاکہ بدست ہائی
خود لاش مبارک را در لحد نہادہ بودند حضرت محبوب سبحانی فرمودند بیشک راست است
حضرت صاحب چہیں صاحب کمال بودہ اند بعد ازین فرمودند کہ کمالیت سجادہ نشین
اللہ بخش را نیز حدی نیست و قتیکہ در ہنگامہ مخلوق کثیر شستہ باشند چنان معلوم
میشود کہ فرق ایشان با سمان رسیدہ است و عادت مبارک جناب سادہ است کہ ہر وقت لباس ایشان نہایت
چرگین باشد و ہر لباسیکہ می پوشند ہرگز شستہ نشود تا وقتیکہ پارہ پارہ نگردد از بدن جدا نکند و بر خاک می
نشینند اگر کسی فرش اطلس وغیرہ گستراند آنرا پیچیدہ و نیزالو میدارند بعد ازین فرمودند کہ در ایشان حضرت توسوی رحمۃ اللہ
علیہ با ہم ذکر کرامات و برکات حضرت میکردند ربیبی دران میان بود کہ معیش بہ
حضرت سجادہ نشین بود گفت این حضرت ما از جد مبارک خود فوقیت بردہ اند حضرت
محبوب سبحانی تبسم کرد و فرمودند بلی ہر کس را محبوب خود از دیگران بہتر نظری آید و مریدان
حضرت ایں رئیس را جبر کردند کہ چہ نہیں بگوئی آنکہ آنحضرت جد ایشان بودہ اند دویم بیعت ایشان
با آنحضرت است و فیضیاب ہم از جد بزرگوار خود شدہ اند گفت اگر وقت جواب دریا فتم خوا
خواہم داد و اتفا ناز نے فاحشہ بود و مارکان او بعزم قتلش برخاستند زن مفرو شدہ در
خانہ کے حضرت سجادہ نشین داخل شد کہ دینجائے کسے مرا نخواہد کشت حضرت سجادہ نشین
غذر خواستند کہ اگر چہ ایں زن گنہگارہ است لیکن چوں بجانہ ما اماں خواستہ است
برائے ما و برا بگزارید آں مردمان باز گشتند و حیائی کردہ دعوی اغوا بنام حضرت

بعدالت انگریز برونڈ پس از عدالت کا غلطی ایشان جاری شد ازین خبر حضرت ایشان
اندوگمین شدند درین اثنا پیش از تاراج طلبی عرضی آن رئیس بتوسہ شریف بیامد نوشته بود
کہ جواب بنویسید کہ حضرت مارا چه حادثہ در پیش آمده است کہ از چند یوم دل من بقرار و
اندوگمین است جملہ واقعات بسوی آن رئیس تحریر کرد پس عرضی دیگر فرستاد کہ من جان
خود را بوضن حادثہ حضرت صاحب برای خدا قربان و تسلیم کرده ام دیگر آنکہ جواب بگوئید
کہ کسی از مریدان جدا علی حضرت ایشان جان خود پیش پر خود فدا کرده است غرض آنکہ
حضرت ماسجادہ نشین چنان کمالیت دارند کہ مریدان ایشان از جان فدا کردن دریغ ندارند
پس درین اثنا سفارتش کنندگان خود بخود پیش انگریز رفتند کہ اگر حضرت ایشان را طلب کرد
بادشاہی شمار از وال خواهد گرفت کہ ہم نوایان روی زمین مرید ایشان اند و از جنگ کردن
باشما دریغ نکنند انگریز تیر رسید و طلبی حضرت موقوف کرد همان وقت خبر نیز بیامد کہ رئیس مذکور
فوت شد و جان بحق تسلیم کرده است و غرض آنکہ چون لصدق اخلاص جان بخشی کرد
حق تعالی جان وی قبول کرد و داوری از سر حضرت سجادہ نشین موقوف شد و صدق دیرا
حق تعالی ظاہر ساخت روز اوینہ نیم شعبان ۱۲۱۲ھ بمحض حضرت محبوب
سبحانی نشسته بودم از امیر بخش ملتانی استفسار فرمودند کہ روزہ حضرت حافظ جمال صاحب
خلیفہ قبلہ عالم ہماروی رضی اللہ علیہم چہ قدر است عرضداشت کہ چندان بلند یا فراغ
نیست بلکہ بدرجہ اوسط است کہ یک تربت ہمدی خان مرحوم بغیر از تربت حافظ
صاحب است و جائی دیگر قبر دروی نیست و گویند کہ حافظ صاحب بحین حیات خود
بطور سپاہیانہ سلاہمی بستند و سواری شدند اکنون مریدان شان ہم بدین سہیت
میروند و تبارج مقررہ عرس حافظ صاحب می کنند باز پرسیدند کہ روزہ غوث صاحب
چندان قدر است گفت کہ آنہم در میانہ است اما روزہ شاہ رکن عالم صاحب کہ سیر
غوث بہا و الحق رضی اللہ عنہ بود اندلسا مالیشان و فراخت کہ صد قبر بخونہ اندر مان
روضا از اولاد شان موجود است و در روز وفات ایشان مردمان سندی در ملتان می
آیند و عرس می کنند و لنگر ہم جاری و ہشتہ اند و نذرانہا بہید و نہ غوث صاحب و

محبوب
رسان و نہ
حافظ جمال
صاحب

شاه رکن عالم صاحب و دیگر اولاد ایشان را جابجائی گذارند حضرت محبوب سجائی
 پرسیدند که اولاد ایشان همانان را طعام نمی دهند امیر بخش گفت خبر است غریب نواز نذرانه
 میگیرند و خود نیز طعام از نگر مردمان سندی میخورند و پس حضرت محبوب سجائی تبسم فرمود
 و حاضران هم بکشاوگی درآمدند پهلوی محل ذکر مولوی صاحب عبید اللہ مرحوم که خلیفه
 میاں خدا بخش خیر پوری و ایشان خلیفه حافظ جمال رحمة اللہ علیہم بوده اند آغاز شد که روز
 وصال مولوی صاحب حافظ صاحب رحمة اللہ علیہ واحد است یکروز عرس حافظ صاحب
 مرحوم و دیگر روز عرس مولوی صاحب مرحوم میکنند امیر بخش گفت که مولوی صاحب را
 و تیره چنین بود که هر کس که نذرانه گذاردی از او پرسیدندی که وام دار هستی اگر وام دار بودی
 نذرانه واپس کردی و اگر نه بگرفتی باز معروض داشت که من هم در طفلی زیارت شان
 کرده ام که بی نماز در مسجد آمدن نمی دانند چنانکه روزی یک دپٹی که مذہب شیعه میباش
 برای قدمبوسی در مسجد آمد و ایشان بقضائی حاجت رفته بودند سرگاہ بیامدند و ویرا دیدند
 بیرون از مسجد ایستادند و کسی را اشارت کردند که این سنگ را بگو که از مسجد بیرون رود
 و مسجد را بخش نمکند و مولوی صاحب را دو پسر هستند که هر یک از دیگری علیحدہ عرس
 پدر می کنند زیرا که با هم بس مخالف و بدخواه شده اند چنانکه یک تخته برگور مولوی صاحب
 بلند ایستاده اند که اگر در وقت واحد هر دو را اتفاق زیارت تربت پدر افتد روی
 یکدیگر دیده نشود چهار شنبه طبعیت و یکم رمضان ۱۲۱۲ هجری مقدس سعادت
 زمین بوسی رسید شده سخن در عدل و انصاف پادشاه استنبول افتاده بود حضرت محبوب
 سجائی بروایت عبد اللہ خان مرحوم که در آنجا رفته بود بیان فرمودند که گفت آمین پادشا
 برین وجه است که چوں در روز جمعه برای نماز جمعه بیرون آید سپاه ادا از مکان تخت گاه
 تا مسجد جامع برپه و طرف طریق بادشاهی صف بستہ ایستاده شوند و پس این صفوف
 صفوف داد خواهند که بر کاغذ سفید عرضی با نوشته در دست میدارند و پس از ایشان
 صف زیارت خوابان باشد و عرض آنکه چندین خلوقات زیارت کنند گن باشند که
 سقف خانها و اندر من مکا نه راه بادشاهی پر شده باشد چنانکه ده ده رویه کرانه برای

مجلس استماع
 در انصاف
 سلطان دوم

استادن یک مرد مقرر شود و بادشاه همراه دو سواران خاص که صندوقچه در دست برد
 باشد و چپ و راست بادشاه میروند و عرضی های دادخواهان از چپ و راست گرفته
 هر یک در صندوقچه خود بیندازد و بعد از ادای نماز جمعه اگر عرضی کسی مانده بود آنهم در
 گرفته شود و بادشاه در خواص مکان خود رسیده صندوق با اندست شان بگیرد و
 اندرون رود و عرضی ها را خود میخواند و مدعیان را حکم شود که بر روز مقرر همراه گوانان حاضر
 آیند هر مقدمه که در رای قاضیان شای قایل حکم شریعت بود همدست سواران مذکور پیش
 قاضی اسلام فرستاده شود و منسوخ و منظوری آن مقدمه برای قاضی اسلام فیصل شود
 غرض آنکه در هر امر حکم شریعت فالت است اگر چه از بادشاه قصوری در عدالت واقع شود
 آن هم بحکم شریعت تنزل کرده شود و دیگری از آن قوم مقرر ساخته شود و او را نیز تنبیه امور
 شریعت بشنوند و پیمان از وی نیز بگیرند که بوقوع ترک حکم شریعت تنزل کرده شوم حضرت
 محبوب سبحانی فرمودند که اینقدر عزت اسلام است که بادشاه نیز بکفاره قصور تنزل
 ساخته شود و کفارت گرفته باز درجه بادشاهت نصب کنند بعد از این فرمودند که بادشاه
 چنان صاحب شریعت است که ملک را ملک خدا و حکم را حکم خدا میداند و خود را باز بردار
 عبداللہ خان بیان فرمودند که گفت ہفت ہزار غازی کہ من ہم در ایشان بودم پیش بادشاه
 درخواست کردند کہ ما را سلاح جنگ بدہ و دیگر بیج نمی خواہیم کہ بددگاری لشکر اسلام مقابلہ
 کفار روس غزا کنیم ہوا بداد کہ مراجعت کہ چندین مخلوق غریب را بطرح ملک بکشم ملک خدا
 راست اگر خواہد مراد ہد و اگر خواہد روس را بدہ تا ہم راضی ہستم و درخواست غازیان
 نامعلوم کرد پس بعضی پراگندہ شدند و بعضی در صرگاہ بی سلاح رفتند بعد از آن فرمودند
 کہ عبداللہ خان گفت کہ من نزدیک پاشا رفتم کہ افسر فوج بود و سلاح خواستم چونکہ در پیش
 من قرآن شریف و وظائف بدید گفت کہ تو در مکان نشسته تلاوت قرآن شریف
 میکنی و دعائی فتح و نصرت لشکر اسلام از خدا تعالی بخواہ و عبداللہ گفت کہ ہر دو وقت ہر
 با خود نشاندہ طعام میخورم و چندین مدت در آن حرب گاہ کہ از استنبول بہمت
 شمال دو صد کرد بود و بگذاشتم و آخر رخصت شدم ہمہ دین محل شمس از ملک مہم

معروض داشت که ملک ماسیدلال شاه نام که سجاده نشین انگه شاه بلاول است حدود
 شریعت و آئین دین را قایم و روشن داشته است و مخلوق آن دیار تمامی مریدان وی هستند
 هر چه فرماید به عمل آرند چنانکه پهل حجره برای درویشان او عمارت کرده اند و چه امیران
 و چه عام مردمان تمامی سنگهای حجره ماسر خود از کوهستان آورده و دیوارهای مرتب
 ساخته اند حضرت محبوب سجانی آنفط پهل حجره تعجب فرمودند که در آن ملک نینداری
 بسیار است زیرا که هر یک انسان اهل دین است بعد از آن افسوس خوردند
 و فرمودند که دریں جا کسی را از چنین کار با خبر هم نیست پنجشنبه ماه مذکور دولت
 مجلس دست داد مجمع کثیر حاضر بود آن مرد سون و اله مروه پران طاوس در دست گرفته
 نزدیک حضرت محبوب سجانی نشسته بود و معروض داشت که علمای غلواهر از تصور شیخ
 مریدان را منع کنند و گویند که این بت پرستی است سبب این چیست حضرت محبوب
 سجانی فرمودند کسی را که از علم سینه خبری نبود بجز انکار آوردن چه پیش کند و این علما
 گرچه اهل علم باشند و خلق را وعظ و تدریس میگویند اما از علم صدر بے بهره باشند
 و فرق درین آن است که اهل علم ظاهراً تعلیم و اظهار واجب است و فقیر را از علم سینه
 پرده پوشی و اخفا لازم است بمدرین محل حکایتی بیان فرمودند که عالمی در سیال شریف
 آمد و طریق و نصیحت آغاز کرد و درویشان خواجه شمس العارفین چونکه هر یک
 تمیلت میداشت از تیره آن تعجب کردند و منع ساختند که این جامی چه جای
 وعظ و نصیحت تست آن عالم از کار خود باز نیامد مولوی فضل دین چاچر الواله در جوش
 آمد و گفت که ای عالم با وجودیکه معنی یک الف و بے تمیذانی و عطا چه می کنی غرض آنکه در
 عاجز کردند آخر غمناک شده بحضور حضرت صاحب آمد و گریه کرد حضرت محبوب سجانی
 فرمودند که ما هم در آن وقت موجود بودیم که معرکه هر دو فریق بحضور حضرت صاحب بیان
 و حضرت صاحب چون شکستگی عالیشان معاینه فرمودند طر فزاری وی گرفتند و فرمودند
 که چه بدی کرده است که در پی او شده اید و وعظ و نصیحت کردن خلق را کاری ناجائز
 نیست بلکه بهتر است و دلداریش نمودند و رخصت کردند حضرت محبوب سجانی

جاسوس در میان مردم بود

فرمودند که حضرات ایشان چنان پرده پوش و صاحب تهور و صفا گیشان می باشند که بر هر
جانب که غلبه می بینند طرندی مغلوبان میگیرند چنانچه درین محل در پرده پوشی افتاد
فرمودند که در رویشی در سیال شریف مجروح نام بود که بسبب غلبه عشق و تنور آتش رفت
و بسوخت و بر دروژی و سجد شریف بول و نجاست کرد در ایشان ملامت کردند
که مسجد پلیه کردی گفت مسجد ما در مومنان است و ما در آن آلودگی پسران از خود نشویند
و پرده فاش نمی کنند پس هرگاه ما در عز پرده پوشی کرده است و هیچ نگفت شمارا چه نقصان
است که پرده من فاش کنید بعد از آن فرمودند در رویشی پرده پوشی است که
در شب معراج حق تعالی پیغمبر صلعم روانی عطا کرد و فرمود هر که گوید پرده پوشی کنم و یا
بدی پس آن حضرت صلعم بوقت فجر از چهار یار از کردار ایشان سوالات کردند صدیق
گفت که من صداقت و هر کار و عبادت پروردگار کنم و عمر گفت که عدل و انصاف
و رزم و دشمنان را بکشد گفت سخاوت بر درویشان نمایم و از علی پرسیدند گفت درویشی
و پرده پوشی خستیدار کنم پس آن حضرت صلعم چادر بعلی عطا کردند و فرمودند که امر حق
چنین بود که هر که این جواب بگوید ویرا بدی بعد از آن فرمودند شاید که این بلغوفا کسی از
مجلسیان گفته است که شش گواهی داد بحضور آنحضرت صلعم که مردی در مسجد
با عورتی جمع دیده ام آنحضرت صلعم علی را گرم شد و به نفرستادند که تفحص کند و ایشان
حیران بودند که اگر در مسجد نروم بغیرمان شوم و اگر بروم عیب بینی و پرده دمی مسلمان
خواهم که آخر پارچه بر پشمان خود بپوشد و چوبی بر زمین می زدند که شاید آزار چوب
شونده را نبینم مفروض خوانند پس بدینوجه پارچه بر پشم و چوب در دست انداختند
مسجد بگردیدند و گفتند که کسی درین مسجد نیست راستی پس بجناب آنحضرت صلعم
آنحضرت صلعم فرمودند که کسی را ندیده و ندیده عرضند اشتباه که چشم خود را ندیده ام
حضرت محبوب سبحانی فرمودند که ایشان چنان پرده پوش بوده اند که هرگز از کسی
چنین پرده پوشی ندیده چهارم محرم ~~سال~~ هجری بمقامت قدم بوسی رسیده
شدم و نهم ماه مذکور بطلب خدمت آنحضرت صلعم در اجتماعت و مریدان افتاده بود

مجلس ۳ در بیان : میریدان و کرامات بابا فریدالدین گنج شکر -

بر لفظ مبارک آوردند که درین زمان اعتقاد مردمان چنان ناقص شده است که هر چند
 عیانت ایشان مطابق مرضی ایشان بوجود آید اعتقاد بهم قایم باشد و اگر کاری مخالف
 مرضی نپهور آید همان وقت اعتقاد بهم فاسد شود و درین وقت پیران نیز برای ثبوتی
 اعتقاد انبلمانی مریدان می کنند و اگر حق گوئی را اختیار کنند احدی را اعتقاد ثابت نمی
 ماند **مدرین محل** فرمودند که کسی گفته است که درین زمان کرامات نمانده است و لیکن
 ملاقات باقی است یعنی درین زمان پیری و مریدی بر رسم ملاقات است و قیام ملاقات
 بر مدار انحصاری باشد و اعتقاد چیز نیست که پوشیده نمی ماند بلکه هر کار ظاهر میگردد و اگر چه
 هر کس دعوی اعتقاد میدارد اما چون امتحان واقع شود همه کس شکسته شوند و این گوئی
 نه هر یکی را بدست آید **بعد از آن** فرمودند که این کار مثل بازی گوئی است که هر یک
 طالب بدون گوئی بود و لیکن گوئی بدست نصیب یک کس باشد و دیگران خالی بمانند
 و این بیت بر زمان مبارک آوردند **بیت**

عشق بازی طفل بازی نیست ایدل سر بازی زانکه گوئی عشق نتوان زد بچوگان هوس
 غرض آنکه هرگز خامه بحالت ثابته اعتقاد شد این گوئی نصیب دی شد بعد از آن فرمودند
 که بزرگی را مریدان بودند بسیار و بخدمتش مشغول پس شتر سواری از راهی بیامد و سلام کرد
 و برقت مریدان آنجوب کردند که بس گسترخ و بی ادب بود که از شتر نرینیا مده و باز رفته است
 از آن بزرگ پرسیدند که این کدام بود گفت مرید من است گفتند عجب بیباک است گفت
 از هزار چون شما آل یک فاضل است مریدان در شکاف زدند گفت نزدیک می بروید
 و بگوید که شیخ ما را حاجی پیش آمده است بجز و شنیدن این پیغام بر بالا خانه برآمد و منادی
 کرد که همه جا نداد خود فروختن میخواهم هر کس که شیند خریداری کرد - **حضرت محبوبجانی**
 فرمودند که از آن فروختن و گران خریدن را تا خیری نیفتد غرض آنکه کلی جان داد فروخته
 و دختران همراه گرفته خدمت شیخ آمد و گفت که این دختران نیز فروخته ام که شاید این
 کار موافق مرضی حضرت ایشان نباشد پس بزرگ مذکور سیوی جمع مریدان نظر کرد و گفت که
 کسی از شما هست که این چنین اعتقاد دارد و بدین وجه مال و متاع خود بجا جت من فدا کند

همه سرنگون شدند و عاخر شدند باز فرمودند که اعتقاد این را گویند که چون فرمان رسد آدای
 آن هیچ دریغ نکند اگر چه مال و جان تمامی برود نه آنکه بفرصت و حاجت خود معتقد باشد و وقت
 مصیبت منحرف شود باز فرمودند که هیچکس نیست که اندر حال یکسان بود و روی بجانب این
 دعا گو فرمودند که این واقعات درست است یا نه آیین کرده تسلیمات بجا آوردم بنابراین
 مذکور حافظ اله دین و مولوی سراج الدین امام مسجد و امیر بخش ملتانی و غیره حاضر بودند
 خوشی محمد نام مردی بود که پسروی فضل الهی نام خانمان را پدرود کرده بکنور حضرت خوا
 سجانی آمده بود و وی عرض داشت که این طفل را بفرا بیاورید که بخانه رود و پوشاک عمده
 پوشد و این گفته را جدا کند که ما را ازین شرم می آید حضرت محبوب سبحانی که این
 طفل تاب نپند و نصیحت نمیدارد و هر چند بگوئیم گریه و زاری کند و ما را خوف می آید و ازین نیاید
 حق تعالی ترسیده خاموش شویم که آزدگی چنین درویشان نمی توانیم همسرین محل
 مردی سفید ریش از قوم بخاران جلایپوری سبلانی شد با وی مخاطب شدند که اراده آید یا
 چاه ملتوی کرده و آن چاه مشترک لنگر بشارت بود گفت ملتوی نداشتیم ام اما در پانچین
 شریف رفته بودم تبسم فرمودند که از احوال آنجا بیات کن عرض داشت که جنس معالیه مشاهد
 نمودم که اول فرزند کلان دیوان صاحب الله جوایا مرحوم کلید گرفته فقل دره از بهشتی
 کشادن خواست و فقل کشته نشد و انگریز ضلع حاضر بود بعد فرزند خرد را کلید داد و بد
 و فقل بدستش بکشد و انگریز پانصد روپیه نذرانه بابا صاحب پیش کرد و گفت که فیصله بمقد
 شما خود بابا صاحب کرده اند و حکم نوشت که خرچ مقد شما را واپس داد و شود و ما گویند شما
 که شاید مقدمه سجادگی در میان هر دو برادران واقع بود فرمودند که مدتی است که معتدله واقع
 بود فرمودند که مدتی است که مقدمه واقع است و چهل چهل هزار روپیه از جانب این
 است امیر بخش عرض داشت که دیوان صاحب الله جوایا مرحوم متوجه بجانب پیر خورود
 مگر انگریز حقیقت پسر کلان ثابت داشته بود شاید این واقعه برعکس باشد حضرت
 محبوب سبحانی بفرمودند که حق خلافت مشائخاں بوسیان میرسد اگر چه صاحب ولاد
 می باشند و لا در بزرگی و خردگی یا هیچ دخل نیست و ملحوظ داشته نشود باز فرمودند

که درین باب خالقاه میران شاگرد شاه صاحب موعود و پسر شاه نام مجاور بود و اولاد و نسل
 خالقاه می گرفتند و این عمر شاه و پسر و فانه که اولاد میران شاگرد شاه است در اینجا آمده و عوی
 کرد که آمدن خالقاه حق ماست حضرت محبوب سبحانی فرمودند چونکه مسئله در کتاب دیده بودیم
 که خلاف حق وصی میباشد پس منتظر شدیم که دیده شود که درین مقدمه حقیقت کدام ثابت شود پس
 اگر نیز فیصله نوشت که عمر شاه اگر به خالقاه رود و پنجاه و روپیه جرمانه از او گرفته شود و آمدن خالقاه را
 مجاوران مستحق شدند و بعد از آنکه فرمودند که بابا فریدالدین رغب چون در پانزدهمین آمده بودند عورتی
 پسری گم شده بود و عورت داشت که یک پسر میباشتم آن هم گمشده است عاقلیند که باز آید بابا صاحب
 مراقبه کردند و دیدند که آن پسر در نواحی گجرات گویا سالارابی چراغ هدایت باطن باز وی شده گرفته
 بخانه افکنده و عورت را اشارت کرد که بخانه و پسر عورت بخانه موجود پذیرد آمد و عورت داشت که آن
 پنج کنال زمین را نزد حضرت کرده ام قبول فرمایند بابا صاحب بآوردند که زمین ما را چه در کار است
 عورت الحاح کرد که بر نیت صادق نذر کرده ام از اجرویی مرا محروم ندارد باز فرمودند که سبب د
 شما همین است و سبب دیگر نداری بدین شرط قبول کنیم که دو وقتی طعام از تنگه ما بخورید حضرت
 محبوب سبحانی فرمودند که آن عورت و پسر را دم زدن طعام از تنگه بخورید بعد از غروب
 آن هر دو مدعیان دعوی بحاکم وقت بردند که زمین حقیقت ماست اما این فقیر فقیر گرفته است حاکم داد
 از بابا صاحب جواب طلب داشت فرمودند ما را چه حاجت است که پیش وی برویم با
 طلبی کرد باز فرمودند که ما از اینجا هرگز حرکت نمیکنیم ای آن گردن شکسته را بگوئید که جواب
 ازین زمین پسر سده که محاکمه کدام کس است آخر حاکم بر موقوفه آمد و بابا صاحب نیز در پیشی را
 نفرستادند حاکم بدرویش گفت که از زمین جواب بجوای در پیش ابانمود و گفت که مدعیان
 پسر سده که منوم خود میداند و ایشان عاجز آمدند حاکم بدر پیش التماس آورد پس در پیش
 گفت که ای زمین من فرستاده بابا صاحب بستم حکم خدا تعالی را است بگو که در حاکم
 کدام بستی زمین جواب گفت که من بیچاره پنج کنال زمین بستم بکدام زمین نامعرب که
 بساط زمین در ملک بابا صاحب آمده است حاکم چون جواب شنید متحیر شد و مراجعت کرد
 به بنو زبیر حد این زمین متدعی بود که از پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر پسر

محبوب سبحانی فرمودند که روضه بابا صاحب قدس الله سره در همان زمین است که
 دیوار حرم بر آن محصور است بعد از آن فرمودند که در آن وقت که زمین بتکم آمده بود مسئله
 که جمله وحوش و طیور و غیره ذی روح که در زمین موجود بودند نیز گواهی دادند که ما هم در ملک و اتباع
 بابا صاحب هستیم باز فرمودند که چندین چندین هزار خلیفه بابا صاحب از هر قسم موجودات جن و
 انس و غیره بوده است که در شمار نمی آیند سبحان الله این چنین منظوری در بارگاه حق تعالی یافته
 اند که هیچ ولی الله بدان نرسیده است باز فرمودند که این هم به سبب آنکه درین زمان ناقص دوازده
 خیز و صد سال از پیغمبر صلیم گذشته است از کسی اولیا چنین گرامت ظهور نیافته که در واره همیشه
 کشاد و سباحت باشد و اگر آنکه هر قفل که عرصه یک سال بند شد و پاشید بدون شکستن کشاد و نرود
 این جای شاره کفید و روان می آفتد بعد ازین حکایت دیگر بیان فرمودند که اکبر بادشاه دوازده
 کوه زمین بخواست و روضه شریف بابا صاحب بوجه مسافری جاگیر بنام لشکر شریف ایشان داد و بود
 بادشاه مذکور یکبار برای گذشتن از در واره همیشه در آنجا بیاد دیوان صاحب را که در آن وقت
 بودند گفت که در واره کشاد کنن ایشان فرمودند که این در واره بدون پنجم محرم شریف کشاد
 نموده آری کسی جاسوس را نمی درستی در روضه شریف دیده دست یا انگشت خود را ندرون داخل
 کشیدند تا بدین هم جای گذشتن شروع شد و چنین کرد و نرود ویرا که همراه او بود فاسد انا اعتقاد
 بود بادشاه را بران داشت که قدر شای تو هیچ ندانسته اند جاگیر ضبط باید کرد یا کرانی از ایشان
 طاعت کن آخر مشوره مکر بران نمودند که یک نذر مرد را کسب هم کشتی آموخته بر چهار پای دراز کردند
 و بر بهانه میست مخلوق برای جنازه جمع کرده دیوان صاحب را خبر کردند که بر جنازه این میست
 حاضر شد دیوان صاحب رویشی را فرستادند باز الحاح کردند که برای مغفرت این میست تمام
 خوانند و ایم که برکت شما باید مغفور شود آخر دیوان صاحب بر جنازه رفت و پیشانی او را بر
 ایستاد و بعد ساقی روی و این کرده فرمودند که این را وافر که هم است کسی گفت که من فرمودم
 که این را بگیر و جنازه بگویم گفت که بگوئی که دوست با من چنین روی مبارک بگوئی صغوف کرد و ایستاد
 میخواستند و خاموش می شدند از ترس گفتند در واره و دیوان آن شخص میست را نشان
 نمودند و این میست را بر جنازه نهادند و این میست را بر جنازه نهادند و این میست را بر جنازه نهادند

بکنید که تا روز قیامت پنهان نگریه مزاری نمودند ایشان فرمودند که چون مرا بر جنازه این مرد
 بخوانید یا صاحب را میدیدم که دست بجناب الکی برداشته بودند که خداوند اولاد ما را پاره
 پوشی کن و من چند بار باز پس شده اجازت خواستم که شاید این مردمان را عقل و هوش
 بیاید و این امر باز آیند که ناحق خون بر زمین نهفته نشود که فرشته قالین الارواح هم در آن
 وقت موجود می دیدم چون این گریه متشابه نمود دیگر بار وزیر حیدر مکران بنیخه بادشاه را
 گفت که ایشان را بگو که نمازی در بیت الله شریف میخواهم بخوانم اگر اهمیت نمایند بهتر باشد
 اگر این امر هم از ایشان صادر شود معافی جاگیر قائم داشته شود ورنه ضبط کن بادشاه چون این
 سوال پیش دیوان صاحب بر فرمودند که درین وقت هر سوالی که داری اظهار کن بشا الله بکرت
 یا صاحب موجود خواهد شد ما هیچ حاجت معافی و جاگیر تو نیست مگر میخواهم که عقیده تو فاسد نشود
 که از ف و عقیده تو همه ملک تباه و هلاک شود آخر دیوان صاحب فرمودند که چشم ندکن و پادشاه
 خود را بر پای مبادار همچنان نمود چه می بیند که در بیت الله شریف موجود است و نماز او کرده در خوا
 واپسی کرد دیوان صاحب فرمودند که اگر همچنین ازین جا بر دی وزیر ترا چگونه یقین شود که در
 بیت الله شریف رسیده نماز ادا کردی و دیگران هم چه دانند بلکه ازین جا چیزی در دست گیر
 تا او شازمانی که این چیز بیت الله شریف آورد ام تا که بر گهای کسی درخت در دست
 کرد و باز بوجه سابق بمبت دیوان صاحب در پاک پل رسید چندین کرامتهای شاهده کرده
 باز بگفته وزیر بی میر قرار سران داشت که فصل پنجم و نیشکر را ازین جا گیر معامله گرفته شود و
 دیگر معاف است تا که قضای الکی چنان نمود که این هر دو فصل در آن زمین سرگزیدانی شوند
 یا اگر پیدا شوند گفته باشند حضرت محبوب سبحانی این همه کرامتهای بیان نموده فرمودند
 که درین وقت انگریزان هر جا که اجتماع مخلوق بر مکانات برگان می شدند نموده اند و گردنجا
 هر چند آن نظام بدش خلق الله ساخته اند آن مخلوق زیاده تر شده لاجرم پیش دیوان
 صاحب ملحق آمدند که شما این مخلوق را بحیل خود امتناع نمایند که حکام را بسبب اجتماع مخلوق
 هر چه بسیار میشود دیوان صاحب فرمودند که فقیر را توفیق امتناع خلق الله نیست آری عفو
 مخلوق هر چند که باشند بر ذمه فقیر است باز آن بخار عرصه داشت که غریب نواز هندوان و غیره

اقوام ہم بر دروازہ ہشتی آمدہ سلامی می شوند و باز روند ہمدین محل ذکر اجمیر شریف قمار
حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ در آنجا بر عرس خواجہ ولی الہند ازین ہم بیشتر مخلوق جمع
 شود و فیض یاب میشود فرمودند کہ یک عورت در آنجا تذرانہ مقرر کردہ بود کہ اگر حق تعالی بکرت
 خواجہ صاحب مرا فرزندی عطا فرماید این قدر تذرانہ خواجہ صاحب ادا خواہم کرد تا کہ بکرت
 خواجہ صاحب حق تعالی اورا پسری عطا نمود آن پسر را در بغل گرفتہ و تذرانہ ہمراہ گرفتہ بر آستانہ
 خواجہ صاحب آمد قضا را آن عورت فرزند خود را زیر غلاف تربت کسی بزرگ کہ بیرون روضہ
 مقدسہ خواجہ صاحب مدفون بود را ز کردہ خود برای قضائی حاجت رفت چون باز آمدہ
 فرزند را اناندر دون غلاف برداشت پس مرده بود اورا برداشتہ زیر غلاف تربت خواجہ
 صاحب پوشیدہ کہ من برای فیض آمدہ بودم نہ برای نقصان چونکہ عرصہ یکدو ساعت گذشت
 پسر فریاد و زاری برداشت عورت مذکور فرزند خود را زندہ یافت و بگرفت و در آن شب
 خواجہ صاحب در خواب کسی مجاور را حکم فرمود کہ این شخص را مع تربت نزدیک من در آغل کنید کہ
 مخلوق الہی از ہر جانب در نیجا برای فائدہ و فیض می آید و این شخص ناحق طریقہ خون کردن
 گرفتہ است تاکہ ہمان وقت قبر آن بزرگ را شکستہ بیرون احاطہ روضہ شریفہ افکندند و
 لاش او ہم از آنجا منتقل ساختند تاکہ در آنجا نام و نشان قبر او نماندہ است باز فرمودند کہ نوابا
 روی زمین ہمیشہ در آنجا آمدہ سلامی شوند و تذرانہ مائی بپیشمارا داسازند و ہر یک علیحدہ
 علیحدہ عرس خواجہ صاحب میکنند و لنگہ جاری دارند چنانچہ نواب حیدر آبادی یک مجلس خانہ
 در آنجا تعمیر ساختہ است کہ پنهانی و درازی اورا حدی نیست و عجایبات تعمیرات اورا
 عقل مدرک نمی شود کہ تخمیناً چندانک روپیہ بعمارت او خرچ شدہ است بروز سہ شنبہ
ہفتم ماہ صفر ۱۳۱۳ھ بعبادت قدمبوسی رسیدہ شدم چونکہ وقت تقسیم گزیدہ
 حضرت محبوب سجانی بتمام مشغول شدم و بہ سبب تاریخ عرس خواجہ توسوی مخلوق پیشمار
 بود کہ تخمیناً چارہزار باشد و فرصت نوشتن ملفوظات نیافتہ و دیگر روز خفست شدم
یکشنبہ دوم ربیع الثانی ۱۳۱۳ھ مذکور بعبادت زمین بوسی رسیدہ شدم چونکہ
 وقت شب بود فرمودند نور عالم ہستی تسلیم نموں ساختم و دست مبارک ہو سیدم دیگر روز

تاریخ

تاریخ
 حضرت محبوب سجانی
 تاریخ عرس خواجہ توسوی
 تاریخ عرس خواجہ توسوی

بوقت چاشت حاضر شدیم میان محمد شریف غلام مصطفی درویش حاضر بودند و نفر در نمی برآمد
 دوختن پارچات شادی صاحبزاده قایم دین شاه دام برکاتہ طلبیده بودند و دست بمانیر بر داشتند
 و بتاسسهای عاخر تقسیم کردن فرمودند و غلام مصطفی بتاسسهای مذکور تقسیم کرد باز فرمودند که بتاسسهای
 دیگر گیر و این معماران و مزدوران را که درین صحن بکار مشغول اند بده میان محمد شریف معروف ضلالت
 که عرضی بسوی سیال شریف فرستاده اند بآنحضرت محبوب سجائی فرمودند که هرگاه تاریخ شادی
 معین کرده شود عرضی توبه شریف هم خواهد فرستاد که قایم دین حقدار از چنانجا است یعنی بجایش
 بحضرت تونوسیت بعد از شادی خود هم خواهد رفت پس بوقت شام کجاست ختم حاضر شدیم بعد از
 ختم شریف و اگر اعتقاد غلام محمد معتمد چکوالی شروع گشت فرمودند که امسال بروقت سفر سیال شریف
 پس بیت کرده است که دو مرتبان عربی بلبله مظفر شاه همراه ما کردند که برای صاحبزاده سجاده نشین
 سیال شریف ببرد که بفرمایش سجاده نشین ایشان در فلان شهر تیار کنانیده بودند و ما را خبر نبرد
 پس ما را یقین نبود که این مرتبان ثابت در سیال شریف خواهند رسید زیرا که به سبب برداشتن
 و زیاده و زاری ریل خطرناک بودیم و حالانکه ریل در مقام موضع اہلکار زیادہ درنگ نکند و این
 غلام محمد بہ سرعت تمام ہر دو مرتبان بر سر برداشتن و از پابہ بندہ بر فرش پختہ گرم میرفت و مرتبان ہم
 میرسانید بعد ازین فرمودند کہ ہر کہ شمرہ سعادت حاصل کرد اناعتقا و پختہ حاصل کرد و این بیت
 بزرگان مہانگ آوردند بیت عشق بازی کار بازی نیت ایدل سر باز۔ زانکہ گوی عشق نتوان
 زد بچوگان ہوس بھدرین فرمودند کہ حضرت صاحب عرصہ چل سال بسوی توبہ شریف
 مسافر بودہ اند کہ ہر گاہ بخانہ می آمدند بمقامی شدند و باز روانہ می شدند چندانکہ در ریگستان تہل
 را ہی علیحدہ از قدمای ایشان مقرر گشتہ بود زیرا کہ حضرت ایشان بر راہ مخلوق نمی رفتند و یک
 کل پشین ہمیشہ ہمراہ بودی ہوسم ہر ما گذار و شب دران بود و ہوسم کہ با بجای فرش می بود
 ہر گاہ حضرت تونوسیت بسفر ہماران یا پاک پٹن شریف می رفتند ایشان پیش سوار می حضرت
 مذکور مید و بند و عاشقہ اسپ و یک زنبہ آہنی با خود ہودی بر سر منزل صفائی اسپ گاہ
 خوراک اسپ نمہ ایشان بود این خدمت ادا کرد و نمہ ان علیحدہ مقیم می بودند چندان کہ
 درین کار در فتاخر شریف بعضی آمد حضرت محبوب سجائی فرمودند کہ وزی بیان فرمودند

کہ ہائے بسفر ہمارے شریف بسیار دیدیم آخر بر سر مینزل کو فتنہ و مشکستہ شدم و در مسجد علیہ رفتہ دراز
شدم و خیال میکردم کہ اکنون از من این کار ہم نیرسد و وقت فجر دریں اندیشہ متفکر بودم کہ شبانہ
از پیش مسجد گذشت و سخن از دہرہ جات بگفت و آن سخن در من گرفت و کسالت بر بود و بر خاتم و کمرستم
و آمادہ سفر شدم ہمہ ریس محل دعا گو عرض داشت کہ لقلے از زبان حافظ کریدین نام شنیدہ ام
کہ در سفر ہمارے شریف وقتے از منزل ملتان روانہ شدند و چنیزے از اسباب مولی صاحب کھٹوی
در منزل از یاد ماند و حضرت صاحب بسبب حق اوستادی برائے گرفتار آنچیز واپس آمدند و خواجہ
صاحب توسوی قدری راہ رفتہ عنان اسب بانیچیدند و فرمودند کہ مولوی ساہیوالی کی رفتہ میرا سیاہ
واقعہ بیان کردند اینچہر شنیدہ در جوش آمدند و فرمودند کہ ماہمہ کوران راہ ایم بکجا رویم تا در چاہ آئیم
یکدرویش بنیاد آہم باز پس فرستادند ہر گاہ حضرت صاحب باز آمدہ ملاقاتی شدند فرمودند مولوی
بامن روان شو و ایشان را بگذار حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ در او آخر عمر حضرت صاحب
ماچوں ضعیف شدند و بسفر ہمارے شریف روانگی پیش آمد خواجہ صاحب توسوی رضوانگریرا فرمودند
کہ مولوی ساہیوالی را کہ ام سوائے بدہی اتفاقاً بوقت روانگی شتر و اسب تمامی بعالمان و
خاصان تقسیم شد و حضرت صاحب بر ہم قدیم پیادہ پاد در علان بودند و قافلہ چوں در ہمارے شریف
آمد خواجہ صاحب لانگرے را طلب فرمودند کہ مولوی ساہیوالی را کہ ام سواری دادہ بودی عرض
داشت کہ برائے ایشان سواری باقی نماندہ بود خواجہ صاحب در جوش آمدند و فرمودند کہ
ہی چہنا ہتویں یعنی بمقل شوئی پس لباس پارہ پارہ کرد و بہوش گشت بعد ازین تقسیم کنندگان
چہار پایہا و ناہنہ را طلب کردہ پرسیدہ بودند کہ مولوی را چہار پائی دادہ بودی او ہم انکار ظاہر کرد
باز فرمودند مردیرا کہ مولوی را نان در مکر کہ خاصان دادی یا در علان عرض داشت کہ در مکر کہ خاصان
دادہ ام بعد ازین حضرت صاحب را طلب فرمودہ از حصول ہر یک چیز استفسار فرمودند و
از سواری و نان و چہار پائی پس حضرت صاحب بکرا سودگی و خوشنودی و شکر حصول طلب
یہی بر زبان نیاوردند باز فرمودند کہ اکنون برو بسوی خانہ خود و آرمیدہ باش و نتیجہ این ملفوظ
حضرت محبوب سجانی بدینجا رسانند میان محمد شرف بکاست در ہندی این بیت بر زبان
آوردند ہیت دنیا شکار گاہ کینہ سگان مایعینی چرائے گاہ خراسان حضرت محبوب سجانی

فرمودند کہ اس ایات جواب مکتوبی است کہ بابا صاحب بسوی غوث بہاؤ الحق نوشتہ بودند در ایات بابا صاحب ہر چند خیال کردند یا دنیا مد و شرور و مطلب دنیا ایات بابا صاحب اینست کہ بابا صاحب حالت فقر و سیکنے خود را بر حالت تو نگری و غنائی غوث صاحب ترجیح دادہ بودند و غوث صاحب میں جواب نوشتہ اندا بیادینا شکار گاہ کینہ سگان ما بے عینے چرائے گاہ خران خران ما: جملہ بشر کو اکب فداک انجمن: جہنم با ملائک از چاکران ما: کرسی و عرش بنیر قدم نہاں: اسلام و کفر سوز دازیں امتحان ما
 بشنو تو از بہائی سخنہائے لے فرید: واللہ شان وحدت در شان شان ما
 بعد ازاں فرمودند کہ حالت بابا صاحب بدلیا مشابہ بودہ است کہ گاہے در جوش نیامدہ اند و منظوری بدر حق تعالی بدلیا مرتبہ بودہ است کہ گز کہے دیگر از اولیاء اللہ بدان خریدہ است بروز و شدنبہ سفہم ربیع الثانی ۱۳۱۳ بدولت خاکبوسے رسیدہ شدم صاحبزادہ محمد امین از سیال شریف آمدہ بودند و چونکہ شب عرس غوث الاعظم فرمود و بعد از ہمہ مردمان در مجلس آمدند و حضرت محبوب سجانی برائے تعظیم واداء اوشان چند گام برخاستہ استقبال کردند و بر مصلائی خود بنشاندند دیگر روز رخصت شدند و حضرت محبوب سجانی و تمامی درویشان برائے و راع شان ہمراہ بودند چونکہ ہر دو حضرات ہمدوش میرفتند وقت خوش بود قوالان چند بیت ہندی بگفتند کہ یک مصرعہ از اس ایات اینست مصرعہ میری پہاگ سورہی نوشو میں گہ آیا بعد ازاں اس غزل خواجہ علی احمد صابر بگفتند غزل اینست -

مجلس ۳۴
 در بیان آمد و رفت صاحبزادہ محمد امین با لوی

امروز شاہ شاماں مہمان شدہ است مارا
 در جلوہ گاہ وحدت کثرت کجا بگنجد
 در محفل گدایاں مرسل کجا بگنجد
 ماخانہ جہانرا بسیار سیر کردیم
 احمد بہشت و دوزخ بر عاشقان حرام است
 پس ہر گاہ نرو یک نقاہ و الدین حضرت محبوب سجانی برابر شدند کہ از شہر بہمت مغرب و در راہ بود پس بارادہ رخصت ہر دو حضرات دست بدعا نیر برداشتند و بارادہ مساس از اقدام یکدیگر خمیدہ پشت شدند آخر حالت کردند و صاحب شکر تیر بودند و ایشان تبسم و شفقت میفرمودند و چون مرخص شدند سوار شدند و حضرت محبوب سجانی برائے تعظیم شان ایستاد و دیدند ہر گاہ عرصہ دو گشتہ سوار شدند ایشان مراجعت

بدو تھانہ خود فرمودند دیگر روز سے چند نفر حاضر خدمت ہوئے مردی عمر دین نام از موضع کھنگر از بہو ٹھوار
قد مبوسی شد فرمودند کہ احمد دین درویش برائے خرید غلہ خیر شادی قائم دین شاہ بدان سمت رفتہ بود
گفت کہ میان غلجات از خانہ ماتے خود بہ بھائی ازراں بارگنا نیدہ شتران را با سیا گاہ موضع دولہاں
علاقہ جہلم فرستادہ ایم بعد از ازاں فرمودند کہ ما ویرا از تکلیف رسانی منع کردہ بودیم عرضداست کہ ما بخوشی و رضا
خود دادہ ایم دسے ہرگز نگفتہ است و نیز تکلیف ندانستہ ایم باز فرمودند ای فلاں این تکلیف شما درینجا
فائدہ منید ہذا کہ اگر کسے سہوے آب در دریا ریزد زیادتی دریا نشود و اگر سہوے از دریا بگیرد کمی نپذیرد
باز فرمودند کہ بعضی وقت ما خود حیران سے شویم کہ چندیں خیرج از کجای آید۔

مقالات سال چہار دہم از صدی ۱۴

بروز آدینہ از ماہ ربیع الاول ۱۲۸۳ ہجری بسعدت قد مبوس رسیدہ شدم در آنوقت نواب شاہ
خواہر زادہ و داماد حضرت محبوب بھانی بدر درگاہ بیمار و گرفتار بود مردی را بخشور فرستاد کہ حکیمی کہ از شراب آلود
بودم از معالجہ سے مارا منع فرمودند و قاضی محمد عالم حکیم پھوار را ہم رخصت فرمودہ اند اکنون چہ کنیم و این
قاضی محمد عالم تباہید فرمان حضرت محبوب بھانی معالجہ نواب شاہ از ہاں کردہ بود و فائدہ ازاں معالجہ بسیار ظاہر
آمدہ بود اما قیاس در دباقی بود کہ برائے سے ادویات مدربول نوشتہ داد و خود بکراہ احمد قاس کالے رخصت شد
مگر مرضی مبارک حضور نبود کہ قاضی ازینجا بہرہ دلیس آن مرد فرستادہ نواب شاہ گفت کہ اکنون بتعاقب قاضی
مذکور مرد سے فرستادہ شود پس امر حضرت محبوب بھانی متفکر بودند کہ قاضی مذکور بوقت نسیں الہیہا رخانہ
خدمت آمد و زمین بوسید پس تبسم فرمودند کہ مارا شکوہ کردہ بودند کہ حکیم کہ ما آوریم از سے منع کردند و قاضی
صاحب را ہم رخصت کردند و اگر فرمایند از پس قاضی روانہ کنیم گفتیم کہ قاضی درینوقت دورفتہ است و فرمود
کہ با نادن شالہا رنیک فتاد کہ مارا بفرستادن مرد حاجت نیفتاد و قاضی مذکور پیش این غریب ظاہر کرد
بوقت نصف شب از حلقہ رخصت گرفتہ ہمراہ احمد خان روانہ شدہ اما مرا ہوش و خبر نبود کہ سرتا
ہر دو لکھن از رفتن سست و بکار شدند پس دوسہ کروہ رفتہ بر تالابے تہی نزد نام و ہر اسبان را و دایع
و در آنجا بہیوشی دراز شدم تا کہ آفتاب بجا و مردمان بہ یکدیگر شتند و نیکیفتند کہ شاید این
مسافری مردہ است و اگر نہ بیمار است این آوازنی سہوے افتادہ بودم و آفتاب گرم شد پس
سکی تا مارخان از موضع و باب بیامد و مرا دست گرفتہ ہایستاد و ہمراہ خود بندست حضرت محبوب بھانی

بلکس ۲۵
دو ہفت روز بیماری
شاہ فرماں
ہم روز آزادہ

مجلس ۳۶
در بیان روضه
علی قلندر
خواجہ معین الدین
و دیگر بزرگان

باز آورده بیت رشتہ در گردنم افکند دوست میکشد ہر جا کہ خاطر خواہ اوست

بروز یکشنبہ از مذکور گوہر نام مروی از ہندوستان و چند نفر دیگر و مجلس بودند حضرت محبوب بھانی از گوہر پرسیہ ند کہ روضہ شاہ شرف قلندر در پانی پت ہست عرض داشت کہ در سہ مقام روضہ ایشان مشہور است پانی و کرنال و بڈا کھیرا و اہل ہر یک قصبہ بعد اوقت دعوائی خود فخر میکنند و نقل بیان کرد کہ در زمان قلندر صاحب گنجی صاحب بودہ اند کہ ایشان را ہمہ بدل واقع بود و ہر یک بر دیگر سے بدعا کردہ بودند قلندر صاحب گفت کہ ہر کس را کہ خدمت گم شود بر قبر تو یافتہ شود و قاضی صاحب گفت کہ شمار اقبیر ہم گم شود کس را معلوم ہو کہ کدام جا ہست پس در بوقت خزاں گم شدہ از قبر قاضی بیابند و قلندر صاحب را قبر نیز نیابند و لیکن بہ نسبت دیگر مقام رونق و پانی پت زیادہ است و قبر مبارک خان کہ معشوق ایشان بود نیز در پانی پت پائیں مزار ایشان موجود است ہمہ دریں محل حافظ الہدین گفت کہ روضہ مخدوم جنیناں ہم در سیما مقام است بر لفظ مبارک فرمودند کہ مردان خدا منبع فیض الہی بودہ اند چنانچہ مخدوم صاحب کہ ہمہ روی زمین سیر کردہ اند ہر جا کہ نشستند یا بخار یا رنگاہ مخلوق مقرر شدہ است و فرمودند کہ در کویستان اینجا نیز یک چشمہ موجود است و از آنجا کحل نیز سپایمی شود و فقیراں در آنجا مقیم اند و میگوشند کہ این مقام مخدوم صاحبست باز فرمودند کہ مخدوم صاحب نیز از خاندان چشتیہ بودہ اند و بیعت ایشان بدست خواجہ نصیر الدین بودہ است باز فرمودند کہ بادشاہ ولایت ہند بدست خواجہ معین الدین اجمیری پیر ہند بگوئیسے را بدیں واسطہ نیست چنانچہ حال اہم تمامی نوابان ہندوستان چہ ہند و چہ سلم مرید خواجہ صاحب میگویند و ہر یک نذرانہ بطور تنخواہ مقرر ساختہ است و نواب حیدر آباد و وارہ ہزار و پینہ راند عرس خواجہ مقرر ساختہ است و یک مجلس خزانہ آنجا تعمیر کردہ است کہ در زمین چھیں عجائب مکان یا تہ نے شود و سرور و دو مرتبہ مزار شریف را باب صندوق غسل دادہ شود و پورہ مندل کہ از اس آب بر قبر قاضی قلندر بخوبی رو بہیدہ مجاوران بکمال تبرک بفروشند باز فرمودند کہ بقدر یک ملک دبست و پنج ہزار روپیہ جاگیر مزار شریف حال اہم مقرر است و در زمان سابق بیش از بیس بود و از بیس جاگیر بحد صرف تنخواہ ملازمان روضہ شریف صرف میشود و ملازمان را مثل کاغذ شامی یک چتر اس منقش بنام خواجہ صاحب گلو میباشند باز فرمودند کہ گنجائی مدفون را شمار نیست و نہ ہاں مخملین و چوبہائے زرین و سیاباں ہائے زراعت و فرزند شہائے اطلسین را اندازہ نیست کہ شمار کردہ آید و بر فر عرس شریف ششم رجب می شامان و نوابان ہند و سہا بہائی شامی زرین جیمہ گاہ سکونت پذیر می شوند و یک سل بر مزار خواجہ صاحب موجود است کہ آن را حضرت نیست و یک دروازہ صندوق موخا قہا موجود است کہ در قبہ چھ ہج بادشاہ بنودہ باشد کہ سلطان محمود غزنوی یا بادشاہ اکبر دلی را از ملک ہونہات بدست آید و پور روضہ شریف نذر کردہ نصب کرد اکیوں نواب حیدر آباد سے بجائے آن دروازہ زرین نصب نمودہ آنرا در مال خانہ خواجہ صاحب جمع کردہ است و دود بیہائے مسین سابق و یک نواب حیدر آبادی در آنجا موجود اند کہ صد صد من برنج در آنجا پختہ میشود و یک چشمہ آب از وقت خواجہ صاحب است کہ بدون

آب آن چشمہ برج پختہ نشود و یک مرتبہ نواب مذکور آب صافی اور ایندہ بود ہر چند کہ ہنرم دو سہ حصہ بسوختند
 پختہ نشدند آخر آن آب بیرون کردہ از آب چشمہ پختند و چاوران آن برج را تیرک بفرمودند باز فرمودند کہ
 ساکنان ہر روز پانی خود بر سن بستہ سرنگوں و معلق می شوند و ہر روز کشادہ شوند یعنی ہر کس ہر حاجت کہ بخواد بیاید
 مثل زیر یا پارچہ چنانچہ یکے زنی چہار دہ سالہ خواست و کسے اورا عورتے سیزدہ سالہ میداد گرفت آخر دختر
 چہار دہ سالہ بیافت و رقت باز فرمودند کہ اغنیاندر ہائی خواجہ معین میکنند کہ اگر این ہم من بسراجم رسید
 تا چندیں ساکنان خواجہ صاحب را خلاص خواہم کرد پس بدینوجہ ہر روز جملہ خلاص کردہ شوند باز فرمودند
 کہ ہر چیزیکہ بادشاہان را میسر نباشد آنچیز بر مکان ہائی بزرگان یافتہ میشود و سید حسن شاہ پشاور می عرض
 داشت کہ بجانب شمال از پشاور قریب مزار شریف اخون درویشہ یک تکیہ ایست کہ آنجا انگریزان پاسبانی
 میکنند و چیرے میطلبند اما یافتند شخصے خاک از آنجا بشہری آورد و روزی خاک میکنند و آوندے پراز
 مہر ہائے سرخ بنظرش آمد و سنگے بروے ہنادرہ بود بخانہ آورد و مہر ہارا پوشید و سنگ در طاقیہ ہنادرہ را کہ ویرا
 خبر بود کہ این لعل است چون وقت شب خانہ وے ازاں روشن شد کہے مرد با نگریر غمازی کرد پس ف
 دو بہشت دادہ از وے بستند حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ حضرت سلیمان علیہ السلام بوقت نکاح دختر
 خود را دو لعل دادہ بودند کہ جملہ گنجینہ ہائے روئے زمین بمقابلہ یک لعل دادہ شود قیمتش او انے شود باز
 فرمودند کہ بادشاہ ایران لعلے بیافت و شاہ روم بنگش آما دہ شد و گفت کہ این لعل من بدہ وے تبرید
 و اگر چشمہ مذہب بود لعل را نذر روضہ مقدسیہ پیغمبر صلعم کردا کنوں آل لعل درون روضہ شریف بوقت
 شب مثل متاب بپایند باز فرمودند کہ چہنیں یک نوابے را دوستون از سنگ محاکا نہ سندر بدست آمد و دیگر
 در پے آن شد و ی نہتر رسید و ستون نذر قلندر صاحب نمودا کنوں موجود اند مگر کسے را از قیمتش قیمت
 ششم رجب سال ۱۰۳۰ ہجری قمری خواجہ معین الدین رحمہ اللہ عبادت خانہ سے سیدہ شدم مجمع کثیر
 بود محمد فاضل لاہوری را پر سیدند کہ محمد شاہ صاحب لاہور آمدہ اند یا نے عرضداشت کہ مردی از
 لودھیانہ آمدہ بود و گفت کہ یکم رجب سال پیادہ ار لودھیانہ روانہ شدہ است حضرت محبوب
 سبحانی تعجب کردند و فرمودند کہ او شان آرام طلب شدہ اند و سفر دراز است یعنی دو صد کروہ بہست
 شاید کدام نذر سے بہرہ خود معین کردہ اند کہ پیادہ آمدہ اند باز فرمودند کہ برادر ایشان احمد شاہ صاحب
 این سفر پیادہ آمدہ سے ہمدریں محس میان محمد اشرف یک عرضی پیش نظر کند و آن عرضی برای
 روانہ ساختن بتوشہ شریف خود حضرت البشاش از میان نہ کو رنوب سیدہ بودند پس آنرا ملاحظہ فرمودہ
 یکدو لفظ مہدل ساختند و این عبارت نوشتن فرمودند در روایتی خاکبہائے درویشان آستان
 عالی و یک عرضی پیش ازین در بارہ دعوی مدعیان دارالپوری در توسہ شریف فرستادہ بودند کہ
 بحباب آن بدین مضمون از آن حضرت سجادہ نشین توسی صدور یافتہ بود مضمون خط شما

مجلس ۳
 در بیان
 محمد شاہ قز
 لودھیانہ
 ہر
 طور بکافی

رسید حال معلوم شد بدامن گیری روضہ حضرت قدس اللہ سرہ العزیزہ فاخراستہ شد حق جل و
علا بعوض کثیر کردار خود این معاندان را سزید و مایا ترا امید است کہ جواب این خط بہ خبر فرحت افزا
زود خواهد رسید و حضرت محبوب سجانی در جواب این مضمون عرضی بالا از میاں محمد اشرف نولیان
بودند ہفتم شعبان ۱۳۴۲ ہجری ہمراہ میاں محمد اشرف بسعادت قاکوٹ سے رسیدہ شدم حضرت
محبوب سجانی بتلوات قرآن شریف مشغول بودند زمین پوشیدہ در آنوقت بر فاسٹیم پس بعد از نماز
عصر سعادت مجلس میسر آمد سخن در غیرت اسلام افتاد فرمود کہ ایمان خود ہمیں غیرت است پس
ہر کرا غیرت بسیار ایمان سے نیز مکمل است و ہر کرا غیرت نیست دیوت است و این حد
بر لفظ مبارک آوردند کل و کوٹ لا یدخلون الجنۃ ومعنی این حدیث از قاضی فلان نقل فرمودند کہ صد مجلس
جمع شوند تا یک یوشے شود باز فرمودند کہ غیرت اسلام راست ورنہ ہمیں این اقوام ہندو را کہ ہرگز غیرت ندارند و اگر نیز
نیز اگر چہ حاکم اند مگر بے غیرت اند و دیگر در بوقت فجر میاں محمد اشرف برائے رخصت عرضداشت فرمودند کہ ہر گاہ در ہجرت
روید و رویشان را منع کنید کہ شاید کسی را گواہ مقدمہ معین کنند بیج ضرورت نیست ہذا محل
از میاں مذکور سوار طلب فرمودند چو ہری حسن نسوار حاضر کرد و حافظ الہدی میاں مذکور را
تقاضا کرد کہ نسوار خود زود بیارید کہ بدست مبارک سودہ شود تبسم کردہ فرمودند کہ این دست بسیار
مرتبہ بہ نسوار ایشاں پیش ازین سودہ است باز فرمودند کہ مارا حضرت صاحب از نسوار منع فرمودہ
بودند چنانچہ در سیال شریفینا بسبب ریش قدسے نسوار از شیخ صاحب گرفتہ بودم و صاحبزادہ صاحب
و شخص صاحب فرمودند کہ اگر چہ اکنون نیست مگر آخر شمارا نیز در آیندہ حاجت خواہ خواہد افتاد درین اثنا
حضرت صاحب قدس بہرہ آمدند و فرمودند کہ در دست چہیست عرض کردم کہ نسوار است فرمودند کہ این
نامرا و را دور بیفکن کہ خشکے میکن پس حالانجب می آید کہ باوجودیکہ حضرت صاحب منع فرمودہ بودند
تا ہم گاہ گاہ باعث ریش ضرورت گرفتن زیاری افتد تخمیناً دو از دہم سوال ۱۳۴۲ ہجری
میاں محمد اشرف بسعادت قدسوسی رسیدہ شدم ذکور شریف آوری آبادہ نشین سیال شریف افتاد
کہ آنحضرت ہمراہ سجادہ نشین اجمیری در حلال پور شریف آمدہ بودند میاں مذکور عرضداشت کہ حضرت
ایشاں محض خدمت حضرت اجمیری شریف آوردند یا جسے وجہ دیگر حضرت محبوب سجانی فرمودند
سابق ہم ارادہ بدینجانب داشتہ بودند کہ برائے فاتحہ خوانی مولوی صاحب مکہ شریف رخصت طلب
در سیال شریف آمدند و بیعت شان حضرت توسلیست و بارادہ بہر بدینجانب آمدند میاں مذکور باز عرضداشت
داشت کہ حضرت ایشاں را چاہو نہ میر آمدن شان درینجا معلوم شد فرمودند کہ صاحب زادہ سجادہ نشین
یک نو از شما منہ جانب چو ہری خدا بخش در سا بیوال فرستادہ بود کہ فلان تاسیخ بر نشین ہرن
خواہم رسید بموجب اشارہ اوشان بیست مادیان و یک عمار می برائے سجادہ نشین اجمیری

جلسہ
در بیان یومین
اسلام

در بیان یومین
اسلام

جلسہ
در بیان
سجادہ نشین
سیال شریف

برائش ہر پور موجود ساختہ و مظفر شاہ نیز بدایا قدس سے نمودہ خدمت ہر دو حضرات را
 ہمراہ خود بیاورد پس عرصہ دو روز درینجا توقف نمودہ باز روانہ بطرف پٹنہ دی و باب
 شدند شنیدہ ایم کہ از لالہ موسیٰ اوشان بجانب لاہور رفتند و حضرت سیالوی بہمت را و پٹنہ کی
 رفتہ در موضع گورہ تشریف ارزانی فرمودند و از آنجا بریل سواری کردہ قریب دریائے اٹک رفتہ
 بر کشتی سوار شوند و در موضع مکہ شریف خواہند رسید و از آنجا در کشتی نشستہ در تونلہ شریف
 شاید خواہند رفت ہمدیں محل ذکر عرس مولوی صاحب مکہ دی قدس اللہ سرہ شروع گشت
 حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ در آنجا رسم است کہ ہمہ باشند گاہ مکہ در ایام عرس آرد
 و گوشت قدر بقدر جمع کنند چنانچہ ہشتاد ہشتاد من آرد یک یک مرد میدہد و غیرہ اسباب
 چارہ پائی با و مکانات برائے مخلوق موجود میدارند و مخلوق ہم ہمیشہ جمع مے شود تمامی
 طعام بچہ تقسیم کنند باز فرمودند کہ مردمان مکہ دی بکلی مالدار و اغنیاستند و شہر مکہ نیز بسیار آراستہ و خوب است کہ
 جملہ بازار و سقف کردہ اند ہمدیں محل بیان مجد اشرف بہ نسبت این عالم عرضداشت کہ مناجات جناب خواجہ شمس العارفین قدس
 سرہ بعض استمداد دین غوغائی حسودان و بدعیان تصنیف کردہ است و آن مناجات
 بر کاغذ نوشتہ بود پیش نظر مبارک گذرانید و این غریب را اشارہ کرد کہ خود بخوان پس
 بخواندن شروع شد و حضرت محبوب سجانی در مراقبہ بودند چون تمام کرد مسم گانہ دعا
 خیز خوانستند و یک دعا خیر بقدر عرصہ کہ یکبار قرآن شریف خواندہ شود مشغول بودند و آن
 مناجات را در ابتدا راس کتاب نوشتہ ام پنجم محرم ۱۳۱۵ ہجری بر عرس بابا صاحب
 فرید الدین رنہ ہمراہ میاں مجد اشرف بسعادت قدس سے شرف شدم میاں مذکور عرضداشت
 کہ ہر نور محسوس کن گوشتہ متصل جہان سیاحت ادا نمودہ عرضداشت کہ این غریب آنچه آسیا
 سودن فرمودہ بودند روز شب می سایم اما آرد زیر آسیا ایچ بنظر نمی آید حضرت محبوب سجانی
 تبسم فرمودہ بیان فرمودند کہ آرد تبسوع یکبار چشاید بنظر آید ہمدیں محل بیان فرمودند کہ مولوی
 غلام حسین جکوالی ہمیں طور بحضور حضرت صاحب قدس اللہ سرہ عرضداشتہ بود کہ آسیا بسیار
 میگردانم ولیکن نشان آرد جمع شدہ سے بہنیم حضرت خواجہ شمس العارفین فرمودند کہ آرد زیر
 قنادہ را موسیٰ منجور جمع چگونہ شود یعنی ہر قدر کہ زیر قنادہ رسیدہ شود بعد از آن چوں کہ مجلس
 عرس شریف بوقت شب ختم شریف خواندہ شد و ختمائے قرآن شریف نیز جمع کردہ بار و اح
 خواجگان بخشیدہ شد ہر یک دعا خیر طلبیدہ رخصت مے شدند و حضرت محبوب سجانی از
 محل بر چارہ پائی تشریف آوردند و شمس قدس مبارک آرد رخصت طلبید فرمودند کہ پیش ازین
 دعا خیر رخصت خواستہ و اکنون باز آمدی مارا از ہونہ اندازی کہ شاید شامہ بود

مجلس
 بیان
 مجلس
 بیان
 فرید الدین

شرمندہ شد و بزودی واپس رفت و ایندے کا گولپس پشت بپشت گرفتن شروع گشت
فرمودند کہ ام است خلیفہ است و خلیفہ نقب غلام محمد ملک والی بود عرض کردم کہ
نور عالم ہستم فرمودند خیر و از مراد بخش پر اچہ آب طلبیدند سے آب در گلاس بیاورد
پس بنوشیدند و دراز شدند ہفتم صفر ۱۳۱۵ ہمارہ میاں محمد اشرف بسعادت قدوسی
مشرف شدم قد سے حال شب گذشتہ پرسیدند پس بسبب ہجوم ک مخلوق بر عرس شریف
جمع آمدہ بودند از مجلس رخصت شدیم حافظ الہدی را فرمودند کہ میاں صاحب را
برائے سکونت گرام مکان خالی بدہند و دریں ایام قاعدہ مجلس ایں عرس و وقت
مقرر است بغیر دیگر اعراس و دونفر قوالان کہ ہمراہ محمد شاہ صاحب از لودھیانہ می آیند
از سخنان شان بسیار مجلس گرم مے شود و مجلس سے کہ وقت شب باشد در حویلی زیرین
تشریف از زانی فرمایند بسبب بسیاری ابنوہ مردمان بچمن بالا گنجایش ممکن نبود وقتیکہ
مجلس باتمام رسید و ختم شریف آغاز کردند یعنی سورہ ملک و دیگر آیات و ابرسیاہ ہمگی کنار ہا
آسمان گرفتہ بود و بارش باریدن میخواست و در نظر ایں غریب معلوم مے شد کہ ایں ابر محض
منظر اختتام مجلس است و آرام ایشان در مکانات میخوابد اما بعضے مردمان بہ بقراری از
کنار ہا می مجلس پیش از دعا خیر روان شدن گرفتند و حضرت محبوب سبحانی بآرام تمام
از ہر کس ختم قرآن شریف ملک کنائیدہ بارواح حضرات بخشیدہ بہ تسلی و آرام دعا ہا می مہمودہ
کہ چند دفعہ برائے مخلوق خواستہ شوند تمام کردہ از مجلس برخاستند و رواں شدند درویشے
لال ٹین گرفتہ ہمراہ بود و دوسہ بار استادہ فرمودند کہ قسایم دین کجاشد
یعنی چرا ہمراہ نیابند آخر را ہیکہ بسبب سیاہ شب سخت بود رفتند و فرمودند تا
لال ٹین واپس بہر و ہمراہ صاحب زادہ بیا مد و مردماں چوں بجایائے خود
آرام گرفتند بارش شروع گشت و ایں غریب سکہ در کتاب دیدہ کہ بارش محض بہ برکت
وجود مبارک ایشان بر زمین آید اگر وجود ایشان در زمین نباشد سبب آبادی
مخلوق متقطع شود و دیگر بلیات و آفات کہ از آسمان نزول کنند بسبب ایشان اساک
بلیات مے باشد پس گویا اساک باران نیز دریں وقت بلحاظ حضرت محبوب سبحانی بود

جلسہ ام
دبیات
جلسہ ام
فواجہ قدوسی

مجلس در بیان بیماری صاحبزاده قائم دین صاحب

بسم جمادی الثانی ۱۱۵۰ هجری بوقت مغرب سعادت خاکبوسی رسیده شد
حضرت محبوب سجانی از دو گانه حفظ الایمان فارغ شده توجه بدین غریب فرمودند که نخست
شریف شامل شود ختم شریف حواله حافظ المدین نموده بودند زیرا که عرصه شریده روز بذات مبارک
بخار آمده بود و بسبب آن ضعف نهایت بود دیگر در سعادت حضور شرف شدم قدری حال
میاں محمد اشرف پرسیدند آنچه واقع بود محروم و عند اشم فرمودند که میانه صاحب بسانیک موداند
که هر وقت در خیر خواهی دیگران بیاشند درین اثنا حکیم محمد عالم از حالات صاحبزاده قائم دین
شاه صاحب محروم و عند داشت که بسبب سفر یک از توبه شریف آمده اند و باعث هوای مخالف
غلبه نزول شده است حضرت محبوب سجانی چند پرده الاچی خورد از نزد خود بردادند که در
چاه انداخته بنوشانید حافظ المدین گفت که مغز ایشان ضعیف شده است و ازین غریب نیز کلمه
برآمد که هر گز ابتداء در طفلی مرضی لاحق شود همه عمرش به لا چاری میگذرد و بر لفظ مبارک فرمودند
که حق تعالی هر وقت که خواهد شفا بخشد بیمار سخت را و بیمار سازد و صبح و تندرست را همه چیز را مراد است
و ابتداء و انتهای هیچ نیست بعد از ازل فرمودند که به بیند یعنی را که صرف استخوان و پوست
میباشد و قوی و کارکن میباشند و لیکن فریب و مستوی الوجود دیده شوند ایا هر وقت به ضعف
و ناتوانی همچون بیمار باشند بسمت و دویم جمادی الثانی سنه مذکور همراه مولوی محمد بخش
صاحب تو موسوی که دیوانی زبانی و قلمی در جلال پور شریف بودند سعادت مجلس مشرف شدم حکیم محمد عالم
و غیره چند نفر حاضر بودند در آنوقت حجام قطب دین بجمامت حضرت محبوب سجانی شامل گردید
برای نوج که شستن الا ناخن ابهام راست تا خنصر دست راست و از ابهام چپ تا خنصر دست چپ
بعده حیره مبارک با شتره صفا نمود و بعد از ازل لب مبارک قطع کرده موئی سه مبارک بسبب دای
بر بریده بعد از ازل ریش مبارک شانه کرده و از میهن ذقن حصه راست و گشت گرفتند و فاضل را بمقرض
واقعه بعد حصه چپ چپین بعد از ازل همگی لویه مبارک شانه کرده و دست گرفتند و باقی را قطع کردند

ساعت ۱۱ و ۱۲
مجلس در بیان
بیماری صاحبزاده
قائم دین صاحب

بعد موٹی بنا گوش قلم کردہ شد و ہر ۵۰ ازجہاست فارغ شدند از مولوی صاحب مذکور پستفسار فرمودند کہ محمد بخش کلہ پگہ در سیال شریف است مولوی صاحب عرض داشتند کہ صاحبزادہ سجادہ نشین اورا فرمودند کہ یک دروازہ چوبین مثل دروازہ حویلی حضرت جلالپور شریف بسازوی بکار مشغول است بعد از ازل عرض داشتند کہ کرم شاہ لانگری ویرا یعنی محمد بخش را ہم اشارت کرد کہ یک صندوق برآ لنگر تیار کن مگر پوشیدہ از حضرت کنی کار بگیرند کہ در شب کار صندوق میکرد اما سجادہ نشین معلوم کردند و نہایت ناراض شدند زیرا کہ در کار دروازہ تاخیر واقع شود ازل بجایزہ عرض نمود کہ اگر منع فرمودندی منی ساختم والا میرانی فرمانید و خفا نشوند حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ حضرت صاحبزادگان صاحب جلال میباشند و این مصرعہ فرمودند۔

قرب سلطان آتش سوزاں بود

درویشان بیچارہ را چہ مجال است۔ بیت

خلاف رائے سلطان رائے حسین بخون خویش بید دست شستن

کہ اگر خادمان در بار احکم بجا نیارند تا ہم وجہ خوف سے باشد باز فرمودند کہ حکم کار نشانان است ہمہ دریں محل سخن در حکم و کرم خواجہ شمس العارفین شروع گشت حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ از آنگاہ کہ مارا بحضور خواجہ مذکور سعادت قدمبوسی حاصل شدہ است گما ہی ندیدہ ایم کہ سرخی بر روی مبارک آمدہ باشد الا یکبار مارا بنوشتن کتابی فرمودند و کتاب مذکور در مسجد شریف مینوشتم و حضرت ایٹاں از روی لطف و کرم ہر روز دو مرتبہ بر سر من تشریف می آوردند و روزی سیاہی در دوات خراب بود فرمودند کہ سیاہی خراب شدہ است باز مراجعت فرمودند اتفاقاً شیخ صاحب در پیش آمدند دیدم کہ شیخ مذکور راجہ میفرمودند یعنی تو چنان فاضل و بخیر از بیکار ہستی کہ لبیب ناموستی سیاہی نوشتن کتاب مشکل شدہ است آنروز آثار آشفتگی بر چہرہ مبارک شاہدہ کردم بعد از ازل فرمودند کہ از درویشان در بار میپر سیدم کہ گاہے سخن بے نیازی از زبان مبارک شنیدہ اید گفتند کہ شیخ صاحب میگویند کہ حضرت خواجہ تونسوی بر سر اجلاس سخناسے دایرہ میفرمودند و ازین حرف گاہے سخن دایرہ پیشیدہ ایم بعد از ازل فرمودند کہ یکبار در روہماں ظاہر کردند کہ حرف

خواجہ شمس العارفین را عادت تھی بود کہ ہر موسم گرما بحیثیت بندہ کلاہ پارچہ بر بدن مبارک بنودی تباری
 خادم کو زہ آب براسے طہارت آودہ بود و حضرت خواجہ مذکور بر چوکی نشستہ سر مبارک را
 بدستے میمالیدند و این کلمہ میفرمودند کہ ایں کمینہ مردمان میگویند کہ شر کو تا ملاں بیٹھا ہے۔
 دینی دانتد کہ ساری جہان دامل بیٹھا ہے یعنی قیمت ہنگی جہاں بعد از اں در کرم و لطف خواجہ
 مذکور بحال ذات خویش بیاں فرمودند کہ بموقع شادی مظفر شاہ سماء بالو آمدہ بود و ما بحسب وقت
 خدمت او بواجبی ادا کردیم اما از آنجا کہ خوی وی بود در حضور حضرت صاحب غوغای طول طویل
 کرد و حضرت صاحب فرمودند کہ بالوچہ میگوید میاں امام بخش عرض منہو کہ شکایت شاہ صاحب
 میکند فرمودند کہ ایں رارقم کم بدست آمدہ باشد بعد از اں فرمودند کہ صاحبزادہ خیر محمد توسوی
 نزدیک مدینخاں در موضع پچھالیہ آمدند و بسبب جلائیٹی کہ می داشتند از کمی نذرانہ بروئے
 ناراض شدند از ہر وجہ کہ خان مذکور منت و الحاح کرد راضی نشدند آخر خان مذکور رسی دور
 گلوئی خود بہ بست کہ اگر حضرت راضی نخواہند شد من ایں رسی را چھاں بیفشرم کہ جاں ہم در لیک
 ایشان برو دچوں اینحال بدیدند راضی شدند و رسیں از گلویش دور کنانیدند اما نذرانہ رو کرده
 قبول نفرمودند و از آنجا بہ نیت اینجانب روانہ شدند حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ در آنوقت
 کہ صاحبزادہ مذکور بدیں طرف روانہ شدند حضرت خواجہ شمس العارفین فرمودند کہ صاحبزادہ صاحب
 کہ بجانب شمال رفتہ بودند معلوم ہست کہ کدام جاہستند عرضداشت کردند کہ اکنون نزدیک
 مدینخاں ہستند و از آنجا در جلاپور خواہند رفت فرمودند و عاخر بخواہید کہ خدا صاحب ایشانرا
 در آنجا خبرد کہ آل بیچارہ درویش است طاقت برداشت بار ایشان ندارد تا کہ صاحبزادہ مذکور
 چوں بگذرد ریارسیدند پرسیدند کہ جلاپور زمین صاف است یا کوہستان عرضکردند کہ کوہستان
 فرمودند تا من در آنجا نخواہم رفت و عنان بسمت جنوب معطوف کردند ہمدریں محل
 صاحب توسوی معروضکرد کہ چند مرتبہ ایں واقعہ پیدا آمدہ است کہ ملک شیرخاں لوانہ عرضی
 بحضور حضرت خواجہ شمس العارفین روانہ کردی کہ شیر محمد کہ شریک ثانی منت براسے آمد انگریز
 لاشملکی اسباب تحائف بسیار جمع کردہ است و من شرم میدارم کہ چندیں اسباب از من
 میانہی شود تا کہ خواجہ شمس العارفین دست بدعا برداشتند و انگریز مذکور را عنان بجانب

دیگر معطوف شدی و آن جمله اسباب شیر خاں لبوسے سیال شریف روانہ کردی حضرت محبوب سجائی فرمودند کہ باری چراغ دین درویش کہ از قوم حجام بود بہ نسبت غلام شاہ صاحب شکایت پیش حضرت صاحب آغاز کرد کہ جنین و خاں کرامات ظاہر کند حضرت صاحب در آنوقت در مسجدے بودند و دراز شدہ بودند و مار از شکایات وے خوف پیدا شد چونکہ مارا بوسیدہ غلام شاہ صاحب سعادت خاکبوسی حضرت خواجہ شمس العارفین نصیب شدہ بود بسبب محبت و خیر خواہی او شان تذکرہ شیخ صاحب کردیم کہ چراغ دین شکایت غلام شاہ صاحب پیش حضرت صاحب کردہ است و شمار حضرت صاحب معافی خواہید شیخ مذکور حضور رفتند کہ غلام شاہ اپنچین نیستند کہ چراغ دین گفتہ است بہ نسبت ما ہم اظہار کردند کہ او ہمچنین مسکویہ حضرت صاحب بر خاستند و فرمودند کہ شاہ صاحب جنین مسکونید شیخ صاحب عرض کرد کہ آری غریبے از فرمودند ما خیر خواہید حضرت محبوب سجائی فرمودند کہ غلام شاہ صاحب ادعا طلبے حضرت نجواب معلوم شد و یک گاہ پیش بخانہ بود ہمراہ کردند و بخانیال شریف روانہ شدند بعد از ازل فرمودند کہ درال وقت شادی صاحبزادہ محمد دین دام برکانہ بود و حضرت خواجہ شمس العارفین مارا ہمراہ برات او شان لبوسے چیناب فرستادہ بودند و ہر گاہ مراجعت کردیم از آنجا کہ محبت فرزند بیت حضرت صاحب قوالان ہمراہ کردہ برائے استقبال برات شریف آوردند و غلام شاہ صاحب با حضرت صاحب ہم ہمراہ بودند از حد خوشنود شدند کہ توجہ حقوق من ادا کردی و واقعہ خواب تمامی بیا کردند ہمدردیں محل سخن در مال افتانی شاہ صاحب مذکور افتاد بر لفظ مبارک فرمودند کہ تارک الدنیا مثل او شان کسی ہند زمین نباشد کہ ہرچہ موجود بودی براہ حق فدا کردی باری بیمار شدند و پارچات بدنی بہ ملکان سپردند تا کہ وقت نزع رسید سائلے بیامد محمد دین لبوسے بود ویرا فرمودند کہ از زیر لحاف نہ بند مرا بگیر و ایں سائلے بیا بدہ درویش عرض کرد کہ حضرت پرہنہ بمانند فرمودند کہ از مادر پرہنہ آدمیم و پرہنہ خواہیم رفت و سہ مرتبہ اللہ گفتند و جال بحق تسلیم کردند بعد از ازل فرمودند کہ باری دو مکان عمدہ بنا کرد از قضا الہی بادشی بارید و سقف بلکے ہر دو مکان بیفتادند ہماں وقت چوبہای در کشتے انداختہ لبوسے سیال شریف روانہ کردند بعد از ازل فرمودند کہ باری نو اسہ قبلہ علم تو پہنچی در موضع ہرنو تشریف آورند

و شاہ صاحب را چہ سکن از نقد موجود بود کہ نذرانہ ادا کنند بقف خانہ برآمدند و نادید
 کردند کہ من زمین خود را بہر قیمتی کہ باشد بیع میکنم ہر کرا مبلغات بہت بگیرد ہمدیں محل
 بیان فرمودند کہ شاہ صاحب مقروض بودند و دواں وقت دوسہ اسپ برائے تجارت
 خریدہ بودند و اسپ در موضع ٹھوک نزد برادر خود داشتہ بودند و یک اسپ نزد خود
 اتفاقاً آں اسپ اندر نظر صاحبزادہ توسوی بیاید پرسیدند کہ ایں اسپ در ملک کدام است
 عرض کردند کہ اگر پسند نظر ایشانست بگیرند و بجدہ صاحب نزو برادر ایشان در
 ٹھوک رفتند و دواں اسپ باقی کہ در آنجا بودند آنھم والد ایشان کردند حضرت
 محبوب بجائی فرمودند کہ شاہ صاحب مذکور ہر یک را از پوشیدہ بابا اظہار میکردند
 وقتی بیان کردند کہ اندر نماں طفلی ہمراہ حافظ چو غطہ صاحب ہرن پوری بدولت حضور
 حضرت خواجہ توسوی مشرف شدم و حاجی بجاہ نام در ولایتی بود کہ ہر سال فرسے کہ ہر
 آستان حضرت خواجہ راستان بیامدی و ہر اہم بحضور برودہ سفارش کردی حافظ مذکور
 را پیش آن درویش بہ بردہ او مرا بعد از نماز شام بحضور حضرت مذکور بہر دو عرض نمود کہ غریب
 ایں دریائے رحمت بے پایان است و ایں طفل از اہل بیت حضرت رسالت پناہ صلی اللہ
 علیہ وسلم است بجا بآئے آنحضرت صلعم بریں طفل نظر شفقت فرمودہ دست او بگیرند یا دیدم
 کہ ہر گاہ حضرت خواجہ مذکور دست من بگیرندستہ چیز بر من مقرر شدیکی اسم ذات اندہ دلم
 بے اختیار شد و دیم در بطن من بجائے گر سنگی مثل سنگی چسبکہ افتاد کہ بعد از اں طلب طعام
 نماند سیوم تصور حضرت صاحب چناں روشن گوید کہ بوقت قصائے حاجت شرمناک میشدم
 بعد از اں فرمودند کہ شاہ صاحب مذکور بقدر ہفت ہفت روز نخود دی تا حدیکہ از اندرون
 ایشان خون روان شدی و چادر سے بر کمر ذنبیل پوستینے در بغل برائے مسافران
 میکردند بعد از اں فرمودند کہ روزے بدکان آہنگری بودند کہ یک پیرزادہ بشان و
 شکستہ در آنجا بیامد و گفت کہ ایں مرد کدام است بحسب وقت تعریف ایشان ظاہر نمود
 گفت اگر فقیر بہت کلامتی ظاہر کند یا از من بہ بیند شاہ صاحب پوستینے کہ وہ ان گدا
 میکردند نبودند کہ من گدا سے ہتم و ترا اگر دعویٰ فقر بہت چسبکہ بنمایر زادہ خاموش

ایشان زہد و عبادت
 و شہادت

شد ایشان فرمودند که ازین فقیر چه میخواهی گفت این سندال را بسوی خود بخوان و آنگاه
 کار میکرد که ناگاه از آنجا بخت و بسوی ایشان افتاد و فی الحال از آنجا بخت و در مکان خود
 بیفتا و پیرزاده ازین واقعه خوفناک شد که هرگاه بخت در گرفتار بود و دلیرانه میکرد اما نوبت
 چوں با سر آمد متحیر شد که شاید فقیر برین دست درازی نکنند مگر ایشان از آنجا پوشیده
 شدند بعد از آن فرمودند که حرفیاں چوں را از این کرامت از ایشان پرسیدند فرمودند
 که من هیچ نکرده ام صرف تصور حضرت خواجه توسوی بود که بدست خود سندال را از مکان
 بیرونی افکند و باز در آنجا بر دوزخیم شعبان ۱۰۳۰ هجری بساعت قدس موسی شریف
 شدم و حضرت محبوب جانی دام برکاتہ را بیماری تب نوبت لاحق بود و مولوی صاحب
 توسوی تعویذی بر پیشانی مبارک چپانیدند حق تعالی از نوبت آن روز ذات مبارک
 را محفوظ داشت و حکیم مادی حسین براسے کودکی که ہمراہش بود ترتیب نوافل تجدد
 و اشراق تلقین میافت و مولوی صاحب مذکور تعریف کردند که عجب فیضسانی حضرت
 ایشانست که طفله اندرین صغیر سن تحمل بار عبادت میخواست و همچنین مہتاب دین گجراتی
 که از قوم پیشہ کارانست در اینجا آمد و مع اہل و عیال تائب شدہ است بکہ یکدولولیا
 دیگر ہمراہ او از پیشہ بدکاری تائب شدہ اند آری دعوی خلافت بسا کس میکنند اما بدت
 بجز ازین در گاہ کسی را نصیب شدہ است حضرت محبوب جانی فرمودند کہ ہر ایت
 بروقت متوقف نہایت چوں وقت برسد بلحاظ صغیر سن یا پیری پس پیش نشود مولوی
 صاحب عرض کردند کہ استقامت بر مصطفیٰ خاصہ این خاندان است ازین سبب رونق
 مردمان بر در ایشانست حضرت محبوب جانی فرمودند کہ دسوندیشاہ آلوہار وال
 قائل شدہ اند کہ خصوصیت استقامت اصلا براسے چشتیانست اما چوں بزرگان نقشب
 در اول رسم سیر مقرر کردہ اند از ما چگونه استقامت بوجود بعد از آن فرمودند کہ روز
 مخلوق چگونه بر در ایشان بود چوں خود بر در دیگران میروند ہمہ درین محل سخن
 سفر خواجگان چشت افتاد مولوی صاحب معروض داشتند کہ ازین خاندان صرف خوا
 نور محمد ہماروی بجانب ملک امان یکدو سفر رفتہ اند زیرا کہ مولانا فخر الدین دہلوی

در این کتاب
 از حضرت مولانا
 فخر الدین دہلوی
 نقل شدہ است

ایشان را امر کرده بود که شهبازی از ملک دامان بدام تو خوابد افتاد پرورش باو بخاطر محفوظ ماندن
 و مراد از آن شهباز خواجه محمد سلیمان توسوی بود باری قبله عالم معارف و می آلی شهباز را در
 درس قاضی محمد عاقل کوٹی مٹھن والہ بیافتند پرسیدند کہ این شخص کجاست و نام او چیست
 کہ از ملک درگ آمده است و تعلیم میگیرد و مردم را امر معروف میکنند تا کہ قبله عالم ہم از آنجا
 مراجعت فرمودند و قاضی صاحب ہم بمعہ شاگردان بخدمت روانہ شدند چون بموضع اوچہ
 رسیدند در آنجا اقامت کردند و مخدوم زادگان اوچہ مرید قاضی صاحب بودند دعوت
 کردند چون وقت تقسیم طعام رسید گوشت ختم شد و مردم باقی بودند و یکہ دیگر گوشت
 کہ براسے خواص بود لانگری از آن ہم تقسیم شروع کرد آن شخص بزرگی بخوش آمد و یک
 طپا پنچہ بر رویش نزد لانگری فریاد پیش قبله عالم برد کہ درویشے از ہمراہیان قاضی
 صاحب مرا طپا پنچہ سخت زده است فرمودند کہ کم درویش است اشارہ بہوی آں کرد
 قبلہ عالم چون نظر کردند بشناختند کہ ہماں شہباز است و لانگری را عذر کردند کہ ہماں ما
 ایں گناہ معاف کن و دست دی گرفته در روشتہ سید جلال بخاری را کہ مخدوم جہانیاست
 بہ بردن چنانچہ حضرت خواجه توسوی فرمودہ اند کہ قبلہ عالم مراد است گرفته چنداں بہرعت کشیدند
 کہ یک کفش من از پا ہم جدا شدہ بود و در دل بوضہ شریف بردہ بیعت کردند چون فایغ
 شدند شیرینی بوجہ شکر یہ تقسیم کردند و مراسلہ بجانب بزرگی روانہ کردند کہ مقصود یکہ بطلب کی
 یک شماسفر میکردیم اکنون بیافتیم بعد از آن ہرگز سفر نکردند بعد از آن عرض کردند کہ
 عجب مرتبہ است کہ پیر بقتلاش مرید مسافر بودند حضرت محبوب علی فرمودند کہ ایں
 قبولیت در ارجح است و ایجا دارواح در یک وقت شدہ است کہ حق تعالی بعضے را بہ بعضے
 مکرم و مقبول کردہ است اگرچہ اند خلق بعضے را موخر نمودہ است ورنہ آنچه حالات و کرامت
 ایشان در ملفوظات دیدہ شود عقل اندر آن حیران ماند بعد از آن فرمودند کہ پیش حضرت
 ما خواجه شمس المعارفین را در ابتدا مزاج و لباس شاہانہ میداشتند و ہر جا کہ رفتند مقبول
 و محبوب عوام و خواص میبودند چنانچہ قحط سخت بود و ایشان در درس مولوی صاحب کلمہ کی
 تعلیم میکردند و مولوی صاحب سگڑ طعام خوردی تا حضرت ایشان را با خود نشاندی بعد از

فرمودند کہ محمد دین نام پراچہ بود کہ بعد از ہفتہ یکبار دعوت حضرت ماسکر دورہ اکثر روز بفاصلہ
 بیگزشت بعد از آل مولوی صاحب توسی معروض کرد کہ وقتی پراچہ مذکور بہ تجارت
 کامل آمادہ شد و در آنجا زکوۃ مال از تاجران میگرفتند لہذا عالمی براسے شمار نصاب ہمراہ
 سید اشقند و حضرت مارا ضرورت مند علم حدیث بود و در قابل حافظ نقاش محدث
 کامل بود محمد دین را فرمودند کہ پیش مولوی صاحب بہ نسبت من عرض کن کہ ایشانرا ہمراہ
 من روانہ کنند پراچہ مذکور عرض کرد مولوی صاحب فرمودند کہ تو خادم ماست اما این معاملہ
 چوں برادران یوسف بالیغوب میکنی کہ یوسف را از یعقوب جدا کردند برو و لیکن این
 امان ما باز بجا برسانی ہمچنین حافظ نقاش کہ قاضی سلطان بود و حضرت صاحب چوں حدیث
 بخواند در حضرت منے کرد و گفت کہ دخترم اختیار کن و بجایے فرزند در خانہ من باش و
 ایشان فرمودند کہ من در خانہ والدین یکے ام بجز مرضی او شاں چیکے قبول نکنم حضرت
 محبوب سجائی فرمودند کہ مولوی صاحب مکشوی ہم لباس نفیس و شایانہ میداشتند و
 در پالکی بتوسہ شریف میرفتند و حضرت خواجہ مولوی میفرمودند کہ میرا بانکا آیا بعد از آل
 فرمودند کہ وقتی حضرت پا خواجہ شمس العارفین از توسہ شریف می آمدند و یک کیرود را بہر نان
 و رنگستان ملاقی شدہ دوست درازی خواستند حضرت صاحب بنگلی برداشتند و دروان
 فریاد کردند و اماں خواستند فرمودند من تنہا ام شمارا چہ خوف است گفتند قسم خدا ہزارا
 مخلوق سے بنیم کہ ہمراہ تو خنگ برداشتہ اند اگر بنشیند مارا جاسے اماں نیست مولوی صاحب
 توسی معروض داشت کہ اہل ولایت را مشکل نیست کہ در وقت واحد وجود کثیر دیدہ شوند
 حضرت محبوب سجائی فرمودند کہ میراں سید محمدی اجل فاضل بودہ اند علما را چوں شملہ
 بحث بودی فیصلہ بر فتوائی ایشان بودی بارے مردمان برائے مسئلہ آمدند چوں ایشانرا
 نیافتند مراجعت کردند از پس آنکزی شنیدند مردمان چوں باز آمدند میراں صاحب را
 موجود یافتند حیران گشتند ایشان فرمودند کہ درین وقت در بیت اللہ بودم و تیار بہ نماز
 بودم و فقہ در تکبیر بود براسے رفع حاجت شما و ریخا موجود شد و دوا بخا ہم موجود خواہم
 شد و اینجا حکیم دولت پوری معروض کرد کہ علامات اہل ولایت چیست حضرت

محبوب سجانی اس آیت را بر لفظ مبارک آوردند۔ آیت۔ لَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ یعنی مگوئید مرا نکس را که کشته در راه خدا یعنی در جہاد ایشان کہ مردگانند بلکہ ایشان زندگانند و حضرت مابو لکین شما نمیدانید کیفیت آن حیات را زیرا کہ ادراک آن بتقل متصور نیست و حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ کشته شدن در راه خدا مراد از بذل و ایثار جہان است اندر جہاد و جہاد بر دو گونه است یکے با کفار و دیگرے با نفس خود چنانچہ گفت آنحضرت صلعم ہر گاہ کہ مراجعت فرمود از جہاد و کفایت الحدیث رَجَعْنَا مِنْ جِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى جِهَادِ الْأَكْبَرِ یعنی باز گشتیم ما از جہاد خردتر کہ کارزار کردنت با کافران بسوے جہاد بزرگتر و حضرت محبوب سجانی در ضمن معانی آیت مذکور و اس حدیث یک دو حکایت و دو بیت فرمودہ بودند کہ آئندہ بیاید انشاء اللہ تعالیٰ **فائدہ** و اس غریب گوید کہ اینجا دو چیز است کہ معنی آنرا تشریح کردن ضروری شد یکے تشریح ہر دو جہاد خرد و بزرگ و دیگرے اثبات نفس کہ آن صیت بدانکہ بزرگان نوشتہ اند کہ جہاد با کفار خردتر از آن فرمود کہ اندر آن دو نوع از نصیب نفس سیبا شد یکی را ندن شمشیر بر دشمن و دیگر امید مال غنیمت و نیز موقوف بر وقت بود و جہاد با نفس بزرگتر از آن فرمود صلعم کہ آن مجاہدت است با نفس خود و آن مخالفت است بر دوام یعنی ترک نصیب وی و ایثار حفظ او از ہر جانب از جہت ہمیشہ بودن او در لذات و شہوات۔ و مقصود تنبیہ است و ترغیب بر التزام و استقامت مجاہدہ نفس و اہتمام بدان نہ آنکہ شروعش بعد از فراغ جہاد کفار باشد زیرا کہ اس ہمیشہ بود و دشمن ابتلائے گوناگون از حق کہ یکے از آن جہاد با کفار است نیز بود چنانچہ ہر دو آیت آئندہ نیز در تفسیر اس جہاد مے آید و فرمودہ اند کہ ہر گاہ چیرہ شوی و بجشے اورا بشمشیر مخالفت و مجاہدت یعنی نفس را چنانچہ حضرت عوث اعظمؓ میفرماید کہ کُلَّمَا حَادَثَتْ نَفْسُكَ غَلَبَتْهَا وَقَلَبَتْ بِسَيْفِهَا الْمُخَالَفَةَ أَحْيَاَهَا اللَّهُ تَعَالَى زنده میگردد و اندازہ اسے تعالیٰ بحیات معنوی کہ عبارت است از علم و معرفت ذات حق و صفات وی و دریافت حقیقت کار۔ اکنون بدانکہ نفس و مذہبان اہل تصوف سبب ارشہوات و لذات حسی را گویند و آن بخاریست

لطیف کہ از جوف قلب می خیزد و تبصیر حرارت غریزی متصاعد میگردد و از راه مجاری
عروق در جمیع اعضاء اجزای بدن منتشر میشود و حس و حرکت بدن بدو است و جوع و شبع
و حرص و هوا بدو قائمست و پائنداری جمیع صفات ذمیه نیز بدوست و اولیا حق ہر آن
بقصد و تکلف در ازالہ شہوات و صفات مذکورہ نفس خود را در ریاضت و مجاہدہ تزکیہ
میکنند و ہر زمان در افنائے ہستی و ارادات و اختیارات وی میباشند تا کہ از جمیع حرکات
نفس ایشاں حکم اموات بگیرد و تلخی جام صبر اندر ابتلائے گوناگون حق این قوم را چون
شہد و شکر میگردد و سکون بفعل اسرار و نفی اضطراب در تحت مجاری اقدار و اختیار حق
ایشانرا نصیب گردد و چنانچہ ابتلائے حق نیز لازم حال ایشانست **الایات و کتب و نیکو**
بشئی من الخوف و الجوع و نقص من الاموال و النفس و الثمرات ہر آئینہ
آزمائیم شمارا بحسب کز اندک از بیم و دشمن در غزا و گرسنگی و قحط و نقصان بعضی مالہا کہ
بتاراج و حوادث رود و نقصان در نفسہا بہ بیماری و ضعف و شیب و نقصان میوه
بافتہائے سماوی وارضی یا مرگ فرزندان چنانچہ الحدیث **اِذَا احَبَّ اللّٰهُ عَبْدًا**
اَبْتَلٰهُ چوں دوست دارد حق تعالی بندہ را مبتلا میگردد و اندوہ و آزمائش میکند
اورا **فَانِ اصْبِرْ** اقلتیہ پس اگر صبر کرد و نگاہ سیدار دو ذخیرہ میگردد و اندوہ را برآید
خود و نمیکزارد اورا بغیر خود گفت آنحضرت صلعم در معنی **اِقْلَتْنَاهُ** اے کعب بن زہیر **لَا تَمْلِكُ**
لَا وَکَدَّ آنمیکزارد و مرندہ را نہ مال و نہ اولاد ہمہ از وی بستاند و فقیر و محروم سازد زیرا کہ
اگر باشد مال و ولد دوست سیدار و مال و اولاد را **الایات و بشی الصابون الذین**
اِذَا اصَابَهُمْ مَّصِیْبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا الیہ راجعون یعنی مژدہ دہ صبر کنندگان را بہر
گرامت کہ باشد آنانکہ چوں برسد ایشاں را درد و اندوہ و ہر کمروہیکہ ایند آنکند ایشانرا
گویند کہ ما براسے خدا ایم و بندہ او ایم و باز گردندہ بدو ایم و پیدا کردہ ما را براسے
بندگی و صبر کردن بہ بلا و راضی بودن بقضا و این کلمہ اقرار است بانقیاد حکم قضا و
انصاف تسلیم و رضا و چیزیکہ اندر دوستی حق تفرقہ اندازد بافتاے آن از حق راضی
باشند و آما نزد بعضی رضا ہمیں سکون است و آرام در تحت مجاری اقدار پروردگار

و بعضے گفتہ اند کہ وجدان الحلاۃ بفعل اللہ و این مرتبہ اعلیٰ و ارفع است و رضا
از محبت خیزد ہر چند محبت بیشتر و قوی تر رضا صافی تر و کامل تر پس آنا کہ بطوع و رغبت
مرگ را اختیار کنند و جان را ایشا پس ایشا را از دیگر مصائب چوں خوف دشمن و گرسنگی و نقصان اموال و
مرگ فلاحیہ غم است آری اینقدر بہت کہ بذل و ایشا ر جان در حق محبوب ہمہ روح و راحت است و عین
حلاوت و در حق غیر محبوب اگر چہ طبیعت را بنحاصیۃ کہ دارد کلفت و کراہت باشد تا ہم
ویرا بصیر و سکون بنوشند و حضرت محبوب سبحانی دشمن معنی راحت و حلاوت
اند را ایشا ر جان بحق محبوب ایں دو حکایت بیان فرمودند و تمامی مطلب آیات نوشتہ
را حل کردند و فرمودند کہ یاراں آنحضرت صلعم یکے اندر غار کہ صدیق است بانگشتان
خود سوراخ مار بند میکنند تا دلدار ویرا گز ندے نہ رسد و دیگرے کہ علیست بر بستر آنحضرت
صلعم نجف اندران شب کہ کفار قصد کشتن آنحضرت صلعم کردہ بودند یعنی ایں ہر دو
را راحت و حلاوت اندرین بود کہ جان ایشاں در حق محبوب برود فائدہ ایں غریب
گوید کہ حکایت علی کرم اللہ وجہہ نہیں دیدہ شد کہ حق تعالیٰ جبرائیل و میکائیل را گفت کہ
من در میان شما برادری داوم پس کیست از ہر دو شما کہ ایشا ر کند برادر خود را بر خود بزرگ
و اختیار کند مرگ خود را و ہر دو زندگانی اختیار کردند پس ایشاں را حق تعالیٰ گفت کہ
شرف علی بہ بنیید و فضلش را بر خود کہ من میان وی و رسول خود برادری داوم وے
مرگ خود اختیار کرد و بر بستر پیغمبر صلعم نجف و جان فدای وی کرد و زندگانی بروے
ایشا ر کرد و ہلاک خود اکنول ہر دو بر زمین روید و ویرا از دشمنان نگہدارید آنگاہ ہر دو
بیامدند و یکے بر سر گاہ وی نشست و دیگرے بر پاشیگاہ و جبرائیل گفت کیست مثل
تو ای ابن ابیطالب کہ خداوند تعالیٰ بنو مہربانیت میکند بر ہمہ ملائکہ و تو اندر انبیا
خوش خفتہ آگاہ ایں آیت آمد اندر شان اوالا میست و من ابناں من البشری
نفسہ ابتغاء مرعفات اللہ واللہم روف بالعباد و ترجمہ و از مردمان بہت کہے
کہ میفروشد نفس خود را یعنی جان بذل میکند بطالب خوشنودی خدای حضرت محبوب
سبحانی دشمن معنی ایشا ر جان در حق غیر محبوب و سکون و آرام دوز شہد

تلخی جام صبر چوں شہد و شکر بیان فرمودند کہ چوں در حرب احد مومنان را قتل افتاد
یکے رفت تا شمر نے آب یکے ازاں بدہم گفت دیدم یکے را از کرم صحابہ مجروح افتاد
و نفس مے شمر و اشارت کرد کہ آب بمن دہ چوں آب بوی بردم مجروحے دیگر آواز داد کہ
بمن دہ وی آن آب بخورد و گفت بوی دہ چوں بد و آوردم دیگرے آواز داد کہ بمن
دہ وی نیز بخورد و گفت بد و دہ ہمچنین تا ہفت کس ہفتہم چوں ہفتہم خواست کہ آل شربت
آب از من بگیرد جان بداد چوں باز گشتم تا دیگرے را بدہم ہر شش حق رسیدہ بودند
چنانچہ آنگاہ اینہ آمد الایم و یوشون علی انفسہم و لو کان بہم خصاصۃ یعنی
اشار کنند اگرچہ بدل حاجتمند باشند و این بیت بر زبان آوردند۔ بیت
کشتگان خنجر تسلیم را ہر زماں از غیب جان دیگر است
یعنی بر آدمی پہنچ چیز سخت تر از بذل جان نیست و چوں جان مبذول باشد مال و
ال و خرقہ و نقدہ را چہ خطر باشد و حالانکہ بعض یکجان حیات ابدی اندر قرب سرمدی
بیامند مثنوی کان شد بود و اندر مثنوی۔ تاکہ کان شد کہ آید جزا +
بعد ازاں در اخفائے سیر ایشان فرمودند کہ کسے از عالمیان مشعر بر حال و زندگیا
ایشان نبود و این حدیث فرمودند الحدیث قدسی اولیائی تحت قبائی لا یعرفہم
غیر ہی الا اولیائی یعنی دوستان من زیر پردہ عظمت من پوشیدہ اند منید اند
ایشان را دیگرے جز من مگر دوستان من بعد ازاں فرمودند کہ ایشان چوں علوم انسانی
میخورند و میخسپند و کسب میکنند و کسے را از حال شان آگاہی نیست ہمدریں محل فرمودند
کہ بزرگی در سفر حج بخانہ دوستی مہمان شد وزن میزبان از خاصیتے کہ داشت بر آشفت
و از خدمت مہمان انکار کرد و شوہر را بضر و دشنام بے حرمتی کرد چونکہ آل مرد خدا
بود بر ایندای دی صبر نمود و کمبت و لیت نجات یافت و طعام پیش مہمان آورد مہمان
بصد نشویر بخورد و آمادہ برخصت شد میزبان گفت چشم پوش و پائے بر پائے من
بنہ باز گفت بکشا آل مرد دید کہ ہر دو در عرفات آمدہ ایم و لوازم حج ادا کردند و ہچنان
باز بجائے خود آمدند پس مہمان زن ویرا از حالش آگاہ ساخت از بے حرمتی منع کرد

برفت چوں زن از روش خود برگشت و طریق ادب گرفت آن مرد خدا ازین ملول شد
 کہ آندوست راز من بر غیر فاش کرد و رفت و این بیت بر زبان آوردند بیت
 اولیا اطفال حق انداے پسر در حضور و غیب بس صاحب خبر
 و غریب گوید کہ ایں بیت ترجمہ حدیث است چنانچہ در ثنوی بجای دیگر آمد مصرعہ
 گفت اَلْخَلْقُ عِیَالٌ لِلَّهِ

و اطفال حق بدال گفته اند کہ در محل شفقت و رحمت حق تعالی کہ اتباع فرمان
 ویست و متابعت دوستان دی قرار می گرفته اند چنانچہ در حدیث قدسی آمدہ کہ من
 بر بندہ خود شفیق تر از آنم کہ والدہ بر پسر خود بعد از اال فرمودند کہ دعوائی ولایت
 بسا کس میکنند اما اتباع فرمان و تعالی بجز آنکہ التماس تسلیم و صفت رضا گردد
 دیگرے را نصیب نیت بیت

چوں قضاے حق رضا بے بندہ شد لطف حق را لائق وزمیدہ شد
 و ایں ملفوظ در معنی ایں آیت تمام میشود اَلَا بِتُ اُولَیِّکَ عَلَیْہِمْ صَلَوَاتٌ مِّنْ رَبِّہِمْ
 وَ اُولَیِّکَ ہُمْ اَلْمُتَدُّوْنَ یعنی آنکہ وہ است کہ بر ایشان صلوات و رحمت ہاے
 پروردگار است و ایشان راہ یافتگان تہ بر وضو رضا و تسلیم است ہمدریں محل درویشی
 معروفند داشت کہ رضا بردو گونه نوشہ اندیکے رضاے خداوند از بندہ ویکے رضاے بندہ
 از خداوند در رضاے حق مقدم است بر رضاے بندہ زیرا کہ تا توفیق و تعالی از گنجینہ
 رضی اللہ عنہم درے نکشاید بندہ بصفت و رضوا عند کامیاب نگردد و حکم ویرا گردن
 نہ نہد و بر مراد وی اقامت نکند و نام مکاسب بندہ و افعال دی پیوستہ ازین امر
 کوتاہ است الا آنکہ جذب حق تعالی ولایت خود ظاہر کند و احوال و افعال بندہ حجاب ہم
 شولیدہ شوند و ویرا عبارت نماںد و وزگارش را اسم لئے تا ویرا کسے نامی ہندیاز
 وے عبارتے کند یا چسبے بدو حوالے کند حضرت محبوب جلالی مطابق ایں عبارت
 از احوال آل آفتاب مست و شمع دین و ملت حضرت خواجہ اولیس قرنی رضی اللہ عنہ
 بیان فرمودند کہ باوجودیکہ در عہد رسول صلعم بودہ اند بسبب دو چیز از دیدار پیغمبر صلعم

منوع گشته یکے غلبہ حال و دیگر حق والدہ و اگر رسول خدا صلعم مرصحا بہ را آگاہ
فرمودی ہیچکس از جهانیان بر قرب وی مطلع نشدے و آنحضرت صلعم لعمر و علی وصیت
فرمود کہ مردی بدیں ہیئت اویں نام در قرن بہ بنید و سلام من داین جیب من بدو میدہد
از ہر مغفرت امت دعائے بخواید و تمامی قصہ چنانکہ در ملفوظ سال یا ز دہم ازیں
صدی چہار دہم نوشتہ شدہ است بیان فرمودند ہمدیں محل درویشے معروفند
کہ در کتابے دیدم کہ چوں عمر و علیؑ خبر اویں از مردمان قرن پرسیدند گفتند دیوانہ است
بدیں نام کہ اندر آبادانہا نیاید و با کس صحبت ندارد و آنچه مردم خورند وی نخورد و غم
شادی نداند چوں مردم بخندند او بگریزد و چوں بگریزد او بخندد پس عمرؑ گفت ویرا بخوایم
و چوں سلام و وصیت پیغمبر صلعم عمر و علیؑ بدو رسانیدند و دعائے آمرزش خواستند از وی
اہل قرن از قرب و حال وی آگاہ شدند و ویرا حرمتی و جاہی پدید آمد اندر میان ایشان
وے از آنجا بکوفہ رفت و حرم بن حیان روزی دید ویرا و از پس آل ہیچکس ندید تا کہ
بوقت فتن حروب امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ بیاورد و بر موافقت علیؑ باعداے دی
حرب ہی کرد تا روز حرب صفین شہادت یافت عاش حمیداً و مات شہیداً یعنی خوش
زلیت و شہید مرد حضرت محبوب بجائی فرمودند کہ فقیر در ہر لباس کہ پوشیدہ بود
احترانہ نباید کرد بیت

ہریشہ گماں مبر کہ خالیت شاید کہ پلنگ خفتہ باشد

بعد از اں فرمودند کہ صورت بشری بمنزلہ لباس است مفرق را و لباس را چہ عتیق
است اما فقر چپیکزد دیگر است چنانچہ بزرگان گفتہ اند الفقر اذا تم ہو اللہ فقر چور
بہ نہایت رسید باقی نماند و آنجا مگر آن ذات واحد الاحد ہمدیں محل فرمودند کہ سلیمان
علیہ السلام درخواست کہ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ هَبْ لِيْ مِنْكَ لَآئِيْنِيْ بِاَحَدٍ مِّنْ بَعْدِيْ بار خدایا عطا
مرا ملکی کہ نباشد آنملک ہیچکس را پس از من حق تعالیٰ دیوان و پریان و طیور و باد ہمہ
منقاد حکم وی گردان تا آنگاہ کہ زلیت از مکر دیوان امین نبود و آنحضرت صلعم ہیچ نخوا
حق تعالیٰ ملائک را بپاسپانی وی برگماشت و حور و غلمان را بنجد متش بدشت و کلا

میں نے یہ سب کچھ
سنا ہے کہ رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم
فرمایا تھا کہ جو
مرد ایسی ہیئت میں
ہوگا کہ اس کا نام
اسی قرن میں پڑے گا
وہ میرے پاس ہے

ہم گنجائی روئے زمین بدو فرستادو گفت کہ محنت بر خود منہ وادیں گنہا خود را تحمل لباز
گفت نخواستیم بار خدا یا مرا یک روز گرسنہ دارد یک روز سیر خپا پنچہ الحدیث الفقر
فخری و الفقر مینی یعنی فقر فخریت از بہر من بلکہ فقر بہت از آن من فائز کہ وایں
غریب مجرد من کرد کہ بجای دیگر فرمود الحدیث الفقر عما یلہ پس چیزیکہ اہل را
عز بود مرنا اہل را ذیل بودو گفتہ اند کہ عزتش آنست کہ فقیر محفوظ الجوارح بود از ذل و
محفوظ الحال بود از خل نہ برتش معصیت و ذلت رود و نہ بر جانش خل و آفت گذرد
از آ پنچہ ظاہر ش مستغرق نعم ظاہر بود و باطنش منع نعم باطن تاتش روحانی بود و دوش
ربانی و خلق را بد و حوالہ نماد و آدم را بد و نسبت نہ تا از حوالہ خلق و نسبت آدم فقیر شد
و بیک این عالم غنی نگردد اندرین عالم و کونین اندر پندہ ترا زوئی فقرش بہر پشہ نسجد و یک
نفس و می در ہر دو عالم نگنجد مہرین محل فرمودند کہ روزے میان روشن دین پند و دیوانہ
بخصر خواجہ شمس الحارثین مشرف شد رسیدند کلام است گفت کہ روشن دین فرمودند کلام
روشن دین گفت مرید اثناں درینجا خاموش شدند باز روشن دین قدمبو رسید فرمودند کلام
است گفت روشن دین فرمودند کلام روشن دین درین اثنا مسماۃ بالو غوغا کرد کہ چون
اندرینجا فراموش نمودہ اند در آنجاں چگونہ یاد دارند تا کہ مانند خفتہ از آن حالت بیدار شدند
و روشن دین معروض داشت کہ ہمانم کہ پیوستہ بخدست مے آیم فرمودند تو اگر چہ ہمانستہ ایم
نہ آنستہ کہ بودم پس چون باین مقام رسید جامع جمیع فیوضات ربانی شد بعد از ازل فرمودند
کہ نہ بیند کہ جملہ فریق مخلوقات باوجود مخالف مذاہب و طریق بر عرس خواجہ فرید الدین گنجشکر
و مکان واحد مجتمع شوند و ہر یک بسر تسلیم بہ نعرہ اسے فرید فرید از احترام و انکار یکدیگر بے دید
مے باشند و خلفایاں ہر چار طریق عزلی بکرمیق فیضان آن حریق محبت و حب
گردند چنانچہ مولوی محی الدین صاحب قصوری نقشبندی و مفتی صاحب ریاض الدار
و رپاک پٹن حاضر مکتبہ اند بعد از ازل فرمودند کہ فقر نہ بعلم خود ہر است و نہ با کتبات یرلہ
با اختیار خود کسی مسلمان فیئہ سد پس بقدر کہ از قبولیت ازل است کجا میرسد و ایسا بیت بر زبان
مبارک آوردند ۔ مہیت ۔

ہیچ برحسب کز خود قادر نشد ہیچ آہن خود بخود خنجر نشد

اما ہر کرا حق تعالیٰ بخدمت و اطاعت پیری کامل راہ نماید زیرا کہ ہرچہ بہت پیر بہت بعد از ا
فرمودند کہ حضرت ما خواجہ شمس العارفین فرمودہ اند کہ ہر شش و فتر شنبوی مولانا روم بعرصہ
دوازده سال مطالعہ کردہ ایم جملہ را مراد و مقصد خدمت و اطاعت پیر فہمدہ ایم شنبوی

چوں تو ذات پیرا کردی قبول ہم خداور ذآتش آمد ہم رسول

بعد از اں فرمودند کہ مولانا روم اجل فاضل بود و قاضی سلطان و شمس تبریزی پیر ایشان
بود اما از علم عاری بود ہر شعر یا غزل کہ بنام ایشانست تصنیف مولانا روم است بعد ازین
فرمودند کہ روزی شاہ شمس تبریزی نزد مولانا گذشت کتب ہائے بدیدہ رسید کہ این چیست
گفت این قیل و قال است ترا باین چہ شمس تبریزی ہمہ کتب را در حوض آب انداخت مولانا
ازین امر تعجب شد و ہر یک یک کتاب از حوض بچیان ثابت بیرون آورد مولانا پرسید
این چیست گفت این ذوق و حال است ترا باین چہ و نشان قبر ایشان اندر جہاں
پیدا نیست بعد از اں فرمودند کہ در ملتان آنچہ مشہور است خلاف واقع است زیرا کہ
حضرت خواجہ توسوی رضی اللہ عنہ ہمچنین فرمودہ بودند ہمہ ریں محل مولوی صاحب توسوی گفت
کہ مولانا روم عرصہ شش ماہ در خلوت شاہ شمس بودہ اند پس مولانا غیرت کرد کہ پدرم قاضی
سلطان بود اما در صحبت این شخص ذلیل شدہ است بارادہ قتل برخاست و چندادبش
ہمراہ کرد و از بیرون خلوت آواز کردند شاہ شمس گفت کہ این مردمان برائے کشتن من
خوانند و از خلوت بیرون آمد بعد ازین بجز قطرۃ چند از خون کہ در بیان دیدن ہیچ نشان
قاتلان و مقتول نیافتند چنانچہ مولانا اشارہ بدیں کردہ اند شنبوی

فتنہ و آشوب خونریزی مجو بیش ازین از شمس تبریزی مگو

عاش حمید اومات شہید ارشد بعد از اں مولوی مذکور عرض داشت کہ حق تعالیٰ ہر کرا
منظوری در گاہ خود عطا کند ہمہ گناہاں او بیا مرزد حضرت محبوب جانی فرمودند
گناہاں وی گناہ نمانند بکہ معاملہ دگرگون شود یٰبَدِلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِہِم بِحَسَنَاتِہِمْ سِیُّوْمِ
رمضان ۱۰۳۱ ہجری بسعدت مجلس مشرف شدم مولوی صاحب توسوی و عبد اللہ

ایمان
در بیان
مذکور
بوسه
ایشان

درویش و چند نفر دیگر موجود بودند مولوی صاحب عرض کرد کہ روزی مسماۃ بانو د احمد دین
و مولوی فضل دین ہمراہ صاحبزادہ سجادہ نشین دربارہ حضرت ایتان مشورہ کردند کہ سال
چوں بر موقعہ عرس شریف خواجہ شمس العارفین شاہ صاحب جلالپوری درینجا بیایند بوقت
رخصت تعظیم و تکریم اوشان نکنند و مرا ہم درال مشورہ بخوانند من از حضرت بسو ختم و گفتم
نیایم مبادا کہ در قہر خدا گرفتار شوم زیرا کہ حضرت ما خواجہ شمس العارفین پیوستہ بقدر
مسافت یک میل ہمراہ شاہ صاحب میرفتند و رخصت میفرمودند چونکہ حضرت محبوب
سجانی دراز شدہ بودند بنشستند و فرمودند کہ ای مردمانرا ازینجا نب ضروری
نبود اما بیماری حسد و دل افزودہ بودند بعد ازال بہ نسبت اوقات و حالات ذات
خود تمثیلاً بیان فرمودند بیت

عشق نے منصب دیا عاشق کو جب میریں آہ تو نقدی ملی وحشت ملی جاگیر میں
بعد ازال فرمودند کہ سلطان شادمان خان چوں ویرا حق تعالی بہ منصب عشق محبت
خود بنواخت از سلطنت وحشت گرفت و تحت را بگذاشت و ترک شاہی کردہ باس
گدائی اختیار کرد ہر کس کہ از حال شاں تاسف خوردی و پرسیدی این ابیات
در جواب او بگفتی ابیات

حاصل ایام عمر ما بنادانی گذشت و آنچه باقی بود آنہم در پریشانی گذشت
بادشاہی بے خلل را در گدائی یافتیم حیف بر عمریکہ در خانی و سلطانی گذشت
بعد ازال فرمودند کہ سلطان مذکور گاہ گاہ در مجلس امیر کیہ بجای دے قائم شدہ
بودے آمد اہل مجلس تعظیم وی مے ناستند امیر مذکور ازیں امر سوخت و گفت کہ اگر
ہر گاہ سال درینجا بیاید مجلس تعظیم وی شاغل شود چوں سلطان مذکور اچال
کرد فی البدیہہ بگفت۔ بیت

اہل مجلس گرنہ برخیزند بیدل نسیم نقش غنایت یہ کرتے پرقایمین رہتا
غرض آنکہ چوں بدیدہ شود وجود انسان مثل تصویر قایمین نہ پابا شدہ بیان و دوران
دیدہ شود پس تعظیم ارحم کاملی دم شود مہد ریں محل فرمودند کہ سوادی فہمیل دین کر جا

شملہ فخر سیداشت اما گاہ گاہ نزد مائے آمد و سجاده نشین ہم سبب دی ہمراہ الشرفی
 مے آوردند زیرا کہ مولوی مذکور استاد ایشان بود و دیگران ہمگی در غیرت گرفتار بودند
 آری افسوس اینست کہ پست چنین شیخ کامل دست دادند و رحمت و دئی از دل
 شان زفت بعد از اں فرمودند کہ مہدی در ویش لا و ابالی و اسگشت و خلق در پے
 وے ابنوہ میکرد و او دشنام میداد و ہر یک را از نزد خود میراند باری ما از حضور
 حضرت صاحب کجبرہ خود مے آمدیم سجاده نشین و مہدی مذکور ملاقی شد و التفات بسے
 وی نکردیم سجاده نشین فرمودند کہ ایں مہدیت باز خاموش ماندیم و رخصت شدیم
 تا کہ بعد ساعتی نزدیک ما بیامد باز رفت باز دو ستر مرتبہ بیامد بعد از اں فرمودند کہ ہر چہ
 ہست پیر ہست چوں دیدار وی موجود باشد بسوی دیگران التفات کردن غیرت بود
 بعد از اں فرمودند ۵

چوں تو ذات پیرا کردی قبول ہم خدا و ذاتش آمد ہم رسول
 بعد از اں فرمودند کہ حضرت ما فرمودہ اند کہ ہر شش دفتر ثنوی را مقصد کجراتباع
 شیخ ندیدیم ہمہ ریس محل غریب معروضداشت کہ خواجہ حافظ در دیوان خود تعریف
 ثنوی و مولانا روم بدیں وجہ گفتہ است ابیات
 بلبل شاخ سرو بگلبنانگہ پہلوی میخواند و شش درس مقامات معنوی
 ساقی مکر و طیفہ حافظ پیادہ داد کا شفته گشت طرہ دستار مولوی
 حضرت محبوب بجانانی فرمودند کہ ایں وصف ہم مضاف بجانب شیخ است کہ
 لفظ ساقی مراد از آنست ایں غریب بیتی دیگر زبان آورد بیت
 مے ترسم از خرابی ایماں کہ مے برد محراب ابروئی تو حضور از نماز من
 ہمہ ریس محل فرمودند کہ ہر گاہ محراب ابروئی یار حاصل است حاجت بجزا ہدائے
 دیگر بیت بیت

مست سست یار و یاد حرفیاں نمیکند یادش بخیر ساقی مسکین نواز من
 بعد از اں فرمودند کہ ہر جا کہ لفظ ساقی در دیوان خواجہ حافظ مے آید مراد از پیر است

و معنی کلام ایشان بجز اہل منازل دیگر سے نمیدانند چنانچہ ہفت شرح دیوان خواجہ حافظ
مشہور است کہ اہل علم بموجب قیاس خود تقریر یا نوشتہ اند اما بمقصد نرسیدہ بعد
ازال این بیت بر زبان آوردند بیت

مراد منزل جانان چہ امن عیش و چرم جرس فریاد میدارد کہ بر بندید محکمہا
فرمودند کہ اہل علم چہ داند کہ از جرس چہ مراد است بعد ازال فرمودند کہ اہل منازل
را آوازہ جرس از دل سے آید و منزل جانان مراد از دل است و بعضی را آوازہ
و بعضی را چوں آوازہ آب کہ از بالا بر یافتہ وغیرہ نیز مثل آواز کنجشک و زنبور بند
و برق جرس منازل میباشد چنانچہ بہلا شاہ گفتہ است بیت
مرلی دا گھنگھور وحدت پایا شور

بعد ازال فرمودند کہ آوازہ جرس را بلفظ ذکر انا اگھ تعبیر کردہ اند و آوازہ کہ
متصل است و انفصال ندارد مراد از وحدت گرفتہ پس ہر گاہ غافلہ چندیں آواز اندر
دل مرید نبوازند امن و قرارش از دل بر بایند و از رسومات طبعی ویرا بگریزند چہ خفتن
و چہ خوردن و چہ در مجلس نشستن گاہی ویرا بچو شانند و خروشانند و گاہی بیارامند
و خموشانند بیت

سمن بویاں غبار دل چو شبنم نہشتانند پریر ویاں قرار از دل چو بر خیزند بر بانیہ
بعد ازال فرمودند کہ ہر گاہ این منازل نباشد معنی و مراد اشارت ایشان نفی و احتراز
بر انگیزد چنانچہ اہل علم برایشان احتراز کردہ اند کہ در شروع دیوان نہ صفت خداوند تعالی
نبی آوردہ اند و ہر گاہ جملہ مرادات ایشان در لفظ ساقی مندرج است پس ویرا بہ انتخاب
کردہ مناجات بنام ساقی شروع کردند بیت

اَلَا یَا اَیُّهَا السَّاقِی اُدِرْ کَا سَاوَنَا وِلَہَا کہ عشق آساں نمود اول دی افتاد محکمہا
بعد ازال فرمودند کہ ہر گاہ عشق رو سے ساقی کہ مراد از پیوستہ حاصل شد باید کہ التفات
بجانب دیگران نہ نماید ہمہ دریں محل بیان فرمودند کہ خورتن حسین میرزا تہ مرد ہے
مثل عبد اللہ ویرا ملاقی شد و درینجا حضرت محبوب جانی رہے سارک جانی

عبداللہ درویش کردند و بجنید نذیر کہ این عبداللہ ہم بر زنی دعوی عشق میداشت
عورت مذکور پرسید کہ تو کیستی گفت عاشق تو گفت مرا چه بینی خواہر من از پس مے آید و
چند حصہ از من خوب و است مرد چشم بالا کرد و زن طپا پنچہ برویش زد کہ دعوائے عشق من
کردی و باز بجانب دیگر سے بینی عبداللہ مذکور شرمناک شد و سرنگوں کرد ہمدریں
محل فرمودند کہ این عشق بلبل است کہ بر ہر شاخ کہ گلی ببید بدار شاخ طیران کند
بیت بلبلے برگ گل خوش رنگ و متاثر است و اندر آن برگ و نو خوش ناہا خوش زار داشت
گفتش در عین وصل این نالہ و فریاد بیت گفت مارا جلوہ معشوق بر این کار داشت
از اینجا است کہ عشق ویران نقش شمرود اند بیت

اسے مرغ سحر عشق ز سپردانہ بیاموزد کان سوخته را جان شد و آواز نیامد
و دواز دہم ذمی قدم سبز یکہزار و سیصد و پانزدہ ہجری بسعادت و دوست
قدوس ہی بہ ہمراہ سہمی سنار اللہ شرف شدم مولوی صاحب توسوی و چند نفر دیگر
موجود بودند از حالات سنار اللہ مذکور کہ از خوشیاں این غریب بود قدر سے استفادہ
فرمودند زیرا کہ وی بجا رضہ بیماری سودا گرفتار بود قدری از حالتش معروض راقم
ہمدریں محل سخن در استغراق حضرت خواجہ شمس العارفین رضی اللہ عنہ گشت حضرت
محبوب جانی فرمودند کہ خواجہ مذکور را انداخید وقت یک درویش مقررہ بود کہ ہر گاہ
وقت نماز بیامدی آگاہ ساختی و چوں اندر نماز شروع میشدند درویش مذکور تعداد حجت
ہائے نماز و غیرہ ارکان تلقین میکرد و چوں قصہ اخیر تمام شدی با اشارہ درویش سلام
میدادند و الحمد للہ منجوانند معروض آگاہی دشو رہیچگونہ افعال بنود چنانچہ روز سے میاں
روستہ دین قدسوس شد فرمودند کہ اہم است گفت روشن دین فرمودند کہ اہم روشن دین
دوسہ مرتبہ تکرار واقعہ شد گفت ہمانست کہ پیوستہ بخدمت سے آیم فرمودند تو ہمانی
اما من نہ ہمانم کہ بودم ہمدریں محل سخن در ہلال و بزرگی حضرت خواجہ توسوی رقت
فرمودند کہ بیچ ولی را باین درجہ رفیع قبولیت بدرگاہ خدا بنودہ است کہ ہمہ اولاد پیر
خورا خواست و بیعت بدست دے باشند چنانچہ صاحبزادگان ہماردی مرید خواجہ مذکور

عبداللہ
درویش
سنار اللہ
مذکور
بودند

بوده اند غریب معروض داشت که تصویر ایشان نزد من است اما بسبب جلال نظر بران نمی
 توانند که فرمودند نزدیک ما هم تصویر ایشان بود اما غائب شد است شاید که لائق آن توجیم بگانه نظر
 بآن افتادی خوف و در دل طاری شدی **شهر نبیست** و یکم ماه رمضان **۱۳۱۶**
 بسادات خاکبوسی آستان معتمد رسیدہ شد حضرت محبوب بجانی تبارک و تعالی قرآن شریف
 مشغول بودند و دیگر مجلس محلی حاضر شدم مولوی فضل حق کبکی والدہ و حافظ غلام رسول
 و حکیم ہادی حسین دولت پوری و بہادر خاں چک جانی والدہ و چوہدری حسن سامہوالی وغیرہ
 یاران حاضر بودند حکیم ندکو معروض داشت کہ دروازہ ہشتی کہ از روضہ بابا فرید الدین
 قدس سرہ برائے داخل مخلوق ہر سال کشادہ شود آیا در حین حیات ایشان کشادہ بود یا بعد
 از انتقال بابا صاحب ایں کار جاری شدہ حضرت محبوب بجانی فرمودند کہ نقل است کہ
 بابا صاحب را در خواب معلوم شد کہ شیخ ما خواجہ قطب الدین ربیع ہستند از خواب بیدار
 شدہ بسوئے دہلی رواں شدند و بر کنارہ دریائے کہ در راہ بود بر رسیدند کشتی رواں شدہ
 بود ہر چند گفتہ شدہ واپس تیاور و ندلا جرم بابا صاحب از کشتی نومیدہ شدہ کوزہ خود را در
 دریایا بداشتند تاکہ ہمگی آب دریا در کوزہ جمع شد و دیا خشک بماند ملا حال بزاری و اسحاق
 پیش آمدند کہ وجہ روزی ما منقطع شد بابا صاحب قدس سرہ فرمودند کہ ہر کس کہ درم دارد و کشتی سوار کنید
 و لیکن بسا ہیچول ماسا کین را کہ درم ندانند لا چاری میشود اکنون زمین خشک است ہر کہ آید بگذر و ملا جان
 در زاری افزودند آخرا بابا صاحب کوزہ را نہنگوں کردند و دریا رواں شد حضرت محبوب بجانی فرمودند کہ ہر گاہ
 کوزہ نگوں کردہ شود آب از دماغش گردش کردہ میریزد قدرت الہی است کہ ہنوز آب یا
 در انجا گرداب میانہ و میگزد و فرض آنکہ بابا صاحب در دہلی رسیدند خواجہ قطب الدین
 قدس سرہ فرمودند کہ ایفریختہ مداو کہ حکیم نوشتنہ است خرید کردہ زود یا حکیم
 بابا صاحب در بازار رفتند اتفاقاً در آنوقت مردی از ادیبان کہ اسم و رسول ناما بود نادانی
 کنا شدہ کہ ہر کس کہ دریں دو از دہ روز دسٹے من بیدار آتش دوزخ برسد و پالکی
 خود را جا بجا میگذاشت کہ شاید بجا راں بماند رستمان از زیارت تم جوہم نماند آخر
 خوفاً سٹے مردمان کہ برگرد پالکی آن بزرگ بودند و راں بازار بیاید کہ بابا صاحب بودند

مجلس در بیان
 دروازہ ہشتی
 بابا صاحب

دوکان دار بزیارت مشغول شد و ایشان در آن مکان پوشیده شدند آخر دوکاندار
 گفت کہ تو چرا بزیارت بزرگی نکنی فرمودند کہ تو دوامی با بجلد تیار کن باز گفت ترا جنت
 نمی باشد فرمودند جنت چیست من درین اندیشه ام کہ در پیر شده است و پیر من بخیر
 شود و بزرگ پالکی نشین را بکشف معلوم بود کہ مردی درینجا پوشیده است ہر چند گفت
 کہ مرد پوشیدہ را ظاہر کنی کہ روئے من بہ بنید مگر بابا صاحب التفات نکردند آخر ناامید
 شدہ پالکی رواں کرد بابا صاحب چوں بحضور خواجہ قطب صاحب یا مہند فرمودند کہ ایفرید
 چرا دیر آمدی واقعہ حال معروض داشتند خواجہ مذکور فرمود کہ ترا جنت نمی باشد کہ زیارت
 بزرگی نکردی عرض داشتند کہ من مردی از عشاق ہستم و عشاق را وصل معشوق میباید
 جنت باشد یا نہ اندیشہ کردم کہ اگر بزیارت بزرگی در بہشت شدم و پیر من خدا نخواستہ
 بجائے دیگر بماند بہشت در حق من دوزخ است و اگر وصل شیخ حاصل بود ہر حال کہ باشد
 ہمراہ او باشیم اگر چہ دوزخ بود جنت باشد خواجہ قطب صاحب فرمود آفریں آفریں بر
 اعتقاد تو ایفرید کہ جنت گذاشتی و مار خواستی برو و فلاں سنگ را برد و ازہ بنہ اگر آن
 مرد و ازہ روز میعاد مقرر کرد است و این دروازہ تو تا قیامت قائم باشد ہر کس کہ ازین
 دروازہ بگذرد از آتش دوزخ محفوظ ماند و در جنت رود حضرت محبوب بجانی فرمودند کہ ریا
 دیگر است کہ خواجہ صاحب فرمود کہ فلاں سنگی را بردار بکہ خواجہ سنگ را برداشتند و
 از زیر آن جنت را مشاہدہ کردند و از انجا چپے ہمراہ بیادند و بدور و ازہ بداشتند
 ہمدریں محل حضرت محبوب بجانی فرمودند کہ روضہ شریف بابا فرید الدین قدس سرہ چنان
 فراخ و بلند نیست باعث آنکہ اولاد ایشان ہر گاہ دیوار ماے روضہ شریف بلند میکردند باز
 مے افتادند تا کہ خواجہ نظام الدین قدس سرہ از دہلی بیامدند و بر مزار شریف رفتہ التجا نمودند
 بابا صاحب قدس سرہ اشارہ فرمودند کہ ما ہمہ عمر خود روزہ داشتیم و پاکی و صفت
 طلبیدیم اکنون مردمان بے وضو برگردن ما حقا میکشند و عمارت میکنند ازین سبب
 خاطر ما آشفته است تا کہ خواجہ مذکور حافظان کلام مجید جمع نمودند و بر ہر خستہ ختم قرآن
 شریف کنانیدہ بردیوار روضہ شریف می نہادند و مردمان با وضو و پاکی طلب ہمگی بجا می

مشغول بودند ازین سبب روضہ شریف ایٹان کو چک است ہمدریں محل فرمودند کہ بابا صاحب
 باخواجہ نظام الدین بسا محبت مے داشتند چنانچہ بوقت آخر اولاد ایٹان وصیت خواستند
 فرمودند کہ نظام مارا خوش دارید و خستیں بار کہ خواجہ نظام الدین بارادت پیش ایٹان حاضر
 شدند بچہ دیدن از زبان مبارک بابا صاحب برآمد بیت

اے آتش فراق دلہا کباب کردہ سیلاب اشتیاق جانہا خراب کردہ
 ہمدریں محل حکیم ہادی حسین معروض کرد کہ مشائخ متقدمین بعض مردمان را کہ بارادہ
 بیعت پیش آمدندی بسوے مشائخ دیگر رہنمائے کردندی کہ حصہ فیض تو از انجا است
 اکنون ہر چند کثیر الخلاق پیش آید خود دست بگیرند باعث چیت حضرت محبوب
 سجانی فرمودند کہ ایں کار بر مقصوم است اکنون ہم مردی پیش حضرت ماخواجہ
 شمس العارفین قدس سرہ آمدہ بود ویرا اشارہ بجانب دیگر کرد و مردی دیگر از
 پشاور بحضور حضرت مارسید رسیدند کہ خانہ تو کجا است عرض کرد کہ در شہر پشاور
 فرمودند کہ تو در آنجا بفلال مرد بیعت کن کہ عمر تو ضعیف است چندیں مسافت دراز کشیدن
 از تو مشکل شود و فلان شخصے کہ خانہ وی نزدیک سیال شریف بود ہمیشہ در خدمت
 حضرت ما باندی و ظائف کثیر ہم میخواند میگفت کہ حضرت صاحب مرا بیعت نفرمایند و
 مرا ہم مجال عرض نیست کہ گویم مرا بیعت کنید آخر آن شخص بدینجا بیعت کرد حضرت
 محبوب سجانی فرمودند کہ ارادت شیخ بارادہ حق است ہر کجا مرضی حق نباشد خیال
 شیخ ہم گردانیدہ شود و مواعلت حائل شوند ہمدریں محل فرمودند کہ شیخی بود کہ
 ویرا بوقت انتقال رسیدند کہ بعد از لیٹال صاحب سجادہ کدہ ام کس باشد یعنی کدہ ام کس
 را بجائے خود بگذارند تا تلقین مخلوق کنند گفت من مختار نیم کہ بجائے خود کسے را بگذارم
 الا در علم من خیال ایما شدہ است کہ فلان گہری بعد از من بجایم بنشیند تا کہ بعد از وفات
 شیخ گہر مذکور کلمہ گویاں و رقص کناں بیاید و بر سجادہ شیخ بنشست و تلقین مخلوق شروع
 کرد گویا کہ پیش ازین عارف بود ہمدریں محل فرمودند کہ حضرت امیر خسرو رحمۃ اللہ علیہ
 بر ذات شیخ بسا عاشق بودند و خواجہ نظام الدین قدس سرہ را مرضی و خیال بدلیٹال

بود کہ خرقہ خلافت بامیر خسرو داده شود اما چوں خواجہ صاحب را وقت اخیر آمد حضرت امیر
حاضر نبودند فرمودند امیر حاضر است خواجہ نصیر الدین عرض نمودند کہ نصیر حاضر است چوں
مرضی او نشان نبود خاموش می شدند آخر دوسہ مرتبہ کہ پرسیدند امیر حاضر است
جواب می شنیدند کہ نصیر حاضر است اس کلمہ بزبان مبارک فرمودند کہ خواجہ خواہد
امیر را حق میخواند نصیر را در اینجا حضرت محبوب بجائی فرمودند۔ بیت

دلہم خواہد کہ پریم سوئے یاراں دوال من بدست بازداراں

تا کہ خرقہ خلافت بخواجہ نصیر الدین داده شد ہمہ دریں محل فرمودند کہ روضہ امیر
خسرو صاحب پائین روضہ خواجہ نظام الدین است و ہر دورا یک صورت و یک نوع
ساختہ اند اما ہر کس کہ زیارت ایشان داخل شود اول مزار امیر صاحب را و بعدہ
زیارت قبر شریف خواجہ نظام الدین میرسد و ہنوز از قبر امیر خسرو صاحب جوش عشق
و محبت چنان ظہور کند کہ زیارت کنندگان را تا شیر عشق مغلوب کند و زار بگریند و ہر گاہ
زیارت مزار خواجہ را داخل شوند خاطرشان تسکین پذیرد ہمہ دریں محل فرمودند کہ
حضرت توسوی فرمودہ است کہ سلطنت شاہان دہلی بسبب غیرت امیر صاحب برباد شدہ
است کہ ہرگز نام و نشان شان اندر جہاں نماندہ است زیرا کہ قبر محمد شاہ در میان ہر دو
مزارات خواجہ نظام الدین و امیر خسرو کردہ اندازاں روز کہ پردہ در میان عاشق و مشتوق
حائل ساختہ اند خود را برباد ساختہ اند بعد از اں فرمودند کہ باعث دیگر بے بنیادی سلطنت
شان اس بود کہ در حق مشائخ تعصب ورزیدند و بخلط فہمی اطاعت خود از ایشان خوا
و ایشان چوں حق را واحد دیدہ اند اطاعت غیری نمی کنند ہمہ دریں محل فرمودند کہ اگر
خواجہ نظام الدین قدس سرہ چنداں فرخ بود کہ ہفت بار شتران مصالحہ گوشت نمک
و غیرہ ہر روز صرف شدی غلامان شاہی فریاد کردند کہ بازار ما خالی شدہ است اسباب
از کجا خرید کنیم تا کہ بآشاہ حکم کرد کہ بازار یاں ہرگز درویشان خواجہ را چسبند و فروش
چنانچہ خواجہ نظام الدین باولی کنائیدن شروع کردند مزدوران بیگار شاہی گرفت
بودند ایشان مزدوری دو چند حصہ مقرر ساختہ شب شب کار باولی شروع کردند مزدور

میرزا محمد علی
نورانی

سبب بخوابی شب و در کار شاهی سست شدند بادشاه پرسید که باعث چیست گفتند که ہمیشہ
کار کنیم ازین سبب در روز سست شدہ ایم و دروغن سیاہ کہ برائے روشنی شب
در کار خواجہ صاحب خراج شدی بحکم بادشاہ بند کردہ شد و در ویشاں عرضی شدند کہ روغن
سیاہ از بازار بدست نیاید فرمودند آب تالاب بفرورزید و کار باولی تمام کنید بادشاہ
خیرہ و شرمسار گشت کہ این لنگر خانہ حق است از کوشش من بندہ نشود ہمہ دریں محل
بیان فرمودند کہ سرمد رحمۃ اللہ علیہ را بخلط فہمی قتل کردند کہ ایشاں ذکر کلہ لا الہ الا اللہ میکردند
قاضی و بادشاہ بشنیدند گفتند پیش ازین بگو سرمد گفت پیش ازین هیچ نیست دو چند مرتبہ
تکرار کردہ سرمد را بہ تیغ جدا ساختند تا کہ اندر وقت قتل نگفت بیت

سختن در
قتل در ویشاں
و رضائے
تسلیم ایشاں

سرمد در قدم یار فدا شد چہ بجاشد این بار گراں بود داد استدجہ بجاشد
و بعد از قتل وجودش بکلمہ لا الہ الا اللہ دسروسے بذکر محمد لر رسول اللہ آواز میکرد قاضی
و بادشاہ شرمسار و متحیر شدند شیخ او یعنی سرمد بیامدند کہ ناحق خون و سے بخت سید اگر
محمد الرسول اللہ گفتن اشارہ کردہ بودید گفتے اما پیشتر از لا اللہ هیچ نیست کہ سرمد دیرا بگفتے
بعد از ان فرمودند کہ منصور رحمۃ اللہ علیہ را عالمان وقت بخلطی بردار کردند کہ سے را بر
منزل وی فراست نبود کہ از ان حال ویرا بیرون آوردی این غریب عرض کرد کہ
حضرت شیخ جنید رحمۃ اللہ علیہ کہ سید الطائفہ مشائخان بود و منصور رحمۃ اللہ علیہ بفتوای
شان بردار کردہ شد ایشاں را ہم بر منزلش وقوف نبود کہ بہمت خود از ان سکرش لصبح آوردند
تا از آنجا کہ کلہ انما الحق ظاہر شدی ہوا الحق برآمدی حضرت محبوب بحالی فرمودند کہ
صوفی ابن الوقت مے باشد شاید جنید را وقت غائب شدہ باشد و انبیا را ہم وقتی سست
چنانچہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است رَیُّ مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْتَعْنِي فِيهِ مَا

مرا با حق وقتے است کہ در وقت درشت

مَقَرَّبَ وَلَا يَهَيِّئُ مَرَّسَلْ باز فرودند کہ جنید رحمۃ اللہ علیہ از شاخ بود و یعقوب
مقرب و نہ بنی بر نعل

علیہ السلام نبی مرسل بودند چنانچہ از وقت خود بیان کردند ابیات

کے پر سید زان گم کردہ فرزند کہ اسے روشن گم رہیہ خردمند

ز زمرش بوسے پیرا ہن شمدی
بگفت احوال ما برق جہانست
چرا در چاہ کنعانش ندیدی
گے بر طارم اسے نشینم
دمی پیداؤ دیگر دم نہانست
اگر درویش بر یک حال ماندی
گے بر پشت پائے خود نہ بنیم
سردست از دو عالم بر فشان دی

ہمدریں محل فرمودند کہ دیوانہ ستر بر بہنہ بر خور سوار کھنور خواجہ توسوی رحمۃ اللہ علیہ
بیامد حضرت صاحب ہمیشہ در مراقبہ سرنگوں سے بودند دیوانہ گفت زیر چہ بینی من اینک
ہستم حضرت مذکور گاہے سر بالا ہم میکردند ہر گاہ نظر شان بران افتاد از خرفود آمد و از
چادر سے گرفتہ ستر پوشید و نماز ہم بخواند و خرمراہ کرد و بر رفت حضرت خواجہ فرمودند کہ
ایں دیوانہ در عین منزل منصور بود کہ دعوی انانیت کردہ گفت زیر چہ بینی من اینک
ہستم ولیکن اکنون بھو آمد و رفت اگر منصور در وقت من بودی ہرگز بردار کشتہ نشدی
اما ویرا عالمان وقت لفظ فہمی بردار کردند حضرت محبوب جانی فرمودند کہ حقاً
چوں جباری و قہاری خود اظہار کنند ایں چنین کار ہا سرزد سے شوند چارہ بجز تسلیم و رضا
نیاست چنانچہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم را در جنگ احد دند مبارک شہید شد
و تفرقہ در صحابہ افتاد و جبرائیل علیہ السلام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را در مقتولان خوا
بعد ویری باز سوار کرد فرمودند اے جبرائیل در نیچہ حکمت بود گفت یا رسول اللہ صلعم حق کہ
حکم کردہ بود کہ حبیب مارا بگو کہ من درین وقت در اظہار قہاری خود ہستم دوست از دشمن
و تو صورت مقتولان اختیار کن کہ محفوظ مانی اکنون وقت قہاری گذشتہ است و شما
سوار کردہ ام ہمدریں محل فرمودند کہ بارے پیش حضرت خواجہ شمس العارفین بخدمت
نشستہ بودیم حضرت صاحب فرمودند کہ با و شاہی بود زنگہ وے را شوق حج بیت
غالب بود ہر چند حیلہ ہا کرد کہ باز ماند کا رگہ نشد چونکہ خود بسبب جہانداری ہمراہش
نمی توانست و بر دیگر سے اعتبار نہ داشت پیش شیخ رفت کہ حضرت ایشان ہمراہ
روند فرمودند اما قاصد نیستیم ہر کہ لائق ایشان باشد بفرست گفت حضرت کہے
و رویشاں در گاہ خود با و بی روانہ سازند شیخ و مدیشے را ہمراہ زنگہ بادشاہ بردا

اتفاقاً نظر زن بران درویش افتاد مفتون وی شد و شوق حج ازدلش فراموش گشت همراہیان
 خبر واقعه پیش شاه بردند بادشاہ درویش را بقتل رسانید زنگ و نی چون از حج مراجعت
 کرد بادشاہ اندیشہ کرد کہ بحضور شیخ از حال درویش چه جواب گویم اما شیخ دیراہرگز نہ پرسید
 کہ درویش مارا کجا کردی اندیشہ بادشاہ زیادہ تر شد کہ شاید غضبناک شدہ اند علماء و فقہاء
 را بشفاعت آورد و طشتہ پراز و نیار بران شمشیر نہادہ رسنی بگلو پیش شیخ آمد کہ اگر قصاص
 خواہند اینک شمشیر و اگر دیت بگیرند تا ہم موجود است شیخ خاموش بود باز تکرار کرد شیخ
 بجوش آمد و گفت یک سر تو چیست بکہ سر ہمہ عیال و افواج تو و سر من معہ درویشان من
 بخون بہائے آندرویش مقتول خواہد شد بادشاہ ناہید شدہ باز گشت تا کہ عنقریب سلطانی
 از کفار خروج کرد و جملہ مملکت وی را ہلاک و ویران ساخت آخر فرج کفار بر شیخ آمدند
 درویشان شیخ کہ بعد و شش ہزار بودند یک یک را از خلوتہا برآوردہ پیش شیخ شہید
 کردند بر سر کہ تیغ رانندہی از زبان شیخ برآمدی اینچہ جبارست اینچہ قہارست ہر گاہ
 نوبت بقتل شیخ آمد گفت ای عین سزاوارست عرض کفار چون مراجعت کردند درویشے
 در راہ بود زمین را گفت کہ مرا پوشش تا کہ بکمر فرو رفت دید کہ خدہ عایہ السلام علم در دست پیش
 رو شکر اند گفت کہ مقدمہ شکر کفار شما بیک گفت آرسے نہ چوں تو رضا سے حق گذاشتہ
 از زمین پناہے خواستہ ام گفت اے زمین بگذار تا کہ شکر بیان وے را ہم قتل کردند
 بعد ازین حکیم مذکور معروض کرد کہ سلطنت شاہان مسلمان از تعصب و عناد با فقرا
 زوال پذیرفت و شاہان کفار و غیر مذہب را چسبند باعث زوال نباشد حضرت
 محبوب جانی فرمودند عروج چسبند دیگر است و اسلام چسبند دیگر لازم نیست
 کہ ہر دو یکجا جمع باشند و ہر دو ہر مقسم است حق تعالی ہر کرا خواہد عزت و بزرگوار خواہد
 ذلت چنانچہ آیت قل اللهم مالک الملائک ثوبی الملائک من تشاء و
 الملائک من تشاء و تعز من تشاء و تذلل من تشاء بیدک المخبور
 و عزت میدہی ہر خواہی و ذلت میدہی ہر خواہی و تعز میدہی ہر خواہی و تذلل میدہی ہر خواہی
 اللہ علی کل شئی قدير غرض آنکہ کفار ہم مخلوق او و پروردگار وے و تعز و تذلل قہر چنانکہ

دوست را از دشمن ممیز نکند همچنین شان عزت کفر را از اسلام فرقی نہ ہند صورت
 بشری پر دہ اسیت کہ حق بشان علو و حکومت در ال ظہور کند ورنہ انسان واحد را چہ
 یا را کہ بر سہ ماہک حاکم باشد و جملہ مخلوق متقاد حکم وے باشند بعد ازیں فرمودند
 کہ صرف رضائی او در اطاعت و فرمانبرداریست ورنہ کفر و غیرہ تعینات نزدیک غنائے
 ذاتش لاشے ہستند و ربوبیت حق نیز سہ را پرورش میکند کفر و اسلام را دریں اعتبار
 و عقل مقلد را در کار خانہ او امکان و خل لنے ہر چند تدبیرات عقلی و تخیلیات و ہمی را
 در سلسلہ صنعت الہی دوران دہد خیرہ و حیران بماند ہمدین محل فرمودند کہ عقل درینجا
 بمثل بیماری لحم خورہ ہست اگر زیادہ شود ہمہ گوشت دلچست و استخوانہا را میخورد تا کہ از
 حد معالجہ بگذرد چنانچہ بوعلی سینا و غیرہ اقوام سوفسطائیہ و معتزلیان بسبب عقل از حد
 ایمان با شد و رسول در گذشتند و بعضے مشبہ و بعضے معطل بماندند۔ زیرا کہ اگر عقل را
 امکان ہدایت بودی بخود جاہل نبودی کہ ہیچکس از عقل حقیقت آنرا نشناختہ است۔
 پس اثبات استدلال عقل تشبیہ آمد و نفی آن تعطیل و مشبہ و معطل مواحد نباشد
 غثوکی

گر باستدلال کار دیں بدے فخر رائے را ز دار دیں بدی
 چونکہ او من لم ینق لم یدر بود و ہم تخیلیات او حیرت فرزد
 ہمدین محل حکیم مذکور عرض داشت کہ بندہ فعل مختار است و راہ عوایب و ناصیبات
 دیدن تعلق بعقل است فرمودند فعل مختارے وے مستحار است اگر ارادہ حق نباشد
 اختیار از کجا باید غریب معروض داشت کہ سائلے پیش حافظ غلام احمد صاحب ہموالی
 رحمۃ اللہ علیہ سوال کرد کہ بندہ فعل مختار است فرمودند کہ یکپای خود بر طور و بر چوں آنکہ
 قدمی برداشت و صحبت فرمودند اکنون پاسے دیگر بردار و انشوال مرد از گفتگو
 شد ہمدین محل دوویثے از مجاہدیان سوال کرد کہ جامی رحمۃ اللہ علیہ مسئلہ اختیار
 و جبر را بدین وجہ تفصیل کردہ اند **نظم**
 گر کنم طاعت و اطاعت تو باشد آنم باستطاعت تو من چو اندر میان ہیچ نہ ام

جز دروغ و بہانہ ہیچ نہ ام کار در دست کار ساز بود نسبت آن بمن حجاز بود
 گر تو انم دہی تو انم کرد و رد ما نم شوی تو انم خود تا تو بر تادی بصورت من
 نشد اثبات فعل و قدرت من عین ممکن چو پیش چشم شود نیست فی حد ذاتہ موجود
 فعلش از وی وجود چون باید نیست از نیست بود چوں باید و معنی اختیار آنکہ فاعل چوں
 فعل را مے نگر و حق تعالیٰ نیکوی فعل ویرا تعلیم کند آن علم را اختیار نامند کہ ازال علم
 ارادہ مبعث شود و ارادہ قدرت را تحریک دہد و قدرت فعل را موجود کند و اظہار این جملہ
 بالکتاب است اما آنچه بدون این اسباب است اضطرار است چوں برگ و شاخ درخت
 کہ از باد بجنبند مثنوی

درک خیریت اختیار بود و آل تعلیم کردگار بود گرچہ از جبر فعل او دور است
 اندر آن اختیار مجبور است و رچہ بے اختیار کارش نیست اختیار اندر اختیارش نیست
 ماند اینجا عقدہ کہ بندہ چوں بفعل خود مجبور است امر و نہی از بہر صیت نکتہ دریں آنست
 کہ حق تعالیٰ چوں تعیین جملہ اعیان کرد ہر یکے را با ہم مربوط ساخت و یکے را شرط و
 دیگرے مشروط کرد تا سلسلہ وار جملہ عرصہ شہود مے آیند۔ مثنوی

ہر آن کرد امر و نہی عباد تا شود ظاہر القیاد و عناد زاید از القیاد حب و رضا
 و از خلاف و عناد سوئے قضا بود پیش از وجود ما شیطان در میان فرشتگان پنهان
 بود از جنس جن و لعنت او مستحق بود در جبلت او تا نشد امر انسجد و اصداور
 نشد آن ستر مستحق ظاہر پس بود امر و نہی شرط ظہور فعلہا را از بندہ مامور
 نہ پئے آنکہ بندہ را در دست اختیار تمام و کامل ہست و با جملہ حق تعالیٰ ازلاً

آنچہ ہمہ صفات و شیون خود را بصورت علی غیبی دیدہ بود بہ تجلای عینی شہود سے ہم دیدن
 خواست پس ہمہ اسباب عالم را بیا فرید و مخلوقات پیدا کردہ احکام ہر اہل جاری کرد
 پس امر و نہی او موجب القیاد و عناد گشت از یکے حب و درنا غاست و از دیگرے
 سوئے قضا ازال حب جنت را و از دیگرے دوزخ را ملا کرد تا صفت جمال و جلال
 و کی ظاہر شوند ہمیدون اگر عصیان نبود ہی ہدایت و مغفرت ظاہر نشدے و اگر کفر نبود کی

صفت قہر و جلال ظاہر نبودی غرض آنکہ ہر صورت صفات خود را خود بر خود عیاں میکند دیگر
 را چہ یار کہ ہر چگونگی افعال او دم از چون و چرا میزند حضرت سند الکاملین فرمودند
 کہ این علم سینہ است نہ علم ظاہر کہ از کتب حاصل شود و حدیثی کہ آمدہ است۔
الْعِلْمُ فِي الْكِتَابِ لَا فِي الصَّدْرِ در حق علم ظاہر است اما آنچه در حق علم باطن
 کہ علم اندر کتاباست نہ در سینہ است چنین است۔

الْعِلْمُ فِي الصَّدْرِ لَا فِي الْكِتَابِ و آن نور معرفت است کہ در حق آن آمدہ۔
 علم در سینہ است نہ اندر کتابا **الْأَيْتَةُ أَمَّنْ شَرَعَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلَّهِ سَلَامٌ**
فَمَوْعِدٌ نُّؤْمِرُ مِنْ تَرَاتُيبِهِ ط پس ہر کہ فراخ کرد حق تعالی سینہ وی برکات اسلام
 پس دے بر شوقی است از پروردگار خود باز فرمودند کہ احققا لے کشادگی سینہ وے
 بدیں علم کہ نور است میکند شائستہ ادراک حقیق حکمتا میگردد بحد در حق وے یک
 یک برگماے درختان بمثل دفتر ہائے شوند۔ بیت

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار ہر برگے دفتر ہائے ست معرفت کردگار
 باز در جواب حکیم فرمودند اختیار نیست بژدہ را کہ شقے یا سعید کند خود را **الْحَدِيثُ**
السَّعِيدُ سَعِيدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَالشَّقِيُّ شَقِيٌّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ۔ نیک بختی و بد بختی ہر کس
 در شکم مادر بنام وے مندرج است **الْأَيْتَةُ يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَلَيَنْدِي مَنْ يُرِيدُ**
 میکند حق تعالی ہر چہ خواهد و ہدایت کند ہر کہر خواهد۔ بعد از ازل بر زبان آوردند بیت
يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ چون خواند ہ پس چرا در و سوسہ در ماندہ

و عقل را یا راے آں نیست کہ در کار ہائے الہی دخل کند و این ابیات بر زبان
 آوردند نظم

کہ آری خلیے ز بتجانیہ کنی آشنائے بہ بیگانہ
 گمے با چنین گوہر خانہ خیزد جو بو طالعے را کنی سنگ ریزہ
 ہمہ ریں محل فرمودند کہ ابدالان حق را در جہ نیست کہ ہر کجا روند مثل ظیور طیران
 میکنند قضا را ابدالی بر دریاے گذشت و بارش سے بارید در دل تو ہم کرد کہ دینجا

چہ ضرورت است اگر بر زمین خشک می بار دتا ہم سبزی پیدا شود و روزے حیوانات
 میاگرد و ہمدریں خیال بود که عتاب الہی بروے نازل شد و از منزلش معزول گرد و بر
 زمین افتاد بعد از اں فرمودند کہ درویشے زیر درخت کنار آرمیدہ بود نظرش
 بر اں درخت افتاد دید کہ شاخہائے کدو ازیں درخت خاستہ بر شاخہائے کنار
 پیچیدہ است و ہر دو ٹمراست در دل خیال کرد کہ شاخ کدو کہ بقوت شاخ کنار قائم
 است و ثمرہ اش بزرگ و کنار کہ درختے قویست میوہ اش کوچک ثمرہ کنار کہ در آب است
 و کدو کنار را ہمدریں وہم بود کہ میوہ کنار بر چشمش افتاد و در حال توبہ کرد کہ اگر کدو بر چشم
 بیاندی چشم من کو رشیدی حضرت محبوب بحالی فرمودند کہ ہر کرا حق تعالیٰ لبوے
 قریب خود ہدایت کند ازیں خیں تو ہمت اورا باز میجوہد ازینجا است۔ الحدیث
 أَهْلُ الْجَنَّةِ بِلَهْمِهِمْ وَ ایں بیت ہم بر زبان آوردند۔ بیت

ز علم اول اگر صد درس خوانی چو آشتی الف باتا ندانی +

فانکہ و ایں غریب گوید کہ ایں بیت و حدیث از روے معنی بہترین است کہ بندہ
 چوں محبت و معرفت الہی آشفته و متحیر شود انا چہ اندر دل بد لالت عقل صورت گیرد
 معزول شود زیرا کہ ہر چہ عقل اثبات کند تا مل کردن در غیر است و معرفت نفی آن اقتضا
 میکند کہ حقیقت معرفت اعراض است از غیر ازینجا آنحضرت صلعم اہل جنت را ایلہ فرمودہ
 است کہ از غیر خبر نہ اند و چنانچہ بزرگان فرمودہ اند مَنْ عَرَفَ اللَّهَ انْقَطَعَ بِلْ خَرًا
 وَ انْقَطَعَ اَنْكَ حَقِّ رَابْتِناخت از ہمہ چیز ہا برید و از ہمہ عبارتہا گنگ شد و از ہمہ اوصاف
 خود فانی گشت بیت

رہ عقل جز بیچ بر بیچ نیست بر عارفان جز ندان بیچ نیست

و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا اندر غیبت بود فرمود اَنَا اَفْهَمُ الْعَرَبِ وَ اَحْمَرُ نَوَلِ
 از غیبت بحضرت بردند فرمود لا اَحْصِيْ نِکَاءَ عَلَیْکَ کَمَا اَتَیْتُ عَلَیْ نَفْسِکَ زَبَانِ
 امکان شناسے تو نیست چہ گویم از گفت بیعت شدم و از حال بیحال تو آنی کہ تو نمی گفت
 من لمن باشد یا بتو اگر بخود گویم گاہات خود محبوب باشم و اگر بتو کہ ہمہ سبب خود اند۔

تحقیق قرئت مسیوب باشم پس نگوییم فرمان آمد اذ اسکت عن تنائی فالکل منک
تنائی چوں تو خود را از اہل تنائی من نمیدانی من ہمہ اجزای عالم را نائب تو گردانیم
تا تنائی من گویند و حوالہ آں بتو کنند غرض آنکہ کمال معرفت را نشان عجز از ہمہ ادراکات
است درینجا حضرت محبوب بجائی بنوافل اشراق مشغول شدند و زمین خدمت بوسیہ
بجائے خود آمدیم۔

مجلس دوم

بعد از فراغ نوافل ہجلی یاراں بخدمت محلے حاضر شدند حضرت محبوب بجائی از مولوی
فصل حق کہنگی والا قدری حالات مولوی غلام فرید ولد مولوی حفیظ ماہی صاحب مرحوم سرکئی
پرسیدند کہ ادملے خود شکوہ میکرد مولوی مذکور عرض داشت کہ ہر چند شکوہ نموده اند
اما حالات اوشان بجا فیت میگردد زیرا کہ از گردنواح غلہ شیرینی و چارہ مویشی بموقع فصل
میگیرند و مکانات بقدر ضرورت ہم کافی اند صرف ہوس اوشان ست کہ تنگی وقت
اظهار کنند حضرت محبوب بجائی فرمودند کہ مولوی حفیظ ماہی صاحب متوکل و عاشق
بودند ہر گاہ بسیال شریف با ملاقی میشدند بسبب کمی نظر دست بچشان کردہ چہرہ
بچہ مانزدیک کردہ بار بار میدیدند بیعت اوشان بحضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ بود اما
فیض صحبت و وظائف از حضرت ما حاصل کردہ بودند بارے بشنیہ کہ سجادہ نشین
توسوی ادامہ اللہ تعالیٰ بر کاتہم از مہار شریف بدلی و از انجا در اجہیر شریف رفتہ و باز
در پاک پٹن شریف آمدہ از انجا بنوسہ شریف خواہند آمد با وجودیکہ عمر ضعیف و بدن
ایشان لاغر بود یا پیادہ در ان سفر قدم بقدم اوشان رفتند و باز آمدند چوں بسیال
شریف رسیدند نہایت لاچار شدہ بودند حضرت صاحب حکیمان را فرمودند تا در آب
گرم نشانیہ مالش وغیرہ بجا آورند تا کہ بعد عرصہ صحیح شدند ہمدریں محل سخن در سفر
مشائخان و قناعت و توکل ایشان شروع گشت حضرت محبوب بجائی فرمودند قناعت
و بجائے خود شستن قدری درین خاندان چشتیہ باقی ست ورنہ ہنگامان طریقہ سفر گرفتہ اند
و سفر ہم اگر محض رشد و فیض رسائی مخلوق کردہ شود نقصان نیست اما اگر طمع و ہوس

مجلس ۲
در بیان
مجاہدہ
توکل حفیظ
ماہی

دنیاوی در دل راہ باید بجز نقصان چہ حاصل است بعد از ان فرمودند کہ سفر مایں اگر چہ پسندیدہ ہے
 زرو اسبابہاے بسیار جمع کردہ سے آرند بیچ برکت و مین در آن بنیاد شد باز فرمودند
 در ویش را استقامت نباشد ہنوز طالب است زیرا کہ بے ہمراہی استقامت وصول
 بسر منزل کمال فکر لیت بس باطل و خیالی است بنایت محال و بزرگان فرمودہ اند کہ استقامت
 منتہائے عمل است و از نیجاست *الاستقامتہ فوق الکرامتہ* یعنی از ہر کرامت استقامت
 را فوقیت است مصرعہ کرامت نیابی مگر ز استقامت۔ و غریب معروف شد داشت کہ بزرگان
 اندر معنی استقامت چنین گفتہ اند کہ استقامت در زیدن بجوارح بر تہدارکان شریعت و
 بنفس بر تادیب با داب طریقت و قلب بر تہ فیہ آن از تعلقات و بروج بر تجلیہ آل
 از الوار صفات و بسر بر محض توحید و بجنی بر فنا از غیر حق و بقا بحق چوں کہ سال استقامت
 این ست و بزرگان و بسا سفری بودہ اند و در صحبت بسیارے از مشائخ رفتہ
 اند این چگونہ بود حضرت محبوب بجا می فرمودند کہ در حالت طلبگاری سفر کردہ اند
 اما چون شیخ دست دادہ و بیعت کردہ اند بعد از ان ہرگز سفر نکردہ اند زیرا کہ بیعت
 شیخ موجب اطمینان و استقامت است و این بیت بزبان مبارک آوردند بیت
 یکزمانے صحبتے با اولیا بہتر از صد سال طاعت ہے ریا

زیرا کہ در ویش اگر صد سال عبادت کن ہوس از دل کنید و نشود و ہر گاہ یعنی استقامت
 از صحبت اولیا بیک ساعت ممکن در دل شدہ ہر آن ساعت از صد سال طاعت بہتر شدہ
 زیرا کہ مقصود از جملہ عبادات ہمیں استقامت است ہمہ بس محل در ویشے حروف شدہ شدہ
 این معنی استغنائی آدم را بجز انبیا صفت نکرد و مگر عاریت بود حضرت محبوب بجا می فرمودند
 بودند و آن حکیم نکر گفت کہ بعضی اہل اللہ پیش از حیت پیر طریقت متلاشی بودند و بعد از
 بیعت پیر طریقت سفر سے نکرده و بجائے نرفتہ اند مولوی فضل حق کہیل واک گفت کہ بعضی
 بعد از بیعت شیخ نیز یہ ممکن صفت محبوب بجا می فرمودند کہ چوں از حدیث شیخ حضرت
 عذر کیاہ یا پیش از ان در آمد میزدند و ہمہ جایا اقامت میزدند ہر جا کہ میخواستند
 و زمانہ انعامت میشود بعد از ان فرمودند کہ گفتہ اند کہ بعضی از اولیا

کہ ہر گاہ کہے را در نظر آید کہ دیگرے را از من اسباب بسیار است آں را نیز ہوں اسباب
پیدا شود باز فرمودند کہ ضرر در اسباب نیست زیرا کہ بسا کس از بزرگان صاحب مال و
اسباب بودہ اند اما گفتہ اند کہ نعم الامیر علی باب الفقیر و تبس الفقیر علی باب الامیر اسباب باشد
یا نہ ولیکن چون ہوں اسباب در دل خطور کرد و وجہ نقصان است زیرا کہ آں ہوں
ویرا بگرد کردن دنیا شاغل کند و این بیت بر زبان آوردند مثنوی
چیت دنیا از خدا غافل بدن نے قماش و نقرہ و فرزند و زن
ہمارے ہیں محال حکیم مذکور عرضداشت کہ مولانا روم ہمہ اہل دنیا را ملعون گفتہ است
کے رافرق نکرده۔ مثنوی

اہل دنیا چہ کہیں و چہ ہیں لعنة اللہ علیہم اجمعین

غریب معروضداشت کہ ایں ہم فرمودہ اند۔ مثنوی

مال را کز بہر حق باشی حمل نعم مال صالح خواندش رسول
آب در کشتی زوال کشتی است آب اندر زیر کشتی پشته است

حضرت محبوب سجانی تبسم فرمودند و حکایتے از ضمن ایں بیان فرمودند کہ حضرت لال
شہباز قلندر و بابا فرید الدین و غوث بہا و الحق رضی اللہ عنہم زیارت شیخ شہاب الدین را فرقتہ
چون نواح بغداد رسیدند کہ اسے شتران و گاواں در آنجا بدیدند پرسیدند کہ ایں مولی
کدام کہیں است گفتند در ملک شیخ است پیشتر رفتہ گئے گوسفنداں دیدند کہ آہم شیخ
را بود امیر لال شہباز کہ بشرب قلندر بودند اندیشہ کردند کہ شیخ با وجود چندیں
اسباب حق را کدام وقت یاد میکن پیش از اں رفتہ با غنائے گوناگون و عمارتہائے
بہشتیہ نہ پرسیدند کہ کدام کس راست گفتند شیخ راست قلندر صاحب کہ تارک الدنیا ہو
یہ اغراض شہوات کبر و دوازه مکان شیخ رسیدند خادم معروض لبشخ رسید فرمود کہ
دو کس را کہ ام فرید الدین و بہا و الدین است بیاند تا کہ خوان طعام برسید بابا صاحب
آفتاب من ہمراہ ایشان تناول کنیم شیخ فرمود کہ شہباز روز بعد نواحی کرد گفتند انکار کیا
یہ کہ بعد از خوردن و خوردن وقت طعام شیخ رسید چو کی ہائے سنگ مرمری بنادند و بدال

طیقتا سے بلورین و سرپوشا کے سین و گلا سہا سے زندین و رومالہا سے ابریشمین بران کے
و غیرہ ہر قسم اسبابا سے میا کردند چوں طبع پوش برداشته شد و نان کو چک جوین بے نان
خورش و نمک موجود بود چوں بخوردند شیخ فرمود کہ اکنون مرا بعض نان تو سر روز دیگر صبر
باید کرد حضرت محبوب سبحانی ثنوی بیان فرمودند ثنوی

کار پاکان را قیاس از خود گیر . گرچه ماند در نوشتن مشیر و شیر
قلندر صاحب چوں در راه عصائے خود گم کردہ بودند شیخ فرمود اگر کسی را چپے گم شدہ
بگوید کہ از انگاہ کہ بسوے من روانہ شدیدیذمہ وار شما میں ہستم میرلال شہباز بیان کرد کہ عصا
من گم شدہ است خادم بفرمان شیخ عصائے بیاد و میر صاحب شناخت و گرفت شیخ رو
بسوے قلندر صاحب کردہ فرمود کہ میخ زر بر گل زندہ ام نہ بردل باز سہد ریں محل فرمود
کہ قناعت بکم خوردن و کم پوشیدن نیست بلکہ دل ز مالوفات طبع و لذات نفسانی مجر و شدہ
مستغنی و مستقیم مے باشندہ آنکہ برہوری گردان مے باشد ثنوی

ترک دنیا گیر تا سلطان شوی ورنہ بچوں چرخ سرگرداں شوی
بعد از ازل فرمودند کہ گوشہ نشینی از خلق انقطاع گرفتہ عرصہ دراز بکوہ ہزار گذرانید ہر گز
وقت افطار روزہ ویرا ہم رسید بآبادان رجوع کرد مکانی دید و آواز داد صاحب خانہ
چست علامی ستہ نان بفرست طعام گرفتہ درویش مراجعت کرد سگی ضعیف کہ بران در
بمقیم بود و نبالش گرفت درویش نائے پیشوی بیفکننان خوردہ باز تعاقب کرد درویش
ہر دو نان باقی را بداد و گفت بگیر اے بے صبر سگ بقدرت حق ناطق شدہ گفت کہ بے صبر
تو ہستی کہ دروازہ مالک خود گذاشتہ بر درنا محرم آمدی من کمینہ سگ از انروز کہ بریں
تو بمقیم شدہ ام پاسبانی مال و خانہ دے میکنم اکنون اگرچہ بسبب صنعت و بیکاری مرا بھو
رہ تو از تنظا ہم بدو دیگر نرفتمہ ام و تو با وجودیکہ مالک تو کریم است باز بدرواغیا را آمدی و پیش
تو کہ در وقت درینجا حضرت محبوب سبحانی بہ نماز نظر شاغل شدند چہ شبہ طبعیت
سیم رمضان سنہ مذکور ہر اسے طلب رخصت حاضر مجلس شہم مولوی محمد فضل
شہادی موجود نظر خدمت شد و چند حالات محاسن و عطا و آداب موصاف ہندوستان

مجلس
در بیان حق
شیخ و قانی
الشیخ و قانی
بالحق

بموجب پرسیدن حضرت محبوب سجانی بیان کرد کہ وحی در ہندوستان بہیجا
 معلی میگردد بعدہ سوال کرد کہ تصور شیخ قلبی میباید یا بوجہ ظاہر و درستی خود بصورت شیخ
 حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ تا تصور شیخ در قلب متحقق نشود منزل فنا فی الشیخ حاصل
 نگردد فنا فی الشیخ پایہ نخستین است منازل فنا فی الرسول و فنا فی اللہ را و بقا را
 را تا تصور شیخ پختہ نشود قدم پیشتر نرود ویشے سوال کرد کہ تا تصورات و نقوش ہمہی و قلب
 متلاشی نشوند فنا فی اللہ کے متحقق گرد و چنانچہ الایمہ ان الملوک اذا دخلوا قوتہ
 افسدوها و جعلوا اعزہا اذلہا ترجمہ در آنجا نیکہ آمد بادشاہ سے شود خراب میکند
 آل دیہ را و بزرگان آنجا را خوار و ہلاک مے سازد چنانچہ الحدیث حتی قد فت فی قلبہ
 جمرۃ الخشبۃ فاحرقہ کل ما هنالك یعنی تا انداختہ شود در دل او ترس خدا پس
 بسوخت آل بہرچہ بر آنجا است از غیر چنانچہ محققان فرمودہ اند کہ فنا مریدہ را از رویت
 جلال حق بود و کشف عظمت و مے بردل تا اندر غلبہ جلال او دنیا و عقبی فراموش کرد
 نمودار کرامات اندر روزگارش متلاشی از عقل و نفس فانی و از شعور فنا نیز فانی گردد و حقیقت
 بموجب سجانی فرمودند کہ خطر دین آن است کہ تصورات و ہمہی از دوسو شیطانی میباشد
 و ہر گاہ شیطان را قدرت آن نیست کہ مشابہ صورت شیخ و رسول میگردد پس ایں ہر دو تصور
 عین از مشابہ حق میباشد چنانچہ نقش حباب از آب پیدا مے شود و باز در آب جمع شود
 کس نگوید کہ آب دیگر است و حباب دیگر آری ایں قدر بہت کہ عرصہ قلیل صورتی انا
 بستہ شود ورنہ ہمہی آب است و در حق معیت تصور شیخ فرمودند بہت
 پس از سی سال ایں معنی محقق شد چنان فانی کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمان
 سائے عرصہ داشت کہ تصور شیخ را واسطہ و برنخ نوشتہ اند و باز گفتکہ واسطہ
 از ہر چیز کہ میل طبع بدو است میگیرد سنگ یا گل وغیرہ میباشد حضرت محبوب سجانی
 فرمودند کہ ایں از بہر مفید ساختن دلیل و خیال مبتدیان است ورنہ برا ترخ و وساطت
 مرتفع شوند اندر نہایت حتی کہ از کل اوصاف بشریت فانی شدہ بفنائے فی الحق و ذلک
 بالحق متحقق شود و بقا را با اللہ منزلی است پس عالی کہ کلی اختیارات را حاکم شدہ با

خطبت بکرم ثانی نماز چنانچہ عورتی فزونگیہ در انجا نشسته و حکام دریں ملک باختیارات و
 کثرت و اتی میکنند بایجاد جارت منکرند و این غریب گوید کہ مطابق اس ملفوظ و رغبتہ دیدم
 چنانچہ پیر صاحب گیلانی فرمودہ اند و خطیب کُلُّوْا حِدٍ مِنْهُمْ بِالْاِنْفِرَادِ فِيْ حَالَتِهِ
 اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِيْنٌ وَلَا يَحْتَاجُوْنَ اِيْنَهَا اِلَى اِذْنٍ لَا تَقَعُ صَارُوْا كَالْمَقْوُضِ
 اِلَيْهِمْ اَمْرُهُمْ فَهَؤُلَاءِ قَبَضَتْ حَيْثُ مَا ذَهَبُوْا فِيْ شَيْءٍ مِّنْ اُمُوْرٍ هُمْ يَحْقِيقُوْنَ قَالَ النَّبِيُّ
 صَلَّيْهُ عَلَيَّ وَآلِہٖ وَسَلَّمَ عِنْدَ خُطْبَائِهِمْ اَنْ يَّشَالُوْا بِالْاِنْفِرَادِ وَحَالَتِ خُودُہُمْ اَمْرُوْزٍ مَّرْتَبَةً قَدَرِ نَزْدِہَا
 اَمِيْنٌ ہستے و محتاج نمی شوند در آل مرتبہ بسوئے فرمان زیرا کہ گشتہ اند همچون کسانی کہ
 سپردہ شدہ اند بآنها کلام آہنایں ایشان در قبضہ حق اند ہر جا کہ روند در حقیقت از کار ہا
 خود تحقیق میکند از حق فاذا صار اِلَى هٰذَا الْمَحَلِّ فَقَدْ اِنْقَطَعَتْ الصِّفَاتُ
 وَالْقَطْعُ الْكَلَامُ مَرِیْسٌ چوں بایں مقام میرسد بر طرف میشود از وصفات و بر طرف میشود از
 کلام حیث قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم عن اللہ عزوجل مَا تَقَرَّبَ اِلَى عِبْدِيْ بِمِثْلِ اَدَاۃٍ
 فَاَلْقَيْتُ وَاِنَّہٗ لَيَتَقَرَّبُ اِلَیَّ بِالنَّوَاقِلِ حَتّٰی اُحِبَّہٗ فَاِذَا حُبَّہٗ کُنْتُ سَمْعَہٗ وَبَصَرَہٗ وَ
 لِسَانَہٗ وَیَدَہٗ وَرِجْلَہٗ وَفَوَاقَہٗ فَمَنْ یَسْمَعُ وَیُبْصِرُ وَیُبْطِشُ وَیُبْیِّنُ
 یَعْقِلُ یعنی نزدیک نمیشود بمن بندہ من بشل او از فرائض من و بدرستی بندہ ہر آئینہ
 نزدیک شود بمن بکردن نوافل تا آنکہ دوست میدارم ویرا پس ہر گاہ دوست داشتتم او را
 ہاشم گوش او و پیائش او و زبان او و دست و پائش او و دل او پس بمن می شنود و بمن
 می بیند و بمن گوید یا میشود و بمن می فهمد و بمن میگردد ہمدریں محل فرمودند کہ روزے بخضور
 حضرت خواجہ شمس العارفین صاحبزادہ محمد بن دامن بر کاتہ عرضی شدند کہ غوث الاعظم رضی
 اللہ عنہ کشتی مستغرق را بعد از دوازده سال صحیح و سالم مع مردمان مستغرقان
 بکرامت بیرون آورده است آیا اینکار ممکن است یا نہ خواجہ شمس العارفین فرمودند کہ
 دوازده سال زیادہ بود یا صد سال نہ دیدہ در قرآن شریف قصہ عزیر و حضرت محبوب سبحانی
 دریں محل چند آیات قرآن شریف تلاوت فرمودند و باقی قصہ حوالہ تفسیر فرمودند لہذا تمام
 قصہ شد و آل امین است کہ عزیر علیہ السلام توجہ بہ بیت المقدس نمودہ بقریہ ناسرا آباد

با عجب برسد پس موضع دید و بیان امام و خاندان او میوه داس بودند در سایه دیوار سے قرار گئے
 انجیکے چند خورد و باقی دسلہ نہاد و انگور پیشروہ پارہ یا شامید و بقید و خیکی کہ داشت
 برخت و دراز گوشہ کی داشت پیش خود بہ بست و تکیہ بر دیوار کردہ ہراں دید و ہراں منکریت
 چوں آندید را بغایت خراب دید قال ائی یحییٰ گفت عزیز چگونہ و برجہ وجہ زندہ گرداند
 ھذا اللہ ایں دید را خدا تعالیٰ یعنی چگونہ آباداں سازد و بختی موقوفہ بعد از خرابی او یا
 اہل او و ایں نہ بطریق استبعاد بود بلکہ طلب اطلاع کیفیت احباب منور و قاصد اللہ پس
 بہ میرزا و خدا کے در وقت ایں تامل و فکر مائتہ عام صد سال و خرا و نیز مرد شد و بخت
 پس زندہ گردانید اورا بہاں شکل و صورت کہ بود و حق تعالیٰ اورا مع طعام و شراب و حار
 او از نظر خلق پوشانید چوں ہفتاد سال از مرگ او برآمد و بخت نصر ہلاک شد کہ ملک
 بیت المقدس را خراب کردہ بود و حق تعالیٰ نوشک فارسی را برانگیخت تا ولایت بیت المقدس
 را در مدت سی سال بحال عمارت اول باز آورد و ایں دید عجب زانچہ پیشتر بود آباداں
 تر شد پس عزیز ما زندہ گردانید گفتہ اند کہ اورا ہنگام چاشت گاہ بہ میلرید و دراز روز
 کہ زندہ شد ہنوز آفتاب غروب نکرده بود پس فرشتہ حکم خدا تعالیٰ در وقتیکہ چشم ہمہ
 قال کہ لبت گفت اورا اینجا چند وقت درنگ کردی قال لبت گفت عزیز علیہ السلام
 و درنگ کردم اینجا تو مگر روز سے چوں بنگرست کہ ہنوز آفتاب بود گفت او بعضی کیم
 یا پارہ از روز قال بل لبت گفت فرشتہ نہ چنانکہ تو گمان بردہ بہک درنگ کردی
 اینجا مائتہ عام صد سال دوری صد سال مردہ بودی عزیز با خود آمد و نہ بنگرست
 او ضاع آں موضع برنج دیگر یافت تعجب او بیفزود دیگر پارہ با او گفت فانظر پس
 نیک نگاہ کن الی طعامک بسوئے طعام خود یعنی انجیر کہ در سلہ نہادہ بودی و شرابک
 و بگرہ شراب خود یعنی شیرہ انگور کہ در خیک رختہ بودی کہ بختی ہیچ تغیر نکرداں
 عصیر و انظر الی حمارک دو رنگ بسوئے دراز گرش کہ استخوان ماندہ و باقی اجزا متفرق
 شدہ و گاہ خطاب کرد کہ ترا بعد از مرگ زندہ کردیم تا آثار قدرت ما در نفس تو ظاہر گردد
 و لیجعلک و دیگر تا گدائیم ترا ایہ للناس نشانہ و عبرتی از بہر مردمان کہ در حشر احباب

شک دارند و انظر الی العظام و نگاہ کن بسوی استخوانهای حمار خود تا ببینی کہ بقدرت
 بے علت کیف انتشارها چگونه حرکت میدہیم اور بعضے را بر بعضے مرتب سازیم ثم
 نکسوھا کما یرے پوشانیم آں استخوانہا را گوشتی عزیز علیہ السلام در آں استخوانہا
 نگر سیت ندائے شنید کہ اسے پوست و گوشت و اجزائے متفرقہ جمع شود بقدرت کامل
 ربانی ہمد اجزائے متفرقہ جمع شدہ ہاں صورت اوست تسویہ یافت و جان بکیدا و
 درآمد فی الحال بر جست و نعرہ زدن گرفت فلما تبین لہ پس آں ہنگام کہ روشن شد مر
 عزیر را آثار قدرت الہی در اجیائے موتے بطریق معاینہ قال اعلم مکفتم من یریم
 حالاً بعبان چنانکہ دانستہ بودم قبل از ین باستدلال و بیان ان اللہ انکہ خدایا
 علی کل شیء قدیر برہم چیزہا از اجیا و امانت تو انا است بعد از اں فرمودند کہ باز
 صاحبزادہ مذکور معروض کرد کہ حق تعالیٰ برہر چیز قادر است اما اینکار از پیر صاحب صاحب
 شدہ و آنکار از حق خواجہ شمس العارفین فرمودند کہ پیر صاحب قدس السمرہ صاحب منزل
 بقارب اللہ بودند و صاحب ایں مقام متصف باوصاف حق و متحقق باخلاق ربانی شدہ
 باشد صرف صورت بشری او بوجہ پردہ الیت ورنہ درہر کار با اختیار حق مختارے
 باشد و افعال اور امضاف بافعال حق باشد چنانچہ الآیہ و ما رمیت اذ رمیت
 و لکن اللہ کرہی یعنی نیگندی تو اسے محمد صلعمشت خاک را بر روی ایشاں چوں
 نیگندی تو ولیکن خداے نیگند آنرا مثنوی

ما رمیت اذ رمیت گفت حق کار حق بر کار ما دارد سبق
 ما چو تیرا نیم پران از قضا مکان و تیرا اندازش خداست

بعد از اں مولوی محمد فاضل عرضداشت کہ شخصے بہک ہندوستان بامن مکہ مکہ کرد
 و گفت کہ بندہ خود را اندھن تعالیٰ چناں دانہ کہ گویا در سمنہ غرقست حضرت محبوب
 سبحانی تبسم کردہ بیان فرمودند کہ غرق شدہ را طاقت نیست کہ از حالت غرقیت
 خود را خلاصی دہتا آنکہ کہ پنجہ بدگیرے زندی را کہ اورا پنجہ غرق است و بال جان او
 ما وادھت آں بخیر است پس از بیروں چہ علم داد کہ چیت درینجا حضرت

محبوب سبحانی توجہ بجانب ایں غریب فرمودند کہ آیا ہم چنین استیادہ کہ خود را از
عرقاب خلاصی دہد تا ویرا مکشوف شود کہ حقیقت آل عرقاب چیست و معنائے سخن
بدل ایں غریب القا میفرمودند فائدہ کہ عرقاب مراد از خودی و انانیت نفس است کہ
منہج سور و شر است و خلاصی ازاں مراد آنکہ ہستے وی مبدل شود چنانچہ ماہی در دیا
عرق نشود اما دیگرے را اندراں راہی نیست مثنوی

س

یعنی بجز

ماہی کے

ماہی از حقیقت

آن شناخت

نہیں

۱۲

ماہیانرا بجز نگذارو بروں خاکیانرا آب نگذارو بروں

و ہر گاہ بتوفیق فضل ربانی و امداد شیخ ازاں خلاص یافت حقیقت معرفت نفس و میرا
مکشوف گشت و چوں معرفت وجود نفس حاصل گشت کلیہ معرفت حق ہست آمد کہ اندر

کہ امت و بیرون کدام۔ الحدیث

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ أَمْحَى مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ بِالْفَنَاءِ

ہر کہ شناخت خود را پس شناخت حق را ہر کہ شناخت خود را بہ نیستی

فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ بِالْبَقَاءِ وَيُقَالُ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ بِالذُّلِّ

پس شناخت حق را بہستے و گفتمہ کہ ہر کہ شناخت خود را باذلت

فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ بِالْعِزِّ وَيُقَالُ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ بِالْعُبُودِيَّةِ فَقَدْ

پس شناخت حق را باعزت ہر کہ شناخت خود را بہ بندگی پس

عَرَفَ رَبَّهُ بِالرُّبُوبِيَّةِ

شناخت حق را باروبوبیت

و مراد از ایں کلمہ کہ از بیرون چہ علم دارد کہ چیست آنکہ بزرگان فروودہ اند من جہل

بِنَفْسِهِ فَهُوَ بِالْغَيْرِ أَجْهَلٌ یعنی ہر کہ جاہل است بذات خود پس آل از دیگرے زیاد

تر جاہل است ہمدریں محل فرمودند بیت

شب تاریک و بیم موج و گرداب چنین نائل کجا دانند حال ما سبکساران ساحل

و معنائے بیت بدینوجہ القا فرمودند فائدہ۔ شب تاریک مراد از سراسر پردہ جلال و عظمی
الہی۔ و موج مراد از استغنائے و بے نیازی وی۔ و گرداب نائل مراد از ظلمت

ہستی بشریت نفس - پس عاشق صادق را ازیں ہر سہ ناگزیر است زیرا کہ تا زیانہ قلق
 واضطراب طوب ویرا ہر زمان میراند کہ ازل سر پر وہ بگذرد آما ویرا بجز تخراند ران نصیب نہ
 لاجرم بکہ لا اخطی صریح مجرمے آرد و موج بے نیازی واستغنائے الہی ویرا ہر آن بسوے
 گرداب بشریت باز پس میراند و چوں بدی و ہلاکتناے نفس را با حلقہ کند باز مضطرب شود
 الحدیث اذا اراد الله لعبدا شیئاً انصرفه لیسبب نفسہ یعنی ہر گاہ میخواہد حق تعالیٰ
 بہ بندہ خود صلاحیت او بینا گرداند اوراہ بدیہر استے نفس خود الحدیث اَعْدِ اَعْدَاؤَكَ
 نَفْسَكَ الَّتِي بَيْنَ جَنَّتِكَ یعنی سخت ترین دشمنان تو نفس است کہ ہمقرین است بتو۔
 الآیۃ وَمَا اُبْرِيْ نَفْسِيْ اِنَّ النُّفْسَ كَاثَرَةً بِالسُّوْیِ الْاِمَارَةِ حَمْدٌ لِّهٖ اَنَّهَا تَكِي عَفْوُكَ
 التَّحِيْمُ پاك نمیکند نفس خود را یعنی ہر گویم کہ نفس من از سبیل باز و ہر او مقرر است
 نفس من فرمانیدہ است بہ بدی یعنی محصیت لیکن آنرا کہ بخشد پروردگار من کہ از فرمان
 او در اہل آید بدستیکہ آفریدگار من آمرزندہ است قصیدے را کہ بفعل نیاید مہربان
 است کہ بعصمت حمایت نماید۔ پس دوستان حق و حبان در گاہ اواز خطر ہلاک او ہمہ عمر
 امین نیند لاجرم ناگزیر است ایشان را ازیں گرداب زیرا کہ حق تعالیٰ ترکیب انسان آنکہ
 کامل تر است از سہ معنی کردہ است چنانکہ محققان فرمودہ اند روح و نفس و جسد
 و بر عینی را صفتے است کہ بدال قائم بود۔ روح را عقل۔ و نفس را ہوا۔ و
 جسد را جس۔ و مردم نمونہ است از ہر دو جان و از ہر دو جان نشانہ است اندر نشان
 ایں عالم آب و خاک و باد و آتش و ترکیب اواز بلغم و خون و سورا و صفرا۔ و نشان
 آنجاں بہشت و دوزخ و عرصات۔ جان بجائے بہشت از لطافت۔ و نفس بجائے
 دوزخ از آفت وحشت۔ و جسد بجائے عرصات۔ و جمال ایں ہر دو۔ یعنی در عالم است
 پس بہشت تاثیر رھائے او و دوزخ نشانہ سخط او ہمچنین روح مؤمن از روح مومن
 و نفس وی از حجاب و ضلالت و تا اندر قیامت مؤمن از دوزخ خلاصی نیاید بہ بہشت
 نرسد و حقیقت رویت نیاید ہمچنین تابندہ اندر دنیا از نفس نجات نیاید تحقیق ارادت
 و حقیقت قربت و معرفت نرسد پس ہر کہ اندر دنیا اورا بشناسد یعنی حق را و از دیدار

اعراض کند و بر حسبراط شریعت قیام نماید اندر قیامت دوزخ و صراط تبید و در حبل
روح مومن داعی اولو و به بهشت که نمونه بهشت نیست بعد بر عقل و این نفس را قاعده
ہو اسے ناقص تدبیر یکے بر صواب و ازال دیگرے بر خطا پس بر طلب اب اس در گاہ
واجب بود کہ پیوستہ طریق مخالفت وی سپرند تا بخلاف وی مروج و عقل را مدد
کرده باشند مصرع ثانی - کجا دانند حال ما سبکساران ساحلہا -
مراد از سبکساران ساحل آنانکہ در ظلمات ہستی خود از توجہ حق محجوب گشتہ و در مظلمہ
غفلت و جہل بفرمان نفس و طبع طمانیت یافتہ و اسرارح شان بمقارنت طبايع از محل
خلاص خود دور مانده تا اسرار ربانی اندر حق عقول شان شکل شدہ است و لطائف
تریب اندر حق ارواح شان پوشیدہ شدہ تا برہمنے دانند کہ چندیں حجاب اعظم در
عالم مزاج شان افتادہ است زیرا کہ متعلق طبايع و تبصرہ عقل بچشمے بندہ کار شدہ
و مر حجاب خود را از حق بجان خریدار آید از جمال کشف بخیر و از تحقیق سر بریت ربانی
معرض و بر محل ستوران آرمیدہ و از محل نجات خود رمیدہ ہوئے توحید تا شمیمہ
و جمال احدیت نادیدہ تبرکب از تحقیق عشا پدہ باز مانده بکفر دنیازاد و حق رجوع
کرده بتفلس حیوانیہ مناطقہ را مقبور ساختہ تہیز خوردن و خمندن و متابع شہوات بودن
چرکے گزینے دانند و چہ سنے دانند کہ متابع نفس آثارہ بودن حجاب اعظم است
پس کجا میدانند کہ دوستان حق از برین عالم چہ مجاہدات با نفس آثارہ و چہ جان
نثار یہا می در راہ حق میکنند کہ بہ آن شہادت و ہر زمان مشاہدت اسرار ہائے
قرب مے کنند چنانچہ گواہی دادہ است حق تعالی از حالات شان الحدیث قدسی
مَنْ طَلَبَنِي وَحَدَّثَنِي وَمَنْ عَرَفَنِي وَمَنْ عَرَفَنِي عَشَقَنِي وَمَنْ عَشَقَنِي
فَقَتَلْتُهُ مَرَّةً وَ مَرَّةً وَ مَرَّةً وَ مَرَّةً عَلَيَّ دِيْنُهُ اَنَا دِيْنُهُ لَا فَرْقَ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ
یعنی آنکہ طلب کرد مرا یا یافت مرا و ہر کہ یافت مرا و ہر کہ شناخت مرا آشفتم
شد بر من و ہر کہ آشفتم بر من پس بستم ویرا و ہر کہ امن گشتم پس بر من ست بدلہ وی
و ہر کہ بر من ست بدلہ وی بستم بجائے دیت او نیست فرق و بعد در میان من و دے

بعد ازین بیت حضرت محبوب بجائی مولوی مذکور را فرمودند کہ سخنان این مردمان
از تحقیق و وجدان نباشد بکہ نکتہ چند بدلائل عقلی و خیالات و تہی جمع کردہ از اطاعت احکام
الہی معطل و مطرود میشوند و پاس بان شریعت از بہرہمین است کہ تا مانعی از راہ ہائے
متفرقہ زجر نکند ہمہ کس در باد یہ ضلالت و گرداب محصیت ہلاک شوند ہم بریں معنی فرمودند
کہ عالمی از احکام شریعت معطل و از اطاعت رسول منکثر شدہ دعوائے مواخدت کردہ
بود و ہر گاہ از بحث علماء و مفاہیج نے شد التماس بہما حیدر کے ہر دو نگفت مجلس ہمیت
کنید کہ حاکم وقت ہم اندران موجود باشد چون علماء و علماء در ال مجلس بیایدند پیغام
بصاحب دے رسانیدند اما فقیر بعد از دیزنی در آنجا رفت عالم مذکور بر آشفتہ کہ حکم
اولی الامر را چرا اطاعت نکردی جواب بدہ گفت بشغلی مغلوب بودم کہ در ریائے عظیم کباب
من رواں شد فی الحال درختے بر کنارش موجود شد باز ہیکل کشتے درست گشتہ
در آندریارواں شد و بے ملال بہر جانب عبور گرفت عالم مذکور گفت ممکن نیست
کہ بکلبہ تنگ دریا جاری شود و بے عوامل درختے ہیکل کشتے بگیرد و بلا ملال بہر سمت
عبور کند گفت حق قادر نیست بریں گفت بے اما سنت قدمہ بہر حل ما با سباب
پیدا کند گفت پس تو ازین اسباب نجات کہ کشتے شریعت است و ملال و اوتیا
عالیم السلام اند چرا دور ماندہ و متکبر و معطل ہوا کردہ و گرداب ضلالت و غرقاب غفلت
غرق گشتہ فی الحال تہ کہ در دایمان آورد حکم قابضی یعنی برہنہ را اندازد کہ شاید باز
مردنشہ کہ دَیْلٌ عَلَى اللَّهِ سَوَاءٌ إِنَّمَا الْعِلْمُ يَطْلُبُ لِأَدَابِ الْحَدِيثِ بِمَنْ لَعَنَ
ازین فرمودند کہ ازین گرداب خودی بجز صحبت مشائخ و اطاعت ائمال کسے نخواہد
رست اگرچہ ہزاراں علوم خواندہ و صدہا سال عبادت کردہ باشد و ثنوی

یکزمانی صحبت با او بسیار بہتہ از حد سال اطاعت بریا

باز در تاثیر صحبت اولیا بیان فرمودند نظم

گل خوشبوے در حمام روزے رسید از دستہ بے بدستہ

بدون غم کہ مشک یا عسبے کہ از بوئے دل آویز تو مستم

بگفتا من گلے ناچسبز بودم ولیکن مدتی با گل ششتم
 جمال ہمیشیں در من اثر کرد وگرنہ من بہاں خاکم کہ ہستم
 غریب معروض داشت کہ برہر فرد فریضہ است کہ صحبت و اداوات مشائخ رود و از
 گرداب انانیت نفس نجات طلبد و حدانیت حق را شناسا گرد و فرمودند کہ بندہ
 تادمے کہ حق را واحد شناختہ است ہنوز مسلمان نشدہ است الا بیتہ و ماکا
 خَلَقْتُ الْجَنَّةَ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ یعنی پیدا نکردیم جنیان و آدمیان را
 مگر آنکہ شناسا باشند کہ معبود برحق اوست تعالیٰ شانہ اسے لِيَعْبُدُونِ بعد از اس
 در بقائے اثر و فیض مشائخ بیان فرمودند کہ اسم اعظم حق تعالیٰ اندر دنیا سہ کس رائے
 باشد یکے پادشاہ و دیگرے عالم و سہ دیگر فقیر یا دشاہ را بر پشانی میباشند کہ تادم
 حیات مخلوق تابع حکم او باشند و عالم را بر زبان کہ تا مخلوق تعلم علوم از و کردہ بہرہ
 میگردد و فقیر را بر دل کہ تا قیامت مخلوق خاک ویرائے ہوسند و تعظیم میکنند و فیضیاب
 میشوند و پادشاہ و عالم را بعد از مرگ یکجکس نہ اند کہ کدام است اما فقر تا قیامت زندہ اند
 بر خاک روضہ و عزارات ایشان رست روشنی و سہ آسمان رسیدہ و غرض آنکہ بہر جن کہ
 صفت دل میگرد و او را بقا است و اسواسے اوفنا و عاریت است درینجا حضرت
 محبوب جلالی بنواندن و طائف مشغول شدند و مایان زمین خدمت بوسیدہ و خدمت
 شدیم بحضرت ہفتہ ہم شوال سند مذکور بدولت آستان بوسی و قدس بوسی مشرف
 شدیم در آن وقت حضرت محبوب جلالی نہاد در کمال استغراقی اچہ توصیف بوند چنانچہ
 مبارک بر سینہ آمدہ بود و چشم مبارک پوشیدہ شدہ از قدس بوسی این غریب قدرے آگاہی
 باز در آنحال مشغول شدند بعد ہی فرمودند کہ نماز عصر بگذارد زمین خدمت بوسیدہ و آپا
 آمدیم ششمینہ لوز و ہم ماہ مذکور بوقت چاشت بروضہ مبارک قائم دین شاد حجتہ العبد
 علیہ السلام و اندام مبارک در آن شان بخشیدہ بیرون آمدیم حضرت محبوب جلالی تشریف
 آوردند و بوسے جانب مغرب بننگ میل کردہ فرمودند قرآن بر غیر خواندہ معروض کردہ ہے
 باز عرض کردیم کہ سن اللہ خواب زیارت صبا جزاودہ صاحب مرحوم کردہ اعم بگریدرجہ کمال

مجلس درین
 حال حاضر
 قاضی
 شاہ مرحوم

و شوکت حضرت محبوب جانی ازین سخن خوشوقت شدند کہ چگونہ عرض داشتیم کہ صاحبزادہ
 صاحب مرحوم بجانب غرب تربت شریف خود بر مندر نشسته تکیہ زدہ اند و ہر دو پاسے مبارک
 بجانب جنوب دراز کردہ و لباس کافوری و دستار مثل آفتاب کہ نظر را طاقت دیدن نیست
 و ضیائے چہرہ و سفیدی دندان و سرخی لبان کہ بیان ازال کو تاہست و صفائی در روشنی
 بنگاہ عرض ہر چہ پیکر را با کمال درجہ صفا مہیا کردہ ام و ایشان در حالت شوق خوش وقت
 شدہ اند و دو ہڑہ و غزلیات میگویند و در گرد ایشان مجلسی است تا از فقر و فضلا کہ ہمہ را
 ازال غزلیات رقت و زاری پیدا شدہ است و من ہم بخودانہ ہر جانب میروم بعد از ہر
 مجلس برخاستہ است و ایشان یک لوح از طاق بر آوردہ اند کہ نامہاے حضار مجلس اند
 و بنشستہ است و مرا فرمایند کہ یک حاضری تو ہم بنشستہ است عرض داشتیم کہ من از
 چہار روز حاضر فرمودند کہ این فہرست رمضان ست و ردلم القا شد کہ شاید این فہرست ختمتھا
 قرآن شریف است کہ بر تربت ایشان خواندہ اند زیرا کہ من ہم ختم قرآن شریف در رمضان
 بر ما شریف خواندہ بودم حضرت محبوب جانی فرمودند کہ کار ما سے خدا از موت و
 حیات سبب شدنی است کیسے را ازال چارہ نیست اما حاضر ما ہمہ وقت دریں اندیشہ است
 کہ حق تعالی اوراد و اعمال آسودہ و خوشنود و بداد و دریں آثار بنمایند شریف آوردند
 معروض داشتیم کہ من از حالات صاحبزادہ صاحب مرحوم سبب کمی صحبت واقفیت
 ندارم حضرت محبوب جانی فرمودند کہ حالات و عادات او مثل بزرگان متقدمین و رفہ
 مے آید و از تسبیح و روضہ و خلق نیکو صحبت و وفات و خیرات و احسان از اخبار و رسوخ قدم
 بجادہ شریعت و غنا و استقامت طبیعت و ستر حال و لطافت مقال و بلاغت و وفات
 فطری و شہادت جلی بیان فرمودند کہ ذات و میکتب بود ہمہ صفات عالیہ و شریف
 اگر دریں زمان مے جویندہ لہذا است باز فرمودند کہ در زمان طفولیت چندین کمالات
 را نشانستہ بودان از کمالات و در حق اسندہ زیرا کہ قداست خلوص اہل جہاں چہ اعلیٰ و چہ
 ادنی بجز این و معاین عالیہ ازلیہ کہ با روح شہوب است ہیچکس را نیست بعد
 ازال فرمودند کہ سچ و دشین تو سہی اراہم اند برکہ ہمہ دریں زمان اندر زبان ہمہ مثال

هستند و در آن هنگام که قائم دین شاه مرحوم بارادست پیش ایشان حاضر شد سجاده نشین
 مذکور بجای لطف و محبت قبول کردند و فرمودند که شاه جیو در عین حیات من از قهرم اہل
 کمالات جہاں نرو من آمدہ اند بچکش را پرداے ندا شتہ ام باکشش و محبت تو در دلم قرار
 گرفته است حضرت محبوب جانی فرمودند اگر چه عمرش کوتاہ بود اما حضرت مذکور بہ پہلو
 خود نشاندہ بکلمات لطف و محبت چندانکہ بایشان مشغول مے شدند دیگرے را ایں قبولیت
 نبود بعد از اں فرمودند کہ پیوے وے کہ بزمان طفولیت است گا ہے از والدین یاد نکرده
 است کہ هستند یا نہ و والدہ اش چنان مستغرق در یایے محبت وے شدہ است کہ
 بیچش از کار ہاے عالم بجز غم او خبر می نماندہ و آنصبر و رضا آنکہ بیماری چشمان پیوستہ
 ویرا لاحق بود اما گا ہے از درد آہی از نوشتنیدیم و ہر گاہ ہر اے محالچہ در امرت سیریت
 و دوائے تلخ در چشمانش میرنجیدیم ہرگز کلمہ آفت از دہر نیامدی حالانکہ سیکھان مذہبی طویل
 را ازان و دوائی ساختہ آہ و فغان جاری مے شدی و ایشان تکیہ زدہ تلخی دوا را بنجاموشی
 نوشتیدند و ہر کہ از آنحال پرسید می بجز کلمہ خبر بیان نکردی تا آنکہ کہ بوقت بیماری اخیر
 چوں از حالش پرسیدمے بجز خیریت ظہار نکرد و از خلق نیکو و محبت و وفا آنکہ رحیم اللہ
 دارا پوری را بوجہ دوستی و قناعت بقدرش سہرو پیو دادہ بود چوں آن سہرو پدرو پیو
 بناے خصوصیت نہادند و زمین مارا بتصرف خود در آوردن خواستند تا ہم گا ہے مذکور شد
 یا کلمہ احتراز ویرا یاد نکردند زیرا کہ ویرا دوست خود خواندہ بود و دیگر با کس کہ بعد از مرگ او قضا
 سلطنت باز آوردند از ایں معاملہ واقف شدیم و غیرت و احتساب وی از اغیاء آنکہ از
 کہ فعل شنیع یا نشان قبیح ملاحظہ کردی محبتت شدی ہمیں وجہ با حافظ الہدین درویش
 را کلام منقطع بود کہ حافظ بلباس فقیرانہ و نزدیک مے بود چوں ظاہر و باطنش یکسا
 بنظر او نیاید القطار پذیرفت ورنہ با وے دشمنی نہ داشت زیرا کہ غیرت او با ستحکام
 بود کہ برادر حقیقی خود را از اندرون خانہ آمدن غیرت میداشت کہ چوں حکم خدا و
 ستر از برادران و اغیاران یکساں فرض است پس لحاظ خویشی و آداب صلہ
 در حقوق اسد ساقط است از ایں سبب سیدن شاہ کہ نواسہ ماست اورا ہم بلا اجازت

و آگاہانیدن مجال اندرون رفتن نبود و غنا و استقامت طبیعت وی آنکہ ہر گاہ سوا شدہ
 بیرون از شہر رفتی زنان ہنود بجلہ مائے زیریں و لباس فاخرانہ در پیشگاہ سے ستادند بر عم
 آنکہ در حسن مانگاہی کند اما گاہی بگوشہ چشم بدیشاں ملتفت نشدی و سخاوتی پوشیدہ حال
 میکرد کہ بجا جت رواے محتاجان و مسکینان کوششے بلیغ میکرد حضرت محبوب جانی
 فرمودند کہ بعد از مرگ وی آواز نیکوئے و احسان وے از زبان خلق شنیدہ ایم کہ ہر
 فریقہ او بود چنانچہ ہندو و مسلم زاری کنان جمع شدند و دختران ہنود با وجود آنکہ چوں
 بر میت گذرند در مذہب مثال اغتسال بدن و پارچہ امر ضروری میکرد تا ہم از آمدن
 بروزاری کردن منع نشدند بعد از ازال فرمودند کہ ہر کسے کہ از عرس قائم دین شاہ
 مرحوم پرسیدی گفتی کہ ناراجہ خوشیست کہ ہنگامہ عرس نہایم اما چوں موقعہ رسید چیل
 مخلوق جمع شد کہ بر عرس خواجہ ولی الہند ہم جمع شدہ بود چنانچہ محمد شاہ صاحب کہ بر عرس
 خواجہ مذکور آمدہ بودند و رخصت شدہ باز از شہر رود ہیانہ کرایہ دو صد کروہ خرچ کردہ
 بیت و یکم رجب درینجا حاضر شدند و یکصد ختم قرآن و سورہ یسین علاوہ ازال ہوقہ
 فاتحہ جمع شد بعد از ازال فرمودند کہ اس مکان شروع کردہ وی اگر بر مرضی ما بودی برگز
 تمام نشدی اس غریب معروض داشت کہ صندوق شان از گوشت مکان منتقل کردہ
 خاص بجائے نشست گاہ مدفون کردہ شد حضرت محبوب جانی فرمودند کہ چوں
 تعمیر مکان شروع کنانیدہ بود نمیش این بود کہ صفحہ مغربی از بہر عجیبان و صفحہ مشرقی
 برائے نشست گاہ خود نمودہ شود آخر ہمون شد کہ او خواستہ بود بعد از ازال فرمودند
 کہ از بہر جا اہل علوم تواریخ فوٹیکہ تصنیف کردہ آوردہ اند شمس آنکہ نیکوئی وے و قبولیت
 ستارہ وے بود آنچہ موجود شد اما خیال ما بہر وقت در آنست کہ حق تعالی اوراد
 آنجا خوش حال و با آرام ہمارد بعد از ازال فرمودند کہ دو چہ پرچہ ہا غزاد فداں کتاب
 است بیرون آر چوں بیرون آوردیم ابیات تواریخ صاحبزادہ مرحوم بود و زبان مبارک
 خواندند و مرا ہم تلقین فرمودند باز فرمودند کہ شیخ عبد اللہ حبیب غروالہ تاریخی ہم لفظ است
 ماوریل جا موجود نیست و آل ابیات کہ مولوی عبد اللہ مہر پوری و نیک عالم شالہ شہزاد

تصنیف کردہ بود این است ابیات

وجود با کرامت فیض آمود ہلک جاودانی زد قدم را ندائے ارجمندی را گفت لبیک لقاب نازنین بر رخ کشیدہ بزیر منیخ شد آفتاب تالیاں چو باشد وصل عریاں از ہمہ بہ لبشوق یار پیرا ہن دریدہ مقام خویش خود آغاز کردہ چو قائم دین شاہ خوش خفت درو شرافت آں مکان را گشت دہم ازاں بقعہ مبارک نور تابہ کہ اہل دل چو غنچہ آمد از زیستہ ولے صد حسرت و افسوس این است ز جد پاک خود مباداشت مروت ہمہ تن بود ستروالد خویش ز لمحات شجاع نور سا طع بہ بست و یکم رجب و شب شنبہ چو سال رحلتش میحت عبدی	کہ از جودش جہاں بیافت مقصود ز جد و جہد سخن المومن آسود کہ سوئے کتل خود خرمید و زود فواد خلق را از خون آلود دریغادر جہاں ظلمت بفرزود بجاں کو کشید در فتح جب بنمود کہ حائل بود و تجربہ است بہبود بیانش پیش ختم آرام فرمود بنازد آں مکان از بخت مسعود کہ مرقد پاک او آنجا است موجود کہ در حین حیاتش بود مشہود ز باد اجل خوش خندید و مکتوب کہ ظلمت اوزما گردید مفقود خلقتاے عظیم و وصف محمود بحکم و علم و عمل و عقل و ہم جود ہر آنکس دید میگردد خوشنود بہوئے وطن پہلی گشت پدرو زیادت شدند منظور حق بود
---	---

ولہ ایضا

اے آنکہ از جالت مجبور و مقہورم ایں ہجرتو کہ بر من افزود درد و غم از درد تو نہاوم چوں لالہ داغ بزل	گردید در فراق ہم رنگ شب نہا خورد است جگر و جام از دپدہ خون زانروز سوز افزا آہ و فغاں شام
---	--

ہر چند بچو باراں ابرے ز دیدہ بارم
 افسرد باغ خنداں گم گشت نوہارم
 حیف است ز سیت ایجاں رفت آچون نگام
 گشتہ است زود مخفی شد تیرہ روز گارم
 ہر مرد وزن بنالد دریاد گلزارم
 آید صد از ہر سو من درد او بدارم
 نہفتن رخ ز عالم درست باب کارم
 کز شور خلق رنجہ نازک مزاج یارم
 من جان بجائے گلہا بر نعش او شمارم
 بگرفت راہ و خواہد تقسیم میگزارم
 اہلاً آتی و سہلا زین بود انتظام
 تا چند دور مانی پیش آہ تو در کنارم
 آخر فگند بیرون تقدیر کرد گارم
 ہر دم بعجز یارب درست دعا برآرم
 صد صد خوشیت چو آمد سالار در جوارم

ایں داغ تو نگرد و ہرگز ز دل بستہ
 از دور دہر بر باد خزاں چہ آورد
 بلبل چہ زار نالد طوطی چہ خوش سراپد
 آنماہ اوج رحمت دال ہر فلک عرفاں
 ایں صدمہ کہ عالم زان گشت بیت احزاں
 صد چاک سینہا شد غناک دیدہ باشد
 آنشاہ بزم مستان خفتہ بخواب شیریں
 آہستہ سخن برد مردم لعج بزگویند
 گلہاے سمن و سمرین آرند بر مزارات
 رضوان خلد ہریش فرش و سریرہ آراست
 حور بہشت گفتہ کس شاہ ملک خواباں
 بضغہ رسول خواندش ابنی الی اقبیل
 آنکس کہ او بدینا بہا درخت خود را
 فردوس باد جالبش در قرب جد پاکش
 سالش بگوش عبدی رضوان بحجہ گفت

تمام شد قصیدہ مولوی عبد اللہ

شروع قصیدہ سید نیک عالم شاہ میر لوری محیدی

بردیو نفس بودش سلطان چوں سلیمان
 تا از شعاع نورش متافت نور ایمان
 لمعات شمع جانش میوخت جان کفران
 لیکن ز عجز ذاتی چوں سایہ بود بجان
 و از نور طور سینا میداشت نور پنهان
 قصر وجود غیرش اندر شہود ویراں

آنشاہ کہ از کرامت میوخت جان شیطان
 از لمحہ شمس دینی تنویر یافت جانش
 بد مطلع منور نور محمدی را
 و از افتخار غمہ ی باور رسیدہ جانان
 از کلمہ کلیمی روحی با و عطا شد
 چندان نظام دیش از غیر حشم میدخت

از نصرت نصیری روشن چراغ دانی	حب نظام گویا کردش حبیب جان
از جوهر نسریدی پیر خورشید آمد	در بوته ریاضت بگذاخت همچو مردان
باشد مدار مردان انقلاب بین پناهی	بر آستان پاکش بود این جوان دربان
سلطان ہند تھا ہے بودش معین حامی	تا اختر سعیدش بد با شعاع درخشان
گویا کہ او خلاصہ مے بود چشتیاں را	کز باطن مشائخ مے یافت خاص فیضان
عالم ازیں چه باشد فخر عظیم و انجم	بضعتہ رسول امش پدش شہ شہیدان
داعی اجل باو چون پیغام یار داد ہ	لبیک گفت در دم از شوق وصل جانان
از روح حیدر خود تاریخ وصل جستم	میگفت وای افسوس افتاد برج عرفان

ہمدریں محل آمد و تادرویش معروض داشت کہ این ہم تواریخی گفته است فرمودند
بیارتا کہ خود ہم خوانند و این غریب را فرمودند بلند بخوان کہ ہر کرا و اقصیت طرز شعر باشد
الفاظ صحیح بخواند بموجب فرمان بخواندم۔ ابیات

ایکے اوصاف خدا را منظر می	ویکے خلق مصطفیٰ را مصدق	ذات تو گنجینہ جود و سخا
یا کہ فقرم لقصی را منظر می	در ہمہ چیز از ہمہ بڑی سبق	خود تو بوج اصطفیٰ را اختری
در بلا همچوں شہید کر بلا	بار عنا تیر بلا را صابری	ایکے برابر باطل رضا بنود ترا
من چکویم چوں علی صغری	حجت اہل دقا القمائے علم	مختص از نسل محمد باقر می
شد بذات تو مزین مستقیم	صفوت و صدق محمد جعفری	ایکے مانند علی موسی رضا
فوج میدان رضا را افسری	وصف موسی را تقی و ہم نقی	معدن سر علی عسکری
من چه پیایم ز دریاے عظیم	والہ ام از موجد ہائے اجر می	ستید قائم الدین شاہ کہ او
بود خورشید سپہ سروری	چوں بہک جاودانی زد علم	نیلگون شد گنبد نیلوفر می
آنکہ تیر ہجر او در سینہا	کرد سوراجی کہ نشود بہتری	شاہ باز لا مکان بدر و جا
رفت اندر قرب نسب طہری	در جوار مصطفیٰ دادند جانش	جز و خود را داد بر خود رہبری
فاطمہ اورا گرفته در کنار	بوسہا دادش بہر مادی	ساقی کوثر امام اولیاست
و ادجای از شراب کوثری	مرحبا و خوش بیا گفتند و	روح اطہا و تیات حیدری

ہر یکے لقب کرداوش سال ۱۶ ۱۳	حبذا یاسیدی و اکبری گفت پیغمبر سال میلاد باز بشنو از لب پیغمبری	حور و غلام بر عرش آمدند باز گویم گربویم سنگری قائم دین بنی خیر الور ۱۳
باز پیغام از علیش آمد گوش ۱۶ ۱۳	جنت الخاتون بدوش ایندعا باز جستم کرد مارا خبری باز ہاتف در دلم گفته بزود	راحت روح روال حیدری سال عمرو سال مولود از فرشت ہم صبیب آمد ز سال عمری

ہمیں کہ قصیدہ میخواندم حضرت محبوب سبحانی در حالت تخیر و سکوت رفتہ ہیچون قلب
بیجان شدہ بودند اللہ تانہ کور تصویر حضرت خواجہ توسوی رحمۃ اللہ علیہ کہ نزد ایں
غریب بود پیش نظر مبارک برداشت و عرضداشت کہ تصویر حضرت توسوسیت آنرا دیدہ
بسا خوشوقت شدند و فرمودند کہ تو از کجا گرفتہ عرضداشتم کہ در ملک میان محمد اشرف
کہ در ہندوستان نزد دوسے کسے آورده بود و اورا بدیہ کشید دادہ گرفتہ بود و فرمودند
دریں تصویر ذرہ فرق نیست مردی از دست مبارک ایشان تصویر گرفتن خواست
کتاب بہم کردند و اورا ندادند و بدیں غریب سپردند بعد از ازل بوقت شام بحلقہ
ختم شریف حاضر شدم حضرت محبوب سبحانی بر مزار شریف صاحبزادہ مرحوم بود
کہ ہر روز بلا ناغہ بعد از ادائے نوافل حفظ الایمان بر مزار شریف فاتحہ میخوانند و بوقت نماز
پائے مبارک بجانب مزار او شان نکلند چون از آنجا تشریف آوردند ازیں غریب
بپرسیدند کاغذیکہ تو نوشتہ بودی کجا رفت عرضی شدم کہ حکیم ہادی حسین در کتابی
داشتہ بود فرمودند کہ از و بگیر و بیار ہمدریں محل سخن در فراق صاحبزادہ صاحب
مرحوم بیان فرمودند کہ ما مردمانرا اگر مصیبت و بلا نازل شود از شامت گناہان است
و متقدمین را کہ بلا نازل شدی باعث ترقی درجات او شان بودی۔ قطعہ
ما بلا بر کسے قضا نمیکنم نام اورا از اولیا نمیکنم
ایں بلا گوہر خزانہ ماست گوہر خود میں دعا نمیکنم
بعد از ازل فرمودند کہ صبر بر بلا کار پیہر ان است کہ یعقوب عرصہ چیل سال در

مجلس ذوق
صاحبزادہ
قائم شریف
مرحوم

فراق یوسف صبر کردند باز فرمودند کہ از نشان ہم صبر نمائندہ بود زیرا کہ آن چهل سال برای
 واندوہ گذاشت و چنان اونا بنیاشدند حالانکہ اورا حق تعالی وعدہ کردہ بود کہ یوسف را
 زندہ خواہی یافت و ہم یازدہ فرزند دیگر میداشت چنانچہ **الْآيَةُ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنَّكَ**
شاید کہ خدا سے بیارَد بَہِم جَمِيعًا ہمہ ایشا ترا ہمین یعنی یوسف و بنیامین و دیگر
 کہ در مصر است **إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ** بد رستیکہ اود انا تراست و بجاں من در انجہ
 میکند راست کار است **وَلَوْ كُنَّا عَنْهُمْ وَرَوْعَ بَكَرٍ** واندوہ من برفراق یوسف **وَأَبْصَحْتُ عَيْنَهُ**
 و سفید شد ہر دو چشم او من **الْحُزْنَ** از اندوہ **فَهُوَ كَظِيمٌ** پس او پر بود از چشم
 فرزندان و ظاہر نمیکرد بیت

در ولایت درین سبب کہ گفتن نتوانم ویں طرفہ کہ آن نیز نہفتن نتوانم

اما فرزندان چون فریاد یا **يَا أَسْعَى** شنیدہ اضطراب پدید را مشاہدہ نمودند **قَالُوا يَا اللَّهُ**
تَفَتُّوْا گفتند بخیر است کہ ہمیشہ باشی بنالہ و ناری **تَذَكَّرْ يٰ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ**
حَوْضًا یا دکنی یوسف را تا وقتیکہ بہار غوی **أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ** یا باشی از
 جملہ ہلاک شدگان **قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي** و گفت یعقوب **اے فرزندان**
من جز این نیست کہ شکایت میکنم غم و اندوہ خود را **إِلَى اللَّهِ** بخداست نہ بشما
وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ و من میدانم از وحی خدا آنچه شما نمیدانید از حیات
 یوسف علیہ السلام و رسیدن اہلین و گفت **يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّوْا** ای پسران
 من بروید پس تفحص کنید **مِنْ يُّوسُفَ وَآخِيهِ** از حال یوسف و برادر او **وَكَا تَأْتِسُوا**
مِنْ رُّوحِ اللَّهِ و تو میدہنے **بِأَشْيِدَ** از رحمت و فضل خدا **إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ**
رُّوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ بد رستیکہ نامید نشوند از رحمت و فرج خدا مگر
 گروہ ناکر ویدگان بعد از اہل فرمودند کہ ویرایینے یعقوب را **بِأَسِيدَ** وصال یوسف
 از بوسے پیراہن ہر دو چشم باز بنیاشدند و زندگانی رفتہ باز آمد و درینجا با کل اسید
 ملاقات منقطع شدہ است و طریق چارہ جستجو و تفحص بند شدہ و ایں بیت بر زبان

مبارک آوردند بیت

بابوے پیرین را در جان ذخیره داریم شاید ز مصر ناید امروز کاروانی
حضرت محبوب سبحانی فرمودند که در دل خطرات میخیزند که شاید این مصیبت از
فلاں گناه دارد شده یا از کدام سبب نازل گشته است بعد از آن فرمودند که
اصحاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در جنگ شہید شدند و لا شماسے شان مخلط شدند
ہر یک را بہ نفس بیانتہ مگریکے را آنحضرت صلعم فرمودند کہ ہر کس کہ گماں برید کہ
وایت سینہ اش چاک کنیہ اگر در جگر سے دو سوراخ یا بید بردارید ہر گاہ
آں جگر دوز را بیاوردند سبب آں یہ رسیدند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند
کہ دو فرزند زینب سے فوت شدہ اند ازیں سبب دوزخ در جگر وارد غرض آنکہ چون
مرگ فرزند دائمی بود و باز آمدن سے محال بچنین زخم اود دائمی و منقطع الا ندمال باز
فرمودند کہ این ہم و سوسہ است کہ سبب فلاں خطا نزول این بلا است کہ حق تعالی در
کلام مجید خود میفرماید اَلَا يَتَذَكَّرُ اِنْ اَجَلَ السَّاعَةِ اِذَا سَاءَ لَا يُوْخِرُوْهُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ
بہرستیکہ مہلتی کہ خدا تعالیٰ تقدیر کردہ است چون بپایہ برو جی کہ تقدیر فرمودہ باز پس نکلند
نشود و معاحب آں اہل را مہلت نبود در باغی

روزیکہ اجل در آید از پیش و پست شک نیست کہ مہلت نہ بدیک نفست

یاری نرسد در آندم از سچیکست بر باد شود جسم ہوا و ہوست

پس این را بدانید کہ در اجل تاخیر و اہمال نیست بعد از آن نختم شریف شاغل شد
روز دیگر بحضور حضرت عرضی شدم و قدری از حال روزے معروفہ داشتم کہ
خوید بہت شاید چرخ دو ماہ کفایت کند فرمودند مہر ع

نام فردا چہ بری فردا کہ دید

ازیں سخن مطمئن شدم و دعا خیر فرمودند زمین غایت بوسیدم و خست شدم چہاں شاہ
بیستم ماہ مذکور کسہ مذکور در مجلس ملی حاضر شدم میاں رکن دین از مریدان خوانہ
شمس المعارفین و بابہ عبد الکبیم وغیرہ جبہ افروودہ کس مسیحاں بخشا و فتح محی کہ دیرا بچہ

گفتند سے از نزد غلام شاہ صاحب آمدہ بودند حضرت محبوب بھانی از بخشا پرسیدند کہ حیات
 شاہ صاحب برادر غلام شاہ در آن دیہ میرا کہ سکونت غلام شاہ بہست رفت
 بودند عرضداشت کہ بلی چارہ مویشی در آنجا جمع کردہ بودند و مویشی برادران اہلخانہ
 خود در اندیہ راستے گذارہ فرستادہ بودند بعد ازاں از احوال بعضے از سادات پرسیدند
 کہ وی ہم نکاحے ثانی کردہ است گفت بلکہ سپرکلاں سے نیز نکاحی دیگر کردہ است بریں سخن قسم
 کردہ فرمودند کہ تا از غلام شاہ چہ کبیرہ صادر شدہ است کہ ہمہ کس بسبب نکاح ثانی بشما ت گوناگون
 دیرے سے شدہ اند چنانچہ یکے گوید کہ غیرت من اور اذلیل کردہ است و دیگر گوید کہ بسبب کرامت من است
 ذلت او و فلانکس گوید کہ در ولایت من اقامت کردہ است ازین سبب مان دیہ میرا باوے خصوصیت
 میدارند و این بیان از آن سیدی مودہ بودند کہ توجہ حضرت محبوب بھانی بہ نسبت سید غلام علی شاہ خلیفہ
 از جملة خلفاء دیگر خاص بود ہمیشہ در مجلس مبارک خود از اعتقاد پختہ و اوصاف حمیدہ سے یاد فرمودے و
 بہ عنایت خاصہ و برابر گزیدہ بودند و این ہمہ نشان صدق و خلوص اعتقاد سے بودند برادران فرمودند
 کہ در زمان سابق چنین بود کہ وہ درویش در گلینے پھیند و دہ بادشاہ در اقلیے نگینے کنوں بر عکس آن
 دو درویش نیز در اقلیے نگینے پھریں محل درویشے معروضداشت کہ در زمان ماتقدم درویشاں را محبت
 چنین بود کہ بسقارش اماندگان پیش مشائخ شفیعی می شدند و مقصودشان از برمی آوردند و درویشاں
 این وقت چون فتنہ در روزگار میکنے پیدا شود خوش میشوند حضرت محبوب بھانی فرمودند کہ بریں ہم گفتا
 نمکنند بلکہ ہمہ بدی بذر خود میگیرند کہ فتنہ ویرا بخود منسوب کنند یعنی از کرامت خود ہمیشہ مارند بعد ازاں
 تعریف بعضے پیر زادگان چنین فرمودند کہ ایشان بسا پر فنون سے باشند کہ بشان و شوکت چون
 در مریداں میروند زیرہ اقامت بیروں از آبادان میزنند و مریداں را بہشت خوفناک میکنند کہ ہر کہ
 سستے درندرانہ ماکنہ علاج سے بزدے کردہ خواہد شد و این بیچارہ غلام شاہ اگرچہ از قوم شریف
 است اما مردے بے نفس است جنیں مردم را درین مان سچکس نے شناسد آری مردمان این
 وقت طراران و چالاکاں را بہ عزت و تعظیم پیش آید چنانچہ گویند چاسب بھٹیوں او چاہی از آن
 فرمودند کہ غلام شاہ چناں بے نفس است کہ ہر کس کہ نزدش بارادہ ہیئت آمدے ہرگز
 اورا ہیئت نکرے مرقا نہ دیرا بہ نسبت خود گمان بیاقت ہیئت کردن نمود پس ہر کہ آمدے

ویرا درینجا آوردی باز بدیں غریب فرمودند کہ تو اشعار او گاہے دیدہ کہ آنہم بریں منطاست
و خود یاد فرمودند غزل

من نخواہم دین و دنیا عاشق سوئے تو ام زاہدان گر سوئے کعبہ میر و ند بہر ثواب کا فرم گویند گر خلق جہاں یکسر مرا زاہدار خواہد نعیم و حلہ خلد بریں حکم گردادی بقلم از دل و جاں حاضر گر دہند ملک دو عالم نیست در کام مرا زارینا لد جو بلبل بر سر کویت غلام	ہم مقیمی گشتہ از دل بر سر کویت تو ام بر در میخانہ سازم سجدہ دل سوئے تو ام حلقہ زنا رکودہ از سر سوئے تو ام من ای گشتہ از دل زلف خوشبوئے تو ام مرحبا قلم بکن از دل رضا جوئے تو ام در دلم جز تو نگنجد زندہ از بوئے تو ام شریت دیدار بخشے تشنہ گلرئے تو ام
--	--

بعد ازاں فرمودند کہ نتیجہ توکل و سے ایں بود کہ ایں مردمان موضع تیرا و ساکنان کاک
و تملکہ عرضی شدند کہ شاہ صاحب را ہمراہ ما بفرسند و تملکہ شہریت و چاہ ہائے جاہ
و زمین کثیر آباد است اندیشہ کردیم کہ غلام شاہ را کدام جا فرسیم و ایں بخشا و یکد و نفرد دیگر
تضرع نمودند کہ ما مردم غریبا ہستیم عنایت بر ما کنند آخر بلحاظ ایں غریباں دیگران را جواب
دادیم تا کہ بعرضہ قلیل با مرخصاے دوسہ مکان تیار گشت و در آنجا آب بنود غاری
از بہر کبوتران حفر کردند از آنجا آب پیدا شد تا کہ در آنجا چاہ ہم کنند یہ اندا ایں غریب
معروضداشت کہ بندہ چوں مفارقت الاخوان و ہجر الاوطان و القطاع لذات جہاں نمود
حق را مجر و شود تا کہ ارادت نفسانی از وساطت و مالوفات طبع از دہر طرف گردد و شائستہ
مشاہدات حقائق و معارف الہیہ گردد باز ہمچوں عوام کاری از و صادر شود کہ موجب تحقیق
او گردد حضرت محبوب بجائی فرمودند کہ خیر افکار یعنی نکاح ثانی در شرع ناقص نیست
تعالے چوں قائمہ دنیا خواستہ است و کلید ہمہ مصدورات بدست خود داشتہ باختیار
خود ہر وقت ہر آنچہ خواستہ است پیدا کند ہمہ دریں محل بخشا مذکور عرض داشت
کہ ایں قتا مجتہد ہم بنواہد کہ از تنہا بے لاچارم و عاخر فرمانید کہ جفتہ بدست آید میاں
ارکن دین معروض کرد کہ ہمچنین پیش حضرت ما خواجہ شمس العارفین مردے عرضی شد

کہ دعا کنند کہ عورتی بدست آید فرمودند اسے فلاں مارا ہم عورتے نیست و اس شیخ صاحب
 و حافظ صاحب کہ شستہ اند نیز جفتے ندارند چہ کنیم چوں حق نند حضرت محبوب بجائی تبسم
 فرمودند کہ حضرت ما اینکار یعنی نکاح را برائے درویش پسندنے داشتند باز بخشانند کور
 عرضی شد کہ از نان لاچار است فرمودند کہ زمین را کسب کند یا فروخت کند و بخورد ہم در
 محل سخن در کشف حال اہل قبور افتاد حضرت محبوب بجائی فرمودند کہ بزرگان کو
 اند کہ فقیر را اندر ابتدا سلوک منزل کشف القبور و کشف القلوب بیاید اما اس ہر دو کشف
 مذموم است ہر سالک زیرا کہ اندران خطرناست کہ باعث میشوند بندش سلوک را بیکہ فساد
 عقیدہ را کہ چوں بعضے را بہ بیند کہ اعمال شان صالح بود و اند قبور مقبور اند و بعضے را بر عکس آن
 ضرور اعتقاد دے از اتباع اسلام بگرد و لہذا گفتہ اند کہ کشف را کفش کن و بر سر نفس آن
 ہم بریں محل فرمودند کہ بادشاہی را با فقیری نزاع بود بسبب آنکہ فقیر گاہے در مجلس و
 زرفتی وقتے شاہرا گذر افتاد را آنجا کہ مسکن شیخ بود و شیخ را طلب کرد گفت کہ بادشاہ را
 اگر خواہش ملاقات است اندرون بیاید و نہ مارا چوں محبت او بود پیش او برویم۔ آخر
 بادشاہ پیش شیخ رفت و دید کہ خادم طبقے از سبب پیش شیخ بیار و بادشاہ خیال کرد کہ
 اگر فقیر صاحب کمال است فلاں سبب بزرگ کہ اندر طبق است مرا بدہ شیخ را خطرہ و
 کمشوف گشت و گفت کہ وقتی اندر زمینے بوجہ سیر بگذشتم دیدم کہ انہو مردمان حلقہ زد
 است و قلندری با خردریان حلقہ است و ہر دو چشم ہمار بہست و گفت کہ اس انگشتی
 من بہ برید مردے ازاں صفوف بیاید و خاتم از دست قلندر بہر د قلندر خرارہ کہد تا کہ
 گوش بہ بینی و گوش بوئے و آوازی متلاشی مردم گشت ہر جا کہ بوئے خاتم بیافت و اس
 آں مرد گرفت درینجا شیخ سبب را بوئے سلطان انداخت و گفت کہ اس کار از خرار
 ہمے آید فقر چہ کردیگر است بادشاہ سرنگوں و مطیع گشت درینجا حضرت محبوب
 سبحانی بنماز ظہر مشغول شدند و زمین خدمت بوسیدہ رخصت شدم۔

مجلس در بیان تعصب مردمان و بخودی درویشان

روز چہشنبہ چارم ذی الحجہ ۱۰۳۸ ہجری بعبادت قدوسی بحضور مجلس فائز شدم قاضی

ایمان والہ و حافظ غلام رسول و محمد حسن مظفر آبادی وغیرہ چند نفر حاضر بودند حضرت محبوب
 سجائی از قاضی مذکور استفسار فرموده بودند کہ غلام شاہ را چه حالست زیرا کہ مردمان
 موضع میرا بادشاہ مذکور مخالفت و عناد گرفتہ بودند و این قاضی باو نشان متفق بود معروض شد
 کہ در میان من و شاہ صاحب مسافت سه فرسنگ است لهذا از حقیقت حال نشان قفس
 نیمہ ہما شنیدہ چسب شود کہ آن مردمان را بہ نسبت شاہ صاحب عناد نیست مگر شکوہ او نشان
 کہ از قوم آل مردم است باوی تعصب میدارند حضرت محبوب سجائی فرمودند کہ بے
 نصیبی و بد بختی ایشانست باز فرمودند کہ حکمت الہی است کہ ہر کجا مقبولان حق اند محبوبان
 و منکران لاحق اند و ہر جا کہ مسجدے یا خانقاہی است در اسے حقا کشان با تہر سال ہندو
 شامل است باز فرمودند کہ دریں زمان ناقص چنان طور رفتہ است کہ مردمان یک سلسلہ
 و یک نسبت ہر یک دیگر حسد و عناد سے و رز نہ و از خود پسندی ملائم حال دیگران گشتہ اند
 درینجا غریب محروم و خدا شت ہست

چو دانایان چو نادان گشتہ غرق است ز دانش تابش دانی چہ فرق است
 حضرت محبوب سجائی بریں معنی حکایتی بیان فرمودند کہ بادشاہی را با وزیرے
 دریں امر بختی بود کہ دانایان اہل علم از روستے درجہ بہتر باشند در اسے وزیر بہتر
 مردمان حال پوش و ملامت کش بود آخر اسے بدیں امر مقرر گشت کہ ہر خیلے را بذریعہ
 دعوت خواندہ شود و آزمودہ شود تا کہ چند مردمان متحن در راہ مقرر کردند و ہر یک را از اہل
 دعوت علیہ گذر دادند و پرسیدند کہ از شما فاضلتر کدام است اہل علوم ہر کدام بہ نسبت
 خود ثنا و فضیلت را اظہار کرد و ہر گاہ نوبت با امتحان حال پوشاں رسید ہر یک بزرگی را اظہار
 ہدیگیے کردند بعد از اں ہر جمعے را بمکان علیہ خوان بہنا دند و دستہاے نشان
 بہ بستند کہ کسے لقمہ بدان خود نیے توانست آورد و رویشاں لقمہ بدان یکد یکد رختند و
 میرشدند کہ درایشاں دوشے نبود و اما ان از فضیلت و خودی خود گرسنہ بمانند و اینجا
 حضرت محبوب سجائی فرمودند بہ نسبت

نیتی ہستی ہے یا دوا دہستی کچھ نہیں کچھ نہو نیلے سوا اور حق پرستی کچھ نہیں

بعد از ال فرمودند بیت

خدمت مرشدین ہ چوں گل ہر گاہ قند
فیض صحبت کب انٹھو جب تک ملیے ٹوٹ کوٹ
فرمودند کہ ہر گاہ گل بر شاخ ہستی خود قائم باشد و قند در بازار ازوتا قند دوریے و بعد
مسافت بسیار چوں از آن شاخ ہستی شکستہ شود باز او را ریزہ ریزہ کنند باز در قند
آمیختہ مالش دہند و چہل روز در سایہ آفتاب بدارند تا کہ چلہ او تمام گردد و از ہستی طبع
و عادت خود مبدل شود آن گاہ نام او گنجد شود و دو کائگی بر خیزد و حرف جدائے محو
شود بعد از ال فرمودند بیت

جب تک نمرودی پندارتیری سر موں ہے
سزائش کے مونگری سے سر کو اپنے کوٹ کوٹ
باز فرمودند کہ ہر جا کہ آوازہ ثنائے و تعریف خود است از دورے و فراق است نہ بیند
کہ آب دریا چوں از ہم جدا شود آواز کند و چوں در سمندر جمع گردد خاموش شود و غرض
ہر چیز را فریاد و آواز از جدائے مے باشد چنانچہ در ویش در حالت ابتدائے از ذوق
و شوق نعرہ زند و گریاں مے باشد شغوی

بشنو از نئے چوں حکایت میکند
وا از جدائے مے شکایت میکند
کز نیستہاں تا مرا بریدہ اند
از نفیرم مرد و زن نالیدہ اند
و باز فرمودند ہر گاہ وصل شود احاطہ تعریف و ثنائے سپری شود زیرا کہ اظہار صفت را
دیگرے باید تا ظاہر کند پس تعدد و دوئی واقع شد و چوں واصف و صفت در موصوف
جمع شد بجز انالحمیچ نہ برآمد بعد از ال فرمودند کہ ایں آواز از خامی بنود منزلش
پختہ بود بلکہ ویرا در انجا ہر چیز یعنی چوب دار و رسن بدیں آواز مترنم بودند بیت
ز جام عشق نہ منصور بخود آمد و بس
کہ دار نیز ہی گفت بار سن ہمہ است
آرے اگر شیخ او موجود بودی از انجا ویرا بصحراوردی بعد از ال فرمودند کہ دیگرے با کس
در انجا چوں واردات منزل برایشاں سخت شود و شیخ امداد رساں حاضر نبود خود
در گلابستہ بمیرند زیرا کہ مار گزیدہ را اگر افسونگری کامل موجود نبود بدوائے دیگرال
بہتر نشود بلکہ زہر را خالصتے است کہ از مداوایادہ غلبہ کند بجز انکہ افسونگری واقف

از قسم زہر مطابق آن دم بدم بعد از ازال فرمودند کہ مجذوبی در مسجد ما مقیم بود و بجز چادر
پشمین بر بدن نمیداشت از یک پله آتش تہ بند و از دیگرے گلو بند ساخته بود و خاموشیہ
بودی دعادت وے بود کہ نماز پنجگانہ ادا میکرد و مارا در آن زمان عادت گداے بود
ویرا از آن قوت میدادیم باری سہ روز طعام نخورد و والد صاحب خود را گفتیم کہ فقیر از سہ روز
طعام نخورده است فرمودند بہ پرسید شاید بیمار باشد ہر چند پرسیدیم جواب نگفت و برفت تا کہ
نزدیک فلاں چاہ در انبوه خلستان تودہ کلخ عمارت کرد و چادر خود را پیچ دادہ یک پلہ
او بر شلخ درخت و دیگرے در گلو بہ بست و از آن تودہ بحبت و ببرد چوں خبر فوت او بحکام
رسید پیشش نمودند ہر چہ واقعہ بود بیان کردیم بعد از ازال فرمودند کہ ہمچنین منصور را صند
حیلہ کردند کہ ازیں سخن توبہ کند چنانچہ زنجیر در گلو و پائے او بستند کہ سختی زنجیر دیدہ باز آید
و شیخ شبلی کہ دوست او بود نصیحت میکرد پیچ کارگر نشد چنانچہ روزے شبلی بروے رفت
دید کہ قید خانہ خالی است و زنجیر با افتادہ و دیوار تا سوراخ سوراخ است حضرت محبوب
سجائی فرمودند کہ منصور نظرے کرد کہ از آن نظر قید خانہ را جملہ سوراخا شد و جملہ محبوساں
را شدند و راہ فرار یافتند شبلی گفت اینچہ کردی گفت جملہ را را کردیم گفت خود چرا در زنجیر
بماندی گفت بدیں فرماست مرا تا صبح بودی حق را خوف از چیست کہ برو دلا جرم بحال تسلیم
نمیرد و بدو برآمد میت

چون منصور از مراد آنانکہ بردارند بذارند کہ با این درد اگر در بند در مان اند در مانند
ہمدیں محل سخن در اوصاف صوفیہ کرام افتاد حضرت محبوب سجائی فرمودند کہ
صوفی آنرا گویند کہ در کمال تہرید و تسلیم باشند چند واقعہ صعب در پیش آید رگ گلوے وے
آماسیدہ نگردد و اگر آثار جوش از رگ وی ظاہر شود اگر چہ خاموش است از حد صفت
گذشتہ باشد چنانچہ دو کس در حضور بابا فریدالدین آمدند کہ مارا با ہم نماز نہ در امریت
از خدام با فرسیند کہ فیصلہ در میان ما کنند یا با صاحب خواجہ نظام الدین و یکدیگرے را
ہمراہ ایشان نمود چوں آن ہر دو تقریر را سہ خود بیان کردند چنان نرم و با اوب کردند
کہ خواجہ مذکور و دیگرے حیران ماندند تا کہ بعد از چند گفتگو مقدمہ شان بنمود فیصلہ گشت

و روانہ شدند خواجہ صاحب بحضور بابا فرید الدینؒ معاملہ معروض داشتند فرمودند کہ این صغیر فیتہ
 حضرت محبوبؒ بجائی فرمودند کہ در حق آل و رویشان ست کہ وہ درویش در گلیے نجسند
 نہ درویشان این زماں کہ روز بروز در تعصب و عناد سے افزائند ہمدریں محل این غریب
 معروض داشت کہ در مسجد موعظ چو گیان مرد سے سفید ریش و ست من بگفت و خطائے
 گفت من ملاحظہ کردہ گفت کہ در خاندان چشت داخل ہستے گفتم بے در حضور حضرت جلالیو
 شریف میر و مگفت من دوازده سال در خدمت حضرت توسوی رحمۃ اللہ علیہ بماندہ ام و
 بچوڑی از روئے مبارک لکس رانی کردہ ام دریں گفتگو چنان او پر آب و چہرہ اش سرخ شد
 حضرت محبوبؒ بجائی فرمودند کہ مردمان آنوقت چنان مستغرق محبت بودند کہ در آنوقت
 کہ بسیار شریف رفتیم چند کس مردمان دریں ملک مرید حضرت توسویؒ بودند و نام سیال شریف
 ہیکچکس نے دانست بلکہ ما ہم بارادہ توسہ شریف رفتہ بودیم چوں از بخار و انسے شدیم آل
 مریدان بارگاہ توسویؒ ہر یک ہمراہ ماروانہ میشتند صرف یک مرد مرید حضرت ناو راہ بود
 چوں در آنجا مے رسیدیم ہمراہ ماروانہ مے شد و قصہ شوق و محبت شروع کردی کہ تمام مسافت
 طے شدی و قصہ وی باقی بودی بعد از ازل فرمودند کہ بارے حضرت ما خواجہ شمس العارفینؒ
 گاؤیش ہمراہ ما کردند کہ در شاہپور حوالہ ملک سلطان محمود نائید کہ در مویشی خود ہزار چوں
 در آنجا آمدیم ہمراہیان را گفتیم کہ نان با پختہ بر فلاں چاہ کہ در راہ است انتظار کنید ملک
 مذکور دنیا دار است غور بایاں نکند و بیان خدا بخش ہمراہ ما بود گاؤیش حوالہ اش کردیم
 و روانہ شدیم ہر چند کشتش کرد اما التفات نکردیم آخر ہمراہ ما بر خاست و روانہ شد و اندر
 بیان او صفات حضرت صاحب و محبت او نمایان چنان محو شد کہ از بخیر می بر راہ لاہور روانہ
 شد و ما را بدو یقین بود کہ واقع راہ ہست آخر ما را وداع کرد و رفت چوں قدرے مسافت
 پیش رفتیم نشان آن چاہ نیاقتیم حیراں و متہ دد شدیم تاکہ حیوانی بدین جانب مائل بود و در دل
 ہندیشیدیم کہ این ہم حکمتی است و نباش گزنیہ غرض بعد از تکلف بسیار بر راہ آمدیم و ہمراہیان
 در انتظار ما دو کردہ پس بماندند میان خدا بخش بر رفتند و او شانرا بیاوردند بعد از ازل فرمودند
 کہ در آن زمان دنیا دار ہم چہیں محبت پیر و پادشاہ خطائے راہ خبر یافت ہمدریں محل

از تعصب اہل علوم این زمان سخن در باب مرزا غلام احمد قادیانی شروع گشت حضرت محبوب جانی
 فرمودند کہ بیند کہ ہر کس کہ اندرین زمان اہل علم بود پیر و پست او شدہ است حالانکہ والستہ اند
 کہ این شخص را شیخ نیست پس طریقہ او چہ سند دارد بجز آنکہ ضلالت محض و بطلان عین
 باز فرمودند کہ باعث اجتماع بعضی عالمان بر جادہ او اینست کہ ہر مسئلہ کہ وضع کند بر
 مراد نفس این مردمان کند بعد از آن فرمودند کہ اندرین وقت با درویشان طریق چشتیہ
 مخاطب شدہ در حرمت سماع شاغل است و کتابے اندرین باب تصنیف کردہ است
 ہمدرین محل قاضی موہرہ امینان والا عرض کرد کہ پیر مہر شاہ صاحب در رد او نیز رسالہ تالیف
 کردہ اند حضرت محبوب جانی فرمودند کہ ہر کس کہ دیدہ و دانستہ طریقہ بطلان اختیار کند
 از بحث ادغاموشی بہتر است زیرا کہ تسلیم کنی کہ اگر چہ از جواب مغلوب گردی بعد از آن
 فرمودند کہ لغمان چہلمی کہ سرگروہ و مایمان بود محمد عالم کہوڑیوالہ و غیرہ عالمان این گردنواح
 ویرادر موضع دارالپو رہ بحث مغلوب کردند چند مسئلہ ویرا تسلیم کنانیدند آخر چوں از مجلس
 بحث در مکان خود برفت رفیقان او مرویرا زجر کردند کہ اگر ہر مسئلہ را از بحث تسلیم کردن بخواہی
 تا ما را ہمراہ خود آوردہ چہ اثر مندہ کردی پس دیگر روز باز در انکار و لا تسلیم قائم شد بعد از آن
 فرمودند کہ لا تسلیم را چہ علاج است ہمدرین محل غریب محروضا داشت کہ نقلست کہ در زمان آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم منافقے را بایہود مکرار مسئلہ بود و کھفہ آنحضرت صلعم بیان کہند و رائے سرور کائنات صلی اللہ علیہ
 وسلم مطابق رائے یہود افتاد و منافق از آن سر بیرون زد و گفت کہ نزدیک عمر بن عبدالمطلب آئیے گوید بر آن فیصلہ
 کنیم تا کہ نزدیک عمر بیاوند یہود گفت کہ آنحضرت صلعم چنین فرمودہ اند اما این را تسلیم شدہ است و
 نزد شما آمدہ تا فیصلہ بر قول شما بگردد حضرت در وقت اعظم فرمودند کہ بشینید تا من از اندرون بروں
 آمدہ فیصلہ شما خواہم کرد پس شمشیر سے از اندرون بر آورد و سر منافق از گردن جدا کرد یعنی یہود
 لا تسلیم شمشیر است حضرت محبوب جانی فرمودند کہ در آنوقت نیز دین اسلام را بچوب شمشیر تسلیم
 نہ کہ بہ بحث بامنت درینجا حضرت محبوب جانی بہ نماز پیشین مشغول شدن و ایمان زمین بوسیدہ رخصت شہیدیم
 مجلس ۵۵ در بیان استقامت
 روزے در مجلس حضرت محبوب جانی صاحبزادہ محمد فضل شاہ صاحب نمبرہ او شان مع چند نفردیار مشرف

بودند در آنوقت سخن در قناعت استقامت آغاز شد شخصی عرض داشت که درین سال استقامت بسیار مشکل باشد
 شود حضرت محبوب بحالی فرمودند الا استقامت فوق الکرامه بعد از آن حکایت فرمودند که عابدی در جنگل بیاد خدا
 مشغول بود و روزی از غیب یک یاقوت حق تعالی برائے آزمائش او چند روز رزق ویراک از غیب بیخبر شد و منقطع
 ساخت پس گاه که گرسنگی بر وی غالب شد برائے طلب نان در باوان بیاد ناگاه نظرش بر مکتبی افتاد که در وی سکو
 میداشت و چون بر دروازہ پیود آمد نان بخواست زن پیود ویراسه نان از اندرون بداد پس نان گرفته
 بسوئے معبد خود مراجعت کرد سگ ضعیف از آنجا در پس آں بدوید عابد دانست که شاید این سگ گرسنه
 است نان بدو انداخت سگ کوزان را بخورد و باز تعاقب ویش کرد و ویش در دل خیال کرد که مرا
 یکنان کافی است ای سگ گرسنه است که بنانی قناعت نکرده پس نان دیگر هم پیش وے افکند باز
 چون دید که این سگ بناله من را نکند نان سوم نیز بدو سپرد و گفت که بگیر ای بے حیا که بدو نان قناعت
 کردی و دنبال من ویدی حق تعالی بقدرت کامله خود آں سگ انطق بداد و گفت که من بیچاره
 بلکه تو بیچاره هستی زیرا که من اگر چه سگ کمینہ ام از امروز که بر در آں پیود قناعت گرفته ام با وجود آنکه اکثر
 ایام نانی مرا میسر نشود تا هم بر در دیگر نرفته ام و تو با وجود آنکه رزاق مطلق که رزاق جملہ عالم است تا
 هنوز برائے تو روزی از غیب ساینده است و بر قدرت کامله اش قناعت نکردی و بر صدق وعده
 او یقین نیاوردی و بر فاقہ چند روزہ صبر و ثبات نکریدی استقامت را گذاشته و از در خداوند
 لایزال برخاستی و بر در پیود نشانی بیت سکون بدست آورے بے ثبات که بر سنگ دان وید
 نبات پس عابد را از سخنان سگ نصیحت و عبرت چنان دست داد که تا مدتہ که رندہ بود از جائے
 خود بجنبید و از خانه خود نخواست

مجلس ۵ در بیان معنی الانسان مراتب الرحمان

روز دیگر بشرف حضور مجلس فایز شدم غلام مصطفی در پیش دو نفر معلمان مدرسه سمیان الہدانا و ناکیچند
 حاضر بودند سخن در حقیقت انسان میرفت حضرت محبوب بحالی بلفظ مبارک فرمودند کہ الانسان مراتب الرحمان
 انسان آئینہ حق است ہر کہ بنید درے بعینہ صور حقائق خودی میداند ہر چه باشد نیک یا بد زیرا کہ آئینہ را خاصیت
 کہ بنیدہ را بعینہ صورت درے بنماید و بگذرد تغیر نہ یابد بری سخن فرمودند کہ روز ابو جہل علیہ السلام کلمات ناسزا
 بہ نسبت حضرت صلعم ظاہر کرد فرمودند راست گفتے و صدیق آمد و محض آنحضرت صلعم آنچه شایان و بیای کرد فرمودند حق گفتے

اصحابہ عرضداشتند کہ سخننامے مختلف از قائلان مختلف یکجا برستی نہادہ اند باعث
چیت آنحضرت صلعم فرمودند کہ ابوہبل صورت خود در من بدید و قیاحت آل بیان کرد
و صدیق حقیقت صدق خود در آئینہ من مشاہدہ کرد آنچہ شایاں او بود اظہار کرد پس
ہر دو راست گفتہ اند بعد ازاں فرمودند کہ ہر کہ حجاب خودی را از بصیرت خود دور کرد و بصیرت
و اخلاص پیش آمد بمقتدر رسید و نہ ابوہبل را از زیارت آنحضرت صلعم بہ نصیب بدست آمد ثنوی

چونکہ کیرنگی اسیر رنگ شد موسیٰ با موسیٰ در جنگ شد

چوں بہیرنگی رسی کان لاشتی موسیٰ و فرعون در انداشتی

بعد ازاں فرمودند کہ بی بی زلیخا ہمہ مال و دولت شاہی در عشق یوسف علیہ السلام خرچ کرد و عمر
او در زاری و فریاد برباد رفت ہمہ وقت پیش بتی کہ میداشت مناجات میکرد و اما وصال یوسف
ویرایسہ نشد آخر یک خانہ ازنی در راہ یوسف ساعت دہر روز فریاد و فغان از فراق یوسف
پیش غلامان و چاکران ادشان میکرد اما گوش کسی نمیرسید آخر چون تا میفرستند برانی بہر
برآں بت خود بر آشفست کہ چندین عمر پیش تو اندر مناجات ضائع کردم ہیچ نشدیدی و ازین
غصبت را بشکست و روئے توجہ بدرگاہ خداے حقیقی آوردہ مناجات کرد پس یہ دعوت
دی بر نشاء رسید کہ اندراں روز یوسف علیہ السلام چوں برآں راہ بالشکر گشت شدنیانی
بقانون مہر و فریاد برداشت و گفت بدیت

کہ پاکست آنکہ شاہ اساخت بند بزل عجز کردش سر فلکست

ہمیں کہ این فغان بر آورد و گوش یوسف علیہ السلام رسید و امر کردند کہ این مجوزہ را
نزد من بیارید حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ ہر گاہ دل از توجہ الیہ فیض الہی بخشی ہمان
ہتی شدن دل از غیر وہمان رسیدن بمقصد خیر

مجلس ۵۷ در بیان مقابلہ فقر با بل مذہب

روز دیگر بعد از نماز عصر مجلس حضور فائز شدم نشستی مجتہد بدلیوی کہ در خانہ را دینای
نہ باشد حاضر مجلس بود حضرت محبوب سبحانی از شے پرسید کہ سنا ہزار دہم این سنا سب
میالوی کہ بدل سمت رفتہ بودند معلوم است کہ کجا ہستند گفت دیر روز در شہر

را و پس از دیدن بودم که بر شکر سوار می رفتند معلوم نیست که بجای اقامت گزین شده اند میثاید
 که در موضع گزیده شریف رفته باشند بعد از محل سخن در مباحثه پیر مهر علی شاه صاحب همراه
 مرزا غلام احمد قادیانی شروع گشت منشی مذکور بیان میکرد که بعضی از بیان منی این است
 که گفتند اول ایشان بجانب مرزا مذکور نوشته بودند که اگر بدینجا آتی اخراجات مقابل همراهِ
 تو بدهد باشد و اگر نه تاریخی مقرر کرده شود تا در شهر لاهور بیکدیگر مقابل شویم تا که بذریعہ تحریرات
 تاریخ مباحثه در شهر لاهور مستعین گشت اما در تعیین تاریخ مباحثه در لاهور مرزائی مذکور از غم
 این بود که ایشان در لاهور نخواهند آمد زیرا که خلفاء طریق حشویه استقامت را
 نگذاشته و از مصلاهی خود حرکت بجای نه و بیکر نکنند ازین جهت بمقابلہ کردن در لاهور قایل
 نشدند اما به گاه پیر مهر علی شاه صاحب در لاهور تشریف بردند و خبر بذریعہ تاریخ بجانب مرزا فرستادند
 هرگز جوابی ندادند زیرا که از تحریرات افغانان که با پیر مهر علی شاه صاحب بودند ویرا خوف جان نیز
 لاحق بود که شاید مرزا زنده نگذارند بعد از محل حضرت محبوب بجائی فرمودند که ایشان را با وجود این
 مناسب نبود که باین چنین شخصی بقصد مباحثه میروند زیرا که باین صلاحت در جہاں موجود
 هستند اهل قدر را با ایشان چه غرض است که بمقابلہ خود برابر سازند و تا زعم بسر خود گیرند و اگر
 بودند تا هم کار اسلام بود و هم ویرا بدینجا رفته سرانجام نمودند بعد از آن فرمودند که اینهم
 اندر مشایخ است که دیرا حق تعالی قدرت مقابلہ نداده است و خدا نخواسته اگر معاطه
 بر عکس افتاد و در عزت تمامی خاندان افتاد و بعد از آن فرمودند که آن شخص بجز
 تقوی نیست چیرہ ندارد و اگر چه در تقوی رفتن میدارد تا هم اکثر اوقات در مباحثه علماء
 مشایخ گشتند و فرمودند که باین اولیای طایف بعد از آن فرمودند که اسرار فقیر برود گونه است
 یک امر بر مجاہد نفس مرعوت و تر را و دیگر اسیر قمار باطل کفر و حجب و مرعوت اسلام را و اول
 آنکه رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود **الْفَقْرُ عِزٌّ** و **الْغِنَى** **فَقْرٌ** باید که چون حق تعالی دیر البغزت فقر
 نواخت است احکام امرانگهدارد و جوارح را در غل غلبند از وزیر که عزت فقیر اندر استقامت است با بورد
 باو طبع یقت مرزب کیفی و بجزید از همه تعلقات مرتضی قلب و حصول اوصاف و صفات و فناء در توحید محض
 تا که تمامی اوصاف استقامت منصف باشد و از هر جانب که بانگ سگان و گوشش بشنود باوسی ملتفت نشاید

یعنی از مقابلہ جاہلین معرض باشد و کاریک از قبیل احوال وے نیست بدگیران سپارد و عمل
 لزوم خود را بر رانی اہل غلو ہر متروک کند تا مجادلہ مخلوق را نشانی نگردد و آخری درین محل
 اگر تصدیق شود بر شے تحقیق امر غیبی کہ اکنون من مامورم بانصرام این مہم پس مجبور
 باشد در آن تاحدیکہ مخاطب خود را بچیت و برمان باطنی عاجز و مغلوب ساختہ نزد
 خود در آویس ویرا حاجت بر فتن جائے دیگر نباشد و اگر حاجت و برمان شے آن قدر
 ہمت و عزت ندارد کہ جذب کند حریف خود را پس پیرا احکام شرع فیاض لازمی کہ استقامت
 است متروک کردن و سنت مشایخ را فرو گذاشتن و بواسطہ کفایہ مشغول بودن بکثر شہرہ
 بودن در جہاں و تعرض توجہ مشائخان چہ باشد با وجہ دوم آنکہ اگر اہل جملہ بیکد منت
 تاہم کار سے از مہمات اسلام است پس مورا است با مرقاۃ تا وقتیکہ بر روی خطیبہ
 از خلفاء مذاہب باطلہ کہ نہ بر حق است حکم حدیث اخذ الموعود یا الحاکمین کان کما
 ثانیہما سرخورد را با شمشیر مقتول و معدوم سازند و تیرا کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم
 دین اسلام را یا بچیت و برمان بجزات یا بشمشیر و مضافات روشن بستی نموده اند کہ
 بسوال و جواب مباحث و این مصرعہ بر زبان مبارک آورند و بیدست گوہر بیکدست بچیت
 اگر گوہر اسلام قبول کردند نہ ہا ورنہ سرسفندان و مشرکان بہ تیغ سپردند پس این نمازیرا
 بسرفندان دادن با سر خود و سلاست باز آوردن در بچیکدام شہریت و باید با شدہ و ہرم
 ہیکے کہ با تمام آئی حرکت کردہ بود والان کما کان بماند و قائمہ از حرکت بجاستہ و دیگر شرح
 نخاست پس این نقیر را با ورا از سنت مشایخ و تبراز مہمہ لازمی کہ استقامت است و ہر
 و سادس نفی نابخامیہ و دعوائے القدر فخری بغیر تمت غیبت سرائی بخر بیدار فخری و ہر
 ہمدین محل فرمودند کہ وقتے در حین حیات خواجہ شمس الاعارین عالمی از فقہاء
 آمد برار سچا ربود و نشان و شوکت علم ہر عالمانیکہ در مذمت خراجہ مذکور کہ چہ
 وے آمادہ بمباحثہ اسورات فروغی با وے عند مذمت خواجہ شمس الاعارین و اخباریہ و ہر
 کہہاں آمدہ است با وے گفتگو نباید کردہ و دیگر آنکہ معلوم نیست کہ با وے مذمت بر آید یا نہ
 از آنجا کہ اہل علم را خاصیت عہدہ باشد فرمان حضرت مذکور البذاخت و فیہ را از خود و قریب

سخن آغاز کردند لاجرم بہر یک مسئلہ ہر میت خوردند و مراجعت کردہ در خواجہ جانے برائے خود
تکڑے پیدہ ازاں فرمودند کہ اگر ایں جنیں معاملہ در پیش فقیرے صاحب ہمت در آید یا
حریف خود را از سر بگیرد یا سر او دہے آں رو چنانچہ بیان فرمودند کہ در زمان خواجہ
محمد علی جان تونسوی رضی اللہ عنہ مرثیے کامل در علم سحر و استدراج بود کہ ہمہ سجادہ نشینان
آنوقت راقیوت علم سحر و مخلوط ساختہ اسوال و امتاع ایشان بتاراج بردہ بود و بسا ابنوہ
خلق در سیر و امید و دید ہر گاہ شہرت خواجہ مذکور سمعے رسید بہمت تو سہ شریف آمد و
بمختصر حضرت صاحب آمدہ سخنان نامہ گفتن و شوخی کردن آغاز کرد از آنجا کہ خواجہ
صاحب رحمۃ اللہ علیہ از قوم افتالان بودند در جوش آمدند و خواستند کہ عصائے بر سرش کو بند
اما سحر و راقیوت سحر بہت ایشان سلب کرد و نتوانستند کہ از جائے بجنبند لاجرم بدر و ایشان
و مولویان کہ در مجلس بودند اشارہ فرمودند کہ فلاں اسم بارتیالی راز کوۃ یک لکھ مرتبہ بخواند
در و ایشان نمود فرمان حضرت مذکور زکوۃ اسم مذکور تمام کردند تا کہ طباب سحرش کسبختہ شد
و سر مغرور بر زمین ریختہ شد حضرت خواجہ مرحوم و مخفوف فرمودند کہ اے غیبت ہر آن تیر یکہ در ترکش
داری بیار و زور یا زنیے خود بہمانا چارہ سگون و عاجز شد و مال و متاع ہر کس کہ بغارت آوردہ
بود جدا از زنیے بستند و بجانب مالکان بفرستادند و ویرا ازیں کار توبہ و استغفار کنانیدند
کہ باز بر سریں کسب کاری و نہ سر خود ازینجا سلامت نہروی و پرنجل حضرت محبوب جانی فرمودند کہ فقیر
را فقر سخت کجا باشد کہ بختا بد دیگران پرواز و زیراکہ ویرایہ مصیبتہ جنگ بالنفس خود باشد کہ تا دم مر
بہر روز سلام و پیرا در کشتن است شیخ فرید الدین عطار شجر خاموشی و شمشیر جمع و نیزہ تنہائے
و ترک جموع بہمدیں محل فرمودند کہ بعضے صلیح اگر چہ اندر عرصہ طویل در شیخ خلق ترقی و علو حاصل نمایند
اما در مقامات فقر و بیچارگی و زیراکہ اینچنین شیخ خلق از بعضے اہل عملیات ہم میتوانند شد بعضے چنانکہ
ذکر عامل ہانگہ مشتہ است پس ہمینکہ عباس علی شاہ در وقت خود چگونہ بود کہ اجتماع مخلوق کشور
و دراز ہر دروازہ شے بونے اما بعد از مرگش بفاطمہ سم کہے نہ رفت بعد ازاں ز زبان خواجہ تمسنا لغزین
و شاہی بافقہ کہ چہ از حیات موسوی و شیر بیان فرمودند کہ اگر مکتوبی بجا المکلاۃ ذین بارہ
ساختہ چند ہجرت ہای سال ہزارت قوائی طبع ہیے و در تیرید سے آید لے سکنت

حَرَكَاتُ الشُّمُورِ نِيَّةٌ فَائِدَةٌ چنانچہ از خواجہ ابوالحسن نوری مے آرند التَّصَوُّفُ
 تَرْكُ كُلِّ حَظٍّ لِلنَّفْسِ تَصَوُّفٌ دست بازداشتن جملہ حظوظ نفسانی بود و این بردو گونه
 است یکے رسم و دیگر حقیقت اگر دے تارک حظ است ترک حظ ہم حظی بود و این رسم
 باشد و اگر حظ تارک دے باشد این فائے حظ بود بعد از ازل فرمودند آنکہ بزرگان
 ما تقدم مدت ہفتاد یا چهل سال اندر تجربہ از حظوظ نفسانی گذاشتہ اند از مغائے فائے
 حظوظ بودہ است چنانچہ حضرت ما خواجہ شمس العارفین نکاح اختیار نکردند مگر آنکہ کہ سفید
 ریش بودند و آنہم بامر شیخ کردند زیرا کہ رسماً اگر ترک حظی اختیار کرد و عنقریب صوم وے
 افطار شود و غریب معروفند کہ نوشتہ اند کہ ترک حظ فعل بندہ بود و فائے حظ فعل خداوند
 و فعل بندہ رسم و مجاز بود و فعل حق حقیقت نامرگ و مساز بود چنانچہ حق تعالی برسول صلعم
 خود فرمود وَاَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ یعنی عبادت کن پروردگار خود را تا وقتی کہ
 بیاید بتو مرگ چنانچہ کسی دیگر گفتہ صوفی آل بود کہ اندیشہ وی با قدم وی برابر بود یعنی جملہ
 حاضر بود دل آنجا کہ تن و تن آنجا کہ دل قول آنجا کہ قدم و قدم آنجا کہ قول و این نشان حضور
 وے بود بے غیبت حضرت محبوب بحالی بعد از ازل فرمودند کہ فقیر آل بود کہ بدون حق
 هیچ چیز آرام نگیرد و فائدہ یعنی اندوہ وی ابدیت نہ ہمت ہرگز تا مقصودش بدست آید
 و نہ از کلیت وی نیست گرد و چنانچہ کسے دیگر گفتہ علامتہ الفقر خوف الفقر یعنی اندکمال
 ولایت و قیام مشاہدت و فناے صفت میرسد از زوال قطبیت چنانچہ حضرت پیر صاحب
 قدس سرہ فرمودہ اند وَكُنْغَنَةً بِالْحَمُولِ وَالْإِحْتِفَاءِ وَالْمَرْبَةِ عَنِ الْخَلْقِ فَلَا يَخْتَارُ
 حَمْدَ عِبَادِ اللَّهِ یعنی قناعت کند بگنای و پوشیدگی و نفرت از خلق پس اختیار نکند تالش
 بندگان خدا بعد از ازل فرمودند کہ بزرگی را از اکابر او بیار و وقت ابلیس ملاقی شدہ و تکیہ
 چوں غاشیہ برداران زنجیر و گام ہے بسیار بر سر بود و میرفت آمد خدا پر سید کہ
 لے لعین اینچہ سبب است کہ حال شدہ آنرا گفت این بجا ہمائے مخالفان من اند کہ مطابق من
 ہر کس نگامے و زنجیر جداگانہ نمودہ ام تا رام کنم ایشان را اندر طاعت خود بقصر خود گفت ان
 بہر من کدام نگامے میداری گفت ترا باینہا حاجت نیست ہر اے تو ہمیں اسباب

کافی ست کہ سلطان وقت مریدت پر جمعہ زیارت تو آید و مال کثیر بر تو شمار کند و تو بیل
غزہ شوی آل بزرگ ازیں سخن اند و ہناک گردید و یک شعبہ برائے القتل و خط نفسانی
برانگیخت یعنی قحبہ را از قوم لولیان نقد فراواں بداد و گفت کہ ہر گاہ سلطان شہر ہنزد
من باید فریاد برداری و بہ نسبت من تہمت زنا آشکارا کنی و دیگر از حرمان مرد و بر من
شکوہ کنی تا کہ آن زن فاحشہ بموجب تلقین کاری کرد و بادشاہ حیراں گردید و بسہر اسے
آل مرد خدا آمادہ شد ابلیس باز آمد و گفت کہ درخت عمل من کہ از مدت نشاندہ بودم از
بیج بر کنیدہ - بیت

بزرگان نکرند در خود نگاہ خدا بینی از خوشی تن بین مخواہ

اس غریب معروضداشت کہ حضرت محبوب جانی سید عبدالقادر جیلانی میفرمایند
يَا عَلَّامُ كَوْكَبَانَ عِنْدَكَ ثَمَرَةُ الْعِلْمِ وَبَرَكَتُهُ لَمَّا سَعَيْتَ اِلَى ابْوَابِ السَّكَاطَيْنِ فِي حَقِّكَ
نَفِيكَ مَسْنُوكِي

نور علم از بردت تاباں بدی کے ترا پرواے سلطاناں بدی
يَا عَلَّامُ لِيَكُنْ الصُّمُّ وَالْبُكْمُ وَالْجُمُؤْلُ بِمَا سَأَلَكَ وَاللَّهُ بَشَّ عَنِ الْخَلْقِ كُلِّ مَقْصُودٍ
مَسْنُوكِي اصل کار صوفیاں کم خوار است ذکر و فکر و خلوت و پیدار است
گنگلی و خاموشی است آئین شان ہر حضور دوست نبود دین شان
بیت ولا مجنول صفت خود را خلاص از قید عالم کن

رہ صحراے الفت گیر و در وادی غم کن
مجلس شہ در بیان راستی مولوی صاحب کٹر یوالمہ مرحوم و معنی لفظ منقلب القلب
ہفتم شعبان ۱۳۸۸ھ بوقت عصر مراد میاں محمد اشرف بدولت قدوسی مشرف شہ
حضرت محبوب سبحانی از اقامت شب گذشتہ استفسار فرمودند میاں مذکور عرضداشت
کہ در موضع کٹری بہ نزد سپہان مولوی صاحب نور عالم مرحوم مقیم بودیم و ایں مولوی صاحب
عصر چندین سال خدمت حضرت محبوب جانی ماندہ بودند و بتعلم حضرت قائم دین شاہ
مرحوم مشغول بودہ اند و چند کتب فقہ و صرف و نحو صاحبزادہ صاحب مرحوم را تعلیم داد و بوقت

و میان مذکور قدرے حال از آسودگی پسران مولوی صاحب بیان کرد حضرت مجتبیٰ
 بر لفظ مبارک اندک و جو دسرا پا جو دقایم دین شاه مرحوم اکسیری بود و با هر که پیوست و بر او نظر
 ساخت بعد از آن فرمودند که مولوی صاحب بسا مسکین و طبع بود که هر وقت از خواب و بیداری که بیدار
 باز فرمودند که یک عمل و شان که صوفی و صحت آن اثر راستی فطرت باشد نهایت کامل بود یعنی
 هرگاه استخاره از بر کاس میگردید و مطلب راست در خواب کشف شدی بعد از بیداری فرمودند که
 باری مولوی صاحب کور پیش ما اظهار کرد که من در خواب حضرت سجاد و نشین سیال شریف را
 بر سر این کوه گرجا که نشسته دیده ام اندر تعبیر این خواب حیران بودیم تا بعد از مدت چند ماه
 اتفاقاً سجاد و نشین صاحب کور در اینجا تشریف آوردند و تفرج کنان بر کوه مذکور برآمدند
 و در اینجا که مولوی صاحب عالم کز الواء گفته بود نشستند و چنان آفتاب بنزدیک غروب
 رفت پس از آنکه در دو به درین محل فرمودند که باری مولوی صاحب حرم کز الواء را بر آستانه
 استخاره و باره کیفیت میران شاگرد شاه صاحب حمزه العالی علیهم السلام بیان داشت و صحیح
 کردند که پیر الفصاح و خواب میفرمودند که شاه صاحب گاو نگاه نرو و ما را آلود و از مدینه را تشریف
 در اینجا و رده اند و در واقع چنان بود که بعد از آن حضرت خواب نمیشد و از این امر جانب
 را ترک کردیم و در فتنه و استخاره مولوی صاحب راست بود بعد از آن میان محمد اشرف گفتند که
 بعضی سرکشان که نسبت ذات عالی صفات حضرت ایشان طرازی عباد و در زیاده از احوال
 شان خبری بگوش مبارک حضرت ایشان نیز رسیده است یانے بر لفظ مبارک فرمودند که باری صاحب
 نیست درین اشامیان مذکور باز از سرکشی و اینازی آن قوم مذکور محجب میگردد و او شانزلی
 نگویند که هنوز هم حیاتی دارند حضرت محبوب سبحانی فرمودند که تحقیقاً ای محمد القلوب سرایان
 گویانند و الباء از ریشه بر دوش دیگر و مراد ازین لغت آن بود که عیان میان کس که در این
 ندانسته فرمودند که ویتالی القلوب قلب است و این طرازی فرمودند که کس که در این طرازی
 و الباطن الظاهر عبادۃ الاصلان و الباطن الاصلان علی الخلق و الباطن است
 فی الضمیر و النفع و حضرت محبوب سبحانی در جواب این کلمه بال فرمودند و فرمودند که مراد
 از این بود بایست گرجا پیشیت آید و گرجا است ای کلیم نسبت کن اینک که اینان اند

بیت از خدا داں خلاف دشمن دوست
 کہ دل ہر دو در تصرف اوست
 گرچہ تیر از کساں ہمہ گزرد
 از کماند از سینہ اہل خرد
 و معنی دیگر آنکہ ایں گروہ سرکشان در زمانہ با تقدم از خواص معتقدان زمرہ رؤسا بود
 پس بحکم مقلب لقلوب گاہ از سر طعنان جبلی و فطری در امر سے از امور سرکشیدہ ترک
 صحبت سراپا برکت اختیار میکردند کہ باعث ملال و تقلب ل حضرت محبوب سجانی ہوئے
 اما بسبب پری امواج کمال اندر یائے زلال درو آمیز نشدی بحکم آنکہ مثنوی
 گرد و سر ابلہ ترا مسخر شوند تلخ کے گردی جو ہستی کان قند
 ناچار بسبب پری کشی ایشان مقلب القلوب حقیقی برآں آورد کہ دل حضرت محبوب سجانی
 را از توجہ یوسے ایں گروہ نکلی مقلوب ساخت تا کہ از رشتے دوری و بعد بر سرید شیطنت
 رسیدہ تعصب و عناد و زبردت مثنوی

شیطنت گردن کشی بد درخت
 مستحق لعنت آمد ایں صفت
 نغہ ہائے بازگوئے است لے حکیم
 نفرت فرعون را دان از حکیم
 سرکشے از بندگان ذوالجلال
 زانکہ دارند از وجود تو ملال
 کہربا دارند چوں پیدا کنند
 گاہ ہستی را ترا مشیدہ کنند
 کہربائے خویش چوں پنهان کنند
 زود تسلیم ترا طعنان کنند
مجلس ۵۹ در بیان اتباع و محبت صاحبزادہ قاجم دین شاہ مرحوم
 بیستم رمضان سنہ مذکور سعادت خاکبوسی حضرت محبوب سجانی بہرہ یاب شدم۔
 در آن وقت کاغذ حسابے قوم و دکان بقال گم شدہ بود و اللہ و تاوریش بتلاش
 آن جملہ کاغذات خطوط از طاق زیر آوردہ بود و اندران کاغذ مذکور را سے جست
 ایں غریبہا ہم بدیں کار شغول شدم خطوط ہائے متضمن بر نیکیات و حالات نویندگان
 بودند اما بعضیہ از ان غنی ہرگز و افسوس صاحبزادہ مرحوم نوشتہ بودند حضرت
 محبوب سجانی کاغذی از ان میان گرفتہ بیت سرنا سرویرا بخواند شاید کہ مہنی بر
 میان حضرت نشان بود و بکدوا کہ برآوردند تقریباً ایں حال عرضہ شدم کہ روزے

بابا فرید الدین گوریشی را فرمودند کہ از فلان تنگ خطوط کاغذ دوست ما حمید الدین گوریا
را بر آید و بخوانید حضرت سلطان المشلیخ فرمانید کہ اندیشہ کردم کہ از چندین کاغذات آن خط
مذکور بچگونہ در دست آید ہمیں کہ دست در تنگ کردہ شدہاں خط بدست آمد ہر اں بنشتہ
بود ابیات

جہاں چیت بگذر ز نیرنگ او رہائے بہ چنگ آرا از چنگ او
دور دارد و این باغ آراستہ درو بند زیں ہر دو بر خاستہ
در آواز در باغ و بنگر تمام زدیکر در باغ بیرون خرام
نظامی سبک باریاراں شدند تو ماندی نعم نگساراں شدند

ہر گاہ این ابیات بسیمع مبارک بابا صاحب رسید آہ ہزدند و ہیوش شدند حضرت
محبوب سبحانی دریں محل بیان اتباع و محبت صاحبزادہ مرحوم بہ نسبت ذات مبارک
خویش شروع کردند کہ بارے مارا بخار سخت بود و در نیجا ہر چار پاسے افتادہ بودیم ویرا
از حالت مانایت اندوہ و اضطراب بود و وقتے بر بالین ما آمد و چشم پر آب کرد و دعاے
خواست کہ بار خدا یا بایں دلغ جدائی و ہجران در مین حیات من مرا مبتلا نسازی حضرت
محبوب سبحانی فرمودند کہ دعاے دے مستجاب شد و از و رو دآں حادثہ سبقت گرفت
و رفت کہ نیک نصیب بود و مارا بجائے خود گذاشت کہ بایں داغ ہجران مبتلا شدیم بعد از
معرضہ شتم کہ میاں امیر بخش گفت کہ باری صاحبزادہ مرحوم عورتی مسکین در راہ دیدم
و بر حال وی تاسف خوردند و چشم پر آب کردند و فرمودند کہ اگر حق تعالی گنجینہ فراوان از نزد
خود بدہد ہیچ مسکینی را مسکین نگذارم اما چہ کنم حضرت قبلہ و جہاں گاہ گاہ چہ سزا نقدی عطا
فرمایند ہمہ ما بر مساکین خرج کنم خیال مے آید کہ اگر ہر سزد چہ جواب گویم باز گفتند ہر چہ باشد دید
نشود اما من از خرج مساکین باز نخواہم آمد حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ ما ویرا از ہیچ
امر منع نہ کردیم زیرا کہ صیانت دل و فراست عقل از حد میداشت ہر کجا بود لوجہ چشمان بشہر
وہلی یا امرت سرسیرفت خدمت حکیمان از نزد خود میکرد باری سلخ ہفتاد روپیہ بذریعہ خط
بمسفر وہلی خواستہ بود بفرستادیم ورنہ اکثر اخراجات وی از نزد خود بودی بوزاں فرمود

کہ نشان کمال ولی آنست کہ قروی زندہ شود و رجوعات خلق چوں حیات بروے جاری
 بود و این اشارت بقبرایشان فرمودند باز فرمودند کہ جیسے وے چنیں بود کہ چوں بر شاہراہ
 سیرت زنان ہنوو خواستگار التفات وے بودندی اما ہرگز نظر نہ کردی گفتیم کہ اگر
 بیرون روے بسوے کمارہ دریا رفتہ باش تا کہ بعد از اں براں راہ نرفت و مارا بر صیبا
 وے خطر نبودی بعد از اں فرمودند کہ والد صاحب ما رحمۃ اللہ علیہ در اوائل عمر دنیاں ما ہرگز
 نگذاشتی یکے از بہر محبت و دیگر بر اے حفاظت و میفرمودی کہ حیدر را رکھ ناظر
 پہری لاظر انا و در ہندی از اربندر اگویند و لاظر امدی باشد کہ وقت شادی نکاح
 ویرالباس نفیس پوشانند و یک طرہ از تارہائے زیریں بر پیشانی وے بندند و ہمہ کس
 بتباع او آراستہ پیراستہ شل فوج تابع وی شوند تا دیکہ از اربند وی مستحکم بود
 یعنی از اربند محکم بندد و بعد بحالتیکہ محبوب و افسر فوج باشد اما ہر گاہ کہ وی بر مباشرت کشادہ
 گردد ہمگی شان و شولت او دیگر گوں شود و حضرت محبوب سیاحی فرمودند کہ از ہمہ
 مجاہدات نفس اینکار بس مشکل است ازیں جہت رتبہ وی اتم است بحکم نص
 قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَفْضُلُوْنَ مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَ يَحْفَظُوْنَ اَفْوَاجَهُمْ ذٰلِكَ اَفْضَلُ لِمَنْ هُمْ
 بکرموتان را پوشند از دیدہے خود از دیدن نامحرم فحش ہر فرد و جہاے خود از حرام یا پوشند عورت

اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌ بِمَا يَصْنَعُوْنَ

بیکنند

خود از سرہ تا تحت رکبہ آن پوشیدن چشم و محافظت فوج پاکیزہ است درایشان را و خدا داناست بآنچہ

مراد آنکہ ابصار العیون من المشہوات و ابصار القلوب عن المخلوقات پس ہر کہ بجاہد چشم
 سر را از شہوات بجاہد محالہ حق را بچشم سیر بیند من کان اخلص المجاہدۃ
 کان اصدق المشاہدۃ - فقط

مجلس اور بیان حقیقت انسان کامل

دیگر روز بدولت حضور مجلس تشریف شد ہم بہادر خاں چک جانوالہ حاضر بود حضرت محبوب
 سیاحی در مراقبہ مشغول بودند بعد از ساعتی سر بالاکرودہ فرمودند کہ انسان اگر کیفیت بینا
 خود را غور کند کہ چیت ہرگز را ہی نیاید یعنی مد رک نشود غریب معروض داشت کہ انسان

اور فت زمیں میں خدا ماند خدا۔ انکسراؤ آتم ہوا اندا نیست۔ حضرت محبوب سجائی
چوں بدیجا رسید معنی و گیرا فرو دند کہ آچہ تعرفات و کرامات بابا فرید الدین گنج شکر خدا اندر
کتب خواندہ شود صدق الہی حقیقت است کہ چندین چندین ہزار مخلوق دریائی و ہوائی
و خاکی و جہنی و افلاکی از تصرف ایشان بہرہ یاب شدہ بہر تہ تکمیل رسید اند ہدیریں محل غریب
معروض داشت کہ ہا کہ غیر از فیض ایوولی بہرہ یاب نہ شود کہ در فحاشات دیدہ ام کہ دو کس و مجلس
خواہ عبداللہ الحق شہر وانی بہ آمدند و بصفت اہلبیابان در گوشہ نشین شدند بعد ہری بلا و ستونہ
رخصت شد ہر اہل مجلس تعجب کردند خواہ بہرہ صفت فرمود کہ این ہر دو ملاک بود کہ بہر بہر تصور احوال
از تمام خود متغیر شدہ و در اینجا آمدند انوں بہا جات و منظور شدہ اند۔ حضرت محبوب سجائی از بیان
در شان بہلا شاہ شروع فرمود و ندکہ ہر آنقدر کہ جوش عشق و وحدت اندر ہوا ایشان بود کہ کثر کثرت را
بود و پاشہ چنانچہ از سخنان ایشان معلوم سے شود۔ بعد از ان فرمودند کہ شے بہا ہر زادہ از اولاد
پیر و مرشد خود از ایشان ترک ادب و تقی شد پس ایس حبیب قبض در حال و وقت ایشان
داد و شد مدتی سراسیمہ و حیران اندر بحر و فراق ایشان حال خود در بیابان وحشی
شدند و از ہر قسم سخنان مجز و نیا رفتند اما فیض ایشان مرفوع نشد چنانچہ سخن
در قریب مکان شیش گفتند و در گوشش مرشد رسیدند فرمود بہلا استی۔ گفت بہلا ہستم یعنی
خدا و از ہستم پس بوجہ شش فیض ایشان مرفوع شد بہر تہ۔ ہر د شے گور پیر نہا شے گور و شے
بہر شے شور سیکہ و نہ کو میں جو گور کو جاسے اور۔ خاکندہ۔ غریب گوید کہ این قصہ فیض
ایشان کو افیادہ ایشان نہیں دیدہ شد کہ چون فیض در حال واقعہ شد و مدتی
در بیابان پریشان سے گشتند و غمناک سے در دالگیر سے گشتند چنانچہ یکی از انہا
ایست۔ دو ہرہ۔ گوشت آدمی نان یک سوہیاں میں شائق دیدار دیاں۔ اسی او حسی
جہانے میں بانڈی و لہریا دیاں بانڈی رفت و گاندی جاندی ال ماہید جندایوں جاندی۔ الہ
بہر ہستی میں ہندی میں طبل سے گزراں دیاں۔ گوشت آدمی نان یک سوہیاں میں شائق دیدار دیاں
رویکہ از شیش سخن گفت کہ بہر تہ۔ کمانی۔ وادادہ فرماید کہ در شاعری ہاں شے گور
کو شے نے جویر و بیابان ہوگا شے شے ہا جو کوئی ہوگا اسد امول نہا نان دہوگا شے شے ملی

واہ رنر سجدی ہو رہا تھا کہ اس طالب صادق کو گرفتار ہو کر راز و صل یا راعر عہد یک بدیں حال گذشت
 و قبض مرفوع نشد بعد ازاں ہمراہ چند مطرباں دیگر و خدمت حضرت شاہ غنایت آمدہ غناں
 دروانگیر از در و قبض پیش ایشان گفتند چنانچہ یکے ازاں امنت کافی تھی ڈھک پی میری
 چرخیدی ہیں مٹیوں کیتا نہ جائے بہن دن چہرہ یا کہ ہوئے بیٹوں پیار مند و گھائے گھڑیے نوں لڑ
 پے جاندے کون ہو ہار سدا دے بہ ہتھی ڈھک پی لٹخ۔ لکھوں لٹا ہوا تہ جلیبدا نہیں گھڑی
 گھڑی ابہ چو لی گھانڈا پہلی کت بدہ لاپیں۔ ہتھی ڈھک پی الخ دیوینے نہیں جو پڑی ہیاں مٹیوں باہر
 ہتھو نہ آئے۔ چٹریاں نوں چہرہ نہیں میری ماہی پڑی ہر راوے ہتھی ڈھک پی لٹخ غرض ہوا
 آن ملی بہن کون وسیلی پاسے۔ سے نہانڈ کت بہا بلہا شوہ غوں جی گل لاوے ہتھیں سخن دیگر بطور
 رفر بیان کردند۔ میاں میں کندی کندی تھی۔ جھلا ہوا میرا چہرہ ٹوٹا میری تھپی۔ بہا شوہ نوں چ
 پجانی اوئی دہم پی کرکھی ہیاں میں کندی کندی تھی جوں اب غناں رگوش ہتھ سیدند و سوزند
 کہ بہلا ہنئی گنت پہلا ہتم یعنی خطا وار ہتم فرمودند کہ این قبض از گجا وار و نہ گشت کہ ہتھ غناں شکر و نہ
 وجودی بے بیان وحدت جو در تعبیت کردہ ہورم اندا کجا قبض وار و نہ حضرت شاہ غنایت فرمودند کہ
 اگرچہ تو بہن بودی مگر از نشان بی نیازی سے ہمید نسبت آچہ ہو وار و نہ از نیجا ستھے دیگر شہرنا کرند
 کافی بہر اسلکے آشنایدا ڈر گدا بے پرواہیدا۔ اپا ہم چہ چہ پایو۔ پھڑ سہاں نوں جہ کاہو
 بونس بھی تے نکاہو۔ پھر یوسف مصر و کاہیدا۔ پھر واسا کی آشنایدا ڈر گدا بے پرواہیدا۔ ذکر یہاں
 کرت چلاو۔ سارے تے کھڑے پایو۔ مسندان گل ناہر پدا یہ۔ کتے اوں پر تھ لہا سدا اساک
 آشنایدا ڈر گدا بے پرواہیدا۔ پھر بے نور۔ پایو۔ نام امام حسین و ہر یو۔ ہوا جہ اسلک
 پھر بیا نکلا کھایدا۔ ہر واسا کی آشنایدا۔ بہا شوہ ہن صحیح سمجھاتے ہیں کہ ہر بہت مال ہوا
 کتے تے ہیں، کتے جاتے ہیں بہن مٹیوں میں نہ جابجا اد بھر واسا کی آشنایدا ڈر گدا بے پرواہیدا۔
 بعد ازاں تجدیر بیت بست تیج کردند توجہ و مناجات بار و جوں بے غفع اہد ہتھ ار و ان
 طریقہ غطا ہو کر دیکر کہیں کہ خدا یا نہیں نہیں کہتے کہ قبض رفع شدہ ہواں و نہ ہتھ غناں
 گفت شوہ و در و سدا۔ ذکر یہاں۔ بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔
 ان گھاتاں بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔ بہن ہتھ غناں۔

سائیں کو دیکھیں وہی بخاری بیویوں پہل گیا کتب باتیں میری پنج انگلی ان گھاتوں والا آخرہ
 بھاشوہ میں برائی جھکی میری کانچ بجائی باغوری ہوتا ہوا آئی کہوئی کتول دستاویز
 میری پنج انگلی ان گھاتوں میں کی کھلی گئی سب باتوں بہتیت و سپریم رمضان مذکور شدہ
 سعادت مجلس حضور شریف و مجمع شہم حضرت صاحبزادہ مظفر شاہ صاحب دام برکاتہ نیز درانتاؤ
 سخن تشریف آرائی فرمودہ بودند غریب معروض داشت پورو کہ مافوق ذات حضور کہ در قلم سے گرم
 سبب کثرت اشتغال با امور معاش و عدم فراغت غنوی مانده اند الا کہ حضور نظر توجہ بحال
 این طریق فرمایند تا با اختتام رسید مرا و یکم آغاز یک برکت حضرت محبوب سبحانی یکدہا مکہ
 حسرت بودند و فرمودند کہ آدمی را چہ اختیار است کہ پس پیش کن از امر برا کہ وقت و دہم رسید
 کہ حق تعالی فرماید و اذا جاء احبکم الى الله فمات فمات لا یستحق ان یمراد ان یکن ان یمراد
 کہ سبب جنین داند و فراق قائم دین شاہ رحمۃ اللہ علیہ توجہ مالہ ہر جانب گویا شدہ
 و در دہم بھی محالہ ہر اہل محاط را اندر التوا کشیدہ است پس این بیچارہ آدمی مجبور است دہم
 و پس و پیش تواند کرد و برگ را یکدہا نگہدارک محالیت و مجاہدت نگردد و زیرا کہ مختار است اندر کسب
 استطاعت ارتق عزوجل و دین گاہین اسعید با فرمودند کہ ہر قدر کہ چاہد ہر اسے دفع بلا و مصیبت
 از ختمہائے قرآن شریف و حدیقاہ کے کثیر ہر آدر وہ شود اگر نفع بر آن مترتب شود غم از
 تقدیر باشد زیرا کہ تقدیر بد و گونہ است کی مطلق با مرستی و دیگر مطلق اگر تقدیر خلق است خلیہ
 از حیل واقع نشود و الا مطلق را چارہ نیست ازین سبب و در ہر کرام از حیل تفاوت ازلیہ
 اندر وقت اخیر خونناک و لرزائی می باشند الحدیث الشقی سقی فی بطن امہ سعید سعید فی بطن
 امہ و بیت میراں بھیکہ رضی اللہ عنہ بر زبان مبارک آوردند کی از ان اشیت بیت جم کے ساتھ
 جب پڑی پریت + تب پت ہی تو مان فرمودند جم و ہندی فرشتہ ملک الموت بگویند بیت مراد از
 سلامتی ایماں پس ہر گاہ دوستان حق از ان وقت لزران اندا کہ در مظاہر عفت گرفتار اند و خفیہ
 نیابند و مال شان چگونہ باشد و اس بیت بر زبان آوردند بیت ملک یار ابقا فیست انتم و اولادکم بعد
 کن نوکامی در صف الابرار بہ غریب معروض داشت کہ حال حق کہ کثرت رسید و در حق عیان بی
 انداختار ان عیان ممکن را ہم کا عدم دانستہ اند و بیایہ جای فرمایند بیت سخن رنگند و عدم ناگشیدہ

مجلس ۹۰ و بیان
 حضرت مولانا ابوالقاسم کراچی
 رویا و خجرات نمیکند

و عِبَادَتُهُ وَ قُرْبَتُهُ وَ مَرْضَاتُ رَبِّهِ وَ وَنُو كَامِنُهُ وَ زِيَادَةُ مَحَبَّتِهِ رَبِّهِ كَيْفِي طَلِبَهَا وَ امْتِنَالِ

در عبادت او و قربت او و خوشنودی پروردگار او و نزدیکی اواز و زیادت محبت پروردگار بر سوی او در طلب او و زیادت

آمرم قیاماً بعد از ازل فرمودند که روزی یک عیسائی از تفضیل علی بن ابی طالب علیه السلام بر آنحضرت

اندر بازار آن عظمی میگردد حضرت غوث اعظم در آنجا تشریف آوردند و فرمودند که ترجیح نشان عیسی

علیه السلام علی بنی صلعم بچگونه ثابت میکنی گفت از آنجا که معجزه عیسی علیه السلام در احیای موی

بعد جابین است و پیغمبر صلعم را این چنین نیست پس فرمودند که من یکے از

امتنان محمد صلعم هشتم و اگر از من فعلی مثل معجزه پیغمبر تو ظهور آید تا ایمان بر نفسی است پیغمبر صلعم

نسبت پیغمبر خودی آری و کفر و جود بر اندازی گفت بل اگر از تو چنین گرامتی صادر شود

بهر تقدیر پیغمبر تو افضلتر از من باشد پس عیسائی حضرت مشاراً الیه را بقبر کے کہنہ اشارت

کرد کہ ایں اہل قبر را بر انگیز و زندہ کن حضرت غوث اعظم سید عبدالقادر جیلانی مدعا کے

جناب باری خواستند فی الحال اہل قبر کلمہ گو یاں بنام محمد رسول اللہ برخواست حضرت

پیر صاحب قدس سرہ و بر مختار فرمودند کہ دیں جہاں قیام بخوابی یا باز بخوابی رفت

مراد از ایں سخن آن بود کہ معجزہ علیے بود کہ ہر آن قدر کہ با اہل قبر مخاطب سے بود زندہ

ماند سے اما بعد ازل مردہ سے شد و دریں جا حضرت پیر صاحب رفت و بر مختار می

دادند بر زندگی و مرگ پس گفت کہ یا حضرت من یکے از قوم مبطرا لم کہ ہر وقت در تردد روزی

بیش از غینا محتاج بودم مگر زانو روز کہ حق تعالی مرا از ایں جہاں شغل ساختہ است روزی در تردد

می یابم پس حضرت پیر صاحب باز دعا خواستند و در قبر رفت و عیسائی کہ بہ علی بن ابی طالب

ایمان آورد مرید شد درینجا حضرت محبوب سبحانی ایں حدیث بر زبان آوردند الحدیث الشیخ فی تومہ

کابنی فی امہ فائدہ ایں غریب گوید کہ معانی ایں حدیث بسیار است زیرا کہ ہر فعلیکہ از شیخ صادر

شود و مشاہدت سے بانی بدان فعل میگردد زیرا کہ ولایت مشق از مشکوٰۃ نبوت است و اقسام

افعال یکے از عبادات است و دوم خارق عادات و سوم دعوات است مرقن را چنانچہ در قرآن

است کہ حق تعالی یا حضرت صلعم فرمود محل ہذا سکنی اذعوا الی اللہ علی الصبیحۃ انا و من اتبعنی

مراد از توحید و شناخت حق است و این بینائی هویدا است و چنانچه است روشن به دعوت خلق
از اهل آل پس یا آنچه حق تعالی شریعت محمدی را صلعم و عده بقا تا قیامت داده است چنانچه
حجت و برهان و سبب را که وجود این شیخ منظر آنست تا قیامت اندر امت و سبب باقی است
پس باید دانست که کرامت ولی موافق حجت نبی باشد هیچ گونه شبه اندر میان کرامت و
معجزه نیست اگر چه شرائط و لایست کتمان کرامت و شرط نبوت اظهار معجزه گفته اند زیرا که معجزه
با ثبات معجزه نبوت نمود اثبات کند ولی بکرامت خود هم نبوت و کائنات کند و هم ولایت خود
چنانچه اندر بیان بالا تفصیلت بنیاد صلعم بر عیسی از کرامت حضرت پیر صاحب ثبات شد
پس این صادق اندر ولایت همال گوید که آن صادق اندر نبوت و مؤمن را رویت کرامت
ولی زیاده یقین باشد بر صدق نبی نه شریعت اندر و از آنچه دعوائے ایشان متضاد نیست که
یکے مر و دیگرے را نفی کند بلکه دعوائے یکے بعض برهان دعوائی دیگر است چنانچه اندر شریعت
جمل گمرد ہے از ورثه اندر دعوائے متفق باشند چوں حجت یکے ثابت شود و حجت دیگر
آنست بحکم اتفاق شان اندر دعوائے پس همچنین حقوق آداب شیخ بر قوم مثل حقوق نبی باشد کرامت
بحکم حدیث من نصیب رب العالی لم یفیل رب العالی هر که ضائع کرد حقوق رب او فی معنی شیخ
ترسید بر رب العالی یعنی پروردگار ما آنچه علو کرامت حضرت نبوت اعظم محبوب سبحانی بر معجزه نبی
از وی مختار کردن مرده را بر زندگی بیاں رفت آل را در ذکر ذیل تفصیل فرمود حضرت
سند الکامیلین فرمود که متروک و از هم بگیر است و مرتبه حبیب دیگر که هر گاه میشاید که شیخ و نفیم تعلیم فلان
من الله اعلم الحق تعالی علی را از ادبیا و خود بدان در خصوص گرواندر که نبی و اولیای او چوں موی
بنا کردی انونی بداد که از سبب علم است و در استطاعت تحمل و صبر و تفهیم یک حکمت باطن
پس چه عجیب است که کرامت بر معجزه فائق آید و دعوائے ایشان با هم تضاد است و از آن جهت که
در اصل هر دو کرامت پس بے صبری اندر آنکه از شیخ و پیران مال نهادن نبی و دیگران بیرون
ما بعد مثل فرمود که روزی که در میان ما بودی که اسل نور به پیران و من جبه بود و سبب دیگر که اسل
گذاشت موی دید فلان که خواست که بیدارند و از کتاب آمدن حق که آنقدر خوب بزرگ هر گاه آمد و بیدار
محل شد خضر اذنت من زاد خلق نه که کنم که از قرانت نیامد اذنت من گویم که این منظر است

و تبال تو رہا نہ کنند و بسوئے من نیامیدایں گفتند و رفتند حضرت جنان
 کہ بعد مدتی ہمارے مشعل انوار شاہد کہ روزے بچوڑہ خفتہ ہو و خواست کہ بیدار کیجئے کہ آؤ حضرت محبوب
 من اندر سر اوقات قیامی غفلت و غیبت من ستواندہ بالیشان و بنگہ دار و تکلف بنگہ ارض کر دے کہ
 الہی پیچ محبوب تو ازیں قوم ہم مشہور بہت حکم آئے کہ ازیں قوم ایک محبوب من سید عبدالقادر جیلانی مشہور بہت
 بعد از آل فرمودند کہ روزے ختم عنید السلام کسی حضرت محبوب سجانی سید عبدالقادر جیلانی و
 تابد حضرت مذکور باو سے مخاطب شدند کہ اے ختم موسیٰ حکیم خدا صحبت تو نامور شد و گفت کہ آہم
 تا چیرے بیاموزی مرا و گفتی ویرا کہ ہر کہ گوید من پیغمبر صاحب شرم و عظیم او بگوئے نہ کہ تیری بیاموزی یا
 موسیٰ را بسبب عدم ادراک و علم حکمت تو شرمندہ کردی تا کہ حکمت شرم کلمہ فلا صا حتمی گفت و
 از تو بچوڑ شد اگر بشر طہیر و صحبت ما باشی برائش ورنہ کلمہ ہذا فراقی رہی و بیشک تو عالم خود
 و بصفت موسیٰ بچوڑ و شرم ناک خود اہی شد و ملاقات سال ۲۳ از صدی ۱۲ مجلس ۲۲ در بیان
 صدر امام تعمیر مسجد بجا باں بروز غیبت ہم ذی الحج ۱۲۲۳ھ ہمارا محمد کامل سبحان
 تھا کہ موسیٰ حضرت محبوب سجانی مشرف شریف فرمودند محمد کامل مسجد شاکستہ است یا نو آباد است
 یا غیر آباد کہ درس دقت ہر جا ہر گز مساجد نو عمارت کردہ اند و معروضہ داشت کہ از روئے کمانیاں
 و نوافل و طائف خوانان حضور آباد است ورنہ کہناست و دیوار ہا بوقف نہ کہناست
 فرمودند کہ بگوئید ویرا کہ ہر مسلمان را باید کہ اول مسجد آباد کند و بعد از اں خانہ خود و بنہ از خانہ خود بنہ و
 تعمیر کند بعد از اں فرمودند کہ تکلمت کہ مردی زیارت امام خیر فرما از روئے پوچوں بیکہ مسجد کہناست
 و مکانات عمرہ اند و بیکہ آنکہ امام صاحب را اندر نماز کہیں پوشیدہ بود و اعتقاد شد و گفت کہ باویش
 ایس ہر و امر کہ ہر حکم شریعت دیدہ شد نہ چہیت پس امام صاحب ویرا ہمراہ کرد و پیش و کالہ
 رفتند در مسجد ندکہ اما تھے برائے عمارت مسجد نزدیک تو بہت سیالے گفت با بخت ویر
 در زمین اما تھے است و عذر بیکہ رفتہ عمارت مسجد بجاں فرمودہ بودند و یاد نامہ است
 بعد از ان فرمودند کہ و عذر بیکہ کہیں من کہناست کہ اگر ایسی مسجد تعمیر کئے را ہوش ناکا نہ
 یعنی حسن و صدقائی ایس نہ ہو پس اگر روزہ طلب خصوصیت زمین خودت ہو سید ہم
 و این غریب مو پختہ شے کہ برائے تعمیر مسجد و عمارت فرما بیدار کہ از مدہ جہت نہ کہناست

مسجد افسوس بخورم کہ جد بزرگوارم عمارت کردہ بود و بسبب ناتوانی و تنہیہ سستی دعا میخواستم کہ کسی پیر برادر پیر حق تعالی بہ برکت و صحبت حضرت محبوب سبحانی بحجت و عشق خود برگزیند و توفیق دهد و ہمراہ من شود تا ایں مسجد آباد کردہ آید تا کہ درین وقت بنظر لطیف و کرم حضرت محبوب سبحانی محمد کامل را جذبہ الہی در گرفت و معاملات دنیاوی متروک کرد و چونکہ حال و قوت و پیر بنظر باطن دیدہ بود ندید باری تعمیر مسجد امر فرمود و ندود عا غیر کردہ فرمودند کہ خرج شما بیچ نبود زیرا کہ ایں خانہ خدا و کار خدا تعالی است و ویتعالی کار خود را خود مہر انجام کند صرف ایں نیکی و اعمال نامہ شما نوشتہ آید و چون از حضور حضرت شدیم محمد کامل من بیان کرد کہ درین وقت اکثر ذوق و وجدان من بریں بیست بود کہ خانہ خود را ہی خواندم

ہند کی اہیات

افسوس کہیں یاد پیرا یاد باری لایا گہر توفیق نون سیریل کہیں سکن تیری دیکھنے لیں میری سکریان الودن نون میرا لوں سکریانی بیادہ میریل ہاں سکن گل دینے لوں۔ ہتھ سیک بولوی کر و عرضاں کی دیو تھیل کمانے لوں و مراد آئندہ ایں امر تعمیر آں عند متبست کہ سے خواستم پس باوجودیکہ یک ہفتہ در خانہ خود از زیارت حضرت محبوب سبحانی صبر و تحمل بنوشے سلامتہا گرفتہ بکشدیدن سنگہا در کوہ مشغول شدیم و گاہی کسی راستے لایق عمارت ازیں کوہ میسر نشدہ بود و مارا چنال حاصل شدن گرفت کہ ہر جا کہ محمد کامل زمین را کندید سے عجائب برآمدی و ایں سنگہا را دیدہ خلقت حیران شد سے و رشک عمارت مساجد و مردمان ایں دیہات افتاد و سنگ از راہی کہ بیرون کردہ مال بود بر آوردن شروع کردند و محمد کامل گفت کہ بسبب اینکار یکہ محرومی از زیارت و دیگر سستی و قضا در وظائف افتاد سے ازیں سبب شے گریہ و زاری از من روا نشد و دعا سے خواستم کہ خدایا تو از من بہتر دانی کہ در فتن و طاعوت بہستم یا نہ بیان زیارت آں و در تہنہ شتم پس ہاں شب در غواب دیدیم کہ بسو سے جدا پور شریف مسجد بہیم ہاں بجای کہ سنگ می کنند دیدیم ہمیں و حضرت محبوب سبحانی سلام بدست مبارک گرفتہ بکشدیدن سنگ مشغول بودند و من نیز ہاں سلام دست ہنام فرمودند کہ شما چہیلے دیگر گیرید ہر گاہ چہیل دیگر گرفتہ محمد عارف و من زور کردیم ہمراہ آں سنگ سے دیگر بزرگ از آں کندیدہ شد و خوشی

کریم فرمودند آنگاہ دیگر پیش از شما کندیدہ بودم و این غریب گوید کہ این حضرت محبوب سبحانی
 چنانکہ در روز ما یا ہر یک مرید بوجہ عیجرہ شامل است در خواہا نیز بعد و شمار مریدان بود
 دیگر شامل است چنانکہ معاملہ جنین بطور آرد کہ با وجود نا تو لے کو ہمارا کندیدیم و شب آمدی
 وہوس ما ختم نشدے و کار فرما و تحقیق شدیم چونکہ کثرت مسجد قریب سقف مہور شد محمد کا مل
 بکھنوا حضرت محبوب سبحانی شرف شد فرمودند کہ کار مسجد بچہ حال گذارستے عرضداشت کہ قریب
 سقف بکھیرہ است فرمودند ازل قریب نیز مروت ہےست یا نہ عرضداشت کہ آئندہ دیدہ شود فرمودند
 کہ بطور اصلاح ہر یک را خبر دے کہ کسے از ثواب محروم نہاند ورنہ سوال بناید کرد بعد از آن ہر بار
 کہ مشرف بہ سعادت قدمبوسی سے شدیم اول از حال مسجد استفسار فرمودند تا کہ در غصہ دوستہ
 سال تمام کنایند و امداد و رسائی و کرامات حضرت محبوب سبحانی دیں اشنا آچہ مشاہدہ کریم
 ورنہ پرنیاید کہ رقومات خیر مسجد چہ ازل قریب و چہ از بیرون بہ ہمت و کرامت فرو جمع نمودند
 یعنی ہر گاہ ضرورت خیر افتادی پویشیدہ کسے شخص محمد کا مل را میلستے باشند روزی محمد کا مل مشرف
 قدمبوسی رسید فرمودند کہ کسے گویم از بندہ وستان عرضی فرستادہ است کہ مبلغ وہ روپیہ برائے
 مسجد موضع لونڈ پور رسیدہ است یا نہ عرضداشت کہ وصول شدہ اند زیرا کہ میاں محمد اشرف و برا
 از تعمیر مسجد شیرداد و پور روزی بجا کبرست حضرت محبوب سبحانی مشرف شدم و گوہرا ندکور حاضر
 بود عرضداشت کہ شریف حضرت ایناں از میاں محمد اشرف بزرگ است یعنی زیادہ است
 فرمودند کہ میاں صاحب از ما بسیار بزرگ اند کہ او شاں جوان بودند و ما سنوز خورد بودیم
 بعد از ان فرمودند کہ میاں صاحب بسا جو افرودہستند و روحی مبارک بسوسے این غریب
 فرمودند و من و آن وقت بوجود مبارک شہدایگر فتم عرضداشتیم کہ میاں صاحب روزی بوقت
 شام در سرانے سخت و پا ان نیز میرید و دد غصہ در دودست گرفتہ بخانہ من آمدند کہ بہر
 توجیب الشہدایا رفتہ است گفتیم چہر اسے علمید ویرا گفتند کہ ختم شریف تنہائے نواستم خواند
 پس خود رفتیم و ختم شریف تمام خوانیدم حضرت محبوب سبحانی مناسب این بیان فرمودند کہ
 وقتے با صاحب راز و دیش و راز کہ ویرا بیماری اسکیمہ ان بود و غصہ در آب سرد کو
 برائے سہل و سہل و در دودست و راز خواند و راز دیر جہت آمدی و ہر غصہ کردی و ہر

مجلس ۶۴
 در بیان ذوق
 در بیان
 در ویش
 و عالم باشد

آنکہ بقدر دور کثرت فرصت یافتہ و باز غسل کردی و بایا صاحب فرمودند کہ سہ درویش من
وانستہ ام کہ زندگی تو دریں آب سرد حالاً تمام شود و از چندین تکلف کہ بر خود میداری برای
حیست گفت من نیز یقین کردہ ام کہ عنقریب از تکلیف این آب سرد خواہم مرو اما پیر من
مرا امر کردہ است کہ بعد از حدث غسل کردہ نماز بخوانی پس اکنون دو امر واقع است کہ
یا ترک جان کنم و یا ترک اشغال امر شیخ و من پیروی مرتجع بریان خود برگزیدہ ام پس
بہاں کرت کہ حاجت رفت و غسل کردہ آب و جان بداد و شہید شدہ ہمدریں محل گوہرا
مذکور معروض داشت کہ در سندوستان فیترے بود کہ پہل روز در آب مستزادہ کلامی
میخواند و آب نیز تا کمرش پوشے آخر روزی در آن آب از سختی سرد جان بداد و گفت کہ
آنہم شہید شدہ حضرت محبوب بھانی فرمودند کہ محرام موت بردار کہ این مردمان چہلبہار
پے حصول محل برآرند و محل شان براسے طمع دنیا باشد و در ہر عہدیکہ طمع دنیا باشد مردود
باشد و خالی از ہرہ آخرت و این مسرعمہ بزبان آوردند حصصہ طمع را سہ فرشتہ و ہر سہ
ہتی ہمدریں محل معروض داشت کہ نماز جمعہ را چہ حکم است فرمودند کہ ثواب نماز جمعہ بدان مرتبہ است
کہ گویا حج مساکین است عرض داشت کہ حضرت صاحب خواجہ شمس العارفین نیکہ حجت نماز جمعہ
را خواندہ اند فرمودند کہ حضرت صاحب را عارضہ بیماری بوا سیر ہمیشہ بودے کہ نماز وقتی
نیز بہ تکلف داشتہ سے مراد آنکہ نماز جمعہ بر بیمار لازم نبود و نہ فتنہاں جمعہ را حدی نیست
آدمی در فرضیت شے شکے است باز معروض داشت کہ در دو مستثنات را سنن کدام است
فرمودند کہ ام المؤمنین عائشہ صدیقہ است کہ آنحضرت صلعم بہ فرستہ رفتند و در آن سفر
عائشہ افک واقع شد و در آنوقت تصبیف کردہ بودند و این غریب گوید کہ صاحبزادہ
محمد امین سیالوی نیز از والد خود سے از حضرت خواجہ شمس العارفین اینچنین نقل کردہ است
من تمامی واقعات این سفر بہ شرح و سہ و شریف بہایت حضرت بزرگوار اینچنین نقل کردہ است
نقل از سیالوی محمد عبدالرحیم ساکن کراچی استاد صاحب کانہ امام سید رفیعوری کہ حضرت
محبوب بھانی جامع خلق محمدی بودند و غیرت در وجود مبارک بدری بود کہ اندرون حرم
سرائے اگر طفل شیرخوار بودی زنان بہمراہ خود بردی و اگر شیرش بندہ از رفتن

اندرون حرم سراسے بند شد بلکہ زنانہ صفہ و فاحشہ را در اندرون حرم خانہ رفتن اجازت
 نفرمودی بلکہ زبان مبارک خود منع فرمودی کہ اندرون مروید و نہی این غلام را بطور
 نصیحت فرمودند کہ مولوی جی رفتن بکزن فاحشہ و زنان پرده دار چنان است کہ عدد مرد بکار و زنان
 پرده دار رفتہ یعنی رفتن یک زن فاحشہ برابر رفتن عدد مرد بکار است آنچه در حدیث شریف آید ان شدہ
 نفیور و اتانا غیر منہ واللہ تعالیٰ ان غیر سی تا آخر حدیث بران حضرت صادق بود چوں بغیرت پیغمبر خدا بودم
 و جو خلیفہ بودم نہ ریا مطابق حدیث شریف کہ دست چپ را خیر بودی کہ دست راست چہ دادہ و اتباع
 شریعت ظاہری بکمال نودہ کہ گاہے در جماع کہ در خاندان چشتیہ طریقہ پیران کبار بہت با سائے
 نہ شنیدی بلکہ ہمیشہ بلا سائے بودی و اول آخر ختم شریف و مولود شریف و غزلہا ہم غزلہا
 توحید و صفت پیران کبار بودی مقتدا انچنین باید کہ سر مولودان شرع شریف نہ کند۔
 الحمد للہ علی اسما نہ مجلس ۶۴ روزے بہ نسبت مرد یک ہمراہ من از موضع سنگوئی بخدمت
 حضرت محبوب بھانی مشرف شدہ بودم و خدا شتم کہ اس مرد از مریدان مولوی صاحب
 سرفراز خلیفہ حضرت توسوی است کہ در ویرہ اسماعیل خان بودہ اند و تہ در پے فقرای دیگر
 آوارہ شدہ و صد مامیلتا صرف کردہ و با وجودیکہ از دور ویرہ باز رفتہ و ملاقات و
 قدمبوسے مولوی صاحب نکرده است و حالانکہ مولوی صاحب مذکور بدیں فرمودہ بودند
 کہ ہر مقص یکہ داشتہ باشی بجز من از کسی نخواہی یافت و اکنون بیعت شدن نخواہد و جواب
 گفتہ ام کہ بیعت نخواہی شد اما وظیفہ سراسے خواندن اجازت خواہی یافت فرمودند کہ سابق
 چہ میخواند گفت سبج درود شریف فرمودہ بودند حضرت محبوب بھانی فرمودند سبج تسبیح
 و گیز خواں باز گفت مرا بیعت نہیں لفرمایند فرمودند کہ ہر چہ کہ ماکیان اول متروک کند اگر
 در زیر صد ماکیان داشتہ شود کچہ از سے نہ بر آید زیرا کہ ماکیان را معلوم بود کہ در فلان بیضہ
 بچہ نیست و گندہ است پس متروک کند و برادرم نیز نمکند پس ہر گاہ بایں جواب دیر اشارت
 فرمودند باز عرض خدا شتم کہ در کتاب دہدہ ام کہ والدہ حضرت شیخ شہاب الدین شہوردی
 از اولاد خالی بود و در خدمت ہر شیخ یا فقیر یکہ میرفتند و طلب اولاد میکرد ویرا بایں جواب
 میفرمودند کہ در نصیب تو ہر گاہ دانست نیست آخر در حضور حضرت غوث اعظم رسید و مناجات

جلس ۶۴
 در بیان سقا
 مشرق

کرد ایشان نیز بحواب مذکور اشارت فرمودند پس والدہ شیخ شہاب الدین معروض داشت
 کہ اگر اولاد در نصیب من بودے حاجت پیش شما آمدن چہ بودے پس حضرت غوث اعظم بجا
 حق دعائے خواستند و قبول نیفتاد پس کلاه و مرقع و تسبیح و مصلے تمامی اسباب صوفیانہ
 متروک ساختند و روانہ شدند یعنی این زن ہم بگفتہ من ہم نکر دو لا جواب کرد مراد تو نیز لباس
 دوستان خود مرا پوشانیدی و دعای من اجابت نکتی پس چند گامیکہ رفتہ بودند الہام شد
 کہ دعای تو قبول است و بگو این زن را کہ فرزند سے بیاید ترا کہ قطب جہانیاں باشد بعد از
 حضرت محبوب سجانی ساعتے خاموش بودند پس بر لفظ مبارک آوردند کہ موقوف بروقت باشد
 ہر گاہ حضرت غوث اعظم فرما وقت ہم رسیدہ دعائے شان قبول شد زیرا کہ اولیاً صاحب
 وقت باشند و انبیاء نیز وقتے باشند چنانچہ فرمودند آنحضرت صلعم لی منع اللہ وقت لا یسعی فی
 فیمہ ملک مقرب ولا نبی مرسل یعنی مرا با حق سبحانہ و تعالیٰ وقت نیست کہ نہ گنجای دارد اند
 فرشتہ مقرب و نہ نبی مرسل و نیز گفتم است یعقوب علیہ السلام چنانکہ ابیات کسے پر سید زان
 کم کردہ فرزند کہ اے روشن گہر پیر خردمند۔ زمرش بوی پیراہن شمیمی۔ چہ در چاہ
 کنانش ندیدی بگفت احوال ما برقی جہانست نہ دی بیدار و دیگر دم نہانست بعد
 از آن ذکر کرامت حضرت غوث اعظم از بر آوردن کشتہ مردمان مستغرق بر لفظ آوردند
 بعد از آن فرمودند کہ چون مشایخ را وقت ہم نہ رسید مگر بر دار کردہ شد و نہ اورا ازین حوالی
 انا الحق در ہوش بیاوردند سے ہر گاہ حضرت محبوب سجانی لفظ انا الحق بر زبان آوردند۔
 اللہ بخش درویش ملک پوری بر جست و در حالت رفت و دوسہ مرتبہ واپس شدہ میدوید
 و سر خود را کہ برہنہ میداشت بردیوار خچتہ مکان میزد و میگوید پس درویشے را کہ محمد کامل است
 اشارت فرمودند و بگرفت و بر بعد از آن فرمودند کہ آنجا حضرت غوث اعظم بود کہ نے حقیر
 بار و بار از اولاد کردند و اینجا کدام باشد یعنی کدام باشد کہ بیضہ گندہ را بچہ بردارد و از
 ذات و وقت خود نفی اظہار فرمودند پس اشارہ باہل مجلس فرمودند کہ نفل اشراق خوانیم و
 رخصت شدیم و زمین بوسیدیم نقل است از محمد کامل کہ با سے من از سخنان بعضی اہل دنیا
 رنجیدہ دل شدم و بشرف قدوسی حضرت محبوب سجانی فائز شدم و چونکہ قرب و دیدار

حضرت محبوب سبحانی مرہم و تریاق ہر خستہ دلانست کہ بجز دیدن جمال با کمال ایشان ہر درے
 و زنجشے کہ باشد فراموش گردد از اظہار زخمیکہ من رسیدہ بود پرودہ پوش بودم حضرت محبوب
 سبحانی سخن در اظہار آن واقعات بیان فرمودند کہ بسیا خستہ معروض داشتہ کہ این واقعات
 بعینہ حسب حال منست پس فرمودند بگو چہ واقع است ترا پس قدرے معروض داشتہ فرمودند
 لغو و بالہ منہا این واقعہ را چہ نسبت است تو بعد از آن آہی سرد بر آوردند و فرمودند کہ حققتا
 بعضے را و فطرت چنان آفریدہ کہ ہر کجا خستہ دے باشد بزخم آن نمک دیزند و بعضے را خلق
 چنان بخشیدہ کہ بر ہر کدام مجروحے کہ ہر احتسیند مرہم پہنند بعد از آن فرمودند کہ حضرت ما
 یعنی خواجہ شمس العارفین سراپا لطف و رحمت بر حال مسکینان و خستگان بودند و بر لفظ مبارک
 آورد کہ رے نے بود نور بالو نام در سیال شریف کہ سوختہ عشق بود و تیرہ اشیں بود کہ در
 موسم گرما و زمستان نشستے کہ در شے گاہ گندم پر شدہ بودے و از گزمیش ویرا خبر نہوے
 و در وقت سرما چند سیوے نواز آب سرد پر کرد و میروں از مکان داشتے و بار بار از آن
 آب سرد کاسہ بر سر خود ریختے و از سردیش اثر نشدے رہے در دلش خیال آمد کہ حضرت
 صاحب را طعانی بخورایم پس رفت و دو سمیست برگ و شاہناے باتھو سخت شدہ در آورد
 و در ویک جوشانیدائشے نبود کہ برگ و شاخش گداز شدے و شکے و فلفلے نبود کہ لذیذ بود
 و فرمودند کہ رے را از غلبہ سکر و استغراق فرصت نبود کہ پندیں تر و با تہورا گداز و پختہ کرے
 پس نیم گداز با تہو و نیم خام و نیم سوختہ نان تیار کرد و در خدمت حضرت صاحب ضر کرد و حضرت
 صاحب چون لقمہ در دال کردند فرمودند واہ واہ اسے شیخ با تہورا بسیار عمر خوردہ ایم اما
 چنین لذتے کہ امروز دریں با تہو یافتہ ایم ہرگز نیافتیم و تمامی بخوردند و بموجب معہود پس
 خوردہ شیخ صاحب دادند و باز تعریف لذتیں بیان کردند کہ اسے شیخ چنین لذتے گاہے
 نیامدہ است پس شیخ گفت کہ یا حضرت چہ لذت ثبو کہ باتھو سخت شدہ و فلفل زنا بود و نمک
 نیست گشتہ پختہ نور یا تہو باشد پس اگر لذت نیاشد چہ باشد غرض آنکہ دلدارنی حضرت ما
 خواجہ شمس العارفین بر غریبان بدیں کمال بودے بعد از آن فرمودند کہ اہل دنیا ہر چند کہ عادت
 درویش را از روشتے بروشتے و از طورے بطورے گردیدہ و علیحدہ شاہ می بیند مانند

سگ آواز کشتہ یعنی آل قنای علوت بود و تروید عادت بجز مرگ نبود چنانچہ حدیث اسہت کہ
 العادة لا یروا ہا موش یعنی درویش را قنار و دو دنیا دار راہ ایذا بعد از آل فرمودند کہ
 شائش آنست کہ لشکر بخت سنگہ از راستے میگذشت و مادہ سگے در وہے بود ہر سقف خانہ
 برآمد و با جوش خود بسوی لشکر آواز میکرد ہر گروہے کہ بصورت و لباس دیگر میگذشت مادہ سگ
 را نیز غصہ دیگری افزود و ہوک میزد پس چون تمامی لشکر میگذشت و شب در رسید مادہ
 سگ نیز بیفتاد و دم آخر کشید و ہر و غرض آنکہ تا دم حیات از رنجیدن بیکسان بند نشوند
 رونے بشرف مجلس حضرت محبوب بجائی مشرف بودیم و محمد کمال از حالات برادر والد خود مسکے
 شمار اللہ معروض داشت کہ این را حالتی رسیدہ است کہ ہرگز خبر و ہوش از کار ہائی کشتہ کاری
 نماندہ ہر وقت در اندوہ میباشد کہ برای بیماری من پیش حضرت محبوب بجائی معروض کن و این
 غریب نیز معروض داشت کہ این را و سوسہ افتادہ است کہ من بیمارم و از حال خود خبری ندارم و
 حضرت محبوب بجائی بر لفظ مبارک فرمودند کہ این حالت از بیماری نیست و حاجے و سوسہ نیست
 و مطابقت این از حالات بعضی درویشان مستغرق بیان فرمودند کہ درویشے بود در سیال شریف
 نیاز احمد یا سید احمد نام کہ شب روز مستغرق در ذکر و حالت بودے و سجادہ نشین یک برآمدہ نو
 بیش مکانے بنا کردہ بودند درویش مذکور روزے ذکر جہاد اگر مستغرق در آن برآمدہ نشستہ بود و حضرت
 تاجہ علیہ السلام بیرون تشریف آوردند و نظر شان برآں برآمد افتادہ رسیدند کہ این چیست
 عرض داشتند کہ این برآمدہ سجادہ نشین صاحب بنا کنا میدہ اند حضرت صاحب این لفظ از زبان
 مبارک برآوردند کہ **وَابْنُو الْخُرَآبِی** و این لفظ از ربائی حضرت علیہ السلام کہم اللہ وجہہ و
 رباعی امیست **اَلَا یَا سَاکِنِ قَصْرِ اَمْنِیْ سَتُخْرِجُ عَقْرَبِیْ فِی التَّرَآبِیْ لَہٗ مَلٰکَۃٌ**
یَا دِیْ کُلِّ یَوْمٍ لِّذِی الْمَوْتِ وَابْنُو الْخُرَآبِی و معنی این مصرعہ این است کہ ہر روز
 شوید برائے موت و بنا کنید برائے خرابی و دیوانے پس ہر گاہ این لفظ از زبان حضرت
 صاحب برآمدہ فی الحال برآمد برہ درویش از سقف بیفتاد و غوغا در حق از مرگ درویش بیفتاد
 ہواں خاک و جوہا از آغاج دور کردند درویش بحالت خود مستغرق نشستہ بود از غریبش
 پس نہ گفت ملازمتی خبر نہ است بجز آنکہ قدس آورند و گوشش زن رسید و این از غریب

کہ روزے حضرت صاحب دیرابکائے فرستادن خواستند و صاحب جزا و صاحب عفو داشت
 کہ چنین مردم را بکائے میفرماید کہ ہر روز در وقت ہر باز سیاہ و بزرگ در کنارش نشسته باشد
 و پیرا خبر و خطر از آن نبود فرمودند چنین مردمان را باقی کار میباشند بعد از آن فرمودند کہ خروج
 نام در ویستے بود و در سیال شریف روزے حضرت صاحب بخانہ خود میرفتند و وی نیز در پستے
 قدمان حضرت صاحب ہر دو دست بستہ رواں شد چوں قریبے وازہ مکان خاص رسیدند
 نظر از پس کردند وی از آن نظر بخالتے رسید کہ واپس پید و راہ تنورے بود از آنش
 گرم شدہ پس از خوف بی ادبی خود را در تنور افکند و مردمان را چوں خبر شد ویرا از تنور بیرون کردند
 اما گوشت وے گذار شدہ بود و بعد از ہفتہ بحق رسید و بیرون بعد از اس در آغواں خواجہ
 شمس العارفین بیان فرمودند و ہمدریں محل سخن در ذکر محبوبان خدا فرمودہ بود و چوں بدیں
 محل رسیدند کہ آنحضرت صلعم را چادرے از درگاہ حق و شب سراج رسید کہ ہر کہ از یاران تو
 پردہ پوشی اختیار کند ویرا این چادر بدی پس چادر در نصیبے کرم اللہ وجہہ بیا مدو این
 معروض داشت کہ نقلے شنیدہ ام کہ آچا در بدیں سلسلہ چشتیہ رسیدہ است و چوں خواجہ نصیر الدین
 محمود چراغ دہلی رسید ایشان در گور با خود بروہ اند و نیز از بزرگے در گوش من رسید کہ آنحضرت
 صلی اللہ وسلم را سلامی از حق بطور وصیت رسیدہ بود کہ شخصی را از امت خود کہ بایں بیعت
 و صورت باشد این سلام مابد و رسانی و آن سلام نیز بدیں سلسلہ رواں بود تا کہ مبط آن
 سلام خواجہ نظام الدین محبوب الہی بودہ اند آیا این حکایت راست است یا نہ حضرت
 محبوب سجانی فرمودند کہ این ذکر بہ ثبوت پیوستہ است کہ حضرت غوث اعظم یازدہ مرتبہ ہر روز
 بخطاب محبوبی از جناب رب العزت مشرف شدہ اند و حضرت محبوب الہی خواجہ نظام الدین ہفتہ
 مرتبہ ہر روز بقلب محبوبی از درگاہ حق تعالی سرفراز بودہ اند فقط روزے از حافظ غلام رسول
 آنگہ شاہ بلال و بہ با من اظہار کردیم کہ امر و من از حال تو سفارش آدم و پیش حضرت
 محبوب سجانی معروض داشتیم کہ این شخص مسکین خبیع و نہایت غریب است و حضرت محبوب سجانی
 بر لفظ مبارک فرمودند کہ شنیدہ تو کہ مصرعہ حبیب اللہ فی الدنیا غریب باز معروض داشتیم کہ
 ہرگز با کسے نیامیزد و از حال خود نگوید و خموشیدہ بود پس فرمودند بیت -

عشق نے منصب یا عاشق کو جبیر میں آہ تو نقدی ملی وحشت ملی جاگیر میں ۶

وآبیات آئندہ اینست قلج اوسکا آرد بر سر تخت زربین شکم عوت صبر صابر کا لیا ہے کون اب
تقریر میں عشق کا راز خفی منصور نے افشا کیا کیش مکش میں جان گئی اور سرگاہ تعزیر میں غیر
حق آنا نظر تو حق سے کرتے التجا عشق کا منظر تھا حاضر شبیر و شبیر میں ۷ روز سے این عرب حضور
حضرت محبوب سجانی معروضداشت کہ مسجد ما تعمیر شدہ است صرف منارہ و اندودگی از خاکستر
سنگین باقی است اما جائے است چند سر شاہی بطرف جنوب از مسجد کہ قدیم در آنجا حجرہ مسجد
بودے پس ہر گاہ حجرہ ویران شد سہمی امان اللہ از برادران ما در آنجا قبضہ کرد و خانہ آباد نمود
کہ متصل ہے پس خانہ اش نیز از مدت ویران شدہ و جای خالی افتادہ است اکنون ز نے
ویرا قیمت آن زمین بقدر چارہ و پیہ گفتمہ ایم کہ قیمت بگرو جائی حوالہ مسجد کن تا حجرہ بنا کنیم و
آن زن منید ہر بلکہ در جوش و غصہ بفریاد و حالانکہ اگر بقوت خود بگیریم چارہ اش بیچ نیست
حضرت محبوب سجانی فرمودند کہ این بروقت متوقف است کہ ہر گاہ وقت بیاید ہمراہ آن علاوہ
از آن جای زیادہ بدست آید زیرا کہ ہر کاریکہ بند شود بکشتے بند شود بعد از آن فرمودند کہ در
ابتدا این مکانات ما جائی مسکن کفش دوزان بود و ہر گاہ سکا نے نخست در بنی عمارت
کردیم این کفش دوزان دروازہ بسوی شرق کردن منیدادند و متے بند افتادہ ماند آخر
مردمان قصہ یہ بند و چہ سلم جمع شدند کہ جائی زمین شہر در ملکیت ماست و کفش دوزان
را چسبیت کہ راہ دروازہ ایشان بند کردہ اند و پیش ما آمدند کہ ہمراہ ما شوید کہ دروازہ
استادن آمدہ ایم گفتیم کہ بدیں وجہ زور میخواستیم گرفت و ہمراہ شان از خانہ بر حاکم آخ
مردمان شہر لاچار شدند پس کفش دوزان برضا مندی خود دروازہ در آنجا بایستاد و بعد
از آن فرمودند کہ ہر چیزیکہ در حصول آن امتناع واقع می شود ویرا حوالہ و تفویض فرمائید
حضرت قضاخواجہ شمس العارفین میگردیم پس آن چیز زیادہ از آنکہ مطلوب بودے بدست آئے
بعد از آن فرمودند و ہر کہ خود فروخت کردی علاوہ از قیمت مطلوب ہے مبلغے برافزودہ میدادیم
پس چون مرضی حضرت صاحب بریں بودیمہ کفش دوزان تمامی مکانات فروختہ از بنی بیرو
مفتند و ابن غریب گوید کہ نقلاست مشہور کہ چون تگار مردمان شہر و کفش دوزان ماہم در استادن

دروازه واقع شده بود میان مردمین صاحب رجوش آمده گفت که حاجت تکرار شما در اینجا مانده
 است بلکه این دروازه را خود بخود حضرت علی کرم الله وجهه بدینجا ایستاده اند و بیایمی خود نشان
 آنجا بهر کسی بنمودند و حضرت محبوب سجانی او نشان را ازین انگشتان را از منع فرمودند پس راه
 دخل و اخراج آن مکانات در آنجا است که خلق از آن کوچه میگذرند و از صاحبزاده منظر شاه صاحب
 دام برکات مکشوف شد که میان مردمین مرحوم را در باب امتناع دروازه استخاره کردن فرمود
 بودند پس بوقت فجر میان مرحوم گفت که در خواب دیده ام که حضرت علی کرم الله وجهه بدست
 مبارک خود اول در اینجا که گذر مکانات سرم واقع است دروازه ایستادند باز در آنجا که بسوی
 مغرب سرحد زمین خریداریه مقرر است و گذر مسجد مغربی ما واقع است دروازه قایم کردند و آن
 حافظ علی محمد ابن میان مردمین صاحب شنبه که میان صاحب قعه خواب چنین گفته بودند که
 خیمه آنحضرت صلعم در مکانی که اول بنا شده است در راه دروازه اش بند کرده بودند بر پا دیده
 و صاحبزاده کلان بدیع الزمان شاه مرحوم در پیشگاه خیمه مبارک بنیخراست و شخصی میانه قد گاهانه
 خیمه داخل شود و گاه بیرون می آید و من از صاحبزاده مرحوم پرسیدم که این مردم کدام است که
 قاتلش بکوتاهی مائل است فرمودند که این خیمه پیغمبر است صلعم و این مرد که درون خیمه رود و
 بیرون می آید و قدش کوتاه است ابن عباس است و هرگاه این خواب را میان شما صاحب بدینجا
 رسانیدند حضرت محبوب سجانی بر لفظ مبارک فرمودند که بے قامت ابن عباس کوتاه است پس
 بدانکه مکانی را که اندرونش خیمه آنحضرت صلعم باشد و قایم کنند با بآن علی باشد کرم الله وجهه
 پس کدام ویرانند و حضرت محبوب سجانی تمامی پوشاک عمده مع کلاه که بر صاحبزاده مرحوم
 بود میان مردمین را عطا کردند و صد هزار بر تبه در و در شریف در آن مکان تمام کنانیده در آنجا
 داخل شدند فقط روزی این غریب محروم داشت که فرضیک واجب الا و اول لازم حال مرید با
 و حالانکه شیخ می آن فرض را ادا نموده است شلاج است که شیخ می بجا نیاورده و
 اگر با اختیار خود می اعانت شیخ ادا کند ویرانرا و اراست یا نه بر لفظ مبارک فرمودند که اگر
 سزاوار اعتقاد است و اعتقاد هر مرید متفاوت باشد اما کسی را که اعتقاد را نسخ شد در حق
 شیخ بیعتی اعلیٰ تعالیٰ گذشت و بر بسبب تحقیق منشئت اعتقاد ویرانرا خستند و بدینجا

خلاصه بیان
 بکارم از حضرت
 مجلس در بیان
 دروازه و شیخ
 مرید

شیخ بجائے حرکت کند بعد ازاں فرمودند کہ طریقت لب لباب شریعت است و سلوک ہرے
 شکل است اما بہر تقدیر کہ را ہے مشکل و باریک است قریب است بمقصود باز فرمودند کہ چون روغن
 از شیر بر آوردہ شود باقی مانند آلا دوغ یعنی سلوک طریقت مثل خوردن روغن است و سلوک شریعت
 مانند خوردن دوغ و ہر گاہ نے بموجب امر شریعت مردی را قبول کند پس بے اجازت مرد میں
 و بسیار نگزیندن ویرا حرام بود بلکہ حج اگر چه لازم حال ہے بود نتواند کہ بے اجازت مرد برود و ادا
 کند باز فرمودند کہ ہر گاہ تابع شریعت را رخصت نیست کہ بے دستور مرد کا ہے کند پس سالک
 طریقت را کہ در دست شیخ بیعت کردہ است و معنی بیعت فروختن اختیار و اقتدار خود است و شیخ را از روی
 حنی و سورت قبول کردن بر خود گزیدن است پس یرا کجا رخصت بود کہ بجز رضا مندی و اطاعت شیخ حرکت
 کند و ایں بیت بر زبان آوردند چوں تو ذات پیرا کردی قبول ہم خدا در ذاتش آمد ہم رسول
 ما مدیر محل فرمودند کہ مردے در حضور بابا فرید الدین از خانہ خود شوق حج بطلب اجازت بیامدی ہر گاہ
 بزیارت مشرف شدے شوق حج از دلش برخاستے چند مرتبہ بایں شوق بیامد آخر شوق حج از اندرونش
 رہودگی و خوت پذیرفت و آرام کرد بعد ازاں فرمودند کہ مردے بود از چنیوٹ کہ بجنسور حضرت صاحب ما
 چند مرتبہ اجازت حج طلبیدہ بود و حضرت صاحب موشی میفرمودند وقتے عرضداشت کہ حج رفتن
 میخواہم فرمودند کہ حج تو درینجا خواهد شد کرد اگر دمن لھواف کن میں کہ دو کرت ہجرت
 سوم بار بر زمین افتاد و بے ہوش شد تا ہنوز مستوطا الحواس و متوا حش از خلق است
 کہ ہرگز ویرا بجز خلوت تنہائی آرامگاہے نیست بعد ازاں فرمودند کہ شبیدہ ایم کہ طریق
 مردمان شہر از پیشگاہ در حجرہ سے میگذشت آن در نیز سد و مسافت بلکہ درین وقت
 حکم بستمہ فراموش نماز نیز مستوجب حال نیست و ایں آیت شریف خواندند یا ایھا الذین
 امنوا لا تغفلوا الصلوۃ و امنوا بکلماتی تعلمون انکم لکافرون ترجمہ ہے آن کسانی کہ دیدہ اید
 نزدیک نشوید بہماز و حالانکہ شما مست با شید تا وقتیکہ بایند آنچہ بشما میگویند باز مروش
 داشتہم کہ جنسیت خوٹ اشم در غلبہ فرمودہ اند کہ مرید را وقتے بیاید از شیخ مستغنی گردد و فرود آید
 ہاں مگر اندر وقت و ایں حدیث بلحاظ آوردن فی حق ہے کہ وقت لازم است ایہ ملکہ قدرت
 و لایمی ترسان یعنی مرا وقت میرست حق کہ گنبد و مار از شدت غلبہ و بانی رس بعد از وقت

کہ در پیش چوں از منازل فنا فی الشیخ و فنا فی الرسول ترقی کند فنا فی الحق شود بعد از آن فرمودند کہ در وقت
 اندر توبہ شریف در وقت خود شنیدنی و وصایا جزا دہ کل محمد مرعوم بر در حجرہ اش آمدند و کارے تلقین فرمودند گفت
 است گفتا کل محمد گفت کہ ام کل محمد گفتا صا جزا دہ حضرت گفت کہ ام حضرت یہ صا جزا دہ صاحب جم از حال و محبت
 حضرت صاحب محروم خدا داشت فرمودند کہ ہر گاہ در پیش خدا در سغلاں میں چپیں وقت مبنی از
 کارش معذور دار و بچیش مگو بعد از آن فرمودند کہ ہر مرید یکہ تحقیق و حصول این وقت برسد
 ویرا از تعین شیخ و خودش چیرے از اضافت نماید و این بیت بر زبان آوردند بیت
 در چشم مجنوں دیدہ لیلے شدہ بنودہ لیلی کجا مجنوں کجا خود بودہ خود بودہ
 حضرت محبوب سبحانی تعریف وقت بدیں عبارت فرمودند باز از حال مرید محروم شدہ اشتم کہ مرید
 من آنست کہ غوث اعظم فرمودہ اند کہ مرید را وارے از حال برسد کہ اندر آخال بوصول
 حق مستغنی و منقطع شود از شیخ زیرا کہ فرق است در میان صاحب وقت و صاحب حال
 و فرمودہ اند ربما حرم علیہ المرؤۃ و المرأۃ علی الشیخ الا عن صریح و خبر بلین یعنی بساا
 کہ حرام میشود بر رفتن بسوی شیخ مگر از امر آشکارا از حق و خبر روشن از جہت محافظت
 حال و بر خود گیر و حق تعالی تربیت و تہذیب ویرا چنداں کہ اندر وقوف معانی و سرزجائے
 رسید کہ شیخ وے نیز از تعارف و اطلاع بر اقسام آل امورات مطلع نشدہ باشد
 حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ این مقام آنکا ہ یا بد کہ در منازل شادانہ فن
 مستہلک شود و در بحر تو حید مستغرق و باز گشتہ ویرا از ہر افاضہ و تکمیل دیگران
 از آل و رطہ فنا بر سا حلقے ہستے بحق رجوع و بند پس بقای ذالذات حق بود و قیام
 صفات وے بصفات حق و تحمل اوزار و امانات کلی و جملی باشد و مختار اندر بر میان اختیار
 بودنہ محتاج بتجدید فرمان انتہی چنانچہ غوث اعظم فرمودہ اند کہ خطاب کردہ شد ہر یک
 ازیشان بالافراد و در حالت خود کہ امروز بہر تہ و قدر نزد ما میں ہستی و محتاج نئے شوند
 در آن مرتبہ بسوے فرمان زیرا کہ گشتہ اند چوں کسانیکہ سپردہ شدہ اند با ہنا
 کار آہنا یعنی مانند یوسف علیہ السلام کہ کار ہائی شاہی بد و مفوض شد پس
 ایشان در قبضہ حق اند ہر جا کہ روند و چیرے از کار ہائے خود تحقیق میکند

ویرا قول الہی صلعم فی سماع و بی میضرو بی میطوع و بی تعقل پس من سے شنود و من میں ہند
 و من میگوید و من می فہم بعد ازاں اشارت از استغنائی و استغراق خواجہ شمس رفین
 بیان فرمودند کہ از غازیچگانہ و ترتیب و تعداد رکعات و بے شعور بنیداشتند بلکہ در پیشے
 بزانو مبارک گرفته حرکت میداد تا با دای نماز شروع می شدند و بار بار می پرسیدند کہ اکنون
 سنت ادا شد اکنون فرض ادا شد وقتے درویشے قدوس سید فرمودند کہ است گفت
 فلاں فرمودند کہ ام فلاں گفت ہانم کہ ہمیشہ در حضور می آیم فرمودند کہ تو ہمان مستی
 اما من نہ ہمان ستم کہ بودم انتہی چنانچہ گفت آنحضرت صلعم اِنِّیْ لَسُنْتُ کَا حَدِّکُمْ اِنِّیْ اُسْتُعْتُ
 عِنْدَ رَبِّیْ فِیْ سَطْرِیْ وَ یَسْقِیْنِیْ مِنْ چُونِ یَمِّیْ اَز شمانیستم کہ مرا از حق طعامی و شرابی است
 کہ زندگانی من بدار بود و پابندی من بدار فقط روزے درویشے معروضداشت کہ
 آنچه از وظائف درود و تلاوت قرآن شریف خواندہ شود بار و اح ہنگامی مشایخ سلسلہ بخشیدہ
 شود فرمودند ہمیں کافیست کہ بار و اح پیغمبر صلعم رسانیدہ بروح حضرت سیال شریف و توس
 شریف بخشیدہ شود و حضرت محبوب سبحانی ہمیشہ ہر کس ہمیں قدر تلقین میفرمودند اما آن
 شخص عمر اضرالنجت کہ گلی مشایخ را چرانہ بخشیدہ شود فرمودند کہ اگر چہ نزد کسی تحفہ نفیس بود
 اگر بلا واقفیت بادشاہے را تحفہ نذر کند بادشاہ تحفہ ویرا پروا ندارد و بجای قبولیت
 امانت کردہ شود و اگر آن تحفہ را حوالہ و نذر امیر می کند کہ واقف و محروم می بود پس
 بوسیله آن امیر تحفہ ویرا قبول کردہ شود بعد ازاں فرمودند کہ ہر گاہ سلسلہ بدیں طریقست
 کہ ہر مرید یکہ یکبار درود خواندہ نیکی بعبوس آن یابد و بہت نکوی کشیخ ویرا نویسند
 و سی نکوی پیر شیخ ویرا دہند تا یکہ یکہ ہر نفر از مشایخ سلسلہ ثواب دہ مرتبہ زیادہ کردہ
 شود و تا پیغمبر صلعم برسد پس حاجت بخشیدن خود باقی یہ بماند مقالات سال کشمش
 از صدی ۱۲ مجلس ۶۶ در بیان سفر آخری بسیال شریف تارنج بہت و دوم رب
 سلسلہ جمع کثیر در مجلس حضرت محبوب سبحانی شرف بودیم و از بہاوان خوش قصاب استغناء
 فرمودند کہ درین ایام کاسب در سیال شریف رفتہ گفت عنقریب از آجا آمدہ ام و نیز
 عرضداشت کہ غریب خانہ را آجا مولوی صاحب غلام محمد ہانم بیان کرد کہ بی

صاحب جبرائی خواب خود پیش من چنین اظہار نمودند کہ حضرت خواجہ شمس العارفین رحمہ اللہ خواب فرمودہ اند کہ محمد دین بکلی توجہ تو بسوی مہر شاہ صاحب مبدوال است و نزد من ہرچہ ہست شاہ صاحب جلای پوری ہست من عرض داشتم کہ غریب تو از من پیر مہر شاہ صاحب مادر ویش رسیدہ و عالی ہمت پندارم فرمودند کہ در خاطر تو چنین رونودہ است و نہ در خاطر من محبوبت شاہ صاحب ہیچ چیز نیست یہ را کہ ہر نعتی کہ نزد من عزیز بود و در وجود شاہ صاحب جو د شدہ است پس سجادہ نشین نیز با مولوی مذکور فرمودند کہ خدمت شاہ صاحب در جلال پور خیر رسانیدہ شود کہ مادر ویشاں را بزیارت خود مشرف سازند کہ موت قریب شدہ است و نہ اجازت فرمایند تا خود بخدمت او شان حاضر شویم و مشرف دیدار حاصل کنیم حضرت محبوب سبحانی بر لفظ مبارک فرمودند کہ بار از رفتن بسیال شریف انکار نیست اما این تصور فہمید و فراست است و نہ مارا ہر وقت دل و جان در طلب حضور حضرت صاحب است کہ یکے وجہ در آنجا حاضر شویم و چگونہ این خیال نباشد کہ بجز آند گاہ در دیگر ندیدہ ایم و نذاریم و نخواہیم اما اینجا ہرچہ از پردہ لہفل آید و رونماید بکف و از مرضی مبارک حضرت صاحب بیرون بعد از ان فرمودند کہ بندہ مملوک را چہ یار کہ یکسر مواز حکم مالک تجاوز کند و مشائے بر حال خود بیان فرمودند کہ فرشتہ اسرافیل زانروز کہ بنفخ صور مامور شدہ است صور در دہن گرفتہ قفسے پیش و قدسے پس آلودہ بنفخ صور استادہ است نہ جامی کہ قدسے پیش قدم بند و نہ فرصتے کہ گوشہ چشم بر ہم زند بعد از ان فرمودند کہ ہر یکا ولیا را در آداب است و فہمید نیکو بودہ است اما فراست حضرت صاحب خواجہ شمس العارفین نسبت سائر اولیا عجیب و نادر بودہ است کہ ہر فعلے از آداب ان چنان رونماید کہ در الوری از فہمید و بلاغت دیگران باشد چنانکہ ہنگامان در رسائی امر شاں متحیری ماند بعد از ان فرمودند کہ وقتے فاضل شاہ گہری والہ کہ خلیفہ حضرت تیسوی بودہ اند لکہ مامی چوب درین دیار و ان ساختہ بودند و در پنجاب گذر جلا پور رسیدہ بجلے سخت باد شاں رسید مرقے نزدیک ما فرستادند کہ من بارادہ ملاقات ایشان میں امت آمدہ بودم اما بسبب بیماری طاقت نمازہ است کہ ان چند قدم پیش ایشان دم و حضرت ایشان قدم رنجہ فرمایند و بزیارت خود مشرف سازند پس «مام مردمان شان روانہ کردیم

و خود نیز آمادہ بملاقاتش شدیم بسبب آنکہ یکے پیر برادر بیت و چند مسافت طے نمود و ہ
 درینجا رسیدہ و دیگر آنکہ بیمار شدہ است و ولے چونانہائی فرستادہ مابید گفت خواہش من بعض
 بملاقات ایشان بود و در نہ چندان توفیق میدارم کہ این نامہ را از دروں میں کشتہ بدر آورم و ماہر عبد
 ارادہ کردیم کہ بسوئے شے برویم طاقت ما سلب شد آخر از بس ہمت کہ کردیم و چند قدم تا گوشہ
 مکان محمد علی بر غنیم پس را گرفتاری بجدی شد کہ باز آمدیم و تاجر در مسجد نشستیم و شے نا امید شدہ رفت
 برگاہ خبر این واقفہ بہ جمع مبارک حضرت صاحب بر رسید فرمودند بہتر شد کہ بملاقاتش نرفت
 و غلام شاہ صاحب گفت کہ حضرت مجاہد بجا می آید و در بارہ رفتن در سیال شریف این لفظ
 فرمودند کہ اینجا ہر چہ لظہور آید بگذرہ از مرضی مبارک خواہہ شمس العارفین بیرون نیست و قصور نمید
 مردمان بیان کردند اندرین سخن حکمت این بود کہ سیال شریف و اینجا مکانی واحد شدہ بود و ہر چہ
 در سیال شریف یافتہ میشود در اینجا موجود شدہ بود پس از بس سبب ہر چند سال در خلوت بودند
 غیرت از چشم برم روی تو دیدن ندیم گوش را نیز حدیث تو شنیدن ندیم و اماں بیاوریم من چشم را
 بر ہم زخم سنے من چشم روی کس نکش از دیدن ہمیں شاید کہ اینجایا باشد برای خواندن حضرت
 محبوب سبحانی تا کہ بوجہ سیال شریف از اینجا تشریف و حرکتے بسوی سیال شریف لظہور آمد و میرے شاید کہ
 زمان عمر شریف با خراسیدہ و دہلیئے و غنیمتے کہ نہادہ بود رسانیدن آن بال آن ضروری بود و بجز رفتن
 در سیال شریف سبب در حصول آن نباشد پس موقع عرض خواہہ شمس العارفین قریباً بیستم صفر ۱۲۸۵
 از جلاپور شریف رخصت شدند و برای حفاظت مکان خود احمد شاہ صاحب را بدلیت فرمودند
 و مظفر شاہ صاحب را بیت و امر کرد برای بیت کردن آیندگان فرمودند با وجودیکہ از آن
 سال امر خلافت بیعت فرمودہ بودند و نیز بعد از فراغت فائز خوانی خالقاہ والدین شریفین چون
 میاں فقیر محمد و دلش را فرمودند کہ مظفر شاہ را بگوئی کہ مردمان از بیت محروم نگردانند
 چکنانی شب قامت فرمودند و از آنجا در موقع ہر نو بر گاڑی ریل سوار شدند اما بہر سبب
 وجائے کہ گذشتہ اثر دہام نظر رگیان و قدم بوساں را و سیم شاری و شیرینے را سدی بنود
 کہ در تخییر آیدہ رویای عاشقان حق باقبال ابد الحق + رواں با شیدہ بچوں ہ بسوی برج
 مسودی مبارک با و تالیں ہ توفیق و اماں اللہ + بہر شہرے بہر جائے بہر شتے کہ پیودی و مولودی

محمد عبدالرحیم گفت کہ صاحبزادہ محمد فضل شاہ صاحب من نیز ہمراہ بودیم و یکدیگر و نفر دیگر بہادر خانی
چک جانیوالہ و حافظ فتح دین وغیرہ نیز بودند و حضرت محبوب جانی ہر گاہ در قصبہ ہرنپور
رسیدند قصد از آنجا بر روضہ حضرت غلام شاہ صاحب ہرنپوری کہ بقدر نیم میل مسافتے بسوئے
مغرب باشد تشریف بردند و ہجوم خلایق بسیار نیز ہمراہ بودند پس فاختہ خواندہ بخشیدند و نقد فراوان
از حبیب سارک خود بہ شری امام بخش ہرنپوری دادند و بہرست کردن نزار شریف امر فرمودند
سبحان اللہ وفاداری مردان خدا و دوستی اہل صفا کہ حضرت غلام شاہ صاحب حوم آنچہ از ہرنپوری
و تربیت درابتدائے نسبت ذات حضرت محبوب جانی کردہ بودند اندر ادائی حق شال این قدر کوشش
وفاداری بجا آوردند پس از آنجا مراجعت فرمودہ بر موقعہ ریل آمدند و سوار شدند و در شہر
خوشاب از ریل فرو شدہ بر کشتی سوار شدند و تا گذر یکہ مقابل سیال شریف است بر کشتی رفتند
و از آنجا فرود آمدہ دو میل مسافتے بود ہر گاہ قریب سیال شریف رسیدند ہجوم مردمان زائر
حصار از ہر طرف مرموہ گشت و راہ گذر مسدود شد پس صاحبزادہ سعد اللہ صاحب ولد
سجادہ نشین صاحب سیالوی معہ برادر سے دیگر آمدند و مخلوق را بچوبے متفرق کردند اما بسبب
کثرت آب دریا باز متواصل میشدند و حضرت محبوب جانی بہ تکلیف تاپایہ زیریں روضہ شریف رسیدند
و پوسیدند باز بر پایہ بالا بوسہ دادہ رخسار مالیدند و در روضہ شریف داخل شدہ خاک پاکی نزار شریف بوسیدند
و فاختہ خواندند بعد از ان طواف نزار شریف کردہ فاختہ خواندند و بیرون آمدند و صاحبزادہ محمد فضل شاہ صاحب
فرمود کہ حضرت سجادہ نشین صاحب گز بحالت بیماری بودند و قیام کردن نمی توانستند تا ہم با وجود این حالت
بر دوش مردمان تکیہ نمودہ برائے استقبال حضرت محبوب جانی تادربایند و حضرت ایشان تمامی آداب اوردہ
نزد پیشینہ بند سجادہ نشین صاحب کمال تلمظ پیش آمدند و فرمودند کہ مراد من حیات خود ایتقد فرحت گا ہی حاصل
نشہ است کہ امروز از دیدار ایشان حاصل شدہ و امر بہ شستن فرمودند حضرت محبوب جانی بلحاظ ادب بپرستند
و او شان از چارپائی برخاستند و فرمودند کہ لا مرقوق الادب را باید کہ بر چارپائی دیگر جلوس فرمایند و رہن من
نیز بر نشینم و ازین امر مرا عذر سے نیست لیکن بسبب رمی مخدوہم پس حضرت محبوب جانی بر چارپائی
و جملہ حالات کہ سجادہ نشین صاحب یافت فرمودند میان کردند و بیچ لفظے زیادہ از جواب زبان مبارک سرزد نشد
بعدہ رخصت شدہ بمکان خود تشریف آوردند و حوالہ بیعت مردمان بدیشان مفوض شد عذر سے کردند لیکن

سموع نشد و پیر صاحب پیش از اختتام عرس شریف بمبت تونہ شریف رخصت شدند چون گذر
 شان از پیش مکانی کہ مسکن حضرت محبوب سجانی بود بنیاد اندرون مکان آمدند و دعا خیر از ایشان
 شدند و ای کلمہ گفتند کہ من نیازمندم در خدمت غند و در سیال شریف قومے از روسائے
 قریہ کوٹ گل آمدہ بودند کہ از میان شریف بمبت شرق و در شنگاست و این قوم بدست مبارک
 خواجہ شمس العارفین نیز سجت مکرده بودند و اکنون پیش حضرت محبوب سجانی خواستگار قبولیت و دعوت
 شدند ایشان ابا فرمودند کہ من برائے گدائی نیامدہ ام و او شان پیش سجادہ نشین معروض نمودند
 و سجادہ نشین درویشی بخدمت فرستاد کہ دعوت ایشان قبول فرمائید پس جواب فرمودند کہ
 فردا بوقت روانگی دیدہ بایکہ چگونہ رد نماید او شان یا ز فریاد سجادہ نشین بردند و سجادہ
 نشین گفت کہ چارپائی من بردارید و دروازہ مسکن حضرت محبوب سجانی بسریدزیراکہ چشم
 از بینائی معذور و پائی از رفتار نا توان بود پس مخاطب شدند کہ دعوت این قوم برائے من قبول
 فرمائید کہ ایشان پیش حضرت خواجہ شمس العارفین نیز گاہے سوالی نشدہ اند فرمودند کہ یکبار
 حضرت صاحب مارا بر دعوت متذلل در پذیرفتن فرمودہ بود و یکبار شما نیز بفرسید و نہ
 مرضی من نمیدس تبست پس آن قوم شکر ہمائے سواری و شتر و اسب چندانکہ معرکہ حضرت
 محبوب سجانی را کفایت بود حاضر آوردند پس از سیال شریف رخصت شدہ دعوت چاشت
 در موضع کوٹ گل تناول کردند و چند کساں موضع مذکور از مرداں و زناں در حلقہ جمعیت
 آمدند حالانکہ این قوم معتقد و مرید خواجہ شمس العارفین نشدہ بودند بوقت عصر رخصت شدند
 شب بر مکان اسنیں ہرمان کوٹ گل آوردند پس بعد نماز خفتن از موضع سلاوالی برپل شتی سوار
 شدند و در پیشان در مقام پندی وہاب الدین منتظر قدم ریل بودند پس تا رخصت پیش رسید
 کہ حضرت محبوب سجانی دریں گاڑی سوار بستند کہ اکنون خواهد آمد و تشنگان زلال جمال
 نور لایزال سکال انتظار بفرار بودند تا کہ آواز گاڑی در گوش منتظران در رسید و در
 عقب آن نوزد از ہتاب نبوی درخشیدہ ابیات

مبارکباد ایساراں کہ با ہم شمسوار آمد
 ہمای اہل عزت بر سر این خاکسار آمد
 خزان غم بر نہ گرد شاخ گلبن ہما نم
 بیابیل بگل چینی کہ باد نو بار آمد

ہجرت من نشین جانا کہ از ہجوری سرت
 دایم ایس دیدہ خوشی وال چوں جو بار آمد
 ہر گاہ از گامی بر فرش زمین نزل فرمودند کہ مخلوق مثل آب موج دریا سرنگوں و راہ گذران
 بیرون طلب فرمودند اما بہادر خاں چک جلد نوالہ کیے دیگر ملتجی شدند کہ از اندرون مکان
 بابو یعنی اہلکار ریل بگذرند کہ دے التماس نموده بود ازیں ایا فرمودند اما ہر دو درویشاں
 بدش مبارک ملحق شدند و عرض داشتند کہ راہے نیز بجز از اندرون مکان نیست پس بر شکم
 سوار شدند اہل شکم اسب برانہ بعضے مفتوناں ہر کاب بدویدند و بعضے پس ماندند بہت
 مزاں تندر عماریداریلے حسبتا للہ کہ با صد بارہ دل بیچارہ مجنون رہیں تانہ
 و دعوت چاشت در موضع ڈھوک گوہر اقرب گذریا تانہ دل فرمودند پس از دریا عبور
 کردند و طرح را ببلخ پیر و پیہ عطا کردند یعنی چار رو پیہ انعام و یک رو پیہ چار آنہ محصول مردماں
 و شہت آنہ پیرای را بہ انعام دادند و سوار شدند و احمد شاہ صاحب بیگویر کہ صاحبزادہ صاحب
 برکنا رکند و بعد چند نفر متطہ قدم حضرت محبوب سجانی بودند پس ہر گاہ در آنجا تشریف آوردند
 ایشان دن قد مسوی کردیم و حضرت را از اسب در کنار گرفتہ زبر آوردیم و در سایہ درختی بر
 فرش نشاندیم و بہشت گرفتہ شاغل شمیم و صاحبزادہ فضل شاہ کہ ہمراہ خود بودند قد مسوی
 داد خود و طفہ شاہ صاحب کردند و مہر شاہ و کرم شاہ قد مسوی برادر خود فضل شاہ کردند پس صاحبزادہ
 بعد دیگر مردماں عرض داشتند کہ بریں راہ کہ بجانب مدرسہ گذر و قریب است قدم رنجہ فرمائند
 فرمودند بریں راہ ہجوم زناں و مردماں بسیار باشد و نیز بوسے نجاست بسیار است و مانہ نجاست
 راست مسبوئے مغرب بر چاہ خود رویم پس بر چاہ خود رفتہ آب نوشیدند و از آنجا ببلخ عام
 قریب حویلی نگر گذشتہ در مکان خود تشریف آوردند و بختن گوشت و حلوا امر فرمودند و
 چند سبوسے شربت مہری نیز تقسیم کردہ شد و اول سخن کہ پرسیدند ایں بود کہ مردماں آیند
 مظفر شاہ بیعت کردہ بود یا نے عرض داشتہ شد کہ ہر چند کہ آمدند بہت کردند و موی خود عبد الرحیم
 ساکن کڑی و سفر سیال شریف ہمراہ حضور بودم عجائبات دیدم کہ از عقل و فکر انسان بیرون بودند
 و احمد شاہ میگویند کہ سبب سفر ایں بود کہ صاحبزادہ صاحب را از اہلیہ اولی بخود و دختران سپرد
 تولد شدہ بود و اہلیہ فوت شدند و حضرت محبوب سجانی نذر معین کردہ بود کہ اگر مظفر شاہ را از اہلیہ

دیگر سپرے متولد شد و با ہمراہ گرفتہ دھنور خواجہ شمس العارفین قدسوس خواہم شد پس صاحبزادہ
فضل شاہ را ہمراہ گرفتہ نذر دادا گرفتہ۔

در بیان مقالات پیش از انتقال ازین عالم بطور پیش گوئی بودند

تقلبت از صاحبزادہ صاحب کہ روز پیش از وفات عرصہ یک نیم ماہ درویشی دولت نام ما
برای خواندن سیدن شاہ نواسہ خود در شہر دکنکہ رواں فرمودند زیرا کہ سوس در آنجا ملازم بود
و نواب شاہ خواہر زادہ و داماد خود را نیز طلب فرمودند چون ہر دو در خدمت حاضر شدند
فرمودند کہ شمارا خواندہ ایم تا درینوقت ایام شادی نکاح فضل شاہ و ہر شاہ مقرر کردہ شود
و ما را تقاضا و تردد اینست کہ مقترب در عرصہ یک ماہ کار شادی سرانجام کردہ فاسخ شویم و دختر
نواب شاہ با فضل شاہ و خواہر سیدن شاہ با ہر شاہ ناطقہ مقرر بود پس نواب شاہ عذر کرد کہ درین
تنگ عرصہ انصرام اینکار نتوانم کرد باز دیر تا کہید فرمودند کہ خواہش در مرضی ما درینوقت موکدوم
است و تو انکار کن پس صاحبزادہ صاحب فرمودند کہ من نیز تا مید قول نواب شاہ کردم
کہ گفتہ بود کہ ماہ ستمبر انیکار سرانجام خواہد شد زیرا کہ سیدن شاہ را ماہ ستمبر رخصت باشد و بیاید
و عرض من این بود کہ ما ہم بنیت شادی چیزے بنا کردہ بودیم و دیگر آنکہ از مدعی حضرت محبوب
بجانی واقف و اعلم نبودیم کہ ایشان تالیخ سفر خود با حق تعالی مقرر کردہ اند تا عرصہ تنگ بر
اختتام این مهم تاکید شدید میفرمایند پس از جواب صاحبزادہ صاحب خاموش شدند و تسلیم
اختیار فرمودند پس ہر گاہ یک روز از وفات باقی بود باز نواب شاہ را طلب فرمودند گفت کہ
اکنون مرا پیہ عرض خواندہ اند فرمودند کہ ترا برای آن خواندہ ایم کہ تو گفتہ ما تسلیم نکردی
صواب آن بود کہ بگفتہ ما عمل کردہ بودی زیرا کہ خوشدلی در آن بود کہ دیں عرصہ
شادی سرانجام شدے اما اکنون سخن دیگر گوئیم کہ چون بگفتہ ما عمل توانید کرد پس کی نیدہ
گوئیم کہ محض عقد و نکاح بموجب لہ شریعت کفایت از تکلف تقاضا بر سید کہ میباید بالا با لا کرہ
کا فرمودی را بر روی را نگینہ و زیرا کہ پیش ازین شادی فامدین شاہ نزد بودیم و بعضی معاملات نامشروع از ما یاں بر شاد و
صادر شدہ بود ازین سبب آتش دی مارا گوارا نیامد یعنی فامدین شاہ مقترب فوت شد

و صاحب فرمودند کہ این حکایت اشارت وصیتها فرمودند اما خطر انتقال حضرت
محبوب سجانی ازین جهان بدلی با هرگز نیامد زیرا کہ اثر بیماری نیز بر وجود مبارک ندیده
بودیم. اتنی سو غلام شاہ صاحب باین غریب نقل کرد کہ عرصہ دوازده روز پیش از وقایع
بقدر مبوسی حضرت محبوب سجانی مشرف شدم و سخن در حالات ادبیا اللہ فرمودہ بودند کہ
ادبیا اللہ مختار اند از حق تعالی در ہر امر چہ در موت و چہ در حیات و زندہ اند ہمیشہ کہ مرگ
را برایشان راہ نیست و فرشتہ ملک الموت را دیکجا کہ ایشان با حق باشند گنجائی نے
بلکہ حق تعالی بید قدرت خود جان ایشان را خود بگیرد و بعد از ازاں فرمودند کہ بزرگے
بود از دوستان حق تعالی در مجلس خود نشسته و مردے سیب در دست برے بیاد و سیب
ہاں بزرگ بسپرد و آں مرد خدا گفت کہ تو برو و من نیز عقب تو خواہم آمد پس احوال
خود را وصیت کرد کہ قبر من در فلان مکان بکنید و سیب بویید و جان بداد لو احقان و
وصیت ویرا بجا نیاد و زند و قبرش بجائے دیگر کردند پس بعد از غسل خواستند کہ نعش بر
بردارند و تمامی مردماں ہر چیز و در و ہمت صرف کردند تا آنستند برداشت لاجرم
بچارہ شدند و چارہ پائی او خود در ہوا چید و مردماں سبز برگرد آمدند و بر نعش و
سایہ کردند و چارہ پائی و سے بجایکہ رضائے او بود و فروقا و تمامی خلق در پئے آں دیدند
و نیز بقائے بود ہمہ سایہ آں بزرگ کہ ہمیشہ آزارے بد و رسانیدے و سے تیراں کرامت
مشاہدہ کردہ بمعہ عیال بر چارہ پائیش آمد و گفت کہ اے مرد خدا من تحقیق دانستہ ام
کہ مردہ نہ و من قدر تو نوشتہ اختہ بودم و از ہر قسم ایذا و ضرر تو میرسانیدم و تو زندہ شستی
برائے خدا بر خیز و اکنون گناہ من معاف کن و غدرم ببذیر و مرا و عیال مرا مسلمان کن
و نیز در معیت خود در آرد برائے من سندے بنویس کہ فردا صبح من و عیال من با شتی زیر اکہ من
ہمہ سایہ تو بودم آں بزرگ خدائی الحال برخاست و کاغذ و قلم و دوات طلبید و بمعہ عیال
ویرا مسلمان کردہ در معیت در آورد و سندے نوشتہ بوسے داد و باخسید۔
تا چارہ در آنجا مدفون شد بعد از ازاں فرمودند کہ بزرگے بود کہ فرشتہ بصورت آدمی از ہر
قبض جانش بیاد و سے گفت کہ فرزندے بگاہ دارم و شادی کا حرج دی کردن خواہم

و تو برو من بعد از فراغ این کار خواهم آمد بعد از محل یک بیت بر زبان مبارک آوردند اما یاد نمانده
 و مطلبش اینست که در قبض جان اولیاء اللہ فرشتہ ملک الموت را گنجائی نباشد بعد از آن فرمودند
 کہ بزرگ دیگر بود همچنین در مجلس خود نشسته و فرشتہ پیغام موت بدو آورد گفت تو برو من از مقب
 تو خود بخود خواهم آمد و از غلام شاہ صاحب شنیدم کہ این مثال و واقعات بہ نسبت انتقال
 ذات مقدس خود ایما فرمودہ بودند اما بعد از آنکہ خبر وصال حضرت محبوب سبحانی بمن رسید در فہم
 من بیامد بعد از آن فرمودند کہ اولیاء اللہ مردہ نباشند و آمرزیدہ باشند و آیت شریف بخوانند
 اللان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یخزنون بعد از آن فرمودند کہ بہتید بعضی را کہ
 قبور ایشان کسے نمیدانند چون وقت قبولیت می یابند قبورشان مشہور گردد و مردم من
 آنها بروے می آرند و حاجات می خواہند و غلام شاہ صاحب گفت کہ معروف کریم کہ چہ
 باعث است کہ اول روح و بر اینطور نباشد و بعد از عرصہ اثرب قبولیت بروے ظاہر شود
 فرمودند کہ ہر مبتدی آخر نشی میگردد برین لفظ در دل اندیشیدم کہ در قبر رفت و منوز
 مبتدی فرمایند پس فرمودند کہ حق تعالی قادر است ہر چہ می کند بہت فعل اللہ ما
 یشاء چون خواندہ نہیں چہ را در دوسوہ در ماندہ ہمہ در محل محمد عالم شاہ حکیم سیالکوٹی
 عرضدا نشست کہ ہر گاہ حق تعالی فرمودہ است جف القلم یا ہو کا بن پس باز ہر چہ خواہد
 بیاں نیز کم و بیش سے کند فرمودند کہ حق تعالی ہمیشہ قادر و مختار است کہ در شتہ را خود
 کند از سرنو بنوید چنانچہ اللہ یجو اللہ ما یشاء و تثبت عندہ ام الکتاب محمد رحمت
 بہادر علی کاک والا عرضداشت کہ فریب نواز حیات شاہ برادر غلام شاہ در موضع ما آمدہ
 بودند و ناظر کہ من میخواستم بشخص دیگر از بریدان خود نکاح کردہ بودند و گفتند کہ ہمہ ہر چہ
 خواہی کن کہ من ہمراہ این مرد مانم و پیر شما نیز اگر چہ کلاہ پوشیدہ سرنگوں سے نشیند
 نہ تواند ساخت حضرت محبوب سبحانی فرمودند کہ بہ نسبت غلام شاہ سے گوید کہ چہ تواند ساخت
 گفت بے فرمودند کہ دیرا بگو کہ تو سر خود را بلند نما باز بہادر علی خدا داشت کہ عزت نواز
 حیات شاہ مریداں جدی غلام شاہ را در حلقہ بیعت خود آوردہ است و عرض آنکہ
 میں مرد مال نیز از جانب غلام شاہ تبرکاتند و بے اعتقاد شوند حضرت محبوب سبحانی

فرمودند کہ فقیرا باید کہ رزاق مطلق حق تعالیٰ را بداند و از مخلوق تبرک کند زیرا کہ از خلق هیچ
 نیرسد این بیت فرمودند نہ تقویٰ چلیست لے مرد فقیر ملامطع بودن از سلطان و امیر
 بعد از اں ہر نقطہ مبارک آوردند کہ دنیا بود فاقست ہم لہ کے نزد مثلاً اگر کسی دنیا دار اھد کاند
 زمین باشد یاد ولایت عدد مکان داشتہ باشد ہر گاہ میرد کسی گوید کہ قبرے در گوشہ زمین مکان
 بکنند بلکہ میان مفلساں و یرادفن کنند اگرچہ شمالاں برگوش پشیاب کرہ باشد و فقیر یعنی
 درویش را اگر زیادہ بود تا ہم انقدر عزت باشد کہ بعد وفات قبرے اندر آن خانہ کہ وظائف ادا کرہ
 باشد و میکنند فقط و غلام شاہ صاحب بایں فقیر بیاں کردند کہ ایں حملہ موقوفات حضرت محبوب سجانی
 و مختار بودن او بیاں شد بزرگ خوش از زبان مبارک گوش کردم اما در فہم من ایں زرنیادہ بود
 کہ از مختاری وفات خود اشارات میفرمایند اماں چوں خبر انتقال حضرت محبوب سجانی ناگاہ
 بمن رسید حدیثی از مشکوٰۃ شریف در یاد من آمد کہ رسول صلعم پیش از وفات خود چند روز
 خطبہ بر منبر شریف خواند کہ حق تعالیٰ را بندہ ایست کہ اورا مختار کردہ است کہ اگر دنیا و
 زندگانی دے میخوای تا کوہ کاف ہار از ساخته پیش تو بیام و اگر قرب وصل من می طلبی تا ترا
 سائر پیش خود بخوانم پس آں بندہ از پس دو شوق شوق آخری قبول کردہ است ایں خطبہ شنید
 تمام صحابہ خوشدل شدند و حدیثی اکبر رضی اللہ عنہ زار بگرفت صحابہ حقیقت گریہ وزاری از و
 دے پرسیدند گفت آں بندہ حق کہ مختار کرد ویرا حق تعالیٰ اندر پس دو امر و خود ایں رسول است
 صلعم کہ زندگانی دنیا را وداع میکنند و سبوی حق تعالیٰ آمادہ شدہ است۔ ابیات۔

پیوشاں رخ ز چشم ما کہ رخسار ترا دیدن
 خدا را چون بچشم سر بدیدیم از نقائے تو
 ہزاراں طوق دیدم فدائے جلوہ جاناں
 ہمہ تن دید ہاشتم جو ز گس والہ حسیراں
 کمال حسن عشوقاں بوقت شباب اما
 اگر قمری بیائے سر و بخرامد عشق خود
 زبان بلبلاں بر شاخ و گل گز نکند ہا گوید
 دوائی نوش جان ماست دیدار خدا دیدن
 شکیبائے شوم از عشق دربار خدا دیدن
 ہزاراں موسیٰ از فی گوشت فگار خدا دیدن
 ہر دیدہ ز چشمانت با بصارت خدا دیدن
 کجا چشمیکہ تاب آرد باطن ہا رخدا دید
 کجا بر سر ز سر و ما بر قمار خدا دیدن
 نداند از زباں گل بگفتار خدا دیدن

ہمہ حرکات دلدارم چو نقش آب در دریا نمودار سیت ہر فعلتش بگردار خدا دیدن
تہامی دفتر ہستی کہ خواندم حرف حرفش را نخواہد دل بجز رویت ز اسرار خدا دیدن
خدا را صورت خود دیدن از رویت چو شد مطلوب نیم بیرون جمال تو طلبگار خدا دیدن
نہندی دوز استغنا بریں عالم کہ میخواید جمال زندگانی بخت و لدار خدا دیدن
با کتب

اندر بیان وفات و تکفین و تجہیز

و بروایت صاحب و بروایت حافظ فتح دین جلال پوری و چو ہدی فتح دین گجراتی ہر دو خاندان حضرت
محبوب سبحانی رضی اللہ عنہ کہ بتاریخ پنجم جمادی الثانی ۸۳۲ ہجری بعد از وفات طہر مکشینیہ فرمودند کہ حافظ جیو
منطقہ شاہ را بخوانید چون صاحب بیامند فرمودند کہ نفیس من بپیمید او شان نفیس یدہ فرمودند کہ
گرمی سخت معلوم میشود و تدریس شیر آب بنوشید پس بفرمان حضور شیر از اندرون خواستند و کاسہ شیر
را در آب نهادم کہ تاسر د شود چون شیر آب تیار کردم فرمودند بعد نماز ظہر خواہیم نوشید پس بعد
از نماز عصر کردم فرمودند اینک نوشتم دین اثنا صاحب جزا و صاحب و نواب شاہ و اہر زادہ حضور
ہر دو حاضر آمدند و در بسیار واقع شد زیرا کہ ایشان را در آنوقت خود طلبیدہ بودند و وصیت
کار شادی نفسل شاہ بوجہیکہ محض مطابق امر شریعت باشد میفرمودند پس بعد از رفتن ایشان تہلوات
قرآن شریف مشغول شدند و نیز بعد از منزل پنجم قرآن دوم را در و شریف کہ و طبقہ حصینہ
بود ادا کردند باز برائے نوشیدن شیر آب عرض کردم فرمودند کہ اندرون از تہ نوشتم پس
آمدنوں رفتند و از شیر نو نوشیدند و باز آمدند و آب تازہ برائے غسل طلب فرمودند و در آمدہ
مجنوبی سوسے آب تازہ نمادہ شد و صاحب جزا و صاحب آمدند و از ایشان پرسیدند کہ اندرون
چہ گلی و پیش است غسل کنم یا نہ گفتند بکنید پس بعد از غسل پوشاک نو پوشیدند و نماز عصر
با جماعت در مسجد ادا فرمودند و باز آمدند و صاحب زادہ میفرمایند کہ مرا فرمودند کہ منطقہ شاہ
نزدیک بیہ و خود بجانب میدان خوبی بنمکہ سل کردند و فرمودند کہ معماران بکار مشغول نہ گفتہ
آہستہ فرمودند این کار عمارت بنکو باشند و نیز و طبقہ این خانہ است و انگر نیز و طبقہ

بزرگان ماست و این ہر دو وظیفہ کسے وقت ترک کردہ نشود کہ در دنیا غربت و حرمت
 بیفزاید و در عقبہ عار و مراتب و اصل ازیں ہر دو استقامت دل است کہ ہر گاہ دل مستقیم
 بود مقصود ہمین است مردمان یا نیند یا نیند آمدن و نیا آمدن مردمان باید کہ اندر دل برابر
 بود باز نماز شام با جماعت در مسجد ادا کردند و بر مصلای خود آمدہ نقل آ و امیں و حفظ
 الایمان گزار دند و بر چارپائی دراز شدہ تسبیحات تمام فرمودند پس ختم شریف بر مصلایا
 جماعت خواندند و بعد از ختم شریف آب برائے نوشیدن طلب فرمودند و دراز شدند
 حافظ فتح دین گوید کہ بعد از نماز خفتن آمدہ بہشت گیری و مالش مشغول شدم و تپ در جوش
 بودیں اثنا کثیر کے از اندروں دومہ مرتبہ برائے طلب کردن حضور آمدہ بود فرمودند کہ دل من
 نمی خواہد اما بروم پس اندروں رفتہ زود مراجعت فرمودند عرض کردم کہ حضرت
 ای شاں بر آں قدم کہ رفتند باز آمدند فرمودند کار سے دیگر نبود آب نوشیدم
 و باز آدم پس بر چارپائی دراز شدند و من نیز بخواب شدم و چو ہدیری فتح دین
 بیدار بود آب سے داد و یک دوم مرتبہ پیشاب نیز از طباطبہ دور افکندہ بود و اکثر
 در آں شب اسم ذات ہوا اللہ ہر چہ شنوہے شہ جوں یکپاس از شب باقی بود
 پیشاب کردند و آب برائے استنجا از من طلب فرمودند ہر دو دست شستہ استنجا کردند
 و بجائے وضو تیمم کردند و نماز خفتن گزار دند و باز دراز شدند و چارپائی بجاک
 قدیم در صحن بود پس تسبیحات تمام کردند و صاحب زادہ صاحب میفرماید کہ بر سق
 خانہ خفتہ بودم نصف شب برکت رہ سق نزد یک یعنی روبروی حضور بیادم تا خبر گیری
 کنم و ہر دو در ویشال خفتہ بودند و حضرت صاحب بیدار فرمودند چہ آئمہ گفتم براہ خبر گیری ای شاں
 آدم تا چہ حالت فرمودند خیر است گفتم در ویشال را بیدار کنم فرمودند ای شاں ترا تکلیف
 مدہ خود نیتہ برو خفتہ باش باز بوقت یکپاس شب باقی بود کہ ہما نجا آدم کہ ہر دو در ویشال
 و حضرت صاحب نیز خفتہ بودند و انستم کہ آرام است و باز رفتہ دراز شدم باز وقت
 فجر بیادم و پائے مبارک سویا پوش از چارپائی زیر کردہ نشستہ بودند و فرمودند
 کہ تیمم کنم یا نہ گفتم نماز با تیمم بگذارید کہ سبب اذیاست حال آب نزرہ تب جاری

شود پس فط گوید کہ تیمم کردہ این لفظ بزبان مبارک آوردند کہ دو رکعت فرض ادا کنیم و اسما
 حسنہ قبل از نماز نشستہ تمام کردند و نماز ایستادہ خواندند و استیاء در آنجا موجود بود و رکعت
 محفوظہ و اشتیاق و چارپائی را در محض مغزنی از بنگلہ بردن امر فرمودند و بقدم مبارک خود
 در آنجا بر چارپائی آمدہ دراز شدند و مسبوعات تمام کردند و چہمان مبارک پوشیدہ بودند و تب
 در وقت صبح قدرے فرو شدہ بود دریں اثنا صاحبزادہ صاحب بیادند و برائے شان دعا
 خیز خواستند و صاحبزادہ صاحب میفرمایند کہ از من شربتے طلبیدند کہ اندرون من تشنگی بہت و شربت
 منقشہ و نیلو فرمود بود و بدادم بعد از ساعتی باز رستم و دعا خیر کردہ فرمودند کہ شربت تو دقتی آوردہ
 است عرض کردم کہ شاید غلیظ باشد و رقیق نساختہ باشند بعدہ فرمودند کہ ایس ہوا مرا پسندنے آید و
 چارپائی در برآمدہ جنوبی کردن اشارت فرمودند و حافظ گفت کہ دو ساعت در برآمدہ تو وقت فرمود
 باز حکم حضور چارپائی در بنگلہ قریب یو ایشمالی بنہادم و ایس بنگلہ را دور و در بجانب جنوب ایشمالی برآمدہ
 واقع است و یک در سمت مغرب برآمدہ و یک در مشرق در میان روضہ قائم دین شاہ مرحوم واقع است
 و دو کمرہ است کہ در مشرق مزار قائم دین شاہ مرحوم و در کمرہ مغرب شستگاہ حضور کہ کنوں مزار شریف ہم در آنجا است
 پس ہر گاہ چارپائی بدیو ایشمالی بنہادم صاحبزادہ صاحب ندو بے مالش روغن بر بدن شریف اجازت خواستند
 عرض آنکہ تاعرق پیدا شود و بخار فرو نشیند اما بخار در آنوقت در جوش بود و چونکہ عادت شریف حضرت محبوبانی
 ہمیشہ بریں لیت بودہ است کہ بر مرضی مبارک صاحبزادہ صاحب عمل میفرمایند و ہر کاری مشورۃ الشان ہی پسند
 پس در آنوقت نیز بصلح ایشال بمالش کردن رضا دادند پس ہر چند حیلہ مالش بجا آوردہ شد و در مانے بنگلہ
 مسدود کردہ چارے کثیف بر بدن مبارک نہانیدند عرق نہ نشد و حافظ فتی بن گوید کہ من و چوہدری فتح دین
 بمالش مشغول شدیم و عرض داشتیم کہ جامہ مبارک از بدن مبارک جدا کردہ شود یا منے حضرت تجویز فرمایند
 فرمودند کہ برہیں حال کہ ہستم بگذار پس دروازہ مانے بنگلہ مسدود کردم و مالش کردہ چار
 کثیف بر بدن مبارک دادم لیکن نشان عرق پیدا نشد پس بعد از دیرے بار حضرت در مانے بنگلہ
 و چارہ نیز جدا کردم و بعد از ایس سبب غلیاں جوش بخار چند مرتبہ آب طلبیدہ شد و پیش تشنگی در فرونی
 بود این سبب بول نیرد و سہ مرتبہ بیاد و سبب طہارت طبع و پاکیزگی نفس بخاطرا پاک کی فرشتہ و ممکن
 پیدا شدند و تا دروازہ مشرقی شمالی مکلف سے شانہ زیراکہ مرا آنجا طلبا خجہ پرانہ گئے

محویت بسیار بود و وقت برگشت سه خوشاوتی و خرم روزگار می یاسے بر و در از وصل یاسے
 باز در ایشان از سر مبارک حضور بیرون کرده شد و والدہ صاحبہ از اندرون بیامدند پس سه مرتبہ
 اسم اللہ برآمد و قبل از ظهر هر روز و شنبہ ششم جمادی الثانی ۱۳۲۶ هجری بسوسے دارالبقار حلت
 فرما شدند و قیر مجید در ویش ویکے دیگر عالم شاه پھدایلی در مکان لشکر غسل دادند و حافظ تخرین
 آب میرنجیت و خادمی ملک نام کہ بر خدمت وضو بوسے کوزه آب پُر میکرد و پائے تختہ بہمت جنو
 داشتند ہر گاہ از غسل فارغ شدند و کفن و دستار پوشانیدند باز والدہ صاحبہ معہ تمامی اولاد زیارت
 کردند و جنازہ بطرف شمال از باغ زمینیکہ پاکست در آنجا بخواندند و مولوی صاحب استاد صاحبزادہ
 صاحبان امام جنازہ بودند و در ہر سفتگانہ صفوف پنج بکران بودند زیرا کہ در ازی صفوف از تالاب
 شمالی تا دیوار باغ تخمیناً دو صد قدم باشد و از یک بکر در گوش تمامی صف مکن بود کہ رسیدہ شود و
 تعداد مبلغات اسقاط کہ از لشکر شریف بردہ بودند بزبان صاحبزادہ فضلشاہ صاحب کینہ آری بود و
 علاوہ ازال مبلغاتے کہ در آنوقت نذرانہ آمدہ بود آنہم صرف در اسقاط کردہ شد امام مسجد
 پیچرو پیہ معہ دستار و قرآن شریف و خادم مسجد و روپیہ تا سہ روز تقسیم فرمودند و روز شنبہ
 ہفتم جمادی الثانی وقت ظہر بعد از زیارت عام صندوق جنازہ در قبر شریف ہنادہ شد و قبر در کمرہ مغربی
 بزرگہ قریب واہ مغربی واقع است و صندوق شریف بدینوجہ مدفون کردند کہ در قبر شریف چہار پایہ
 از پشت پختہ بقدر ہشت انگشت بلند عمارت کردہ صندوق را برآں پایہا نہادند و صندوق از
 چوب یار بود و زیر آن رگب بزرین افکندہ شد پس عمارتے پختہ ہشت انگشت علیحدہ گرد و ہائی
 صندوق بند کردہ شد و گردا گرد آن عمارت زمینیکہ خالی چون خندق بود و عمارت سنگین برابر فرش
 کردہ شد و بر بالای عمارت تختیں خاک افکندہ صورت قبر نمودہ برے رگب انداختہ شد و برآں
 چارے سفید گسترانیدند و خدا یا برآں ترتیب نامہ الفضلت کہ باران رحمت بہار امام
 مبارک پیشیں کہ در حبات شہید شدہ بودند و در دمالی بستہ بودند از دخول در حبات
 شدند و صوفی مجاہد خلیفہ ملتانی و غلام شاہ صاحب خلیفہ و دیگر خادمان از بہر دخول و ندان
 مبارک صندوق مشورہ کردند و قرار برآن رفت کہ از سجاد الشین بیالوی اہارت خواستہ آنگہ امام
 صادر شود عمل کردہ آید اما بعد از وفات شریف از والدہ صاحبہ منقہ لست کہ حضرت مجاہد

راضی اللہ عنہ در خواب دیدیم و عرض داشتیم کہ ارا پیش از وقت نزع طلبیدہ بودید و سخن فرمودید و جواب فرمودند کہ من در وقت فراغت شمارا طلبیدہ بودم اما مظفر شاہ برای تقسیم لنگر آمدن شما ملتوی داشت و در آنوقت کہ شما آمدہ بودید مارا فرست سخن با شما مانده بود زیرا کہ در آنوقت آمدن ملائکہ بود کہ شیل شیل می آمدند و ملاقات میکردند و این غریب گوید کہ بعد از اختتام نفس شریف صصری و عیاری آنقدر و مید کہ بنی انسانیرا یافت و جائے کثادتگی چشم مانده بود و میثاید کہ لشکر ملائکہ بودہ باشد و بارش باران شیر عقاب آل صرصر شروع گشت و تمام شب ببارید صرف روز جنازہ فرصت داد و بعد از آن سپہ پیچے دو ماہ برابر تا مقیم شعبان ببارید تا بحدیکہ مکانات مخلوق از پاد آمد و مکانات لشکر شریف تمامی از سقف گریاں شدند و اسبابائے ہر مکان از جائے خود انتقال پذیرفت چہ از فرو شہاسند و چہ اشیائے دیگر و مزار شریف کہ بچادر سے سفید پوشیدہ بود از گریانی سقف تر گردید پس برہنہ گردانیدہ شد و از آب بازان غسل یافت ہماں وقت از زبان تمامی در ویشاں این کلمہ برآمد کہ سراد این ابر باران ہمیں بود کہ بگریہ خود مزار شریف را ترا کند و اکنون اساک خواہد یافت پس بعد از ان خشک شد و ببارید بعد از گذشتن چیل ایام چیلیم حضرت محبوب سجانی کردہ شد و صاحبزادہ فضل شاہ صاحب فرمودند کہ چونکہ عرس حضرت صاحبزادہ قایم الدین شاہ صاحب مرحوم ہم نزدیک بود ازین سبب چیلیم و عرس بیک تاریخ مقرر کردہ شدند تا تکلیف دوبارہ آمدن از مردمان رفع شود پس بروز چیلیم بسیار مردمان آمدند و مجلس بسیار پرگشتہ بود و اول از نعت خوانیہائے مولوی کریم الدین صاحب کہ در وفات حضرت محبوب سجانی مرثیہ تالیف کردہ بودند بسیار مردمان را گریہ وزاری از حد گذشت بعدہ مولود شریف خواندہ مجلس برخاست شد نقلست کہ بعد از آنقضائے ایام قلیل جناب صاحبزادہ صاحب را در خواب اشارہ فرمودند کہ زناں سے آیند و از بے احتیاطی قریب مزار میشوند آنہارا ازین کار منع ساز پس صاحبزادہ صاحب ہمانوقت پچھرہ چوبیس در آن در بالیستاوند و راہ دخول زناں بند کردہ شد و زناںرا گفتہ شد کہ ہرگز اندر در داخل نشوید و صاحبزادہ صاحب فرمودند کہ نیت ما این بود کہ جانہ و تسبیح و حقہ نسواں و دروہاں و سجادہ حضرت محبوب سجانی بجائے در شیشہ محفوظ داریم تا برکس کہ اید زیارت کند اما مرضی مبارک حضور در اختفائی ہر چیز است نہ در

انکشاف آں پس بعد ازاں ہر چیز پوشیدہ کردہ شد نقل است از صاحبزادہ محمد فضل شاہ ص ۱۱ کہ بایں
غریب فرمودند کہ یک شب بے قلق و اضطراب از حد بگذشت و بر مزار پر الوار حضرت محبوب جانی رفتہ
عرض نمود کہ از من چہ گناہ و تقصیر صادر شدہ است کہ گاہی از دیدار خود مرا تشفی نمی فرمایند اندراں
شب خواب چہ می بینم کہ یک مکانیست کہ مانند عمارات اونہ بچشم خود دیدہ ام و نہ از کسے مثل آں شنیدہ
در نظر من بیفا و پر سیدم کہ ایں عمارات در ملک کدام کس است مردی جواب داد کہ شمارا معلوم نیست کہ ایں
مسکن حضرت محبوب جانی است پس اندرون رفتہ چہ می بینم کہ حضرت محبوب جانی بر غالیچہ عجیب شستہ اند
و بر سر خود دستار زریں بستہ و جامہ خواب اطلس زریں تن نمودہ قد مبسوس شدم و بے اختیار گریہ و زاری جاری شد
فرمودند خیر است عرض نمود چہ خیر است کہ حضرت ایشان مارا بالکل فراموش نمودہ اند و گاہی توجہ و
لوازش ہائے سابقہ روانداشتہ اند از من چہ تقصیر شدہ است فرمودند کہ من شمارا ہرگز فراموش
نساختہ ام بلکہ ہر وقت خیال من جانب شماست باز فرمودند کہ من مردہ نیم و مرا مردہ نہ پذیرید بلکہ
من زندہ ہستم و حاجات مردمان را بد عابر آرم و مرا زندہ پذیرا چوں خویشین من آیم بجاں گرتو
آئی بتن و مظہر شاہ را بگو کہ ہرگز فکر و اندیشہ نکنم من ہمراہ شما در جملہ کار ہستم اگر چہ من از نظر
مردمان غائب شدہ ام لیکن ہر وقت کار ہائے شما می بینم پس عرض داشتم کہ یا حضرت ایں کدام جاست
فرمودند کہ ایں جنت البقیع است و مسکن باست بعدہ از خواب بیدار شدم الحمد للہ و ایں
غریب گوید کہ روزے صاحبزادہ صاحب سجادہ نشین بایں غریبتان فرمودند کہ شبہ در خواب از من
پرسیدند کہ عرس ما کدام کد ام مییے کردہ است عرض داشتم کہ معلوم نیست فرمودند کہ مارا معلوم است بعد
از ایں فرمودند کہ محمد اکرم نیز عرسے کردہ است یا نہ معروض کردم کہ مرا خبر نیست و نیز صاحبزادہ ص ۱۲
نقل فرمودند کہ در ویشتے رات خواب باریت حاصل شد و پرسید کہ حضرت ایشان را چہ چیز خواند و بکشیدہ شود
فرمودند کہ آیت الکرسی خواندہ فاتحہ خوانید و نیز صاحبزادہ صاحب فرمودند کہ مارا حضرت صاحب
از بیان و اظہار خواب منع فرمودہ اند از من ترک صبر پیدا شود و در نہ حضرت صاحب فرمودند کہ
مارا خواب امری نو سیفر ما بند چنانچہ یک شب جوشانہ جلاب برائے مہر شاہ تر کردہ بودیم
کہ بوقت فجر جلاب خوابیم و ایں در خواب رشاد فرمودند کہ مہر شاہ را جلاب بدید کہ ویرا بغیر از دو صحت
خواہد شد پس وقت فجر دو امارا بر بختیم و مہر شاہ را بعد دور و ز شفا حاصل شد +

مردم آزار و درانندہ در ایشان اند چنانچہ در حدیث آمدہ ایاکم وصحبۃ الا غنیاء و در حدیث دیگر آمدہ فی سائر متون
 کما یفقر و ان من اکل سئل سے سیر و علم علم تربیان و لند حرص و بغض کینہ نہر قائلند بہجو تربیان و اند دانایان
 و ہر قائل اند انچو اجہ نادان جو ہر مردم از تربیان سے یاید نجات خود کسے از ہر کسے یاید حیات پس مریدان اینوقت
 محض بہرکت وجود حضرت محبوب سبحانی نجات از آفت نفس مصائب عمر و ستم ال دنیا یافتہ اند و تمامی تفصیل پس تحقیق
 قطبیت محبوب سبحانی باید دید و نیز وقتے این نیت تحریر ملفوظات مشغول بودم و خواب غلبہ کرد و اجزا را در بالین ہنایم و ختم حضرت محبوب
 بر بالین من آمدند و تمامی اجزا را مطالعہ فرمودند و بیچ از زبان نفوذند چنانچہ در حین حیات نیز بعضے اجزا را مطالعہ کردہ بودند و در
 موقع خواب شب دیگر ہمراہ حضرت مذکور دیدم سے از حسد بر زمین سے غلطیہ و سیفیت کہ ملفوظ نوشتہ اما درست و راست نوشتے
 چوں بیدار شدم پریشان بودم پس تعبیر اینواقعہ و بیداری از اعتراض بعضے مردمان در بارہ ملفوظات بیان نمودم و شبہ
 میگویم کہ ہر چہ از کلمات ملفوظ شریف از یادم محوشدی در وقت تحریر حزن بحرن گویا کہ خود بذاتہ در گوشہ لم یفہم ہند
 و نیز نقلست کہ دو برادر از مریدان حضور خوابے دیدند پیش از انتقال یکے دید کہ بحضور عالی بقدر سوسے رنتم اما حضرت محبوب
 سبحانی بر صلا خود موجود نیستند و جوانی کلمہ از کلمے شان نشستہ است و دیگرے دید کہ حضرت محبوب سبحانی و صاحبزادہ
 صاحب نام بر یکتہ صلی نشستہ اند و صورت صاحبزادہ صا نیز مشابہ صورت حضرت محبوب سبحانی است و در آنحال
 دید کہ وجود مبارک حضرت محبوب سبحانی در وجود صاحبزادہ صاحب حل مل میکند تا بحدیکہ تمامی وجود ایشان در وجود
 صاحبزادہ صاحب حل شدہ و دو وجود کہ دیدے شدند کہ یک وجود صاحبزادہ صا ادام اللہ برکاتہ مستوی و قائم بران مصلی
 بماند بعد ازین بیک ہفت انتقال حضور پیوست و قائم مقام صاحبزادہ صا بماندند سلسلہ شریف منظم
 در ماندہ اعانت سے طلبیم ایخالق روز شاہان مدے
 لے آنکہ ذات و صفات تو بر جملاء عالمیان مدے
 بحفاظت حی قیومی تو بجمومت جملہ اسامی تو
 بر سالت پاک سول اللہ بہجت ذات حبیب اللہ
 بعزیمت حضرت شیخ حسن الصدر نشین شرع و سنن
 سلطان با بر ایم شدی بطریق رخصت سیم شدی
 بہ شہادت شیخ سید الدین بامانت شاہ امین الدین
 سلسلہ عشاق جہاں بکنایت بواحق عیان

مفتون غم محزون ہم بالذات عظیم الشان مدے
 بوجہ ہر وہ ہزار جہان بسم اللہ الرماں مدے
 ہر آن باں بجان جہان تبلیس شاں بشان مدے
 بولایت حضرت اسد اللہ بالردی شاہ مدے
 بفضیلت فضل زید ابن مثنیٰ با تو بہ کمان مدے
 کہ با تشر برد و سیم کنی ز بلانی الارض امان مدے
 بکرامت لقب علو الدین مشاد کمال نشان مدے
 بواحد راحت روح و رواں بہ تبدل نام نشان مدے

بہمال محمد تو بوحال جمال یوسف تو
بشرافت خدمت طوف کناں مخدوم الحکیم شریف
باعانت دین چو شمشیر سے سخن مصروف بنجیری
بشید محبت قطب الدین محرق العشق فرید الدین
بنصیر الدین محمود لقا مستغرق بحر شہود خدا
بشعاع سراج الدین منیر آسروں عالم بدر منیر
بتعارف محمودے راجن بحال حضرت شیخ جمن
بمظاہر تمام محمد تو کہ بکلمہ خدایت مقصد تو
بہکلمہ شاہ کلیم اللہ بہ تخلق اوز فانی اللہ
بہ نظامی شاہ نظام الدین کا وزنگا باد شدہ رنگین
بہ تقدیم نور محمد تو بہ تاخیر فیض محمد تو
بسلطان المشائین شادی برمان المعشوقین شادی
برضا و بحق کربت اولفنا و لصدق غربت او
بضیاء الشمس حقانی تو بہ تنور قطب ربانی تو
بتقاء نقای زکی الوریصفاء بخائی بنی منظر
یارب تو بحر مت شیخا نم زین دار فنا چو بری جانم
بیچارہ بحضرت تو عالم بامید وصال تو مینالم

بمودت قطب کمال تو مودود و دود و دستان مدے
بسجاوت و حلم شیخ عثمان آن قدوہ اہل عرفاں مدے
بمشہور نخواستہ اجیری سلطان ہندوستان مدے
بجنیب اللہ نظام الدین سلطان شیوخ زماں مدے
بکمال حضرت علامہ مشہور بکمل جہاں مدے
بہ بندی علم الدین امیر آل فستراج شہاں مدے
بہمراہ محمد شیخ حسن آن قدوہ متقیان مدے
بحرم مدینہ مسجد تو لے کچی فردیکان مدے
بہ تحقیق اوز بقا باللہ ببخلے جان فشاں مدے
بہ محب بنی و فخر الدین ہولائے باختریاں مدے
بترفع تاج سرور تو بمفاخر الخلق جہاں مدے
بسلیمان قطب ان شادی بشرافت عالیشان مدے
لبغنا و برواق حرمت او بکرامت ذات افعال مدے
بہدایت نجم نورانی تو شہباز عرش طیران مدے
بوفاء و سخائی علی حیدر برضائی ولی جہاں مدے
تو بہ بخشی دولت ایمانم از رحمت با احساں مدے
الطاف تو شامل ہر عالم برکات ابد رضواں مدے

مولوی صاحب محمد عبدالرحیم مقیم جلاپور شریف بایں فقیر گفت کہ روزے بادشاہ صاحبزادہ محمد فضل شاہ
صاحب نبیر حضرت محبوب سجانی دوسیت در سلسلہ اردو زیادہ کردہ بحضور پرنور حضرت محبوب سجانی پیش کردم
پسند فرمودند و اجازت درج کردن در سلسلہ شریف فرمودند و آن دوسیت اینست فخر سادات زمانہ شاہ شاہان جہاں
پیشوائی چشتیاں بحر سخا کیواسطے۔ صاحب خلق محمد بادی خلق جہاں۔ شاہ غلام حیدر علی کان حیا کے
واسطے۔ در آن روز عرضہ مکہ بھوپال بذریعہ سیکم ریاست کوردائی کہ در بھوپال آمدہ بود بجائے دعا طلبی و اجازت دعا

آمدہ بود او سلسلہ اردو طلب کردہ بود و رہاں روز در سلسلہ و ختم و حضرت غریب نواز
گاہے بر زبان مبارک لفظ من کہ در ہندی ترجمہ اس میں نباشد نیاوردہ اند لکھنؤ را مہفظ مایاں و
درویشی نے تعبیر فرمودند ہرگز دل سلاں را بچ نغمہ نمودند ہرگز لا بر زبان مبارک نیامدی ہرگز سولی
را نامید کردند یہ یکساں دے سکین جہاں شاہ نام از سکنا کے شاہ پور سوال کرد اور نقد و شیرینی دہ
راضی کردند وہ کسی اور گفت کہ حضرت غریب نواز چہ آوہ گفت اس نقد و شیرینی گفت برو
ویند از زیادہ خواہند داد باز برفت و مینداخت زیادہ دادند راضی شدہ باز در راہ اورا کہو
گفت برو ویند از زیادہ خواہند داد باز مینداخت و برو دے برفت ہر چند تلاش کردند بیافتند
مگر راضی نہ شد باز برفت درویشی عرض کرد کہ مولوی محمد عبدالرحیم ساکن کرہتی استاد صاحب زادگان
باسید جہاں شاہ آشنائی دارد بگفتہ اورا رضی خواہد شد مرا طلبید و فرمودند کہ مولوی صاحب
ہما شاہ ارمانا راض شاہ برفت اورا جستجو نمودہ بیارید و راضی کنید ہر چہ خواہد بدید در طلب
زخم در مسجد حسری کہ حبیب محبوب سجانی بنا فرمودہ اند بیاتم اورا گفتم شاہ صاحب بسیار افسوس است
کہ حضرت غریب نواز بر شاہ چندیں کرم فرمایند شاہ چنان لا پرواہی ایشان بر سکینی شمار جم فرمودہ سپر شناسا
از عہدہ دو از دہ سال در انگہ شریف داشتہ اند علمے خواند و جامہ و ناں از نگہ شریف سیکرد و شاہ
را ہم ہمینہ نقد و جامہ و ظہ بقدر مناسب میداد و زچہ را چنان فرار شدہ اید بعد ملاحت بسیار
سید جہاں شاہ سائل را باز آوردیم و حضرت محبوب سجانی چوں دیدند تبسم فرمودند و نہایت خوش
شدند اورا نقد و شیرینی زیادہ از سابق دادند و آردیم دادند و خوش کردہ روانہ سازند
گاہے سائل را نامید فرمودند لکھنؤ بہ کہ راضی شدہ راضی کردند و تواج شہر و ناں شاہ
ن از ان دوستان خدا بر سر اند کہ از خلق بسیار بر سر خوار اند
و این بیت بر زبان مبارک بوزن ہجائے خود می دایم بہ نمی یوفیم از روہ اگر مولی از ما سازد ہمام
بے با کرد و سجان المد تو اصع و کہ نفسی بچہ حد رسیدہ غرض از نہ تا قدم جامع خلق محمدی بود و ناصلی اللہ
علیہ وسلم و حضرت صاحب سجادہ نشین را ہم بیک الفاظ شل خود ساعی خدا محمد علیہ السلام

تتمت

غزل نشان حضرت قبلہ عالم جلاپوری رضی اللہ عنہ کہ حیاتِ حشر محبوب سبحانی تصنیف شدہ است از محمد عبد المجید کڑیوالہ۔

ای شہنشاہ غلاماں بادشاہ دو جہاں
عالم علم لدنی واقف از اسرار حق
ہستی مومہوم را بزرگ نشان و معتبر
چشمہ فیض و کرم جاری بفضل اللہ شہدی
قبلہ ہر جاں شہدی اسے وارث تخت نبی
مشرق و مغرب جنوبی ہم شمالت جائے شد
در جلا امیت تو محوی لاجرم جلاپور
دین گشتی تو خواجہ سرچی دین ثانی صیب
عرض مطلب اینقدر دار و غریب عبد المجید۔

سرور خوبان عالم تک یہ گاہ بے کساں
ما منائے ما غریباں راہ نمائی ناقصاں
کیست و پیرائے عالم جز تو اسے عالی نشان
مستفیض از ذابت پاکت مستمند و ناتواں
میکشای آیندہ پیشیت ز اہدان و عالمان
از عرش گذشتہ داری عجب محبوبی مکان
باشرفی شد مسمی پیش ازیں بد کیلکناں
از وجودت شد مزین دین احمد بے گناں
نظر صفت بر غلاماں کردہ باشی باودان

تمام شد کتاب ایجا را القلوب تصنیف صوفی نور عالم صفا کونز پوری

بیان علیہ مبارک سیدنا و مرشدنا خواجہ خواجگان عالی شان قطب الاقطاب فرد الاقطاب حضرت خواجہ
سید غلام حیدر علی شاہ صاحب جلاپوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ از تصنیف غلام از غلامان بآگاہ۔
انسان صوفی محمد عبد المجید عفا اللہ عنہ جرائد ازہر جمع کرامی ضلع جلم علاقہ سنگوئی بادخو حقیقی مولوی
محمد عبد الرحیم صاحب اسناد صاحبزادہ عاجبان دربار دربار جلاپور شریف۔

کون ہوئے ال دیوی پر آجیاں ہسان
اس میرا میرا ثانی نیست در عالم کسے
کایاں زلفاں خوبہ گویاں بے سنت نبی
صاف متھا سو ہنیا ہمدرد از دہ شد چلی
ینن کالے ماہی دے۔ کحل باز از ابصر
ہنیاں تیروں ہی سہیاں تیز روز ہر آبدار
کے جانی سہی کافی ز ہر آلودہ شہ
سوہنے رساتے دوامی چو گل دائم گلاب
مونچہ پردہ آگے چڑھنے ڈنڈہ دریش
والاں بے یو یو چھپا بے چو د مار سہا
لکھ سوندا ہیل چیندا انوڈی چوں سبب

کون بحریم جو کہ جاوے در محل دلستان
او پاتلا فذ سو ہنا چو سرور پورستان
جس طرح سنبل رکھو در ہزار گلستان
کالے ہرٹے دوائے اچھو توس و ہم کماں
نرگس او ہردوں دکھی لیکن جوش عشق زنگناں
دیکھیاں جہت زلاون در جگر ہند نشان
اڈدے نیکی مارے جیت انساں ناتواں
دیکھ لالہ داغی ہو یا بے خون در جگر آں
دندہ ہیاں ہوتی رہیاں یاست ہج بنیان
ڈبے اونے راکھے تے نظر بد کند زیاں
یہ ٹھٹھ آجیاں تازہ سنبل پیش دان

یہ ظالم بے ترس قصائی آگے اسدے چڑھیاں
 پل میں اندر ہوئے زیادہ دوناں ہو ہو ہندا
 بادشاہ ہوں تختوں سے جنگل دیندا پھرے
 راتیں کالی جیلے اندر مڑ پھیرے ہونا
 میں پچ روہرے مول کھورے دھکا دو آگے
 تیری ریت تھلائے ظالم ساڈے نو تر دی
 کہیں جنگے اس گائے آگے ترس نہیں کر لاتی
 نادر بوجھ امید سندی جیو ندیاں ہر لمباں
 آوں جاؤں دادہ رستہ مشکل ہندا لا
 سر ہی دین سکھانا میں عاشق زوری نیند
 دل بھی دس نہیں میں میرے نہ چھو جا چلدا
 ای داؤتوں دیں بدیں بلیں پیریں سیلانی
 حالت درد میری تک کوں مایہی و بچ کو لیں
 داخل ہر شہانے لنگر نہ ہے جنگلے جانویں
 جم نہیں نورانی او بون فرحیں درد مئی ہا
 لکھنؤ میں قدم تے جم لکھیں تے لکھیں
 لے سجڑاں توں تخت عدن داخل چھوٹا کر لیا
 راج نکورت دیں دھندی تیں ہلائی دھیں
 حوراں تے فلماں ہشتی خدمت کرے تیری
 خدمت نگاران پھلیا ندا حال ہو یا دکیا را
 عرس مبارک بوجہ مجلس جیو لکھنؤ نورانی
 دو کہنی لوک ہزاراں ہوسن کوں سے گاداں
 جاگواری نام خدام سے پھر شریف سیاہ
 ہک ہک روز فراق تیریداد سدا سال بار
 میتوں در فراق تیرے دا پھلیا مول نہ بائے
 کر گولا رکھناں بند مینوں خط منظور یوالہ

نیر نہیں ابیہ صر نہ کروا کہد ابیں بچا کے
 لون لون وچ سماند اجاند رکھے کون چھپا کے
 چاہڑ ہارواں تے کھلواندا چھڑا نہیں سکا کے
 کن پڑائے مندریاں پائے ملک ملک پٹا کے
 دو بے نوں پھر سنگ راندا اول اکس روہر ماکو
 عاشق نا امید ہتھوں توڑے ہوں کھڑا کے
 بن ابیہ گرا ساڈے لگا سر پیراں تے لکھ
 مایہی دیں اے اندر کیں دار کو کاں جا کے
 مرد تیاں بن مشکل میلا اوہ ہی اوکھت یا کو
 پر بے نا منظوری ہوئے سٹن چھپاں ہنوا کے
 نہیں بہت امید سندی لیکن لمباں جلا کے
 دروندال دل تازہ ہتھوں سینے تہہ لگا کے
 شہر جلا پوڑیچ جانوس میرے پیر بنا کے
 مایہی میریدا اوہ روضہ اتول سیں نو لکے
 چھدی چھدی اندر جانویں دل مایہی ول لاو
 ردوع میں سائیں میری سجدی نہیں سر جا کو
 لکھنؤ جو وہ مبارک مینوں پوہتوں آگے آگے
 کول بھندے بھوں سائیں خوشیاں چہہ لگا کے
 توں محمود شاہی اندر مہیو کھت سما کے
 عالم اوتے ہویا نہیں انیوں چراغ بچا کے
 کون بھگشا شاہ جی اوتھے ہتھ مصلاد اے
 کمری کول غریب نواری بیڑے سد بھائے
 درد فراق تیرا ڈانٹا بار کھے کون دیا کے
 کدی تے پوچھ غریبان کو کول بات بھئی فرما کو
 کدی تے دیکھ غریب نواز ا حال میر کول آو
 بھج مجید غریب بند مینوں توڑوں سدا کر آو
 محمد عبدالمجید

شرح درو مستغاث

الذی لا یزال عالم صاحب صوفی لندہ پوری

بجد حمد نداء بن لایق صفات ادا والی
گونا گونی خلقت کیتی صورت شکل بنیالی
رب رحمان رحیم اتی دایم حی توانا
گفت گشت نور ادم پیدا ہو یا عالم سارا
دست اس کتاب نوریدے باہر حد شمار
جس سانکے اس کتاب پر پیر بقی حضور
ہر شے ٹائیں آپ الہی ظاہر حکم جلاستے
عظمت اتے جلال الہی جلوہ جود الہی
عقل مدیائے فکر دیوانہ دور ہوئی درباروں
پام پھریں طاقت نہیں جو دیکھے اس رو

نعت سرور کائنات صلعم
ہو یا سبب سدور جہان جس نور اریا
ہر شے عجز ہوئی ایستے کوئی امت پناوے
پر صدیق غرتے عثمان علی نیاتے چارے
ہو جو تابع دارا و ہناندے سجدت نون کائنات
ہوئی کتاب تمام نہ آہی عمر ہوئی اس یو
مست شراب خلق نون کر کے رب مال اصل سے
شان نزول نہ اسد الکھیا کسے حقیقت دانے
نام مصنف شان نزول جوں وایت یانی

نعت سرور کائنات صلعم

روایت صاحبزادہ محمد امین نمبر ۱۰۰
خواجہ شمس العارفین

روایت صاحبزادہ محمد امین نمبر ۱۰۰
خواجہ شمس العارفین

صاحبزادہ ہے محمد نام امین سدا سے
 سینا ہی میں باپ اپنے تئیں صاحب سند عالی
 نیکڑن سند جو والد میرے خواجہ پیر سیالوں
 کہندی سند بھاناں میں ہیں آہیں بہت گیری
 ایہ درود ہے جیڑا نامی مستغاث سدا سے
 سفر لڑائی دے کھوا سے حضرت نبی سدا سے
 قصہ کرن جمیل مانی دی گم ہوئی بکجائی
 لشکر جاتا حضرت عائشہ بیٹھی وچہ کجا سے
 کوچ کیتا سے لشکر انہوں مانی رہی بکجا مال
 غل چا منافق اوٹھے ہمت دین مانی نوں
 قصہ افک مائیڈا اوہناں کہیا زبانی سارا
 جیون پر غم ہو یا سو مانی روندیان گریہ زاری
 ایہ محل ہو یا ہی اسدا جانی اس سببوں

نال مانت داری مینوں ایہ مذکور سنا
 نام محمد دین جہاندا بیٹا پیر سیالوں
 غوث خلایق والی ملکاں فائق سببوں
 لکھ کتاباں تئیں ہن فائق ہوئی روایت
 ہے مصنف اسدی مانی عائشہ نام رکھا
 مانی سی ہمراہ نبی سے ہی اصحاب پیار
 دیرنگی سے نوڈیاں اس لشکر رخصت
 لہ کجا واپس ایہ پر پردہ کون اوٹھا
 اک صحابی چا ہر شتر پاندی پیرا گامار
 نال صحابی اک کچلے چل دیاں دیکھ مانی نوں
 جیون بنیاد ہو یا سے اس پر حضرت نبی سدا
 جیون پر بعد خوشی دی مانی ایہ فریاد پکار
 ظاہر ہو یا درود مانی تئیں جو ہو یا سدا

روایت حضرت مشد و مولانا حضرت محبوب سیالوی مسند آرا جلال

ہمدینہ حضرت مشد میرے جو شہباز ولیاں
 حضرت پیر جلال پوری جو مظہرات الہی
 روایا فوج روشن ہوئے وانگوں درستی
 بیٹھے سن وچہ مجلس دے اوہ رونق بخش جانوں
 مستغاث درود جو ہو یا بہت بنی منظوری
 کون مصنف اسدا حضرت بوئے پاک بانوں
 پاک محمد سرور عالم سفر گئے کھوا سے
 اس سفر جان دے اپنے لئے واقع افک ہوئی

پاک محمد سرور جیونکر دینت سبب نبیا
 شمع نورانی نجم ہدایت دور کرے گرا
 خواجہ پیر سیالوں پایا رتبہ سنان
 عرض کستی میں ہو بنیاں پردیان دیکھ خوش
 جس پڑیا ایہ خالص نیتوں ہو یا خالص
 مانی عائشہ ہی مصنف کہندی پیر سیالوں
 مانی عائشہ نال نبی سے آہی سے اوہ
 ہو یا درود مانی تئیں ظاہر کر فریاد

پکی سندن جان میں بہن استھیں کسے بیانوں
جیوں جیوں گزریا پاک محمد سرور نبی سہارا
نظم کہتے ہیں دیکھد ماسج اہیہ حکایت ساری
سند کپڑے کے اس قصہ تہیں شان نزول بتائی

یہ تصدیق ہو یا جان میںوں موقع پاک بانوں
نقصہ اس سفر و جدی نظم کیتا میں سارا
بیر کتابوں دیکھد روایت جیونکر و چہ بخاری
نسخہ درود زبان پنجابی اگے میں بنائی

در بیان سفر غزوہ بنی مصطلق

قوم بنی مصطلق دی جو چاہند کی ہیں لڑائی
نال بنی نے جنگ کرن لون کٹھے ہون مقابل
جنگ رئیسینج نام اسدا بہی و چہ روایت آیا
مال اتنے اولاد اوہنا ندی استھیں تازی نشوں
خبر لیا ہے سچی جیونکر واقعہ و چہ حکایت
کسے بہانے کفر فریبوں بہیت اوہنا گدگاہیں
نال محمد جنگ کروتان میں ہی کراں حمایت
دیا قوم جو بیشک ہاں اسیر و پر جنگ مادہ
اس بہانے نکلیا اوہنوں کر کے سخن سچاوان
پاک محمد شکر لیکر کہتے چائی تیاری
چہنڈا قوم مہاجر دا خود ستھ علی بکڑا
یار نبیدا غار جوتا نال بنی سرور سے
دتا آما پاک نبی نے واہ لشکرے سائیں
اندرا س لشکرے تریتی گہوئے قوم مہاجر
قوم منافق جمع غنیمت نال توئے بسیاری
لشکر سندی خبر تمامی اوہنیں چاہیو پوسنے
ہی تنہیہ عمر نے اوہنا نون کینا چاہا قبالی

نہیں سال میںے اندر خبر نبی لون آئی
مارث نام رئیس و نہاندے سنے عربیا نکل
حضرت شیخ محدث دہلی و چہ ماسج لیا یا
نام رئیسینج پانیدا جو قوم خزاعہ پیون
صحابی نام بریدہ بھیجیا طرث جماعت
محمد سرور عالم اذن دتا او ستائیں
بازریدہ حامی ہو کے آکیوس نال جماعت
نور عظیم بریدے تائیں جو کچھ اما ارادہ
ہے بریدہ اذن دیوتاں قوم اپنی لے آوا
رض کہتے اس حضرت آگے حال حقیقت ساری
یہ جو بیتا حارثہ دا اوہ اپنی جاگہ بٹھایا
س روایت اندر آیا ہتھہ صدیق اکبر سے
چہنڈا قوم انصاران سعد عبادہ تائیں
کے سب لشکرے چلنا ہونے عمر مقرر
ایسے نہوئے نال انصاران جبر کران سواری
جاسوس کفار ناہ اس راہوں پکر لپوسے
مگر ہوا کہ لڑائوں میں کچھ خبر نہ بھالی

پاک محمد سرور عالم و تانا اذن عمر نون
 خبر ہوئی اس رشت تانی جو سردار کفاریاں
 رعیت دل قوم اوسدیکہ مائے اسیران میں
 کوئی نہ رہا باقی اسپر کک جو آئی باہروں
 کہوہ مرز کسبج اوپر حضرت ڈیرا چاقو ماروں
 کر ترتیب کفاریاں لشکر وچہ میدان لیا
 دتا حکم عمر نون حضرت کرو بلند و ایزد
 جان اتی اموال تہ ماٹہ نہ ہوسن چہ حفا
 نگہ کیتا لشکر نے پرنال خدا دی یاری
 پہنچ پئے کفاریاں تائیں کٹھے دس حرامی
 لئے مال اسباب نہ اندکی بہتے اہل اسلاماں
 کہنداشیخ جو ابن عمر نہیں ظاہر کرے بخاری
 پانی پیندے پکڑے سب اہل مونس و نہاد
 کہندے بعد لڑائیوں یا قوم وچوں اگ جنا
 آکھے دیکھے مرد تیرے مال سفید پوشاگان
 دیکھے ہن اسوار جو آئے وچہ شکر اسلامی

چہک تلوار عمر نے جلدی نسل کیتا کہ لڑوں
 لشکر آنداپاک محمد جو سردار داران
 شمشیر ہو جو چھوٹے سن اپنی اپنی جانیں
 ایسے قوم نہ اپنی نعلی حارث ابن ظہاروں
 جس سفو وچہ مائی عارثہ ام سلمہ ہی لیاوں
 اس طرفوں ہی سب صحابی صفایں
 کل نام محمد پڑ لو دین کرو سب تازہ
 کافر کلیوں شکر ہوئی آئی وچہ ہلاکت
 پکڑیا کافر جہنڈیوالہ قتل کیتا یکبارہ
 قید کیتے سب باقی جیڑے عورت مردہوں
 اک شہید ہوا اس طرفوں جندہ نیک بھاماں
 وقت بخیری لئے حضرت کافر نال بخاری
 قاتل قتل کیتے باقی برے پکڑیا نہ
 کھڑے پڑ کر مسلم ہو یا سیدیں بچلا تہند
 گہوٹے اہل حق سچے اوہنا ندے حلین مثل براقا
 دیکھے نہیں جو مثل و نہاد ہی اندر غم تباہی

در بیان اک المومنین جویریہ اسلام آوردن و نکاح کردن حضرت

مائی جویریہ حرم نبی سے بھی حارث آہی
 مال اسباب جوئے لشکر چاقو تقسیم کران
 مائی عارثہ نے جو حفت فارغ ہو تقسیموں
 اچن چیت جویریہ بھی حارث آئی حاضر
 صاحب حسن مال نورانی بارہ حد بیانوں

وچہ اسیران قید ہوئی سی اودہ ہی نال تباہی
 قیدی عورت مرد جو آئے تو لیا لواٹھ نڈان
 نال میرے سن شیش کہوہ پر رحمت ہوس کرینو
 سمٹھ بہت زبان سلونی کیجو گران میں ظاہر
 جاکر لے دیکھنے دوائے تکیا بکی جہاں

شاید ویکھنی سرور ہی ہوسن اسپر مال
 ہوئی اوہ جو کئی مینوں بات سچی اند غیبوں
 یا نبی اللہ سلم ہاں میں کر یوست بیزاری
 بیٹا ہاں میں عارث سندی جو سردار قبیلہ
 ثابت بیٹے قلیں دے حصے جو اصحابی تیرا
 سکھان میں سید نبیا پاری توں فرمائیں
 ہی گریہاں میں ہتر تھیں عمل جو خواہشیں
 پاک محمد سرور اکھن گران نکاح میں مینوں
 کر ادا جو پرہ تائیں وچہ نکاح کیتوئے
 قیدی سکھ خرم نبیدے کرو اتنا داتہاں
 وچہ لڑائی آنے سن جو تھ شکر سلامی
 برکت خیروں بزرگ زیادہ ہو چور یہ جیسی
 مانی چور یہ خواہی تھی سی دی کسے نہ گے
 جہولی میری وچہ پیار کدے لکھیا نہ بانی
 بدل دنیا سی حضرت اسنوں تا ایہ نام دہراو
 توئے نام سیدرا چنگا ہوئے وچہ بلاون

غیرت پی دیوچہ مینوں اوسد کیکھ شامل
 وچہ نکاح لیاون اسنوں پاک سمجھکے عیبوں
 آئی جو میر حضرت لگے سخن کرے یکپاری
 اشہد کلمہ پھر کر آکھے پکڑان تساں کسبلہ
 قید ہوئی میں تھ شکر دے جان اس بابا گمیرا
 اوہ منکد اس قیمت میں ہمیں جہد طاقت ناہیں
 حضرت کہن ادا کریساں قیمت کلی تیری
 کہے جو یہ یا نبی اللہ بہتر کیکھ مینوں
 ثابت سید حضرت صاحب مال ادا کیتوئے
 خیر ہوئی اصحاباں میں پھر کھندے لائق تارک
 ہک سو فٹے تھیں وچہ تھیں جو آزاد تھامی
 مانی عائشہ کہہ ندی ہی میں ہے عورت ایسی
 کرن رویت حضرت صاحب جی پو پوچی آہے
 نکاح ہو یا حرف ہدیوں سو مینا جن نورانی
 نام محمد پڑہ سی جو شیکوکار کہا ہے
 عادت پاک نبیدی آہی ناماں نوٹ لاوت

فتنہ بر خاستن در مہاجرین والنساء

اک نوکر نصار انداسے دو جا قوم مساجر
 اس کے اپنے پیار چہ ہی دوست زور نکایا
 اس طبع نصار اندیوں اوہ فریاد اصوات
 توہ مہاجر اس بندے میں غریب مافی چاہی

انہیں یہ بویا کہ چھپاؤ اور مردانہ کبر ہیر
 نوکے پائے جو وہ یہ دواں بونہ بمرایا
 نوکے مہاجر داسی مکہ سے
 پس شکر چھپاؤ و دواں نوکے پائے

کتابی کروٹ و منافق در شان حضرت محمد

صلح ہوئی جان بخش دتا اس حق اپنا سب ان
 نام اوسدا عبداللہ سی جان خبر ہوئی مجھ کو
 قوم منافق گرد جو اوسدے مجلس اندر آئی
 اسان اپنانوں قوت دتی مارن فیہ اسانوں
 اوہ ملعون منافق جان پر کہند ابات فضولی
 آکھے چہ طرف مینے پرسان واکل ٹھاکے
 یعنی میں ہاں عزت والہ کہے ذلیل بنیوں
 زید جو بیارقم واسے اوہ اصحاب انصاری

ایسراک منافق جو بن ابی وجہ انصاراں
 رگاں ہونڈاٹے کفر نفاقوں دشمن نال رسوے
 کہے اپنانوں قدرت جو کجہ قوم مہاجر بائی
 کتیا پالیا اپنا آپوں کہا وں تہا یا جانوں
 جو سردار منافقانہ ابن ابی ابن سلولی
 باہر کڈھ سی عزت والہ ذلت والے عباکے
 ایسے عزت سہ اسانوں ذلت قوم نئی لون
 سدا ہی ایسے کلاماں لاف جو اسنے ماری

نقل کردن زید بن رقم انصاری قول منافق را پیش از حضرت صلح

نقل کیتا انج کچہ سنیا خدمت وچہ نبی دے
 ہو را صحاب نبی دے آئے مجلس اندر حاضر
 پاک محمد اکہن اوسنوں شاید پھولا ہو ویں
 فاش ہوئی ہر شکر اندر بات منافق والی
 چو ٹھ بد ہا توں وپر سید بڑی ہی چلی تیری
 رکھان میں اسید خدا پر اس مقدسے اندر
 عمر کیا پر چھوڑ حضرت لو ان میں اسدیاں
 کہن نبی جے قتل کراں میں کہن بندے ختنے
 حکم کیتا پر حضرت انہوں خلقت کوچ کران
 مقصد پاک نبید آما بندے قوم میری دے
 کہے اسید ضمیر نبیا پیش کسے آیا جلدی
 پاک محمد اکہن اوسنوں خبر نہ بلو بھی تینوں
 کہے اسید نبی جہ ہونڈاٹے غارت کر دیا

حاضر سن صدیق عمر ہی بزرگ بار نبی دے
 زید جو بات کہی سے اوتھے سنی ناہیں سرور
 زید کرے پھر قسم اوتھائیں توں نقصیران تہو ویں
 ٹولی اک انصار اندی نے زید کیتا بد حالی
 زید کہے پھر قسم خدا دی بات سچی ہی میری
 وحی کیسی آپ الہی طرف محمد سرور
 اس پلید منافق دی میں گردن ایتھے ماراں
 کٹھے پاک محمد نے خود آپ اصحابی اپنے
 گرمی سخت ہو اوچہ ایسے حکم نبی فرما وں
 غرض نکرن منافقان اندر جو کجہ اپنان عقیدے
 اس گرمی وچہ کوچ کراؤ خبر دسو کجہ گلدی
 صاحب تیرے عبداللہ نے کیگیہ اکبیا مینوں
 شہر بنیوں سرخس تاں زلت لایں کسوں

پھر کہے اوہ کرو مدارا اوسدینال رفاقت
 قوم آہی اتفاقی اسپر اس سردار بناون
 طاقت گئی نے حاسد ہو یا کرے ہیودہ گوئی
 سخن تیری سب پہونچی حضرت عذر کریں قرار
 شان تیرلوچہ نازل ہو سی ایہ قرآن گواہی
 زید کہیا سچ کھنیا تہمت لاوے مینوں
 تنگدالتے مول میں ہو یا زید کہے انصار
 پاک محمد سدا مینوں دیون آپ بشارت
 آیا وہی نبی مے تائیں زید ہو یا پھر سچا
 بات سچاویں ظاہر ہوئی سچناں ہوئی تسلا

یا بشی اللہ تین تہیں لگے اوسنوں تاج و است
 رفیع حکومت ہوئی اوسدی ہو یا ہی تیرا آون
 کہن انصار منافق لون ہن فاش تیری گل مولی
 بنیتاں چو ٹھہریں ہرگز قسم کریں انکار
 آکر اوس منافق نے پرچوٹی قسم اٹھائی
 نہیں میں بولے سخن اچھے زید کہے جو تینوں
 سورت کل منافق نوالی نازل کیتی باری
 صدق تیرا تے چو ٹھہ منافق ظاہر ہوئی عبارت
 سچ گواہی ربدی کیتا اوہ منافق کج
 مٹے آیت مے میں لکھاں حکم جو کیتا اللہ

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ عَنْ أَكْثَرِهَا مُنَافِقًا كَذَلَّ وَلَئِنَّ الْعَزَّةَ
 وَلِوَسْوَلِهِ وَلِوَمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ

خارج کرسی عزت والا سب لیل تہکا کے
 عزت ہی پر ایہ منافق اپنے عقلوں ملے

کہندے جبکہ پھر مان سین طرف مینے آکے
 اللہ اتے رسول خدا نول تے جو مومن سارے

تا اوہ حضرت اگے جا کے استغفار کر لے
 آیت دوجی اس معنی وچ چھپتی آہ الہی

گیا عبادہ عبد اللہ لون نال تنبیہ و تہا
 گردن پیری اپنے دل سے باطن چھپا بی

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّسُوا وُجُوهَهُمْ وَهُمْ لَا يَصُدُّو
 وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ

بیٹا مسلم اتی سواحد منحصر یہ درگاہ سی
 راکارستہ مل کہاوتا باب جو اوسدا انتہا
 بکڑتا بہ کھوڑا اوسدا اندر شہر خبا تو ان
 یا جسوقت نبی فرماون آوان دیر بیہ بینے
 خوار جہاں تیر جہیا ہرگز ہو یا نوالی

کرن روایت عبد اللہ بن ابی منافق داسی
 وادی وچ عقیق دے پیر کرتا جسم آیا
 چاہندہ اتی میں وڑن مہینے اسپر اڑکے واکوں
 قسم خدا دی وڑن مذلیاں تینوں چھپے
 یا کہیں توں عزت اوسدن لیت مینوں ہوئی

مزدون
 بچہ ہر
 بازدون
 ہر

جو کوئی دیکھے حال دونا نذا کرن فحجب ہٹے
چمڑیا لڑکا دیکھیا حضرت داگ پر دی ہوئے
باپ کہے میں خوار ہو یا وجہ لڑکیاں تے نساوا
حکم کیتا پر حضرت صناد لڑکے جو ٹر پڈر نوں

اچرے نوں آر حضرت صناد و سجا فی پر ہتے
وٹن لڑکا دیکھیا چمڑیا لڑکا ہی ہوئے
منع کرے پڑکا لڑکا لڑکا آکے نول جاوا
گیا منافق عبد اللہ سی لڑکا جو ٹر پڈر نوں

وزیدان باوصہ صر و خوف فتادان سیابہ غارت تینہ و تیراوان شہت معلوم درک منافق

جنگ نبی مصطفیٰ پر تے کول شینے آئے
پاک محمد سرور اکہن ہرگز ورنہ یار و
ہر گوشے ہر گوشے اندر ملک کہوتے قائم
ایسہ راج و مارے ہو یا اگر منافق بہارا
پشت منافق دی جان بھی غم نہیں لگا مارت
شیخ کہے جو لفظ حدیثوں اسطر میں پایا
چھلی داتے بیجا دشمن غارت کیے مدینے

چکار چھپا سخت جو جانن شاید دشمن تھپے
شہر مدینہ امن خدا و چہ نسین یقین نہ مار و
نال حراست ہوئے محافظاتے موکل ایم
دوست سی عبد اللہ داود ابن زفافہ یارا
دوست بہت آہو جو اپنے اکہ و جگرہ وارال
معلم نہیں جو گورن لکھا پارا ہم دیو چہ آیا
پا ایس داؤں موت منافق کہے ہر مریضے

در بیان نزول حکم تیمم

سفر لڑائی اندر حضرت کذ سے روز اٹھائی
دو ماں بھیجا نوچہ حدیث جو عائشہ تہیں آئے
ذکر حدیث تیمم دا پیر مائی آکھ سنا یا
نازل ہو یا حکم تیمم اندر اس سفر سے
وجہ روز سے احباب کہے جی جانود جی واد
قریب مدینے اندر پونے چل کر آئے منزل
گردن بند مائی عائشہ و اکہن سیل جو آئی
ٹہرے حضرت اوسجا اندر لیجھے کیرین حائل
نوت نماز فجر دی ہوئی کہندے ابو بلال نوں

آیت حکم تیمم والی اسوچہ نازل آئی
کہے جو نال نبی سرور سے بعضے سفر میں تھائے
وچہ سواہب فتح الباری وچہ مہتدے یا
سبقت کیتے بعضیاں اسپر کے نال فورے
اس سفر وچہ یاغیر استھیں ظاہر ہوئی لاچار کی
ڈیرا کیتا اس مکانے نام جو ایس اصمد
گم ہوئی سی اوسجا فی وجہ حسرت ہوں نہ راہی
پانی ناسی اوسجا گوجہ کسبھی آئے رل مل
نہایتی بندیت بن لیتے سب لشکروں

لشکر میں
ام المومنین
عائشہ

تبدی و چہ بلالی پاتھے ایصدتی نبیدے
 تھے آپے پاک محمد سر رکھ اسدی چوہ لی
 خالی جاگہ صدیقہ دی تے ہتھو دی ضرر بگاڑ
 نان ہوئے جو خوابوں حضرت پاؤں بے آرامی
 وقت فخر دا ہو یا ظاہر اسد کرم کما یا
 کہے اسد حقیر او تھائی تھن برکات ساڈے
 مائی آئے شتر او تھان جان پیر پی جاؤں
 حکم شرعہ سو کما کرناں رب ہو یا منظوری
 ایسے سال قضیہ دو جا ظاہر ہو یا خبر تھیں
 معنے وچہ افکے کمنہ دوڈا چوٹھ اٹھانا
 قصہ افک مائی عائشہ واجب غماندی کمائی
 شیخ کے جو وچہ بخاری بہت جگہ وچہ آیا
 کوئی خلاف تے نہ بار اسوچہ و تھامور کتابوں
 باری منگ خدا تھیں لکھی میں ایہ سب حکایت
 عائشہ تھیں پیر کرن روایت پاک محمد سر
 قرعہ نام اسٹے سن عادت اونماں آہی

ٹور کر آئے کول صدیقہ خاصے یار نبیدر
 نال تنبیہ صدیقہ تائییں سخت کیتی سی بولی
 نہیں مجال جو عائشہ اوستھیں ذرا وجود ملاون
 فخر ہوئی تال پانی نہیں جو وضو کرن تھامی
 پیری نماز تہیم سیتی حکم تہیم آ پام
 پہلی برکت آل صدیقیوں نہیں ایہ اوپر ساڈے
 گردن بند میرا سی لدھا حکمت ہوئی اللہوں
 تنگی دیکھ مسلمان دی اندر وقت نہ وری
 واقع افک ہوئی سی مائی عائشہ اس سفر تھیں
 جھٹے کمنہ افک جو ہوند اکوئی بتمان لگانا
 غصہ خون جگر وچہ پٹے بہ کر چا پانی
 قصہ افک مائی میں لکھا چہ صحیح جو یا یا
 دین کیتا جو نظری آیا ہتھ اسدے بابوں
 عروہ اتے جماعت ہوندوں زمری کردار تھیں
 سفر تیاری کردے سن جان کسی رانی اندر
 جس بی بی سے نال پڑے ہمدی وہ ہمدی

قرعہ افتادہ بنام عائشہ و ہمراہ شدن و کفایت صلعم

قرعہ سیٹھا پاک نبی جان بنگ تربیت تھاون
 واقعہ اس سفر دا ہو یا پچھے حکم حب ابوں
 وچہ کجاوے رکمن مینوں فیر کجاوا چاوان
 سفر کیتا میں تھان پیر فاع ہو کر سول الہی
 ہر ملام کیتے اونہوں کوچ کزدار تھیں

نام پیر کے آیا تھو مینوں ال ایہا دن
 نازل آہی تھو کرانی آیت پاک بنا بوں
 پیرے اندر ساں میں بیٹھی جاون باہمان
 جنگوں پر تے کول پوتھان یہی راہی
 حاجت تنفا کرن میں تھلی دگر کسی اجا نہیں

اگر پونچے منزل اندرون دوپہر من مہیا
عبداللہ بن ابی منافق ہو جو بیٹھے آہستہ
چوٹھ آتے بتان اٹھا کر کرن زبا ندرازی
سی سردار جو تو مے دا اوہ اندر انک ساون
مڑ مڑ کرن بیان اس آگے چوٹھ اٹھا دنوالے
عجب ہو یا جو مسلم کتنے ہوئے شریک انک مے
سطح آتے مشالہ بٹا اوہ اثاثہ د اسی
ہو جو عمدہ جھش سی بی بیہین مائی نربدی
بعضے ہو جو نام اونہ اندے نہیں کوریا نول
ان الذین جاؤ بالانک عصبہ خبر قرآن ساوی

اچن چتی گذر اسٹا اہل نشاقوں ہو یا
منہر نگاہ انہ اندی وچوں اسیں جو گزسے ہے
ہو یا ہلاک سمیت اس تو مے اوہ عبداللہ پانزی
شائع کرن کلام انک مے آگے اسدے آون
سنے او تے خوش ہو کر اگوں ہو و دہکے نالے
ڈوبے اس گردا بے اندر مال قضائی حقدی
بہیں موسیری ابو بکر دی نام اثاثہ خاصی
ہی حستان جو کیتی اتناں آہی بات کذب مے
عروم کے جو بہتے سن جواں آئی خبر قرآنوں
دس بندیاں تھیں چیلیاں توری عصبین جواوی

در بیان بیماری حالتہ و پیری و مازبے التفاتی حضرت صلعم

مائی عالشیہ کے مدینہ جان میں پونچی آہی
شائع ہو یا سخن انک داندے وچہ فکر مے
پاک مزاج نبی سرور دی اندر اس بیماری
ہوئی حیران میں اس سببوں خبر نہیں کسباتوں
یا راساڈا مال اسٹوے جو نکرا ہا نہ رہا
کھوچہ آکے عادت موجب چاؤ سلام بولاون
کھنری ٹٹے بیار ساڈا اکس روایت آیا
رہ گل کیکے پہ جادون پرکول دیرے ہندے
بے پرواہی تھ تو الی کیتا حال تباہی
لمی ہوئی بیماری تال پر اک راہیں وچہ جانی
یعنی اس جاؤ جو جادون کوک مدینے شہری

ہوئی بیمار مینا پورا قصیوں خبر نہ آہی
قول جو سندے اہل انک داہر سر جالی کرکے
جانا میں متغیر ہے جو کر دے ناں غمخواری
چت اڈٹا یا پاک نبی نے پوچھدے ہنس لاتوں
چن میرا ہن دسا ناہیں لطف کرنیاد صیا
کس شکلے اوہ غوریت ہے ایہ لفظ زبان الاون
ایسے قدر نبی سن پوچھدے ہو نہ لفظ لایا
ہوئی شکستہ حال میں آہیں کہوں نہ اتھے ہندے
حال حقیقت اس تھ دی مینوں خبر نہ آئی
بہر نکل مال میرے ہی کھج سند می مائی
حاجت قضا کرن جویں جادون رسم بدی ٹھکی

خانیان اندر آسپاں نہیں حاجت و نیاز جان
گھر پر تہی جان مائی مسلح حاجت بعد قضاؤں
کے ہانگ ہوئے اوہ مسلح ہونڈے پر ڈوٹے
گالیں یوں ہوں جوی بدر لڑائی اندر

باہر جانا حاجت نوں پیر راتیں میں شروال
چلیا پیر گھمپوں اسدا ٹٹھی نال پر جاؤں
اکیاں میں کیوں سخن برابہ مائی سخت چلاؤ
یاسی اوہ ہاجر الہلیاں وچوں خبر مقرر

آگاہ شدن عالم عاشقہ از قصہ اہل افک

مائی کہے جو ہنس سینا توں اینا داں ایاتی
خبر دی اسل ہل افک تہیں جیو نکر واقع ہوئی
اکس شایت اندر آیا عاشقہ کہے زبانوں
ہٹھی سال میں ابجا اندر ہو ہوش گئی سا
کہن یوں خدا کس ڈوے ہو ہمارت ساڈا
پاپوئے گھر جاواں میں پر مقصد میرا یہی سی
ازاں دتا پھر حضرت مینوں مائی کول ہلئی
مانے کہے جو آسان پیر میں غم نہ کہا دیں دیکھ
قسم خدا دی عورت سوہنی صورت میر توالی
ہی ہون اس بھیاں سوں ہور سداں وافر
ہرگز بھی نہوی عورت سوہنی اس بھناؤں
جائتا میں شہیق جو قصہ بندیاں ہے پکھایا
غالب ہوئی زاری مینوں ساری تہیں رونی
خواجگے خواب ہوئے میں کم میرا سی ونا
پاپ میرا تران جو پڑا گروچہ دو جے آہا
دی تسکین کہو ہر مینوں عاشقہ گریں صوری
مائی کہے جو اکثر حضرت رہندے وچہ جرنی

کیکچہ اکھیا مسلح تینوں کیتی اس کمانی
مرض اندر پیر میں دوجی ہن مینوں وار ہوئی
دہواں دوڑیا سر میرے وچہ باہر ہوش پاؤں
ہوش آئی جان میں پیر اتوں گروچہ اپی شہان
اذن دیو یا حضرت مینوں کراں میں یہ تقاض
کیوں ٹوکر اں اس گلدی افک جو فاش ہوئی
مائی خبر دیکھیں اس گلوں جو کچھ کہے اوکائی
ایہیو جیسے سخن سرے پر جتے جلدے ہتے
مرد جو اسوں دست کہے قہ ہو وداں عالی
ہتے سخن بیاون استے غالب آون اد پر
مائی جان یہ سخن سنا یا زاری ودمی بیاؤں
باب میرے پیغمبر دے کنوچہ ہو سی آیا
صبح ہوئی پیر اکھیں ہی چلینوں بند ہوئی
آنسو کمن جو روز تہاں چلینوں نہیں کھلونا
زاری میری سکراو ہکی آہیں وندا آہا
تاں کہ حکم کرے پیر اند کیکچہ اس منطوری
راہ پایا جان دل حضرت دی میری اس غلامی

دیکھ خرابی حال میرے دی گھر وچ نہال ملولی
 طلب کیا پھر پاک بنی نے حضرت شاہ علیہ السلام
 پوچھیں حال انہاں تھیں میراں کوئی عقدہ کہیں
 پاکی اہل تیر یو چہ حضرت جو کچھ دانش میری
 کہے اسامہ یا نبی اللہ باجہ نیکوئی مینوں
 حضرت شاہ علی پھر روئے میں بھی اکھ سناواں
 پھر کہیوں نے پوچھو حضرت بہت ہریرہ کوہوں
 پاک محمد سرور عالم سد ہریرہ تائیں۔
 کہے ہریرہ حضرت نول ہر قسم خداوی کھائے
 دیکھیں نہ ہرگز حضرت عائشہ پچ کو حالوں
 غافل ہو کر اہل سو و صبح ہوئے تان آئے
 تنگ کے جو چہ بخاری ایہ مذکور کیا یا
 ایہ بھنے عالم سیروں قصہ ہو سنا دن
 کون صلح ہر نہال انہاں نہ دیں جواب نبیوں
 کسدا عمر نیا تھی ہندی بدن نہ تیرے
 پاک الہی بدن نساڈا اوستہیں جدوں کہایا
 حضرت عثمان کہن لگے ہر سایہ پاک تساڈا
 ناں ہو وچوز میں بخش پر آئے کہے راہوں
 کیوں نگاہ نہ کسی اللہ حرم تساڈے تائیں
 کہن علی جان رواں کہیا آپ الہی صبیوں
 خبر تسان کتی رب نے جوئی لاہی پیروں
 خاطر جمع کو یا حضرت یہ حقیقت حالوں
 پاک محمد سرور و شکر سخن تان یاراں

ہندی سن جو دیر ہوئی سی وحی نکرے نزولی
 بیٹا زید اسامہ جوسی سدن اس ولی نول
 کرے اشارت حضرت نول جان گکا اسامہ بلوں
 یا جو دلو چہ میرے حضرت ہوئی محبت تیری
 حرم تیر یو چہ ہو: از معلم غم پیان کے تینوں
 عائشہ باجوں رب نودتیاں بہتیاں ہوناواں
 خدمت عائشہ وچہ جو رسدی واقف حالوں توہوں
 پوچھیں تینوں عائشہ اندر پیا شک کراہیں
 جسے بھیجا سچ نبی جو سچے قول تباوے
 باجہ استہین جو لڑکی ہے یہ جوئی عمر دں نول
 نان خمیر بکاواں جو میں کھائے تو حل حلوے
 علی اسامہ تے ہریرہ ایہ جواب بتایا
 عمر خطاب تے عثمان تائیں حضرت ہر بلا دن
 ہی وچہ ذکر موافق انہاں لیا دن شاہ علیہ السلام
 ناں بخاست ہیر آوہ ہوں جو اسد دیکھیرے
 کیوں نگاہ نہ کسی اوستہیں جو آوہ آبا
 یو نہا نہیں میں سے اوتے نظروں کو دوراواں
 رکھو نگاہ لیا جد سایہ ہو یا سکم انوں
 ہر دیوں ہر عیبوں ظاہر کہیا انہاں
 نعل پید نائے اندر پیتاں ہو سہ کمنوں
 امرا فک اکبوں پوشیدہ ہوئے زیروں دں
 کہلے خبر تسانوں ساری ہر کہ قیلوین نول
 مسجد جا کر خطبہ پڑھے کون ہوئے وچہ یاراں

حضرت شاہ علیہ السلام
 سے بہت محبت تھی

حضرت شاہ علیہ السلام
 سے بہت محبت تھی

بدلیوے منافق کو لوں یاری نال کرمدی
 کس نبی جو کون ہووے جو نصرت یار منوں
 قسم خدا دی اہل اپنے وچہ باہجہ نیکوئی ذرہ
 بھی جو ذکر کیتاے مردوں نہیں جاتا میں سہیں
 ہمت دین منافق حسینوں صفوان ابن معطل
 اونے فہم و عقل جو رکھدے نال چو نہاں ساو
 مگر منافق آہا اندراوڑک حد نفاقوں
 عجب نہیں اس جہنم نہیں جس بکڑ نفاق یاسی
 اگر تہدین منافق فوں جان حضرت سہرا بلاون
 ایشیا سعد سو اوس قبیلہوں ابن سہاذ کساو
 ہوندا ایہ منافق جے وچہ اوس قبیلے اساو
 ہے جد وچہ قبیلے خریج امر کرو تاں جاواں
 چہ ایشیا سی سعد عبادہ افسر خریج جیاندہ
 اچھا اسید خضیر کہے جو سعد معاذ وں بہائی
 ہو یوں منافق آپ جو بولیں سخن منافق فوں
 واقع جنگ ہو یا پیرانہ راوٹان خرب جیاندہ
 مدہ قدیمی جنگ اتنا ذرا واقع آہا ہمیشہ
 پاک نبی نے بھی اہموقعہ اندر کہاں ہٹا کو
 مائی عائشہ کہے جو اندر خانے باپ میں ہی
 بہت بے طاقت ہو کر کیتا ایہ گمان میں بوجہ
 دور تہیں کہے ہاڑی گزری اس روے
 ماہو کھیر کول میرسن کردی ساں میں یاری
 نوت سی انصار انوچوں دست مینوں رکھدی

دما سخت ایذا جس مینوں اندر شان حردی
 عبداللہ بن ابی منافق اوپر دیو مینوں
 ہو یا نہ علم مینوں ہرگز ہوئی خبر مقررہ
 خیر نیکوئی باہجہ خدا کہ رحمت ہوس رہیں
 کیونکر تممت ناک ہووے اوہ بندہ عابد قائل
 کبیر اوہم گنجائش رکھے اسجاو وچہ جاوے
 مار یا راہ اسدینوں شیطان حسد نفاقوں
 عجب حال تے مسطح کیوں وچہ خط جنوں پایو
 آہا قبیلے خریج وچوں تیج جیوں فرماون
 یاری دیاں میں نبیا بدلہ لوں تباہے
 گردن مار کریندا اسد سارے شہر دوراؤ
 جاری کر کے حکم تہاڈا عمل بجایاواں
 آکے سعد معاذ اتوں ایہ چھوٹھا قول بیاندا
 سعد عبادہ نوں پھر بولے کیوں ایہ چھوٹھ کماہی
 چھکڑا کر میں منافق طرفوں شرم نہ آدی گاوں
 بغض قدیمی گرم کیتا پھر شیطاں وچہ گاندہ
 پاک نبی جان گئے مدینے صلح کیتو نے پیشہ
 جنگ کرن تھیں سخت کرن تھیں سارے پپ کرکے
 سوڈی ساں ایہ گلاں سنکر متی نال نیہا ہی
 جگر میرا میں ہیشی بیشک میں زاری تھیں بوجہ
 باہجہ بخوابی گریہ مینوں کار نہ آہی موے
 اوہ بھی روندے آہے بتے نال میری غمخواری
 آئی کول میری اوہ بھی زاری اندر کھیدی

ایسے حال جو ہے ایسے دندے کر لاندے
بیٹھے پاک محمد سرور پوچھن حال بیماراں
اک مینا گزر چکا سی ہو یا وحی نہ نازل
پاک نبی جان بلیہ کر لوچھن خبر میری کس حالے

کتنی بچہ رشتہ نوں میں راہ نصیحت چلاں
جبکہ پاک بری ہیں توں پر ختم ہوئی غم ناکی
جیکر چیز تیرے تھیں صادر ہوئی خطا دی ہوں
کریں جمع توں نال غدرے تہر درگاہ الہی
جدوں تمام کہتے سن حضرت سخن جو اپنی گلہ سے
خشک ہو یا سی خوشیوں سنکر خبر صفائی عیوب
کیا پھر مین باپ اپنے نوں یو جواب بینوں
مائی نوں پر اکھاں میں نوں یوں جواب سوے
بولی میں پر چوپی عمروں ہاں میں وچہ انجانان
قسم خدا دی سنی جو نتساں ایہہ گل میری عالی
جے میں پاک ہوان من او ستمیں کر دین منوے
کراں تبول جے سخن تساؤ اجا نوسخ ایسینوں
باپ یوسف دے دانگوں ہوئی میں میں قتل قتل
مائی تاکے ایہہ گل کئے موندہ اپنا پھر پھراں
ایہہ گمان دہر گز آہا اندر اس طولی
خان جیکر شاہ میں زیادہ پوچھ ایہہ گلوں
میرا یہ امید کنی میں دہر درگاہ الہی
قسم خدا دی جس غلبے وچہ بیٹھے پاک نبی سن
کچھ یا پھر حالت حضرت آئی او پر نبید سے

اجن چیت رسول خدا سے اسلام پولا ندے
نہیں بیٹھے سن ہر گز جنتوں ٹوریاں انگشتاں
شان میری وجہ پاک نبی رحیل ہوئے ایہہ شکل
مائی خبر دیوے جو تاپوں کہنے اندر پالے

پوچھیاں مینوں طرف تیری نہیں طر حطریاں کلاں
پاک کر لگا اللہ تینوں خبر دیو گیا پاکی
بخشش طلب کریں توں تہیں توبہ کریں گناہوں
بندہ عذر کرے جو توبہ بخشیا جائے گناہی
پانی خشک ہو یا وچہ اکھیں قطرے آئے جو چلے
یا سکا سی غصوں پانی اکھیا جو از غیبوں
کنداکے جواب کہاں میں اس رسول نبی نزل
کند سی کچھ نہ آئے مینوں عقل فکر وچہ موے
پھر یا نہیں قرآنوں بتا ہر جو علم رباناں
بیٹھی وچہ دلا ندے سینوں ہو کر سچ تمامی
سچ بخا نوسن میرا ہن ہر گز کسے روے
پاک میری باہجہ خدا دے معلوم نہیں کسینوں
یاری شک خدا نہیں پڑیوں خطبہ صبر حبیبوں
نکلیہ رکھ خدا پر اکھاں خبر دیو گیا خیراں
شان میری وجہ جی ہو دیگا طرف جناب سواں
کوئے کلام جو حق سیر وچہ حق خداوند اول
خوبے وجہ رسول اللہ نوں کری رب اکا ہی
بیٹا ہوئے نشان نزولی جو آثار وحی سن
وارد ہوندی سی جو اندر حال نزول وحی دی

غلے حالت اندر چلین مردارید غرق تہیں کھلی حالت نال تسم بویا پاک نبی ہے پاک کیتا ریت تہیں ہن تینوں نال گواہی اِنَّ الَّذِیْنَ جَاؤْا بِالْاِلٰہِکَ وَہ آیت سورہ نور معنی اس آیت دے لکھنے پی ضرورت گلوں بیتک نوک جو چوٹھ لیاے ٹولہ اک تسان تہیں ہر مذہبوں قدریدیدے سر ملے گناہوں مائی کے مینوں پھر ایتھے جاتوں طرف غیب کے باب کیا پھر مینوں عائشہ شکر نبی داکرتوں شیخ کے جوستی حالوں عائشہ تھن آکایا شکر ویلے دا بھی کرنا واجب اسپر آہا حکم نبیانی بی تابیں بخشش سنگ گناہوں کر فریاد اٹھی پھر مائی کمر حمد الہی	نال گرانی قول جو سنو کچھیا جاو خشتیں آکے عائشہ پاک الہی کیتا تہ بری ہا پچھیا اشان نیر لوجہ بی بی ایہ قرآن الہی پھر یا حضرت سی قرآن جو نازل ہوا حضور جیون قرآن گواہی دتی خاص خداؤوں بدی نہ تجو بہتر جانو ملی اجر خدا تہیں وڈا عذاب ہے جسے چاہا کن بدیدار ہوں قسم کراں میں ہرگز جاواں نا میں طرف نبی اکھاں شکر خدا دا ہی جس نعمت نالی سرتوں نہیں تاں نال وسیلے حضرت سی قرآن جو نازکے جو سو سونیا زوں ظاہر ہوندا آہا حکم پردا شکر الاولی خاص رسول اللہ نام بیدے پکڑو سید سو سو فریاد اٹھائی
---	---

بسم اللہ الرحمن الرحیم
اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ نَزَّلَ الْبَیِّنٰتِ بِحَبِیْبِہِ الْمُصْطَفٰی

سب تعریفاں واحدوں جو کل اسماء والی اوہ حبیب ازاد ہے جو وجہ تہے اجالی وَمَنْ عَلٰی الْمُؤْمِنِیْنَ بِنَبِیِّہِ الْخَیْرِ	زبور نبیاد جس کیتا ذات محمد والی حب اوہی ہی حکم جو پلا بھی شرہ ہر ڈالی اولی اعلیٰ جان ایمانوں جو مومن تس بہاد چینا گل نرگیاں کو لوں اعلیٰ وجہ رگاہ اَلصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِہِ الْخَیْرِ الْوَسٰی
منت تہ احسان نبیہ گنستہ وجہ نہ آوے جینا کل خلائی تہیں وجہ رجیاں قرب الہی	اوپر خاص سول اوہے میں باجہ شماراں بتر ہو باخلائی کو لوں وجہ نبیاں سر دراں

المُسْتَوْبِہ مِنْ قَوْلِ الْعُرْشِ إِلَى الْحُكِّ الْقَرَسِ

سیر گرایا اوس عرش پر شب معراج گیا ہو
اوپر عرشوں پہنچ زمین جسے جو موجود ہو یا ہے

بھیت جتایا محقق اوسنوں تاجو تخت شرای
پائی سرور نبی سے فیضوں ہو سرور گئیے

الحمد لله على ما مضى والحمد لله على ما بقى
یا جو ہوئے ابد تک ظاہر مجاہد یا مفصل تھیں

ہر حمد جو ہی موجود تے معلوم ازل تھیں
خاص خدائوں لائق ہو جانے اتے اہل تھیں

نام محمد ہو یا ستودہ پاک تمام غل تھیں
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ خَيْرِ الْوَسَائِلِ

پھر ان صلوة سلام ہمیشہ سو سو بار ہزاران
اوپر خاص سول اوپر سے گنت رہا یہ شماران

نام محمد جسدا ہے ہر حمدوں حمد حیاتان
بہتر ہو یا خدائوں کو لون وجہ بنیاں سرداران

مَدَحَاتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ أَنْتَ حَيَّاكَ اللَّهُ
المُسْتَعَاذُ إِلَى الْحَضْرَةِ اللَّهِ تَعَالَى الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

مع تیری بھیت بنی اللہ سے ہیں بجا رہے
ان پڑیاں توں گنج علماں داجو کجہ غفی سارے

میں فریاد خدا تھیں منگان مقبول خدا کو
رحمت بہت تساں پر ہوا یخاص سول سدا

رَسُولُ سَيِّدِ الْكَوْنَيْنِ فَتَّاحُ فَارُحِ اللَّهِ الْمُسْتَعَاذُ
إِلَى الْحَضْرَةِ اللَّهِ تَعَالَى الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

واہ واہ سرور دو دہاں جہانان بھیجا آپا لہی
کھو سی بند شفاعت جس تمیز بنی شئی سارے

میں فریاد خدا تھیں منگان اے مقبول خدا کو
نغنی کنج رحمت وائے کنجی سب ہی آہی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُسْتَطَفِّ رَسُولِ سَيِّدِ الْعَالَمِينَ مُحَمَّدٍ وَمُطِيبِ لَذَّةِ الْمَسْكِينِ
إِلَى الْحَضْرَةِ اللَّهِ تَعَالَى الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

خوے اس دروازے رحمت اوپر امت سارے
رحمت بہت تساں پر ہوا یخاص سول سدا

چنیا خاص الہی ذاتوں حضرت نبی رسولان
پاک مطیب دلو حضرت اندر دہاں جہانان

نور تیری تمیز رہو یا سب ظلم و کفر جہولان
ذات صفات ستودہ حضرت وجہ زین اسماں

میں فریاد خدا تئیں جاں ای مقبول خدا سے	بہت درد و تسنان پر ہوا می خاص سوال اللہ
اولیٰ میں عباد اللہ رسولک صاحب الدارین خاد صراطی اللہ المستغاث	خادم سب بندیان تہیں طیب ہی محبوب باناں ہی پاک معطر اس خیزوں جو کارہ طبع سلیمی رحمت بہت تسانیر ہوا یخاص رسول خدا سے
مشرق و غرب و چہ نبی ہیں توں سردا مسئلے قسمت خیر کرید سے پاروں شفقت موڑ بہار میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	قاسم وچ ہشتاں موہین بہتر کل خلق اللہ ہجر فراق تسادے کو سیا ان لوہن سارا رحمت بہت تسانیر ہوا یخاص رسول اللہ
النبی الزکی رسولک تاج الحرمین ناکہ طاہر اللہ المستغاث الخ	ظاہر باطن عیبوں طاہر ہی نقصان گناہان افسردہ چہ مکانان و وہان توں ہیں دین پناہ رحمت بہت تسانیر ہوا یخاص رسول خدا سے
ہدایت سار رسولک جد الصبیحین الحسن و الحسنین مطہر اللہ المستغاث	نما حسن حسین دو ہاندا ہادی امت دہیں پاکہ کیتی رب تیری حضرت بشری وصف خاکوں رحمت بہت تسانیر ہوا یخاص رسول خدا سے
نبی پسند کیتا جو حق نے قرب منازل سدا امر الہی ظاہر کیتے سندان نال خوارق میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	چنیا حق امام امامان حکم الہی سدا سب ہدایت والیا ندا و ہادی و چہ خلائی رحمت بہت تسانیر ہوا یخاص رسول خدا سے
ہدایت سار رسولک محمدی من الرضلا لہ مصطفیٰ طبع اللہ المستغاث الخ	کفر عنلال و بخاکی ملکوں میں اسلام کہلا و چہ وفائی اطاعت حق دی ژر یانی گرامی

میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
حَبِيبُ رَسُوْلٍ مُّهْتَدِيْ الْاَمْرِ وَرَسُوْلٌ صَدَقَ حَقُّهُ اَللّٰهُمَّ اَسْتَغْفِرُكَ اَمْرًا	تسین حبیب رسول خدا دی ہادی امت تائیں
تسین سبب اللہ خلقان نالی راہ حقانی	عقلوں فکر وں غلی رتہ ہدیہ در گاہیں
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	تسین سبب اللہ خلقان نالی راہ حقانی
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
دوست ساڈا نامی حضرت پاک محمد آیا	بہت ستودہ حدوں باہر احمد نام رکھا یا
اود رسول کریم خدا بخشش جس دی عامی	چنار ب خلیفہ کر کے ہر سہ صفت تامی
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
رَسُوْلُنَا رَسُوْلٌ عَلٰی الدِّیْنِ طَرَقًا جَدُّ حَامِدًا اَللّٰهُمَّ اَسْتَغْفِرُكَ اَمْرًا	تسین سول ہمیش زلمے ہادی راہ شریعت
جو تعریف خدا دی حضرت کرتے تساں بانو	قائم ہو محمود مقامی کر سو طلب شفاعت
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	ناہیں حمد جیہا ہو یا ظاہر کے بیہانوں
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
اَمِيْرُنَا رَسُوْلٌ وَرَبُّنَا مُحَمَّدٌ رَسُوْلٌ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی خَلِيْقِكَ وَسَلِّمْ نَاصِرًا كَلِمًا اَللّٰهُمَّ	توں سردار رسول الہی یاری گرد سینہ داراں
نال خدا دی کرو کلاماں عشوں لنگا گیری	ناصر دین الہی سندا کریں ہلاک کفار ان
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	صلی اللہ علیک وسلم تہن تحقین درجی تیری
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
مُرْعِيْنَا رَسُوْلًا وَالدِّرَّ اِلٰی سَلٰمٍ اَمِيْنُ اَللّٰهُمَّ اَسْتَغْفِرُكَ اَمْرًا	دو گار تسین ہو حضرت اندر دواں جہانیاں
تسین امام امین خدا دی ظاہر باطن باری	دوڑیگانہ بحر کرم دی بھی سید انسانیاں
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	جیوں حکم الہی آئے تیوں تیوں پاراں
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساں پر ہوا بخا ص رسول خدا سے
مُصَدِّقُنَا رَسُوْلًا وَحَبِيْبُنَا نَبِيٌّ مُّؤَمِّلٌ اَمْرًا	مصدق ایمان ہو ساڈا احمد بیکر پھول
تسین ایمان ہو ساڈا احمد بیکر پھول	ابن مبارک پختہ ذوق ہو باغ گلبرہاں

تسین حبیب سادے حضرت نبی رسول الہی
میں فریاد خدا تئیں منگاں مقبول خدا سے

حق باطل نون طاہر کیتا پچی مال گواہی
رحمت بہت تسایر ہو ایخاص سول خدا سے

شاید کا مرسول و نبی ممد فرقان نور اللہ المستغاث الخ

شاہد ایمان امت تائیں شاہد کفر کفار
درجہ قرب الہی سبھوں کر نزدیک دکھایا

جامہ بہن سالت الہ خوف دیوی بدکاراں
نور قدیمی حق دیوں نون خلقت دیو چہ آیا
رحمت بہت نساں پر ہوا ایخاص سول خدا سے

ممد کر کا مرسول معطر الروح باس جواد اللہ المستغاث الخ حضرت

وغما تساوا جس نے سنیا چھوڑ گیا گمراہی
نیکی نے احسان تساوا کیجہ کر ان شماراں

روح معطر پاک تسادی خوشبو جگ کھنڈی
بخشش جو تساو سے اوپر تکیہ ہے گنہگار
رحمت بہت تسایر ہو ایخاص سول خدا سے

سلطان الانبیاء مرسول صاحب الفرقان علی علی شکور اللہ المستغاث الخ

لائق ذات تیر نیوں حضرت بنیادی بادشاہی
سبب ملج تیری حق نے پیر دنی انعاموں

تا صاحب فرقان نون کیتا آپ الہی
شاگرد نام ہو یا انعاموں کی نام مقاموں
رحمت بہت تسایر ہو ایخاص سول خدا سے

امام الاقبا مرسول صاحب الکونین ممد فی صند اللہ المستغاث الخ

تسین نام تقیان سدا درجہ تسان پایا
روشن ذات تساوی حضرت نال انوار الہی

ساقی حوض کوثر دے ہو سومنی نام رکھایا
نور و نور تئیں امت نال عرفان اگاہی
رحمت بہت تسایر ہو ایخاص سول خدا سے

سراج الاولیاء مرسول صاحب المیزان بطی قریب اللہ المستغاث الخ

دیوار دشن الہ دلائل ذات تسای حضرت
بطحا دیو چہ ہو متولد اسطی نام رکھایا

صاحب ہو میزان عدل دے عمل نویسنے
قرب الہی دیکھ تساوا نبیاں سر جھکھا
رحمت بہت تسایر ہو ایخاص سول خدا سے

برهان الاصفیاء مرسول سید القوم سید عالم اللہ المستغاث الخ

حجت کل جینا ندی آہی سید قوم نبیاں کرن نوازش سب تیاں عادت ہوئی انہوں میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	عربی ہو کے عزت و دمی دتی کل عرباں کامل شان شیمی والہ حال ہو یا جہانوں رحمت بہت تیاں پر ہو یا خاص سو خدا سے
شفیعاً رسول محمدی قریشی شہید اللہ المستغاث الخ وجہ میدان قیامت والے کرنی تیاں شفا اشرف کل قبلیاں کو لوں ذات قریش تیاں میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	دینا دیو چہ حقدی طرفے کیتی تیاں بدایت شہید سے او پر فغان اُمت ہوگ تیاں رحمت بہت تیاں پر ہو یا خاص سو خدا سے
إمام المؤمنین و رزقنا رسول الانبیاء رسول خادهم الفقراء و عجزنا ربی ندی اللہ المستغاث الخ جو مومن ہو یا تس ثابت ہوئی امامت تیری خادم ہوئی فقیراں سندی عزت فقیروں پائی میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	جیون ٹولہ نبیاں اکیٹا سو ہزار بیت تیری ظاہر ہو جازوں حضرت کفروں خلق ڈرائی رحمت بہت تیاں پر ہو یا خاص سو خدا سے
خاتم الانبیاء رسول صاحب محمد ابن عبد اللہ المستغاث الخ حتم کتاب نبوت دالی نام تادی ہوئی بدعت جو جہانوں کیتی ہی سب کفر کفاراں میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	سکہ مہر تادی والہ جد لگ رہے سوئی نبی محمد بن عبد اللہ ہو صلوات ہزاراں رحمت بہت تیاں پر ہو یا خاص سو خدا سے
صاحب قنار رسول مؤمن کا مشو شیطا رحیم اللہ المستغاث الخ سچو تیاں کیتے ظاہر حکم الہی رحم اُسے مہربانی کرنے کم تادی ادا ایم میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	واہ واہ عادل مرسل آیا طرفوں خاص الہی اُمت دی بخشا دن گارن ہر جاسا جد قائم رحمت بہت تیاں پر ہو یا خاص سو خدا سے
سید فار رسول مستغیت مقتصد حکیم اللہ المستغاث الخ توں سردار رسول اساد اُمت دافریادی بہادر خلق دی ہر سرا سوں چیلے نال حبیبی میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	پال میانہ حکم ہوئی ہر ہر حال تادی تو دتیاں تصویراں اُمت وچہ دریامی کر مکی رحمت بہت تیاں پر ہو یا خاص سو خدا سے

اَعِظْنَا يَا رَسُولَ الثَّقَلَيْنِ اَنْتَ حَقٌّ مُنِيبٌ اللّٰهُ الْمُسْتَعَاثُ اِلَىٰ حَضْرَتِ الْاَمْرِ

کرن جووع برحق خدا دلادت ہونی تسام
امت سب طفیل تساوی کریو پارتا را
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

یا پیغمبر جن انس سے سن فریاد اسامان
تین بن کینوں کوک سنایے شرم تساموں سارا
میں فریاد خدا ہمیں منگاں مقبول خدا سے

وَاعِظْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَرَسُولَهُ مَا جَاءَكَ مِنَ النَّاسِ مِنْ عِندِ اللَّهِ

چنیاں کل بزرگاں تہیں وچہ درجیاں الہی
طاعت تیری حب خدا دیں محبوب خدا
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

وعظ نصیحت ساڈی کارن ہجیا آپ الہی
اول کل خلاق کو لوں نہر ظہور شادا
میں فریاد خدا ہمیں منگاں مقبول خدا سے

اَلْكَوْمُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَاحِبُ الشَّرِيعَةِ اَخِرُ عَزَّ وَجَلَّ اللّٰهُ الْمُسْتَعَاثُ اِلَىٰ

جو کچھ حکم کتابے اگلے کل منسوخ کرانی
غالب کل صفاتاں اندر بے ہمتای سدا
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

واہ واہ بزرگ اکرم ساڈے ایسے شرع نیاتے
اول آخر سب نبیان پر گھیرا محکم پایا
میں فریاد خدا ہمیں منگاں مقبول خدا سے

اَهْلُ التَّقْوَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَاحِبُ الْمَطَرِ قِيَمَةُ شِفَاءٍ وَفَصِيحٌ اللّٰهُ الْمُسْتَعَاثُ اِلَىٰ

صاحب پاک طریقت حق سے خوشگود چہ بولنا
شافی تیتوں امراض دلا ندی نال ارشاد ہدایت
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

صاحب تقوی عالیہ اپر ہیز علاقوں آہنے
چمون امراض تناندے شافی نال نگاہ عنایت
میں فریاد خدا ہمیں منگاں مقبول خدا سے

اِمَّا جَدُّكَ اَنْتَ نَبِيُّنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ صَاحِبُ الْحَقِيقَةِ مُضَرِّي كَثِيرٌ اللّٰهُ الْمُسْتَعَاثُ اِلَىٰ

بحر حقیقت داتوں والی سب کچھ علم تسام
عملا لولے جنت جاسن خبراں نت ستائے
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

منے حکم تسادے حضرت بالتصدیق اسامان
نسب مہر دیو چون حضرت میں بشارت آئے
میں فریاد خدا ہمیں منگاں مقبول خدا سے

اِمَّا هُمُ الْاَمِيرُ مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمَعْرِفَةِ فَرَّحَانٌ رَّحِمَةُ اللّٰهِ الْمُسْتَعَاثُ اِلَىٰ

حق پچھا تا حقوں تسام نال کمال کیجا
قیمت مسند اقصیٰ رحمت نیسا ہر کیسا
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

نبی محمد نام تسام کل امتاں سے والی
رحمت حق دیو کرمی سب تسامان
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

نبی بالصدقین تسامان حکمان
رحمت بہت تسام ہوا یخاص رسول خدا

۱ میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساہیر ہوا یا خاص رسول خدا سے
کہیں نہ رسول صاحب الجنتہ ظاہر کریم اللہ المستغاث الہ	
بزرگ گل خلافتی کولوں درجہ قدر نبی دا	صاحب جنت اعلیٰ منزل رتبہ پاک نبی دا
ظاہر و چہ زمین آسمان عظمت و اجلالوں	بخشش او سدی سابق آہی غالب ہوئی رسولوں
میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساہیر ہوا یا خاص رسول خدا سے
سند العاصمین رسول صاحب الجنتہ فرقا جگہ کس سلطان تھامی مؤمن اللہ	
تکیہ گاہ خلاصی سندی امت دیاں گہگاراں	والی جنت کرسن خالی دوزخ سے پڑکاراں
توں سلطان تہامہ والا دچہ امان الہی	دیو امان اس اُمت تائیں ہو کے آپ پناہی
میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساہیر ہوا یا خاص رسول خدا سے
فقیہ نہ رسول صاحب الصبر ادا صلیع عاقب اللہ المستغاث الہ	
کرد یافت حکم الہی رستہ محکم پایا	اُمت فوں احکام پوچا کے راہ عرفان لنگایا
پچھی کل تہیان کولوں افضل ہو کر آئے	تالعبداران اُمت دیاں فوں راہ بہشت کھجائے
میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساہیر ہوا یا خاص رسول خدا سے
اصحابک انت و لیثنا رسول صلیع الشفا عتر باطن خلیل اللہ المستغاث الہ	
میاں ذات تسادی سندا حکماں سے الہی	دوست ہو شفع تہ ہونا سن کے خلق دہائی
باطن اہل نفوس عقولان جیونکر و چہ بیانے	باطن سرخیل خدا دا آپ خدا جیون جانے
میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساہیر ہوا یا خاص رسول خدا سے
شہید عواصنا رسول صاحب التاج خلیل باذن اللہ المستغاث الہ	
تسین گواہ ہر مسلم سے جس کلمہ کیا زبانون	تسے تاج شفاعت ابھی جہنڈا امن مانوں
زینت ناک جو خلعت ہو سی خلق چہرا دن دلی	سب بنیاں تھیں تینوں سوکھی تیرا چہرہ جو عالم
میں فریاد خدا تھیں منگاں مقبول خدا سے	رحمت بہت تساہیر ہوا یا خاص رسول خدا سے
وصر النکر مخلصنا رسول صاحب المحراب حاشر بنی اللہ المستغاث الہ	
امت ہی چھکدے کالان دوزخ پڑکاروں	سجدہ پوچ محراب کر سیو ہوئی خلاصی دوں

قبران و چوں تسان اٹھا لے مرد سالہاراں
میں فریاد خدا تیں منگان مقبول خدا کے

اول حشر تسان اہوسی پیچھے خلق قطناراں
رحمت بہت تسان پر ہوا بچا ص رسول خدا کے

أَفْضَلُ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ مَحْبُوبُ نَبِيِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

افضل نبیاں اے صدیقان نال بلند شانے
واہ واہ صاحب منبر حضرت خلیفہ پیرنے دے
میں فریاد خدا تیں منگان مقبول خدا کے

واہ محبوب جو تابع تیری ہوئے حبیب بانی
رحمت محض جو دتساڈا جس طرفوں کوئی ہمارے
رحمت بہت تسان پر ہوا بچا ص رسول خدا کے

مَنْ لَبِسَ خَاتَمَ رَسُولِ صَاحِبِ الْبَيْتِ عَامِرُ كَعْبَةِ اللَّهِ الْمُسْتَفَاتِ الْحَمْدُ

نیکو کاران امت دیاں نوں قی تسان بشارت
عامر ہو کے عمری سندی جو جا ہی فضیلت
میں فریاد خدا تیں منگان مقبول خدا کے

صاحب ہو بیت اللہ سند اکیستی تسان عمارت
ظاہر و چہ زمانے اپنے کیتے تسان حضرت
رحمت بہت تسان پر ہوا بچا ص رسول خدا کے

أَكْبَرُ نَبِيِّ رَسُولِ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ عَالِمُ غُفَى اللَّهِ الْمُسْتَفَاتِ الْحَمْدُ

واہ رسول خدا حضرت اکبر بزرگ آیا
عالم علم لدنی حضرت سب علماں نوں گھیرے
میں فریاد خدا تیں منگان مقبول خدا کے

چہ طمعراج براقی او پر عشوں پیش سدا یا
بے پرداہ سے غیر خدا تیں گشتہ آگہ نہ پیرے
رحمت بہت تسان پر ہوا بچا ص رسول خدا کے

يَا أَيُّهَا الْإِسْلَامُ يَا رَسُولَ صَاحِبِ الْأَجْحَادِ مُنْقِمُ مَكْرَمِ اللَّهِ الْمُسْتَفَاتِ الْحَمْدُ

آخر کل نبیاں تیں حضرت آن ظہور کیا
واہ پیغمبر صاحب کوشش عدل کرن چہ ظلم
میں فریاد خدا تیں منگان مقبول خدا کے

بلکہ جہل زمانے اگے جیوں جیوں آیا لیست
بزرگ کیا حق نے جیوں آدم جہان ملک
رحمت بہت تسان پر ہوا بچا ص رسول خدا کے

وَقَدْ كَانَ الْمَدِينَةُ صَاحِبُ الْقِسْمَةِ فَاطِمَةُ شَفِيعَةُ اللَّهِ الْمُسْتَفَاتِ الْحَمْدُ

دین لپنچوچ سچا ساڈا اندر کل بیانان
والی روز قیامت داواہ فاطمہ وحی الہی
میں فریاد خدا تیں منگان مقبول خدا کے

شاہد صدق رسالت جس کے ملک میں انسانا
داہ شفیع جو صدق اسد دی دنی رب گواہی
رحمت بہت تسان پر ہوا بچا ص رسول خدا کے

مُسْتَفَاتِ الْحَمْدُ يَا رَسُولَ صَاحِبِ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ہوئی قبول شفاعت تیری چہ درگاہ الہی
صاحب تیس نبوت سے جس ختم نبوت کیستی
میں فریاد خدا تیں منگاں لے مقبول خدا سے
اُمت سے حق مدد کر لیسو ہو کی آپ بنا ہی
والے حرمت ہیبت سے جس طاقت سب دیستی
رحمت بہت تہاں پر ہوا ہی خاص رسول خدا سے

وَبَنِي الرَّحْمَةِ سَابِقًا رَسُولُ صَاحِبِ الدَّارَيْنِ حَرِيصٌ رَأَوْفٌ اللَّهُ الْمُسْتَفَاتُ

فات مبارک پاک نبی دی حمت وہاں جہاں
اُمت دی اسلامی اوپر رہن حریص ہمیشاں
میں فریاد خدا تھیں منگاں لے مقبول خدا سے
ہر سر جاو چہ سبقت سنوں صاحب دوہاں جہاں
شفقت کرنے کم تہاں اسرار کرن دلشیاں
رحمت بہت تہاں پر ہوا ہی خاص رسول خدا سے

سَيِّدُ الْحَيِّ وَالْأَرْنَسِ نَاوِي نَبِيَّنَا رَسُولُ صَاحِبِ النِّعْمَةِ هَاشِمِي كَرَامَةِ اللَّهِ

سید جن انسان حضرت نالہ کفروں شرکوں
والی نعمت اُمت دا وہ کرے انعام غریباں
میں فریاد خدا تھیں منگاں لے مقبول خدا سے
بیشک نبی اسادا حضرت امتا دل صدقوں
ہاشم دی اولادوں اشرف بزرگ چہ نصیباں
رحمت بہت تہاں پر ہوا ہی خاص رسول خدا سے

مُقَرَّبًا بِرَسُولٍ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى أَلْفِ أَلْفِ صَلَوةٍ وَسَلَامٍ
عَلَى رَسُولِ الْمُصْطَفَى وَحَبِيبِ الْحَبَشِيِّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اقرب کیا امت نون اس طرفی رحمت اللہ
چونیا کل خلائی تہیں چہ درجیاں قرب الہی
صلی اللہ علیہ وسلم تسلیات ہزاران
لکھ لکھ وارین ذات نبی نون ہو صلوات اللہ
چونیا وچہ بزرگی حق نے خاص حبیب الہی
لکھ لکھ واریں ہر ذرہ روئے پاک گزاران

اللَّهُمَّ ارْحَمْ أَبَا بَكْرٍ الزُّبَيْرِيَّ وَعُمَرَ النَّضِّيَّ وَعُثْمَانَ الرَّكِّيَّ وَعَلِيَّ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ أَسَدَ اللَّهِ الْمُتَضَيِّعِي

کرہوں رحمت بہت خدایا پاک نبی یان یاران
پہلا صاحب تقویٰ دا وہ دو جا پاک صفا سے
ابا بکر نے عمر جو دو جا عثمان علی چہاران
تہا صاحب پاک دا وہ چوتھا اہل فاطمہ

وَفَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَوَحْدَةَ الْكَبْرَى وَعَائِشَةَ الصِّدِّيقَةِ وَالْعَلِيَّا
وَالْحُسَيْنَ الرِّضَا وَالْحُسَيْنَ الشَّهِيدَ الْهَاشِمِيَّ وَالشَّهِيدَ الْكَرْبَلَاءَ

فاطمہ اے خدیجہ بزرگ عائشہ حرم جو ساری
حسن حسین دو ماند دا پر ہور شہید جو سارے

وَالسَّعْدَ وَالسَّعِيدَ وَالطَّلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ ابْنَ عَوْفٍ

وَأَبَا عُبَيْدَةَ ابْنَ الْجُرَاحِ الْعَشْمَةَ الْمُبَشِّرِينَ وَسَائِرَ الصَّالِحِينَ

سعد سعیدی طلحہ زبیری عبید الرحمن تائیں | ابو عبیدہ عشر مبشر کل اصحاب یاں تائیں

وَالْتَابِعِينَ وَالْخُلَفَاءَ الرَّاشِدِينَ بِرَضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمُ الْجَمْعِينَ

تالبعدان تے خلفاوان سبحان ضوان اللہ | نال وسیلے کل بندگان بخش مینوں اللہ

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا وَاغْفِرْ لِي وَلِجَمِيعِ

الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ وَمِنَهُمُ الْأَمْوَاتِ

بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

زندیاں مویاں سبناں بخشِ حمت نال غفارے

علیوں خالی عقلموں عاجزا دہوں قاصر آیا

یارِ نال وسیلے حضرت بخشیں محلِ مظالم

یا جو پترن پھراون ولے شوقِ نبی اچا ہون

وچہ جنابِ جلال پوری سے خیر دعا منگاؤں

جہلم شہروں طرف شمالی کہہ فرسنگ دباؤا

قید پانیدی سخت ہوئی تہیں نبی صاحبِ مایا

دہر دئی نامِ نبی دی لیکے آیا بت لجا کے

وچہ حضورِ نبی سے کھڑکے چا منظور کرائیں

ایہہ فریادِ ستائی جانیں اُس حبیبِ بی نوا

مت کچھ خیر پوی وچہ چھوٹی میری اُس جنابوں

پرچم کارِ شوقِ نبی دا چلکے وچہ سیاہی

پالے نت دیدار تیرا جلوہ ایہہ جہاں

دیکھ غیبے کرو طیبے یا سر دارِ حبیبی

ہا پیو میرے بخشیں رہا ہور جو مومن سائے

جو کچھ شوقِ تسادِ حضرت سوس اگھ سنا یا

امت ہو تسادِی وچوں بندہ عاجز عالم

عرض کراں وچہ خدمتِ یارانِ جوشِ سدا یوں

لے اس تحفے میرے تائیں وچہ حضورِ پچاؤں

ہے اک لونڈ پور دیہ میا نہ اوپر سڑک امداد

قید پانیدی اسیچ مینوں گتِ ذخیرہ بسایا

میں مسکینِ غریب شہا میں آیا عمر دوں جا کے

داسن پکڑ تیرا میں کہیاں ایہ کلام دعائیں

ہک ہزار ترلیس سالان گزری پاکِ نبی نول

نان کچھ غرض میری اس اند دنیاندی اسبابوں

رات سیاہی غفلت والی ہٹان اٹکر چائی

بوٹے محبت تیرا مٹرہ حُبِ پیغمبر والے

میں مسکینِ غریب توں میری دیکھ غریبی

تمت یوم یکشنبہ فی التاریخ اول ماہ ذیقعد ۱۳۸۲ھ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نقشہ اعاس پیران چشت اہل بہشت رحمہم اللہ تعالیٰ و افاض علینا من
برکاتہم

نمبر شمار	نام اعاس	نمبر ماہ	الفاظ تاریخی
شہر محرم			
۱	عس حضرت عمران الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱	پاک آمد دنیا پاک رفت
۲	عس حضرت شیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱	زاد شہاب الدین
۳	عس حضرت خواجہ معروف کرخی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲	زیدہ انصاف
۴	عس حضرت خواجہ حسن بھیری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۴	باوی ملک
۵	عس حضرت خواجہ فرید الدین اجدونی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۵	فرودین فرید و حید
۶	عس حضرت امام الشہداء سید کر بلا امام حسین علیہ السلام	۱۰	حبیب ازل
۷	عس حضرت خواجہ علو الدین درمی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۴	مہربان
۸	عس حضرت امام زین العابدین علیہ السلام	۱۵	عابد زائد
شہر صفر شہر شہداء الخیر و الصالحین			
۱	عس حضرت خواجہ توسوی محمد سلیمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱	قطب حق مرث سید
۲	عس حضرت شیخ ناجی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۲	
۳	عس حضرت شیخ تہس ندین سیالوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۲	۵۵ وہ تمس شریع رسول
۴	عس حضرت شیخ علم الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۶	
۵	عس حضرت خواجہ عبد الواحد رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۶	امام عبد واحد
۶	عس حضرت سلیم بیک المدنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۹	عاشق سخی

شہر ربیع الاول

نمبر شمار	نام عرس	نمبر ماہ	الفاظ تاریخی
۱	عرس حضرت محمد بن مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم	۲	گشت انہ بول ترحیلش عیا
۲	عرس حضرت فضیل بن عیاض رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۳	سید قطاب
۳	عرس حضرت خواجہ حسن عسکری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۶	امام مقبول
۴	عرس حضرت امام حسن علیہ السلام	۱۱	محبت
۵	عرس حضرت خواجہ قطب الدین نجیب راوشی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۲	قطب الدین مقدس قطب
۶	عرس حضرت خواجہ کلیم اللہ جانا بادی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۲	شیخ کبیر
۷	عرس حضرت خواجہ شیخ محمد رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۵	شیخ اسلام

شہر ربیع الآخر

۱	عرس حضرت خواجہ ابواسحاق شامی حشمتی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۴	قطب الواصلین
۲	عرس حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۷	ماہ عالم قطب بانی
۳	عرس حضرت خواجہ نظام الدین بدایونی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۸	سردار حق قطب الہدی
۴	عرس حضرت خواجہ ناصر الدین ابویوسف رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۸	عارف حق

شہر جمادی الاول

۱	عرس حضرت شیخ سراج الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۱	صاحب کراکت
۲	عرس حضرت خواجہ ابراہیم ادہم رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۶	قطب حق
۳	عرس حضرت امام محمد تقی علیہ السلام	۳۰	عجب علی امام ہدایا

شہر جمادی الآخر

۱	عرس حضرت خواجہ ابی محمد حشمتی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱	محمد پیشوا
۲	عرس حضرت شیخ ابی احمد حشمتی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱	دلی میر جہان
۳	عرس حضرت سلطان الاولیاء خواجہ غریب نواز حضرت سید محمد غلام حیدر شاد صاحب جلالپوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۹	سید خواجہ خدا
		۱۹	خواجہ جشتیان حیدر شاہ

یہ سب شہر ربیع الاول
و ربیع الآخر
و جمادی الاول
و جمادی الآخر
ہیں۔

نمبر شمار	نام عرس	نمبر راء	الغافا تاریخی
۴	عرس حضرت امیر المومنین ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۲	از احدث شد ترحیلش عیال
۵	عرس حضرت شیخ محمد جلیل معروف شیخ صاحب لوی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۵	شیخ جلیل کرم بود
۶	عرس حضرت خواجہ مولانا فخر الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۷	محبوب فخر المسائین

شہر رجب المبارک

۱	عرس حضرت خواجہ مودود چشتی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱	صاحب مودود والی کشور
۲	عرس حضرت خواجہ معین الحق والدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۶	آفتاب ہند
۳	عرس حضرت امام موسیٰ کاظم علیہ السلام	۶	سیدی احد
۴	عرس حضرت خواجہ حاجی شریف زندی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۳	حاجی شریف
۵	عرس حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام	۱۵	حق طلب
۶	عرس حضرت امام اعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۵	طالب حق
۷	عرس حضرت خواجہ قایم الحق والدین جلالپوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۱	
۸	عرس حضرت شیخ احمد معروف بمیان جی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۶	
۹	عرس حضرت شیخ نصیر الدین بن شیخ محمد دین رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۷	

شہر شعبان

۱	عرس حضرت ابو الفتح رضی اللہ تعالیٰ عنہ		
۲	عرس حضرت صاحبزادہ بدیع الزمان جلالپوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۸	

شہر رمضان المبارک

۱	عرس حضرت خواجہ سری سقلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲	پیر ابدال پیر حق
۲	عرس حضرت خواجہ نصیر الدین چراغ دہلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۸	سربانی دی سہودات

نمبر شمار	نام عرس	نمبر ماہ	الفاظ تاریخی
۳	عرس حضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ	۲۱	راہد پاک
۴	عرس حضرت امام موسیٰ رضی اللہ علیہ السلام	۲۱	قطب زمین
۵	عرس حضرت شیخ محمد علی مکہ دی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۹	۱۲۵۳
شہر شوال			
۱	عرس حضرت خواجہ عثمان ہروی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۵	تاج الاصفیا
۲	عرس حضرت خواجہ ہبیرۃ البصری رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۷	کمال امین الدین
۳	عرس حضرت خواجہ امیر خسرو رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۸	اشرف الاقطاب
۴	عرس حضرت خواجہ مجتہد دین بن شیخ سراج الدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۲	
۵	عرس حضرت خواجہ حلیفۃ المرعشی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۵	پیر دین
شہر ذی القعد			
۱	عرس حضرت خواجہ نظام الدین اورنگ آبادی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۲	شیخ العالمین
۲	عرس حضرت شیخ ابو الفتح گیسو دراز رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۷	بادشاہ القبا
۳	عرس حضرت شیخ کمال الدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ		متقی اہل نصین
۴	عرس حضرت شیخ حسن محمد احمد آبادی رضی اللہ تعالیٰ عنہ		ملا محمد سن حق پرست
شہر ذی الحج			
۱	عرس حضرت خواجہ نور محمد ہاروی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۳	شیخ واقف حق
۲	عرس حضرت امام محمد تقی علیہ السلام	۶	راہد صدیق
۳	عرس حضرت امیر المومنین عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۱۲	حبیب احمد

برشا	نام عرس	نمبر ماہ	الفاظ تاریخی
۴	عرس حضرت جمال الدین معروف شیخ جمن رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۰	
۵	عرس حضرت شیخ شبلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ	۲۴	صدیق مکمل ۳۳۲

تمام شدا عراس پیران چشت اہل بہشت رضی اللہ تعالیٰ عنہم

غزلیات در فراق حضرت قبلہ عالم و العالمیان غوث زمان خواجہ خواجگان
 شیخ المشائخ حضرت سیدنا و مولینا حضرت سید غلام حیدر شاہ صاحب جلال پوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 از تصنیف شریف عاشق صادق حضرت مولوی صاحب مولوی محمد حسین بقبول الدارین
 ولد قاضی الہی بخش صاحب قریبی ساکن ہنزہ کسوال تحصیل گوجر خان ضلع راولپنڈی

اٹھا برقع دکھا جلوہ چھپا مکھڑا نہ نورانی بتا مجھ کو پتا اپنا لگا ہن دیر نہ جاسے	
میری ٹوپی سلیمانی۔ تیرا چہرا وہ سٹمسانی آوی جدیدا دلے جانی لگے وچ جگرے کانی	
اٹھا برقع دکھا جلوہ چھپا مکھڑا نہ نورانی بتا مجھ کو پتا اپنا لگا ہن دیر نہ جانی	
نیرا ثانی نہ کو جانی نہ یوسف ماہ کنعانی نہ سورج چاند اسمانی۔ نون منظر ذات ربانی	
اٹھا برقع دکھا جلوہ چھپا مکھڑا نہ نورانی بتا مجھ کو پتا اپنا لگا ہن دیر نہ جانی	
نیرا بنگلہ آجیر اسے۔ بہاں خواجہ کا ڈیرا ہے وہ غانہ کعبہ میرا ہے۔ کراں بٹواف دلجانی	
اٹھا برقع دکھا جلوہ چھپا مکھڑا نہ نورانی بتا مجھ کو پتا اپنا لگا ہن دیر نہ جانی	
کویاں نہ تار نہ تو آ یا نہ ہم کو پاس بلوایا تم سب کی میں گویا یا۔ ہونی دلو پریشانی	

اٹھا برقع دکھا جلوہ۔ چھپا مکھڑا نہ نورانی
بتا مجھ کو پتا اپنا۔ لگا ہن دیر نہ جانی

تم اتنی دیر لانا نہ۔ ہمارا دل ستانا نہ۔ غلام اپنا بھلا ناں نہ۔ یہی ہر رسم شامانی

اٹھا برقع دکھا جلوہ۔ چھپا مکھڑا نہ نورانی
بتا مجھ کو پتا اپنا۔ لگا ہن دیر نہ جانی

تم حیدر شاہ کمالی ہو۔ سیالی ہو جلالی ہو۔ چشت کے تم ہی والی ہو۔ تمہاری ذات لاثانی

اٹھا برقع دکھا جلوہ۔ چھپا مکھڑا نہ نورانی
بتا مجھ کو پتا اپنا۔ لگا ہن دیر نہ جانی

حسین عاجز کھڑا رو گئے نہجوں پانی سے مکھڑا ہو۔ تمہارا غم نہ کم ہووے۔ بلو اکو آ جانی

اٹھا برقع دکھا جلوہ۔ چھپا مکھڑا نہ نورانی
بتا مجھ کو پتا اپنا۔ لگا ہن دیر نہ جانی

غزل دیگر

کدے موڑ مہاراں آؤڑو ہڑے
کاہنوں فوج پر دیساں لا بیٹھوں ڈیرے

کدے لٹک لٹک آویں میں تیری دھال جگانوں۔ بدی آگ فراق بھجانوں۔ پاکی جوگیاں والے پیرے

کدے موڑ مہاراں آؤڑو ہڑے
کاہنوں فوج پر دیساں لا بیٹھوں ڈیرے

سروپی عجیب رانی سی۔ سوہناں فرغل گل طسانی سی۔ چہرہ شامانی سلیمانی سی۔ ہن چھپتے ہیں طرفا کمرے

کدے موڑ مہاراں آؤڑو ہڑے
کاہنوں فوج پر دیساں لا بیٹھوں ڈیرے

کیا اوہ عجیب تبسم تیرا۔ دل لٹ کھڑا سی جیڑا۔ دسو جلوہ چھوڑو جیڑا۔ تیری باہجوں جگ انداز

کدے موڑ مہاراں آؤڑو ہڑے
کاہنوں فوج پر دیساں لا بیٹھوں ڈیرے

یہ اثنائی کوئی نہ مٹوے۔ تیری ٹھٹھم چال نہ ٹھہرے
تیری باہجہ ہن مندی رو۔ روندی عاشق پیر تیرے

کدے موڑ مہاراں آوڑ و ہرے
کاہنوں چہ پردیساں لالہ بٹھوں ڈیرے

بن جوگن میں جنگل ڈرساں۔ مرنوں ہرگز مٹوں ڈرساں
سستی دانگ تھلا نوح مرنا۔ کرساں میں ہنپد لیری

کدے موڑ مہاراں آوڑ و ہرے
کاہنوں چہ پردیساں لالہ بٹھوں ڈیرے

اوہ پستی پیر جلالی سی۔ جنیدی سر پٹل سیالی سی
ماؤاد ہو ہا آسا ڈاوالی سی۔ جہڑا سیخا لا گیا بیرے

کدے موڑ مہاراں آوڑ و ہرے
کاہنوں چہ پردیساں لالہ بٹھوں ڈیرے

یہ اشرہ دانگ مدینے۔ دسے نکال تقینے
چتے دسے یار نکینے۔ دسے رنگ محل اوچرے

کدے موڑ مہاراں آوڑ و ہرے
کاہنوں چہ پردیساں لالہ بٹھوں ڈیرے

محمد حسین بیچاے نوں۔ مکھ دسیں اگنہاریوں
گل لائیں کرماں پیرے نوں۔ میری دلہ زخم گہیرے

کدے موڑ مہاراں آوڑ و ہرے
کاہنوں چہ پردیساں لالہ بٹھوں ڈیرے

غزل دیگر

کوئی لے وسیلہ جاؤنے
میرا روٹھڑا یار مناؤنے

چمڈ وندیاں وندیاں ہنس گیا۔ میرا بھرن جگہ جس گیا
کوئی تھان مکان نہ دس گیا۔ مینوں انجا پیر ملاؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنے
میرا روٹھڑا یار مناؤنے

میرا وہ نک جڈا یار پیا۔ تیرا بھر فراق دے مار گیا
اورک وار نہ دس دیا گیا۔ میرا عیب گناہ بخشاؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

بچھو کے خطایاں اہیاں جس گلوں جلیاں پاپاں گلاں اس قرار مہلبایاں۔ یا نہ پرن اوقت قباوت

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

ہویاں مدتاں پرت نہ آئے سوہنے چت اس نہین چاہا نہیں معلوم کیوں چاہا۔ پیرسیال وسیلہ پاؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

اوہ بنگلہ عجب نورانی ہے جتے ستارہ حقانی ہو سوہنی چہی چاد تانی ہو۔ اوہ دی گرد طواف کراؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

نبی صلی علی دادو ہوتا ہے رعلی شیر خدا دا پوتا ہے سچا موتی لڑی پروتا ہو کہیں چہ گپا پتہ لگاؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

گیا کتھے اوہ لاہجن ماہی نال چاں جن ہیرویاہی مڑ کے خبر نہ لیوس کافی رٹاں سد کتب کڈ پاؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

محمد حسین میں نہ لفاں کہو سا بسے ونگٹاں چہ ہوں جان جان جیسا تان تان سا۔ میر منوں نوں نہ ہونڈ لیاؤنے

کوئی لے وسیلہ جاؤنی

میراروٹھڑا یا رمنائونے

تمام شد غریبات مولوی محمد حسین صاحب مصنف گلزار حیدری و انتقال حیدری و مناقب حیدری

جکا کلام خود حضور انور علیہ الرحمۃ والعتقین نے پرتا پرتا فرمایا جو گلزار حیدری کی چند بیات جناب قاضی محمد عابد

صاحب حکیم مرحوم ساکن چک نائن پیش کے حضور انور قدس سرہ العزیز نے فرمایا کہ شوق عجب چیز ہے

پیر و عاجز فرمائی محمد رشید علی احسانہ ۱۲

مرثیہ مع تاریخ وفات حضرت سید محمد غلام حیدر شاہ صاحب جلالپوری

از نتاج طبع جناب مولوی شیخ عبداللہ صاحب مئیں چک عمر ضلع گجرات

چشم عبرت کشا و باز بہ بین
ہیچکس در جہاں نخواہد ماند
تو گساں بردہ کہ خواہد بود
این ہمہ و ہم و جہل پندارست
اہل دنیا اسیر نفس زبول
کل نفس لدا ارق للکوت
جان من گوش کن ہم از قرآن
حد ما رفت حضرت آدم
حضرت نوح بوالبشر ثانی
صالح و ہود لوطوا برائیم
بر فلک رفت حضرت عیسی
سرور انبیا و ختم رسل
کیست کزدست مرگماند خون
مرد جمشید خسرو و دارا
پیر ما از جلال پور مرثیہ
روز یکشنبہ را چو آمد شب
روز دوشنبہ وقت ظہر رسید
ششمین از جمادی الثانی
ہائی افسوس درد و اویلا
تیرگی بر جہاں شدہ طاری

کہ عزیزان شدند زیر زمین
بل زمین و زمان نخواہد ماند
وز متاع بقاست باشد سود
با تو و سواس دیو در کارست
کل حزب بما لدا فی فرجون
عجاوالبجات قبل القوت
آیت کل من علیہا فان
جملہ اولاد او ہمہ عالم
غرق زو شد جہاں خود فانی
کس ز تیغ اجل نماند سلیم
گرچہ در زندگیش برد خدا
شد نہاں در زمین چورشیہ گل
شد ارسطو ماندا فلاطون
ہم سکندر نہ دید زو چارا
ہم بفر دوس ببرد تشریف
بہر خواجہ رسید لرزہ تب
مُرع روح از قفس بجلد پرید
کرد پدر و داین جہاں فانی
کہ نہاں گشت آفتاب ہدا
اشک خونین ز چشم شد جاری

رخ برق کشید چوں مه دین
 گشت عالم سید ز سحری بول
 گریه کرد آسمان ز مرگ جناب
 شد چنان برق صاعقه در روز
 کرد این واقعه جوشد لظهور
 داد از مهر فیض یاب جمال
 زانکه از دل غلام حیدر بود
 طعمه دادے بگر سینه حالی
 ضعیف را دشته نکو چو عوب
 بود عاشق بصورت مہسان
 روز و شب از پیے غریب و یتیم
 بہر ابن سبیل ہیچو حلیل
 یافت تعلیم جسد خلق خدا
 از مریدان او نہ ہست شمار
 در ہمسر عمر خود نہ سادہ کم
 استقامت چنان گرفت از پیر
 لطف کردے بحال شیخ ضعیف
 بلکہ آن صاحب جلال و جمال
 تا کہ بر وقت پائے بوسیہا
 سال تاریخ انتقال حضور
 پاک چشتی شریف ہم دریاب
 سال ہجری و عیسوی ای شتاب
 سید و خواجہ خدا آگاہ

تار و تار یک گشت روی زمین
 از مخالف موافق ہست این قول
 جامہ سرخ و سیاہ گرفت سحاب
 شد گمان کز قیامت ہست این شور
 حق کرامات اولیای مشہور
 ماہ او بود شمس پیر سیال
 سید پاک ذات و اہلر بود
 شد سوالی نہ از درش خالی
 شاہد صادق از ولش عرب
 لنگرش پیر ز گوشت و ہم نان
 سنت جد خویش ابراہیم
 بود چوں آب برای ابن سبیل
 در رہ چشتیانہ پیر ہدا
 متجاوز رصد لکوک و ستر
 جز بسوئے سیال پاک قدم
 کہ نباشد در امثال و نظیر
 برد ہمراہ تا سیال شریف
 داد دستم بدست پیر سیال
 یاد فرمود این عنایت ما
 لفظ و لیغفر است و ہم مغفور
 فاتقوا اللہ یا اولی الالباب
 از دو مصرع بیت من دریاب
 خواجہ چشتیان حیدر شاہ

اول زاول بہت اسے جانی در کم و بیش جبر نقصان کن بے سرحتمال ہم دانی باد ہر دم بگور پاک جناب جملہ اولاد تا بروز نشور سایہ حضرت مظفر شاہ ختم کردیم حنا رسائیہا یارب این فخر کے کنم ادراک بر ہمہ دوستان پاک مقام	لیک ثانی زمصرع ثانی از خرد کن حساب و آسان کن ششہیں از جادی الثانی ابر باران رحمت از وہاب باد ہر یک مظفر و منصور نائب نور شمس باد چو ماہ شد ادا حق آشنائیہا کہ نام طواف روضہ پاک عرض از شیخ صدعاً و سلام
--	--

تمام شد تاریخ وفات

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اِذَا لِلّٰهِ وَلٰٓئًا لِّیُّدْرِیْ سَآجِدُوْنَ

تاریخ وفات حسرت آیات اختر برج شریعت و طریقت گوہ درج معرفت و
حقیقت نور عین سید الانبیاء خلف صدق علی المرتضیٰ حضرت غریب نواز خواجہ
سید غلام حید شاہ صاحب شمس سلیمانی منشدین مقام جلال پور شریف ضلع جسر
از مولینا مولوی محمد سلام اللہ صاحب ساکن پکیم قاضی تحصیل کھاریاں ضلع جسر

ای فلک این شیوہ جورو جفا جملہ اولاد علی دلدل سوار نازنین فرزند ختم المرسلین کم نہ کردی بغض ویرینہ منہ	تا کجا داری بال منمطفا تو نہ کردی سخاک کر بلا بیست و ہشتی رشمشیر جفا ای ہمہ جور و ستم تاک را
--	---

اندرین وقت آن چراغ الہییت
ہائے سید عالی نسب
ہائی ہائی نور شمس العارفین
پاک صورت پاک سیرت پاک دل
لنگرش جارہی برائی مردوزن
در جو انفرادی چو حاتم بے نظیر
برہدف تیسر دعا انداختہ
بر درہائے فلک آمد کلید
رفت از دنیا بفر دوس برین
از غم فوٹش شدہ خونی دہن
بلبل اندر باغ از درد فراق
می سراید نغمہائی ریج و غم
دیدہ ز گس ہمہ بے اور شدہ
نیلگوں گردید رنگ آسمان
بر مزارش ابر رحمت بردوام
آن حبیب حق مظفر شاہ ما
کار سازش کار ساز دو جہاں
سال تارنج وفات آنخسور
از سر اندیشہ سال عیسوی

کردہ درد مردن پنهان ز ما
گلبن بارغ علی مشکل کش
رفت از مردم جہاں شبے ضیا
مقتدائے خاندان چشتیا
باب او مفتوح بہر بے نوا
بلکہ حاتم از رباطش لقمہ خا
چوں کماں گشتہ بہ سنگام بلا
ہر یکے انگشت او عقدہ کشا
بادی دین محمد مستبلی
غنیچہ دلسوز باغ گلین ادا
سوگوار و در مصیبت مستلا
ہمچو نے کز نیتان گرد جدا
ارغوان با خون دل جلوہ نما
شد نہاں چوں آفتاب اصفیا
از دل و جان میکند شائق دعا
جانشینش باد تار و زحرا
از طفیل سید حیر الورا
چون بستم از دلم آمد ندا
آہ عزیز ندے علی مرتضیٰ

باسعادت سید عالی تبار
سال ہجری ہم رقم کن شائقا

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مثنوی در فراق حضرت سید محمد غلام حیدر شاہ صاحب جلال پوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ
از مولینا مولوی عبدالرحیم صاحب ساکن خانقاہ کڑی شریف استاد صاحبزادگان دربار
دربار جلال پور شریف ضلع جہلم (پنجاب)

سبک شوای نسیم صبح پرواز عجب شہر یکہ اشرف نام دارد فضائی انورش زرفشان نور ہوا کہ مشک بویش بستہ چنبر ز سراپا کن قدم گاہ از نظر کن روی چوں در جناب پاک دلبر کنی اول بجاکش جبہ سائی بگوزان بعد کای محبوب عالم سیا کن ز راہ غمگاری ز سوزت ہنچو شمع جا نگدازم چنان سوزم ز سوزم تنع گریاں چنان گریم کزاں آہ بر زبا نہا کنم درخواستی زان در حضورت بیا بنکر کہ چوں از غم شکستم مرادہ از غم دل رستگاری غیبان را اگر از راہ کربے چہ گرافتا دگان را در نوازی	بر افشاں بال ہائی خویش کن با بجاکش عرش کے اکرام دارد ہر ہر جا فگندہ شعلہ نور دماغی عالمے کردہ معطر بصد آداب سوئی او گذر کن نشین با صد ادب در پیش راہبر زبان عجز زان پس بر کشائی ز مہجوری تو ہستم بصد غم مریض خویش را تیمارداری چہ سازم ای سیحاسن چہ سازم ز سر تا پا زرد دم گشتہ بریاں سحاب و برق اندر صد فغانہا کہ یک نظر گمانی از ضرورت خبر نہ ہوشیارم یا کہ ستم کہ تو بہر میدان غمگاری نوازی چہ عجب در یتیمی کہ کار افتادگان را کار سازی
---	---

خدایت داد مختاری در اینجا
چہ گرکز لطف تو آزاد باشم
ز اطا فیکہ عالمگیر دار سے
ز شفقت کن ز غم آزاد آہی
اگر طوفان عصیان سہناک بہت
تو عبدی التجائی خواہ از ان شاہ

بسکینان مکن یاری در اینجا
ز خواہشہائی خود دلشاد باشم
نمائے عاجزان را غمگساری
کہ غمخوار تو بہت آن بادشاہی
چو کشتیاں چنین دارم چہ پاک است
کہ پستش عاجزان را قوی گاہ

ز خواہش ہائی دلم صبر ندارد
اگر چہ خواند نم اثر سے ندارد

قطعہ تاریخ وفات حسرت آیات جناب قبلہ عالم نور اللہ مرقدہ صلح کتب
از قاضی سراج الدین صاحب مکنہ خاپور ضلع جلم

ارفع زہر رفیع درجات حیدری
در رتبہ ولایت سر اولیائے دہر
محمود و برگزیدہ ہے رہنمای خلق
صوم و صلوٰۃ دائم بخشوع و ہم خضوع
تعلیم بشرع و سنت بطریق عارفان
کشت قلوب مردم ہمہ خشک گشتہ بود
شاہان روزگار و امرا سے نامدار
شاہ و گدا بوسہ ز خلوص و عجز تمام
پروانہ وار عاشق مکنہ ز اشتیاق
گشت از فیوض حضرت ہمہ ملک با عجم
آن باغ نو بہار و شجرات خوشگوار
ظلمات و ہم مساجد چہ فوض خوشنا

بر آسمان رفعت خطوات حیدری
شد منتفع خلایق بحیات حیدری
موصوف شد عبادت بہ ثبات حیدری
تقوی و زہد و ورع و حسنات حیدری
ارشاد مشفقانہ ز صفات حیدری
شاداب و سبز شد از شجرات حیدری
و دوست بستہ بر درگاہات حیدری
ہر بار دست پای و رکبات حیدری
جان ہائے خود فدای بر لعات حیدری
بنجاب و ہند و کشمیر و سوات حیدری
و ان جملگی زروع و ثمرات حیدری
ہما نسرا تصور و عرفات حیدری

ق
ق

بہرِ غریب و مسکین ہمہ وقفہ و میخورد فیضِ ہمان بمردم اژد عا ہمان وان اژد حام خلقت بموا عطا ہدی این ہمچنان ولیکن دل و جان با سبخت حسرت زمانہا شد شہ منہ و شان دہر سال وصال حضرت بر ما شد آشکار کردیم اشکباری شب و روز سال تمام یعنی کہ گنج عرفان بغایت حضور در صورت کتاب نفحات شدید یہ مرہم بہ دلفکاران کلمات دلفوار نے عالی نے عابد عجا سراج دین	ق لیل و نہار مردم نفقات حیدری انعام ہمچنان و برکات حیدری چیدن بقدر تمہت عجوات حیدری شد چاک چاک سینه زوفات حیدری وان کیسوی معطر صفات حیدری چوں آہ بر کشیدیم ز ذات حیدری آمد بگوشت شفقت لغات حیدری کان گفتگوی شیرین کلمات حیدری تسکین ہر مریدے نفحات حیدری داروئے ہر مریدے فقرات حیدری دارد امید قطرہ ز فرات حیدری
---	---

ایضاً از جناب مولوی غلام حسن صاحب کتبچیان متصل کلام لفظ ضلع راولپنڈی

ز فوت سرا و لیسارنا مدار درینا کہ رخت اقامت بے ست درینا کہ آن نیست دلفروز	بجسان مریدان غم آمد ہزار زدینا شہ حیدرنا مدار نہان گشت و تار یک شد روزگار
---	---

از سال و نالتش بگوئیم رسید
کمن تکبیر بر سر ناپائید

ایضاً منہ

فیوضات حیدر شہر پیر قاتل غلام حسن سال تبلیغش نوشتہ	وان شد بجا لم چونہ لطافت کہ نفحات محبوب بحر لطافت ۱۳۲۶ھ
---	---

از جانب مولینا مولوی محمد حسین صاحب احمد آبادی مصنف گلزار حسین و
احوال النخرت وغیرہ

شده مطبوع چون حالات محبوب
حسین این سال طبع او نوشته

بعالم خوانده شد آیات محبوب
که راز عاشقان نفحات محبوب
۱۳۲۶ھ

تاریخ کتاب ملفوظات حیدری لفرمایش جناب مولانا مولوی قاضی احمدی
صاحب از تحت پڑی ضلع راولپنڈی (مقامات المحبوب)
از مولینا مولوی محمد سلام اللہ صاحب ساکن چک عمر ضلع گجرات

چو قاضی احمد ز تحت پڑی
بر فرمود تصنیف زیبا کتاب
مبانی او خوش فصاحت نشان
عبارات او دل پسند جهان
قلم از نوشتن شود نیشکر
بوصف شهنشاه عالیجناب
ندیمان او زنده دل با خدا
مقامش ز تجلیل او پُر جلال
ظفر مند خلفش بجای و جلال
غلام جناب شہر محی دین
کہ تا الی تصنیف سازم رقم

کہ ہم نیکنام ہست و ہم نیکذات
کہ ہر لفظ او ہست آب حیات
معانی و دلکش چو مصری نبات
اشارات او پائی بند ثقات
شہ و طبیب مشک خوشبود و ات
کہ فرخندہ نامست و فرخ صفات
مردان او غوث قطب جہات
حریم سرالش معنبر سمات
نمائند شب و روز حل مشکلات
نمود از دیالکی چو فرمائشات
بگردانند پس عہد وفات

نوشته از سر موئن مشتاق ببال

مقامات محبوب عالی صفات

۲۵ ۱۳

ایضاً (کرامات المحبوب)

چو عالی نسب قاضی پاک نژاد	که فرخنده نام است و فرخ شست
کتاب پسندیده تصنیف کرد	که ہر باب او ست باب بہشت
تباریخ او کلک شائق چنین	کرامات محبوب بہ ہر تر نوشت

ایضاً (نہات المحبوب)

چو قاضی احمد پسندیدہ کیش	نوشت از سر صدق یا کتاب
نگویم کتابے کہ عقد در	بحالات سید جلالت مآب
پئی امر قاضی محمد شریف	کہ خلف رشید است مہر جناب
تباریخ او گفت شائق بسال	کہ نہات محبوب کار ثواب

قطعہ تاریخ کتاب ہذا از شاہ عرب بند طبع عالی خیال مولوی خادم حسین صاحب
بھیروی محرر دفتر سفیر کابل دام اقبالہ از شاگردان مولوی محمد حسین صاحب
احمد آبادی عسم فیضہ

چونکہ نہات مطبوع جہاں	ہمچو حنت بوستان باغ و بہار
فی البدیہ سال خادم این چنین	گفت محبوب جہاں باغ و بہار

قطعہ تاریخ کتاب ہذا از پیر شاہ صاحب ناظم احمد آبادی تلمیذ مولوی محمد حسین صاحب
احمد آبادی ادام اللہ فیوضہم

چہ خوش طبع گشتہ کتاب معظہ	چہ گویم ز احوال ذکر کمالش
چونہات محبوب نام بہت ناظم	شد انواع ثمرات محبوب سالش

قطعہ تاریخ کتاب نہات محبوب نتیجہ طبع مورخ سعیدیل سرآمد و برگزیدہ شعرا پنجاب
جناب مولینا مولوی محمد حسین صاحب احمد آبادی مصنف گلزار حسین وغیرہ سلمہ

چونہات شد طبع مرغوب خلق	کتاب چنین بود مطبوع خلق
-------------------------	-------------------------

چنیں گفت نفحات محبوب خلق

سن طبع اولی البدیہ حسین

الضیاء عربی

قد انطبع الكتاب بحسن اسلوب
وبحر فصاحة نفحات محبوب
۱۳۰۲ھ
سال طبع کتاب

یا نفعاً لا الا لہ وفضل رب
فقل تعویذ اخلاص بتجرید
۱۴۰۸ھ
تصنیف کا سال ہے

قطعہ تاریخ از جانب مولانا مولوی غلام حسن صاحب
امام مسجد تبکیان متصل کلیات شریعت ضلع اولپنڈ

دیں ایام فرخ مستفقا نم
ز تالیف برادر نور عالم
دور از قلم اسرار عظم
نسیم کوئے دلدار مکرم
زہے نفحات محبوب معظم
بہ صرف مال احمد جی عظیم

مبارک صد مبارک باد پیسم
کتا بہ تطایر گشت مطبوع
کلید گنج عرفان کنز توحید
گل خوشبوئے گلزار معانی
دل و جان خلائق شد معطر
شدہ مطبوع در مطبع بلالی

جو حرز و حفظ عالم بہت گفتہ
ز سال طبع او تعویذ عالم
۱۳۰۲ھ

۱۳۰۲ھ